

Sámedikki dievascoahkkin

Čoahkkingirji 01/08

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 26.02.08 - 29.02.08

Báiki: Kárášjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
001/08	Vuoddudeapmi
002/08	Sámediggeráddi doaibmadiedahus
003/08	Gažaldagat Sámediggeráddái
004/08	Odda áššiid dieđiheapmi
005/08	Sámediggerádi biras- ja areálapolitiikkaš čilgehus
006/08	Sámedikki 2007 jahkedieđáhus
007/08	Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki ovttasbargošiehtadus
008/08	Sámi joatkkaohppu - hálldašmodealla
009/08	Sámedikki doarjastivrra njuolggadusaid odasmahttin
010/08	Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid árvoháhkama prográmmačilgehus
011/08	Sámedikki direktivrra virgáibidjan
012/08	Sámedikki 2008 čoahkkinplána - rievdadusat

Čoahkkináiggat

Áigi	Ášši	Siidu	
26.02.08	dii. 09.00 - 09.15	001/08	4
	dii. 09.15 - 12.30	002/08	7
	dii. 13.30 - 14.30	003/08	25
	dii. 14.30 - 16.35	004/08	33
	dii. 16.35 - 17.00	005/08 ovddideapmi	46
27.02.08	dii. 14.00 - 17.20	006/08	54
28.02.08	dii. 09.10 - 09.40	007/08	129
	dii. 09.40 - 13.40	008/08	132
	dii. 13.40 - 14.00	009/08	137
	dii. 14.00 - 16.50	010/08	141
29.02.08	dii. 09.00 - 11.30	005/08 joatk.	46
	dii. 11.30 - 11.40	011/08	183
	dii. 11.40 - 11.45	012/08	185

Ášši 01/08 Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui distaga 26.02.08 dii. 09.00

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Magnhild Mathisen	23. Tor Mikalsen
2. Gunn-Britt Retter	24. Hilde Anita Nyvoll
3. Knut Store	25. Randi A. Skum
4. Marianne Balto	26. Bjarne Store-Jakobsen
5. Jánoš Trosten	27. Lene Hansen
6. Tom Christer Sottinen (Per Ivar Henriksen ovddas)	28. Ann-Mari Thomassen
7. Egil Olli	29. Berit Oskal Eira
8. Terje Tretnes	30. Susanne Amalie Andersen
9. Synnøve Solbakken-Härkönen	31. Kjersti Myrnes Balto
10. ii várrelahttu Marie Therese N. Aslaksen ovddas	32. Vibeke Larsen
11. Mikkel Nils A. Sara (Aili Keskitalo ovddas)	33. Åge Nordkild (Roger Pedersen ovddas)
12. Per Andersen Bæhr	34. Tone Finnesen
13. Isak Mathis O. Hætta	35. Anders Urheim
14. Klemet Erland Hætta	36. Miriam Paulsen
15. Tone Merete O. Olsen (Josef Vedhugnes ovddas)	37. Jarle Jonassen
16. Olaf Eliassen	38. Sten Erling Jønsson
17. Ronny Wilhelmsen (Wiebke Synnøve Slåtsveen ovddas)	39. Laila Wilks (Kirsten Appfjell-Eira ovddas)
18. Per Edvind Varsi	40. Rita-Alise Porsanger
19. Jon Harald Skum	41. Jørn Are Gaski
20. Toril Bakken	42. Johan Mikkel Sara
21. Inger Jørstad	43. Kirsti Guvsám
22. Willy Ørnebakk	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr. 06 Per-Ivar Henriksen
Áirras nr. 10 Marie Therese N. Aslaksen
Áirras nr. 11 Aili Keskitalo
Áirras nr. 15 Josef Vedhugnes
Áirras nr. 17 Wiebke Synnøve Slåtsveen
Áirras nr. 33 Roger Pedersen
Áirras nr. 39 Kirsten Appfjell-Eira

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 05 Jánoš Trosten 26.02.08 dii. 15.30 rájes - 29.02.08
Áirras nr. 08 Terje Tretnes 27.02.08 dii. 14.00 - 16.00 ja 29.02.08 dii. 10.30 rájes
Áirras nr. 09 Synnøve Solbakken-Härkönen 28.02.08 dii. 12.00 rájes - 29.02.08
Áirras nr. 25 Randi A. Skum 29.02.08
Áirras nr. 27 Lene Hansen 28.02.08 dii. 12.00 rájes - 29.02.08
Áirras nr. 28 Ann-Mari Thomassen 26.02.08 dii. 09.00 - 13.30
Áirras nr. 35 Anders Urheim 27.02.08 - 29.02.08
Áirras nr. 36 Miriam Paulsen 28.02.08 dii. 15.00 rájes - 29.02.08
Áirras nr. 40 Rita-Alise Porsanger 26. - 27.02.08
Várrelahttu Mikkel Nils A. Sara 26.02.08 dii. 15.15 rájes - olggos beaivvi

Várrelahtut

Ingrid Nordal lei čoahkkimis áirasa nr. 05 Jánoš Trosten ovddas
Tom Christer Sottinen lei čoahkkimis áirasa nr. 06 Per-Ivar Henriksen ovddas
Mikkel Nils A. Sara lei čoahkkimis áirasa nr. 11 Aili Keskitalo ovddas
Tone Merete Orti Olsen lei čoahkkimis áirasa nr. 15 Josef Vedhugnes ovddas
Ronny Wilhelmsen lei čoahkkimis áirasa nr. 17 Wiebke Synnøve Slåtsveen ovddas
Åge Nordkild lei čoahkkimis áirasa nr. 33 Roger Pedersen ovddas
Laila Wilks lei čoahkkimis áirasa nr. 39 Kirsten Appfjell-Eira ovddas

I Áššebáhpirat

Gohččun beaiváduvvon 01.02.08 ja áššelistoevttohus.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti mearrádusárvalus Sámediggái:

1. Gohččun beaiváduvvon 01.02.08 ja áššelistoevttohus dohkkehuvo
2. Ođđa ášši 012/08, Sámedikki 2008 čoahkkinplána - rievdadusat, biddjojuvvo áššlisttui ja meannuduvvo maŋemus áššin bearjadaga 29.02.08.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Čoahkkinjodihangotti mearrádusárvalus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Čoahkkinjodihangotti mearrádusárvalus 2 mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Gohččun beaiváduvvon 01.02.08 ja áššelistoevttohus dohkkehuvvo.

Ođđa ášši 012/08, Sámedikki 2008 čoahkkinplána - rievdadusat, biddjojuvvo áššlisttui ja meannuduvvo maŋemus áššin bearjadaga 29.02.08.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 26.02.08 dii. 09.15.

Ášši 02/08 Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

Arkiiva

Arkiiváššennr.

SF-

08/265

Ášši meannudeapmi álggahuvvui distaga 26.02.08 dii. 09.15

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Čoahkkimat ja ovddastemit
2	13.12.07		SNPLa rapporta 2006-2007 áiggodagas
3	23.11.07		Rapporta Sámedikki ja Finnmárkko fylkkagieldda ovttasbargo birra jagi 2007:s

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa diehtun.

1. Doaimma birra

Dieđáhus guoská Sámediggeráđi doaimmaide áigodagas 17.11.07 - 08.02.08.

Sámediggeráđđi lea dán áigodagas doallan guokte ráđdečoahkkima ja lea meannudan 46 ášši. Sámediggeráđđi áigu dán dieđáhusa válddahallat áššiid maiguin ráđđi lea bargan áigodagas.

Nugo oidno mildosiin, de lea sámediggeráđđi dasa lassin searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Direktevrra virgádeapmi jahkemearrái

Sámediggeráđđi lea čoahkkimis gaskavahku guovvamánu 13. b. 2008 árvalan Sámedikki dievasčoahkkimii ahte Rune Sverre Fjellheim virgáduvvo direktevrran. Proseassa lea čadahuvvon earret eará aktiivvalaš ohcamiin, bohtán ohcamiid árvvoštallamiin, peršuvdnateasttain, jearahallamiin, referánssaid jearahallamiin ja dan čuovvu árvvoštallamiiguin dainna vuolggasajiin makkár gáibádusat ledje virgái. Dán vuodul ja kvalifikašuvnnaid ja heivvolašvuoda ollislaš árvvoštallama vuodul árvaluvvui Rune Sverre Fjellheim direktivravirgái. Bargiidorganišuvnnaid ovddasteaddji ja politihkalaš virgáibidjanráđi várrelahttu Randi A. Skum (Aili Keskitalo ovddas) dorjot árvvoštallamiid.

Rune Sverre Fjellheim lea 43 jagi boaris ja sus lea sosiálaekonomia oahppu. Dál son bargá Artic Council Indigenous People`s čállingottis válđočállin Københámmánis. Son lea ovdal bargan

Sámedikkis ráđdeaddin, vuolitudirektevran ja ossodatdirektevran, ja lea maid bargan priváhta konsuleantafitnodagas.

Rune Sverre Fjellheim lea máttasápmelaš, ja lea bajásšaddan Kárášjogas. Sus lea guoibmi ja golbma máná.

Loahpalaš virgáibidjan lea dán vahku dievasčoahkkimis.

2. Áššesuorggit

Sámedikki 2009 bušeahtta

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin 21.01.08 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttain, Kultur- ja girkodepartemeanttain, Birasgáhttenpartemeanttain, Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain, Máhtodepartemeanttain, Olgoriikadepartemeanttain, Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain ja Bargo- ja searvadahttinpartemeanttain Sámedikki 2009 bušeahtadárbbuid birra, geahča Sámedikki bušeahttaášši 60/07, mii mearriduvvui 30.11.07.

Sámediggi vuordá ahte 2009 bušeahtas buhtaduvvojit nationála ánggirdeamit ja ahte rámma poasttas 50 lasihuvvo 65 000 000 ruvnnuin 2009:s.

Dat evttohuvvon lasáhus lea áibbas dárbbalaš. Sámi servodat lea ain dan dásis mas Sámedikki sajádat servodatovddideaddjin šaddá dađistaga čielgaseabbon. Dasa lassin go sámediggeráđdi oaidná demokrátalaš váttsivuoda das go alddis ii leat vejolašvuoha vuoruhit iežas bušeahta, leat hástalusat sámi servodagas nu stuorrát ahte spesifiseren doaibmabidjodásis lea unnán dohkálaš.

Sámediggeráđdi dovddahii čoahkkimis ahte go Sámediggi galgá deavdit dan rolla mii dasa lea biddjovuvvon, de ferte ekonomalaš doaibmavuodu leat dakkár ahte dat sáhtá ollašuttit daid vuordamušaid mat sámi servodagas leat. Sámedikki politihkalaš ja hálldahuslaš doaimma ferte leat vejolaš viidáset ovddidit. Geavahus ferte dat maidái mearkkašit dan ahte doaibmabušeahtat dađistaga nannejuvvojit. Dilli dál lea nu ahte ollu ruđat leat várrejuvvon sierra doaibmabijuide. Doaibmabijut eai čuovvoluvvo hálldašeami nannemiin. Jos Sámediggi galgá sáhttit čoavdit daid doaimmaid mat sámi servodagas leat, de ferte rámmaid nannet.

Sámediggeráđdi áigu čuovvolit ášši.

Sámedikki doarjjastivrra njuolggadusat

Sámediggi meannuda dán dievasčoahkkimis ášši 09/08 Sámedikki doarjjastivrra njuolggadusaid ođasmahttin. Evttohuvvo ahte njuolggadusat heivehuvvojit Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnega njuolggadusaide ja sámedikki bušeahta struktuvrii.

Sámediggeráđdi oaidná ahte mánga prinsihpalaš ja geavatlaš beali buktet Sámediggái hástalusaid dáláš doarjjaortnega hálldašeamis. Vuostazettiin vuoruha Sámedikki dievasčoahkkin 2008:s čielgaseabbot movt geavahit Sámedikki váikkuhangaskaomiid go ovdal. Dát lea mielddisbuktan dan ahte doarjjastivrra politihkalaš árvvoštallanvejolašvuoha lea unniduvvon.

Dasto lea Sámedikki presideanttas ovddasvástáduš bearráigeahččat ahte Sámedikki ollislaš doaibma čadahuvvo dávistettiin daid eavttuide ja mearrádusaide maid Sámediggi ain mearrideš, geahča Sámedikki mearrádusa áššis 17/05 ovddasvástáduš ja váttsi Sámedikki ekonomiihálldašeamis. Sámedikki presideanttas lea ovddasvástáduš dievasčoahkkimii Sámedikki ekonomiihálldašeamis (geahča Sámedikki ekonomiijanjuolggadusaid), muhto sus ii leat gal parlamentáralaš ovddasvástáduš

doarjjastivrra doarjjahálddašeamis (geahča vuodđonjuolggadusaid čuoggá 2-3 bustávva c). Dát buktá váttis dili presideantta ovddasvástádusa ektui.

Goalmmádassii lea dáláš doarjjahálddašeamis eahpečielga oktavuodát Sámedikki láhkahálddašanbarggu (omd. oahpahusláhka, sámelága giellanjuolggadusat ja kulturmuitaláhka), mas Sámediggerádis lea ovddasvástádus ja doarjjaortnegiid gaska main lea oktavuohra dáid láhkahálddašandoaimmaide, main fas doarjjastivrras lea ovddasvástádus.

Njealjádin lea dat ahte doarjjastivra lea sorjavaš hálddahusas ráhkkanahhtit ja čuovvolit áššiid go galgá sáhttit čađahit doaimmas. Hálddahus lea Sámediggeráđi vuollásaš iige doarjjastivrra, mii buktá moivves dili ovddasvástádus- ja gohččunlinjain go hálddahus ráhkkanahhtá ja čuovvola doarjjastivrra mearrádusaid.

Vidádin addá dat doarjjahálddašeapmái hástalusaid riektesihkarvuoda goziheami ektui váidinášše-meannudeamis, dannego váidináššit dál eai meannuduvvo áibbas čielgasit guovtti dásis áššeráhkkaneamis.

Guđádin gáibida doarjja sámi dábálaškultuvrii ja ealáhusovddideapmái hui ollu fágalaš árvoštallamiid almmá ahte doarjjastivrra nammadeamis lea deattuhuvvon fágalaš gelbbolašvuohra dahje ovddastus.

Dán vuodul háliida sámédiggeráđdi árvoštallat movt Sámedikki doarjjaortnegat boahhteáiggis galget hálddašuvvot. Sámediggeráđi mielas lea mearrideaddji deatalaš ahte vejolaš ođđa hálddašanortnegiid Sámedikki doarjjaruđaide sáhtta mearridit dušše dalle go dasa lea viiddis doarjja Sámedikkis. Danne háliida sámédiggeráđdi láhčit diliid searvadahtti prosessii dan oktavuodas go hálddašanortnegat árvoštallojuvvojit boahhteáiggi ektui. Vejolaš rievdadusevttohusat ovddiduvvojit Sámedikki dievasčoahkkimii giđdat 2009 ja mat sáhttet boahhtit fápmui boahhte válgaáigodagas.

Dásseárvu

Sámedikkis lei 04.02.08 čoahkkin Susanne Puchberger:in dan eurohpalaš kulturoaivegávppogis 2009, Linz ja Tore Tanum:in Olgoriikadepartemeanttas. Čoahkkimis ledje maid Sámi NissonForuma ja Sáráhká ovddasteaddjit. Puchberger ja Tanum sávaiga deaivvadit Sámedikkiin vejolaš dásseárvokonferánssa plánema oktavuodas Linz:ii 2009:s. Čoahkkimis addojuvvojedje dieđut organisašuvnnaid ja Sámedikki dásseárvobarggu birra sámi servodagas, ja ságastallojuvvui movt dan sáhtášii searvadahttit ja oainnusin dahkat doaluin Linz:s 2009:s.

Vuoigatvuodát

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi mii lea čielggadan vuoigatvuodáid guovlluin máttabealde Finnmárkku geigii barggus 03.12.07. Sámedikki presideanta lei mielde geigema oktavuodas ja doalai oanehis sáhkavuoru. 07.01.08 beaiváduvvon reivves justisaministarii bivddii Sámedikki presideanta ahte biddjojuvvojit iešguđet gulaskuddanáigemearit árvalusa sierra osiide, vai ráđdehus váldá vuhtii Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohusa daid láhkasurggiid siskkobealde main juo leat láhkaproseassat jođus ráđdehusas. Dasa lassin berre evttohusaid gulaskuddan riddo- ja vuotnabivddu birra oktiiordejuvvo Riddoguolástuslávdegotti čielggadusain. Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadus sáddejuvvo gulaskuddamii ja gulaskuddanáigemearri lea 15.02.09, muhto Justisadepartemeanta sáhtta addit čielggadusa muhtun osiide oanehot áigemeari. Danne vai čielggadus oktiiordejuvvo eará láhkaproseassaiguin.

Romssa ja Norlándda fylkkagielddat ovttas Romssa universitehtain lágidedje konferánssa 10. – 11.12.07 Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadusa birra. Sámediggeráđdi lei mielde konferánssas ja doalai sáhkavuoru bajimus oainnuid birra lávdegotti evttohusa hárrái. Sámediggeráđi mielas bidjet máŋga dain Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohusain buorre vuolggasaji sámi eana- ja resurssavuoigatvuodáid láhkaaddimii boahhteáiggis. Erenoamáš illudahtti lea dat go lávdegoddi bidjá vuodđun

daid beliid maid lei erenoamáš deatalaš oažžut mielde finnmárkkuláhkii. Ráđi mielas lea dattetge váttis go lávdegoddi ii leat doarvái deattuhan dan iešheanalis geatnegasvuoda mi stáhtas lea sámi eanavuoigatvuodaid dohkkeheami oktavuodas ILO 169 artihkkala 14 nr 1 mielde, mas dalle lea mearkašupmi stivrenmálle válljema ja allmenneha vuoigatvuodaid vuodusteapmái. Sámediggeráđđi áigu joatkit viiddis ja čohkkeheaddji ovttasbargguin Sámedikkis Sámi vuoigatvuodalávdegotti čielggadusa čuovvoleami oktavuodas.

Rájárástá bargu

Čoahkkin Olgoriikadepartemeanttain

20.12.07 lei Sámediggeráđi jahkebeallasaš oktavuohtačoahkkin stáhtačállin Elisabeth Walaas. Čoahkkima áššelisttas ledje davviguovloáššit ja dálkkádat, eamiálbmotjulggastusa čuovvoleapmi, davviriikkalaš sámeconvenšuvdna, Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu ruhtadeapmi, ja dasto Barentsovttasbargu ja Árktalaš ráđđi.

OD čilgii ahte GASPROM ja StatoilHydro nanneba iežaska ovttasbarggu. Dan oktavuodas leat hástalusat davviguovlopolitihkas, erenoamážit infrastruktuvrra ja logistihka ektui.

Sámediggeráđi mielas ii lean buorre go sámiin ii lean ovddastus Norgga delegašuvnnas Balis ja deattuhii man deatalaš lea čájehit riikkaidgaskasaš servodahkii ahte Norga váldá eamiálbmoga mielde dien lágan deatalaš foraide.

Sámediggeráđđi ávžžuhii ahte Árktalaš Ráđi ministtarčoahkkin dollojuvvo 2009:s Guovdageainnus. OD árvoštallá doallat dávjjibut politihkalaš čoahkkimiid Árktalaš ráđis stáhtačállidásis. Sámedikki presideanta bovdejuvvo čoahkkimiidda.

Agendačuoggá vuolde Barentsovttasbarggu hárrái čilgii Eamiálbmot bargojoavkku jodiheaddji (WGIP), Bjarne Store-Jakobsen, WGIP barggu birra. Jakobsen čujuhii álbmogis-álbmogi ovttasbargui Ruoššain ja sávai ahte ásahuvvošii ealáhusfoanda eamiálbmogiidda ovttasbargguin Sámedikkiin, Barentsčállingottiin, Ruotain, Suomain ja Ruoššain. Dát foanda sáhtášii leat mielde nannemin boazodoalu, bivddu, guolástusa, meahcásteami ja duoji ealáhussan ja kultuvran Barentsguovllus. Sámediggeráđđi čujuhii OD ánggirdemiide Oarje-Ruoššas oktiibuot 123 miljon Norgga ruvnnuin ja sávai ahte golmmas viđa miljon Norgga ruvnnus merkejuvvošii ealáhusfoandda váste.

Loahpas ságaškušše bealit Goliathuksema birra ENI olis Norggas. Sámediggeráđđi čujuhii ENI eamiálbmotpolicijai ja atná dán buorrin ovdamearkan čuovvoleapmái. Ságastallojuvvui maiddái dárbbu birra oažžut buoremus birasstandárddaid ja buori gulahallama eamiálbmogiiguin go StatoilHydro doaibmá davveoarje Ruoššas, ja dasto oažžut davgaseabbo visummearrádusaid Norgga ja Ruošša gaskasaš rájáid rasttildeapmái.

Sámediggeráđis lei čoahkkin OD ossodatdirektevrrain Robert Kvilein 06.02.08 Kárášjogas. Sámediggi válldii ovdan oahpahusfálaldaga joatkima davvisámegielas Ruošša beale sámi studeanttaide ja ovttasbarggu nannema Ruošša bealde buoremusat ávkin nuortasápmelaččaide Norggas. Kvile čujuhii dán oktavuodas prošektaruđaide mat OD:s leat ja ávžžuhii ovddidit válmmaštuvvon prošavttaid.

Árktalaš ráđđi

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde čoahkkimii virgeolbmuidásis (Senior Artic Officials, SAO) Narviikkas 28. - 29.11.07. Sámiráđđi searvvai iežas rollain bissovaš oassálastin, seamma dásis go vihtta eará eamiálbmotorganisašuvnna ja gávcci guoskevaš ártkalaš stáhta. Čoahkkimis addojuvvui raporta stáhtusa ja ovdáneami birra Árktalaš ráđi guđa barjojovkui. Dasto ledje čuovvovaš áššit áššelisttas: dálkkádatrievdamat, energiija, mearra, dearvvašvuolta, bearráigeahččan ja dasto mánga reporterema iešguđet ovttasbargoorgánaid bealis. Čalmmuštuvvui maiddái odđa čielggadus oljju ja gássa birra. Vurdojuvvo ahte čielggadusas biddjojuvvojit čanastumit ollu daid boahhteáiggi bargguide Árktalaš ráđi olis.

Davviguovllut

14.01.08 searvvai sámediggeráđđi konferánsii: ”Kompetanse i, for, og om nordområdene”. Konferánsa fáddá válldahalai máhtolašvuoda ja máhtolašvuoda buvttadeami davviguovlluin, maiddá dan man deatalaš lea eanet ággirdeapmi politihkalaččat ja dutkama oktavuodas ahtanuššamii guovlluin. Guovddáži biddjojuvvui rájárastá dimenšuvdna sihke báikkálaččat, guovllulaččat ja nationála dásis. Dán oktavuodas lei sáhka ahte davviguovllut leat eanet go dušše petroleumadoaimma, ja ahte kulturlonuhallan ja oktasaš máhttobuvttadeapmi leat mávssolaččat. Sámediggeráđđi muitalii sáhkavuorustis eamiálbmotdimenšuvnna birra davviguovlluin ja anii mávssolažžan máhttobuvttadeami báikkálaš dásis ja rájárastá oktavuodas.

Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagielddain

Sámedikki presideanta ja fylkkavárresátnejođiheaddji leaba 23.11.07 vuolláičállán ođđa ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaskka, muđui čujuhit ahte šiehtadus lea áššin dán dievasčoahkkimis. Raporta ovttasbarggu birra beliid gaskka 2007:s lea mielde dán dieđáhusas.

Kultuvra

Valáštallan

Sámedikki presideanttas lei 09.01.08 čoahkkinn Sámiid valáštallanlihtu-Norga (SVL-N) ovddasteaddjiiguin ja SVL riikkaidgaskasaš lávdegotti ovddasteaddjiiguin, mas lea ovddasvástádus Sámi searvamis Arctic Winter Games (AWG). Fáddán lei sámi valáštallan oppalaččat ja AWG erenoamážit. Go guoská sámi valáštallamii de válđojuvvojedje ovdan fáttát nugo speallanruđat sámi valáštallamii, sámi valáštallanrusttegiidda, valáštallangállai ja heargevuodjimiid organiseremii. AWG lágiduvvo Yellowknifes Canádas njukčamánu. SVL muitalii proseassa birra movt ráhkanit, váldet mielde serviid ja plánejit čađaheami Sámi searvamis doaluide. Sámedikki presideanta áigu SPR presideantan vuolgat Canáda ja leat mielde dán jagi AWG doaluin.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea áigodagas 2006-2007 doallan loahpahančoahkkima Oslos 13.12.07. Seamma beavvi lei sis maid čoahkkinn Sámediggeráđiin. SNPL čilgi lávdegotti raportta birra áigodagas (mielddusin) ja geigii cealkámuša mánáid ja nuoraid seksuálalaš veahkaváldimiid hárrái. Sámediggeráđđi čilgi SNPL lahtuid ja várrelahtuid nammadeami birra áigodahkii 2008-2009. Sámediggeráđđi lea nammadan čuovvovaččaid:

- jođiheaddji Anne Helene Saari (várrelahttu: Tone Merete O. Olsen)
- nubbijođiheaddji Mats Jonas Pavall (várrelahttu: Runar Myrnes Balto)
- lahttu Johan Vasara (várrelahttu: Ailo Kemi Gjerpe)
- lahttu Sandra Nystø Ráhka (várrelahttu: Marja Lisa Partapuoli)
- lahttu Ida Marie Bransfjell (várrelahttu: Anne Silja Turi)

SNPL lea searvan Sámedikki jahkásaš čoahkkimii Mánáidáittardeaddjiin 23.01.08 Kárásjogas. Čoahkkimis ságastallojuvvui earret eará ON mánáidkonvenšuvnna raporterema, Mánáidáittardeaddji nuoraidráđi čuovvoleami ja Mánáidáittardeaddji proseavtta ”Retten til delaktighet for samiske barn og unge” birra.

Sámi mediat

Sámat áviissa ávžžuhusa mielde dollojuvvui čoahkkinn 28.11.07 Sámat áviissa ja Sámediggeráđi gaskka.

Sámegielat áviissaid Áššu ja Min Áigi ávžžuhusa mielde dollojuvvui čoahkkinn 30.11.07 Sámediggeráđiin. Čoahkkima fáddán lei Mediaberráigeahču ođđa njuolggadusevttohus sámi áviissaid doarjagii (preassadoarjja).

Čoahkkimiid čuovvoleapmin sámi áviissaiguin lea presideanttas leamaš čoahkkinn 05.12.07 Kultur- ja girkodepartemeantta stáhtačállin geas lea ovddasvástádus sámi mediain guorahallan dihte ášši. Kultur-

ja girkodepartemeanta lea álgán ođasmahttit lánkaásahusa mii guoská sámi áviissaid doarjagii. Ođasmahttojuvvo lánkaásahusevttohus sáddejuvvo gulaskuddamii guoskevaš beliide. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit ášši departemeantta ektui maŋŋá gulaskuddanvuoru.

Sámi filmmat

Sámediggeráđis lea leamaš čoašškin sámi filbmafestiválain. Sámi filbmafestivála muitalii plánaidis birra ovddosguvlui ja 2008 filbmafestivála prográmma birra. Čoašškimis lei maid fáddán festivála ekonomalaš dilli ja festivála boahteáigi.

Sámi dáidda

Sámediggeráđis lei 21.01.08 čoašškin Dáiddaguovddážiin fárrema birra dálás lokálain eret Gjestgiveriet lokálaide Kárašjogas. Seamma čoašškimis ledje maid Finnmárkku fylkkagieldda politihkalaš jodiheaddjit ja Rica hotealla. Dáiddaguovddáš čilgii ovddeš plánaidis birra mat eaktudit lassijuolludusa 1,0 miljon ruvno Sámedikkis ja fylkkagielddas. Ráđđi muittuhii ahte Dáiddaguovddáš lea ožžon lasáhusa 2008 bušehtas. Sámedikki hálddahus galgga čuovvolit ášši.

Sámi museat

Sámediggeráđđi lea hui fuolas sámi museaid ekonomalaš dili geažil. Ášši lea áigodagas váldojuvvo ovdan Kultur- ja girkodepartemeanttain (KGD) ja ABM-utvikling:in. 15.01.08 lei Sámediggeráđis čoašškin KGD stáhtačállin Halvard Ingebrigtsen. Čoašškima váldofáddán lei museaođastus ja go váilot ekonomalaš juolludusat sámi museaide ođastusa čađaheapmái. Dasto lei čoašškima fáddán maid vejolašvuhta geavahit sámi čálamearkkaid almmolaš registariin, ja dasto movt ođđa pensuvnaođastus váikkuha museaid ekonomiijai. Čoašškima fáddán ABM-utvikling:in lei maiddá museaođastus ja sámi čálamearkkat almmolaš registariin, ja dasto dieđiheapmi nubbi nubbái beliid barggu ja proševttaid birra.

Sámediggeráđđi searvvai seminárii mii dollojuvvoi Leavnnjas 04.12.07 man oktavuodas ásuohuvui sámi museafierpmádat. Fierpmádat galgá doaibmat guovddážiis daid museaid gaska main sámi historjá ja árbediehtu leat oassin doaimmasteaset. Fierpmádaga ulbmilin lea lánčit dilálašvuodaid rašonealla bargojuhkui ja oktiortnemii, eastadit gilvaleaddji proševttaid ja sihkkarastit fágalaš oktavuoda ja buori resursaávkástallama. Fierpmádaga ásaheapmi lea oassi museaođastusas. Sámediggi doaivu ahte fierpmádat galgá bidjat stuorát fokusa fágalaš hástalusaid mat čatnasit sámi gillii ja kultuvrii museain, ja dasto doaibmat foran gos dákkár hástalusaid birra sáhtta ságastallat ja soaitimis čovdit. RidduDuottarMuseas lea ovddasvástádus oktiortnet fierpmádaga.

Sámediggeráđis lei čoašškin Unjárgga gielddain ja Várjjat sámi museain 29.01.08. Čoašškima fáddán ledje earret eará ekonomalaš juolludusat ja museaođastus. Museas leat ollu doaimmat vaikko leatge smávva juolludusat. Unjárgga gielddas dat boahťá viehka stuorra oassi musea doaibmadietnasis. Musea gullá Deanu ja Várjjaga museasiidii, ja rehkenastimat čájehit ahte siidda dárbbasa 1,9 miljon ruvdnosáš lasáhusa doaibmadoarjagii liigegoluide vejolaš konsoliderema oktavuodas. Ceavccageađggi kultur-muitoguovllu oktavuodas háliida musea hukset guovddáža oskui ja mytologijai. Oktii lokaliserejuvvo dáinna barget sii oázžut álbmotmeahceguovddáža Várnjárgga álbmotmeahci váste. Dáinna lágiin šattašii das deatalaš diehtoguovddáš ja kvalitehta dáfus nana sámi mátkaaláhusbuvttá.

Sámegiella

Sámediggeráđđi lei mielde čoašškimis 22.01.08 Áljuovttas man fáddán lei Divttasvuona suohkana laktin sámegiela hálddašanguvlui. Čoašškimis ledje Norlándda fylkkagieldda, Norlándda fylkkamánni, Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhta, Norlándda fylkkadoavttir ja dasto Divttasvuona suohkana sátnedieđi ja ráđđeammái ja iešguđet ossodagaid ovddasteaddjit. Divttasvuona suohkan čilgii sámegiela hálddašanbarggu stáhtusa birra gielddas. Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhta muitalii fas barggu birra mii dahkkojuvvo sámi servodatmedisiinna ektui direktoráhtas. Gáivuona suohkan muitalii sin barggu birra sámegielain.

Golmmajagáš Divvun-prošeakta loahpahuuvui seremoniijain Máhttodepartemeanttas 12.12.07. Divvun-prošeavtta bokte lea ovddiduvvon divvunprográmma davvi- ja julevsámegielaide váste. Dál lea Sámediggi álggahan ođđa golmmajagáš prošeavtta ovddidit vástesaš divvunprográmma máttasámegielaide váste.

Oahpahus

Sámedikkis lea leamaš hálldahusa dási jahkásaš čoahkkin Máhttodepartemeanttain. Goappašat bealit muitaleigga bargguska birra goabbat guoibmái. Departemeanta muitalii erenoamážit stáhtabušehta birra, mánáidgárderámmaplána jorgaleami birra ja guoskevaš pedagogalaš fáddághppagiid birra mat leat mátta- ja julevsámegilli. Sámedikki bealis váldojuvvui maid ovdan vejolaš searvat fylkkamánni mánáidgárddiid bearráigeahččandoibmii.

Sámediggeráđdi lea doallan čoahkkima Bodáddjo gielddain mánáidgárdefálaldaga ektui Bodáddjos sámi mánáide.

Mánáidgárdeáigečállagis ”Stullán” lea almmuhuvvon okta nummir. Áigečállagis leat dieđut áige- guovdilis fáttáid birra mat gusket mánáidgárddiide.

Sámediggerádis lei čoahkkin Idut lágádusain 17.12.07. Dat lei dan čoahkkima čuovvoleapmi mii dollojuvui golggothmánus. Doppe ovddiduvvui oahppaneavvobuvttadeami stáhtus, ja ságastallojuvui proseassa birra viidáseappot muhtun oahppaneavvoprošeavttaid ektui.

Sámedikki hálldahus lei diehtujuohkinnčoahkkin lágádusaide 09.01.08 ođđa doartjaortnegiid birra.

Sámediggerádis lei čoahkkin Sálasiin 17.01.08. Čoahkkimis váldojuvvojede ovdan earret eará máksomearit oahppagirjiid ja čáppagirjiálašvuoda ovddideapmái.

17.01.08 dollojuvui hálldahuslaš ovttasbargočoahkkin Norlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkka- mánniid, Sámi allaskuvlla/Sámi instituhta ja Sámedikki gaskka. Dalle ságastallojuvui oktasaš ovttasbargoprošeavttaid birra mánáidgárddiin ja skuvllain. Evttohuuvui ahte 2008 skuvlakonferánssa guoská maiddái mánáidgárddiide ja konferánssa lágiduvvo nu ahte oaidnit mánáidgárddiid ja skuvllaid 18-jagi oahpahuosa oktán. Sámi allaskuvla čilgi Sámi oahpahuosguovddáža birra mii doaisttázii lea organiserejuvvon prošeaktan Sámi allaskuvllas/Sámi instituhtas, muhto ulbmilin lea ásaht bissovaš fágabirrasa. Guovddázis galgá leat fokus lohkamii ja čállimii mátta-, julev- ja davvisámegilli mánáid- gárddiid rájes joatkkaoahpahuossii.

Sámediggeráđdi lea bivdán konsultašuvnnaid ođđa sámi oahppaplánaid birra, maiddái čilgehusa duodjefága juohkimis ja paralealla dássasaš sámi ohppaplánain historjjás dábaláš fágaid huksemis sámi ohppiid váste.

Sámediggeráđdi lea mearridan ahte ii mearriduvvo sámi sisdoallu nationála oahppaplánain prográmmasurggiide Vg3 oahppoprográmmain elektrofága ja tehnikka ja industrialalaš buvttadeapmi. Sámi sisdoallu mearriduvvo muhtun prográmmasurggiin eará ámmátfágalaš oahppoprográmmaid vuolde.

Biras ja areálat

Čoahkkin Birasgáhttendepartemeanttain

Dollojuvui gulahallančoahkkin Oslos 10.12.07 biras- ja ovddidanministtara Erik Solheim ja Sámediggerádi gaskka. Bealit guorahalle čuovvovaš áššiid: suodjalannjuolggadusaid čuovvoleapmi sámi guovlluid várás, proseassa viidáset ovddideapmi julevsámi guovllu geavaheamis ja suodjaleamis; Divttasvuotna/Hellemo, boahhteáiggi sámi kulturmuithálldašepmi, boraspiret ja nállebearráigeahččan, ođđa plána- ja huksenláhka, Ceavccageađgi sámi máilmeárbeáiki Norggas, nuortalaš gilli

Njávdamis ja gohttensadji, ja gássarusttet Moalkkuin. Ságstallamiid bokte čoahkkimis čilgejuvvui ja mitaluvvui, ja šattai ovttaoaivilvuoha viidáset čuovvolit áššiid.

Čoahkkin biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna ektui

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnnas bargojoavkku čihččet čoahkkimii genaresurssaid hárrái biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna vuolde. Čoahkkin dollojuvvui Genèveš 21. - 25.01.08. Sámiráđđi searvvai maiddá iezas stáhtusa olis ii-stáhtalaš eamiálbmotorganisašuvdna. Čoahkkimis šattai ovttaoaivilvuoha osiid ektui mat galget riikkaidgaskasaš regimei ovdamuniid oazžuma ja juohkima ektui genaresurssaid ávkkástallama oktavuodas. Ovttaoaivilvuoha šattai maiddá das makkár osiid lea dárbu árvoštallat lagabuidda. Eamiálbmogiid posišuvnnat leat muhtun muddui gozihuvvon dain rávvagiin mat addojuvvojit viidáset beliid gaskasaš čoahkkimii. Dát guoská fáddái mii válddahallá árbedieđuid mat čatnasit genaresurssaide. Beliid gaskasaš čoahkkin dollojuvvo miessemánu loahpas 2008 Bonnas Duiskaeatnamis.

Birasgáhttentdepartemeanta lea ovtta Sámedikkiin nomineren dálkkádatdutkanprošeavtta boazodoalu birra; EALÁT prošeaktajođiheaddji Ole Henrik Magga bokte Sámi allaskuvllas/Sámi instituhtas riikkaidgaskasaš áššedovdičoahkkimii searvamii biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna vuolde. Áššedovdi čoahkkin dollojuvvo Helssegis 28. - 30.03.08. Fáddán leat dálkkádatriveđamat ja eamiálbmogat, mas erenoamážit deattuhuvvo dan árbedieđu váikkuhus mas lea oktavuoha biologalaš šláddjivuhtii.

Suodjalanplána - konsultašuvnnat

Sámediggi lea addán Birasgáhttentdepartementii miehtama suodjalanplána evttohussii Sylan eatnadatguovllu ja Sankkjølen luonddureserváhta ektui Máttá-Trøndelágas. Miehtama eaktun lea ahte boazodoalu beroštumit galget beassat searvat suodjalanguovlluid hálddašepmái boahhteáiggis.

Sámediggi ja Birasgáhttentdepartemeanta leat šaddan ovttaoaivilii dajaldagaid hárrái mat čatnasit suodjalanláhkaásahussii eaktodáhtolaš suodjaleami ektui 12 meahceguovllus. Guokte dain luonddu-reserváhtain leat sámi guovllus, dat leat Strengivatnet Brønnøy:s Norlánda ja Murudalen Bjung:s Máttá-Trøndelágas.

Sámediggi lea dieđihan Norlánda fylkkamánii ahte ii leat dárbu čađahit konsultašuvnnaid árradásis suodjalanplána proseassas mehčiid ráfáiduhttima ektui stáhta eatnamiin Norlánda.

Sámediggi ja Luondduhálddašan direktoráhta leat šaddan ovttaoaivilii das movt čállit bievlamohortuvodjima birra Skarvan ja Roltdalen álbmotmehčiid hálddašanplánas Trøndelágas.

Sámediggi lea buktán mearkkašumiid Birasgáhttentdepartementii Skardsfjella ja Hyllingsdalen eatnadatsuodjaleapmái ja 4 guoskevaš luonddureserváhtii Rørosa ja Tydála gielddain Máttá-Trøndelágas. Jos Sámedikki mearkkašumit eai heivehuvvo suodjalanplánaevttohussii, de fertejit čađahuvvot konsultašuvnnat ovdalgo Ráđđehus dahká loahpalaš mearrádusa.

Finnmárkkuláhka - Finnmarkseiendommen/Finnmárkkuopmodat, FeFo

Sámediggeráđđi lea doallan sáhkavuoru ja searvan plánaforuma fáddábeaivái maid Finnmárkku fylkkagiela lágidii 11.12.07 Čáhcesullos. Fáddábeaivis lei sáhka Sámedikki njuolggadusain rievdan meahcceávkástallamis finnmárkkulága § 4 mielde.

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša Finnmárkkuopmodaga stuorrafuodđohálddašepmái. Sámedikkis eai lean stuorra mearkkašumit dan ektui movt ealgabivdu dál hálddašuvvo. Sámediggi lea deattuhan go guoská boraspiriid Liseansabivdui Finnmárkkuopmodagas ahte berre láchčojuvvot liseansabivddu čađaheapmi.

Boazoguohtumiid ráfáiduhttin ja boazodoalu areálaid buorebut sihkkarastin

Sámediggi lea bivdán Eanan- ja biebmodepartemeantta čilget barggu birra ahte vejolaččat rievdadit lánkaásahusa dan hárrái ahte ráfáiduhttit dihto guovlluid Finnmárkkus boazoguođohemiin. Seamma oktavuodas bivddii Sámediggi maiddái čilgehusa departemeantta prošeavtta birra; ”Boazodoalu areálaid buorebut sihkkarastima birra”. Prošeavtta ulbmilin lea oazžut stuorát fuomášumi ja máhtu areálahálddašemi ja boazodoalu birra ja dasto lánčit boazodoalu areálaid sihkkarastima buorebut. Sámedigi áigu ruovttoluotta dieđuid vuodul árvvoštallat leago dárbu konsultašuvnnaide áššiid birra.

Energijaáššit

Sámediggeráđđi searvvai čoačkkimii 25.01.08 Romssas Statnett plánaid birra hukset odđa elfápmojodđasa Hammarfeasttas Báhcavutnii. Čoačkkimis ledje maid guoskevaš gielddat, fylkkagielddat ja fylkkamánit. Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša čielggadanprográmmii, ja lea gáibidan konsultašuvnnaid Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtain (NCE) ovdalgo prográmma mearriduvvo. Konsultašuvdnašiehtadusa ektui áigu Sámediggi konsulteret stáhtalaš eiseválddiiguin iešguđet dásis plánaproseassas. Áššemeannudeapmi čađahuvvo energiijalága mielde, plána- ja huksenlága lánkaásahusa váikkuhančielggadusaid mielde ja gitta opmodaga bággolonistanlága mielde.

Sámediggi ja NCE leat gulahallan oktasaš njuolggadusaid birra energiijaáššiid meannudeapmái. Dát bargu galgá geahčaduvvo konsultašuvdnašiehtadusa olis stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskka. NCE lea ráhkadan dagaldupmiárvalusa konsultašuvnnaide čázádat- ja energiijarusttegiid oktavuodas. Sámediggi galgá addit ruovttoluotta dieđu evttohussii. Dan sadjái go giehtadallat áššiid ovttaid mielde ja dadistaga, oaidná Sámediggi ahte čoavddusin sáhtášii baicce leat ahte plánejuvvon energiija-doaimmaid árvvoštallat ollislaččat regiovnnalaččat.

NCE:s lei 24.01.08 čoačkkin smávvaelfápmorusttegiid konsešuvdnaohcamiid hárrái Narviikka ja Brønnøy gielddain masa Sámediggi searvvai. Čoačkkin lei vuosttažettiin oaivvilduvvon guovllu boazodoalu beroštumiid várás. Vejolaš huksemiid submiváikkuhsat ledje beaivvi guovddáš fáddán.

Sámediggi lea ožžon ohcamiid 420 kV elfápmojodđasa hárrái Namsos-Roan gulaskuddamii. Dasa lassin leat bohtán dieđáhusat mángga plánejuvvon bieggafápmorusttega hárrái Namdalenis ja Fosenis. Ovddiduvvon lea maiddái oktasaš dieđáhus oktiordnejuvvon fierpmádatoktavuođaide mángga bieggafápmorusttega ektui. Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša čielggadanprográmmii, ja lea gáibidan konsultašuvnnaid NCE:in ovdalgo prográmma mearriduvvo. Sámedikki árvvoštallama mielde leat plánat oktiibuot elfápmojodđasiid ja bieggafámu hárrái Namdalenis ja Fosenis dan muttos stuorát ahte dain sáhttet leat fuones váikkuhsat sámi kultuvrii. Sámediggi lea bivdán ráhkadit čoačkes čilgehusa buot prošeavttaid čielggadusain, ja ahte plánejuvvon huksen ovttaidahttojuvvu guovllu dáláš doaimbajuiguin.

Árbediehtu

10.01.08 lei čoačkkin Kárášjogas Sámedikki ja sámi ášahusaid gaskka. Čoačkkima duogážin lei dat go Sámedikki 2008 bušehtas leat ášahuvvon guokte poastta árbedieđuid duodašteapmái ja gaskkusteapmái. Bušehtas deattuhuvvo metodaovddideapmi duodašteami várás, ahte dieđuid hálddašit sámi ášahusat ja ahte ovttas bargojuvvo relevánta fágabirrasiiguin, sámi ášahusaiguin ja sámi árbevieruid guoddiiguin.

Ášahusat muitaledje prošeavttaid birra mat leat jođus ja leat plánejuvvon ja mat čatnasit árbedihtui, ja dain lei nana sávaldat ovttas bargat sámiid árbedieđuid ektui. Ovttaoavilvuohta lei das ahte lea dárbu ráhkadit raportta árvvoštallamiid ja rávvagiid birra háldenlinjáid hámis duodaštuvvon ávdnasiid gieđahallama váste. Buot ášahusat dovddahedje ahte lea lunddolaš ahte Sámi allaskuvllas/Sámi instituthtas lea váldoovddasvástádus dán barggu háldenlinjáid ovddideamis.

Sámediggeráđđi lea gearggus doarjut ekonomalaš váikkuhangaskaomiiguin dán lágan árbedieđuid hálddašanbarggu álgaheami máhtolašvuođa vuodul. Dát galgá earret eará váikkuhit kárten- ja

duodaštanbarggu čađaheami, nannet sámi diehto- ja kulturásahusaid gelbbolašvuoda- ja kapasitehta, ja dasto nannet sámi báikegottiid ja ceavzilis servodatovddideami vuodu.

Dearvvašvuolta ja sosiála

Bargo- ja čálgohálddašeapmi/Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV)

Sámediggeráđi mielas lea mávssolaš sihkkarastit ahte sámi geavaheaddjit NAV-vuogádagas deaividuvvojit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuodain, ja máhtolašvuodain sámi servodatdiliid birra. Dát lea mearrideaddji jos sámi geavaheaddjit galget oazžut dohkálaš veahkke- ja čuovvolanfálaldaga. Sámediggi lea ain bargan sámi bálvalusdárbbasceaddjiid vuoigatvuodaiguin ja dárbbuin ođastusa siskko-bealde. Danne lea Sámediggi sádden ođđa reivve Bargo- ja searvadahttinministarii mas dát gažaldagat ovddiduvvojit.

Sámediggeráđis lea leamaš diehtujuohkinčoahkkin Sállana gielddas go guoská prošeaktaplánii sámi geavaheaddjiid goziheamis NAV:s. Prošeavtta čađa lea sávaldat čielggadit sámi gelbbolašvuoda-guovddáža ásaheami NAV-vuogádaga siskko-bealde. Prošeavtta ulbmilin lea duohtan dahkat bargo- ja čálgoetáhta dainna lágiin ahte dat goziha sámi NAV-geavaheaddjiid miehtá riikka. Dán ášši lea Sámediggi váldán ovdan maiddái guovddáš eiseválddiiguin.

Sámediggeráđi lei maid mielde NAV-kantuvrra rahpamis Kárášjogas, man oktavuodas son muitalii Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka birra, ja bijai guovddáži sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dárbbu NAV-etáhta siskko-bealde.

Guovllulaš dearvvašvuodadoaimmahagaid doaibmabidjandokumeanttat (RHF)

23.01.08 šattai doaibmabidjandokumeanta guovllulaš dearvvašvuodadoaimmahagaide 2008 almmolaš. Das boahá vuosttaš gearddi čielgasit ovdan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbuid oazžut láchčojuvvon bálvalusaid ferte jearrat ja buktit oidnosii plánemis, čielggadusain ja go mearráduusat dahkkojuvvojit. Dát čájeha ahte Sámedikki konsultašuvnnain Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain leamaš ávki. Dál lea Sámedikkis buorre vuolggasadji viidáset barggus dearvvašvuoda-fálaldagaid sihkkarastimis sámi pasieanttaide nu ahte sámi giella ja kultuvra eanet vuhtiiváldojuvvo.

Sámedikki evttohasat guovllulaš dearvvašvuodadoaimmahagaid stivrraide

Sámedikki evttohusa mielde lea Tone Finnesen ain Dearvvašvuolta Davvin RHF stivrras ođđa áigodaga.

Čoahkkin Mánáidáittardeaddjiin

24.01.08 lei Sámediggeráđis čoahkkin Mánáidáittardeaddjiin. Čoahkkimis válddii sámediggeráđi ovdan oppalaš áššečuolmma go guoská sámi mánáid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid goziheapmái gielddalaš ja stáhtalaš mánáid-suodjalusas, maid searvvis maid Mánáidviessu (Barnas hus). Mánáidviessu lea ođđa gažadanmáile maid Norgga Justiisadepartemeantta lea lanseren mánáide geat leat vásihan veahkaválddi. Mánáidáittardeaddji dovddahii ahte dáid áššiid ja dieđuid ágot sii čuovvolit barggusteaset viidáseappot. Sámediggeráđi čilgi sámi oahppaneavvodili birra ja barggu birra oahppaneavvuud strategalaš plánain. Eará áššit mat váldojuvvo ovdan ledje sámi mánát sadjásašruovttuin, sámi nuorat, skuvlavázzin, sámi kultuvrra goziheapmi gávpotservodagain.

Ealáhusovddideapmi

Sámediggeráđis lei čoahkkin Innovašuvdna Norggain 04.12.07. Čoahkkima ulbmilin lei guorahallat nationála ovttasbargošiehtadusa sisdoalu Innovašuvdna Norga ja Sámedikki gaskka. Šiehtadus guoskkaha surggiid nugo ovttasbargu, ánggirdansuorggit ealáhusaid ektui, organiseren jna.

Čoahkkin Gáŋgaviikka gieddain

Sámediggeráđis lei čoahkkin Gáŋgaviikka gielddain 21.01.08. Giella ovddidii hástalusaidis go guoská sámi áššiide gielddas. Áššit maid birra ságastallojuvvui ledje Njearevejji geaidnu, oahpahus sáme-gielas

sihke sin ektui geat leat skuvlaagis ja rávisolbmuide, ealáhusovddideapmi ja bieggamillohuksen. Giella válddii ovdan maiddá mohtorjohtalanlága ja daid hástalusaid maid dat buktá dálveturismi.

Smávítlágan buvttadeapmi

Sámediggerádis lei čoahkkin 21.01.08 Deanu joatkkaskuvllain kursa- ja teastaguovddáža ásaheami birra smávítlágan buvttadeami várás. Ášši lea ain plánendásis, ja Sámediggi vuordá viidáset álgaga skuvlla beales.

Konsultašuvnnat ja gulahallamat Guolástus- ja riddodepartemeanttain guolástusáššiid birra Sámediggerádis lea váldán ovdan earret eará distriktabivdoearreortnega, 2008 guolástusreguleremiid ja gáddelagaš fatnasiid strukturerema mat leat gaskal 11 ja 15 mehtera konsultašuvdnačoahkkimis ja gulahallamiin Guolástus- ja riddodepartemeanttain ja guolástus- ja riddoministariin Helga Pederseniin. Sámediggerádis oavvilda ahte reguleremiid submi váikkuhusat mat gáržžidit vuotnabivdiid guolástan vejolašvuodaid sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, leat duodalaččat. Erenoamážit ferte fatnasiid mat leat vuollel 11 mehtera vuoruhit go guolástusat strukturerejuvvojit dađistaga eanet ja sihkkarastit doarvái buriid rámmaeavttuid unnimus riddofatnasiidda.

Anadroma ja mariinaresurssaid hálddašeapmi

Sámediggerádis čuovvola aktiivvalaččat ráđdehusa guolástanpolitihka dan ektui movt dat váikkuha mearrasámi riddo- ja vuotnaguovlluide.

Reguleremat 2008:s

Sámediggerádis lea váldán ovdan distriktabivdoearreortnega ja riddofatnasiid strukturerema go guoská fatnasiidda gaskal 11 ja 15 mehtera konsultašuvdnačoahkkimis Guolástus- ja riddodepartemeanttain. Sámediggerádis árvvoštallama mielde leat dat reguleremat mat ráddjejit árbevirolaš vuotnabivdiid beassamis guolástit sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, duodalaččat. Erenoamážit ferte fatnasiid mat leat vuollel 11 mehtera vuoruhit dalle go guolástus strukturerejuvvo. Go guoská dan rabas jovkui searvamii dorse-, dikso- ja sáidebivddus davábealde 62 govdotatgráda, de oavvilda Sámediggerádis ahte fatnasiid mat leat vuollel 11 mehtera searvama ráddjemis šaddet unnimus váikkuhusat mearrasámi báikegottiide.

Doaibmabijut movt eastadit guliid gárgideames rusttegiin

Sámediggerádis lea váldán ášši ovdan Guolástus- ja riddodepartemeantta stáhtarádiin. Sámediggerádis oaidná baluin daid váikkuhusaid maid gárgidan biebmoguolit sáhttet dagahit jos njoammudit dávdmaid ja dagahit genehtalaš rievdadusaid luondduluossanáliin. Stuorámus luossajogat leat sámi guovlluin, ja dan dilis mas luondduluossa dál lea lea duodalaš. Sámediggerádis ávžžuha Guolástus- ja riddodepartemeantta álggahit doaibmabijuid maiguin eastadit gárgidemiid, ja dasto berrešii farggamusat ásahtit doaibmabijuid gárgidan biebmoguliid bivdima várás.

Gáddelagaš fatnasiid eaiggátráddjemat

Sámediggerádis lea gulaskuddanvástádusas Guolástus- ja riddodepartementii leamaš positiivvalaš riddobivdofatnasiid eaiggátráddjemiidda. Ráddjemis galgá lávdaeaiggaduššan sihkkarastojuvvot ja dieinna lágiin láchit báikkálaš riddofatnasiidda mat leat mielde sihkkarastimin ássama ja barggolašvuoda miehtá rittu. Sámediggerádis oavvilda ahte dán lágan ráddjen berre mearriduvvot lágas, go dát gearddi lea vuoddo prinsihppa riddofatnasiid bisuheamis. Ráddjen galgá leat nu unni go vejolaš, vai otnáš girjás eaiggátstruktuvra bisuhuvvo, nu ahte dušše muhtumiin leat eanet go guokte fanasbivdoeari. Sámediggerádis maid ii hálit ahte gáddeindustriijai dahje mearraguollerederijáide addojuvvo vejolašvuolta ásahtit stuorámus oasi riddofatnasiin.

Anadromalaš luossabivddu reguleren

Luondduhálldašan direktoráhta (LD) lea evttohan issorasat gáržžidit mearraluossabivddu. Sámediggerádis bargá dan ala ahte mearraluossabivdu mearrasámi riddo- ja vuotnaguovlluin bisuhuvvo dáláš dásis ja suodjaluvvo erenoamážit reguleremiid oktavuodas. Dasto ferte jogaid luossanáliid hálddašit ceavzilis vuogi mielde, ja reguleremiid oktavuodas ferte vuhtii váldit johkasámi kultuvrra ja

vuoiatvuodaid sin ektui geat ássat govlluin. Ášši birra leat čađahuvvon konsultašuvnnat LD:in ja Finnmárkku fylkkamánniin.

Sámediggeráđđi lea searvan mearraluossabivdo čoahkkimii Leavnnjas ja doalai doppe sáhkavuoru. Čoahkkimis maid ledje iešguđet mearraluossabivdoorganisašuvnnat, FeFo ja Finnmárkku fylkkamánni.

Finnmárku riddoguolástanlávdegoddi

Sámediggeráđđi lea ovtta Finnmárkku fylkkagielddain gulahallagohtán Guolástus- ja riddodepartemeanttain diehtujuhkima birra go guoská Finnmárkku riddoguolástanlávdegotti čielggadussii sámiid ja earáid guolástanvuoiatvuoda birra mearas Finnmárkku rittus. Sámediggeráđđi lea presiseren ahte lea hui buorre go lávdegotti árvalus meannuduvvo Stuorradikkis dán stuorradiggeáigodagas. Riddoguolástanlávdegotti bargu čuovvu Finnmárkkulága ja Stuorradikki mearrádusa ahte departemeanta berre vuoruhit bajás riddosámii vuoiatvuodaid čuovvoleami ja čuovvolit daid farggamusat.

Norgga riddodorski suodjalandoaibmabijut 2008:s

Sámediggeráđđi lea gulaskuddanvástádusas riddodorski suodjaleami hárrái, váldán ovdan beliid mat gusket máddodaga mearkkašupmái miehtá rittu ja erenoamážit sámii riddo- ja vuotnaguovlluin. Earret eará lea sámediggeráđđi mearkkašan ahte sámii guovlluide fertejit fievrriduvvot ruovttoluotta dat earrevuoiatvuodát mat leat massojuvvon, ja ahte fertejit váldojuvvot atnui báikkálaččat heivehuvvon ráfáiduhttinortnegat sihkkarastit ealáhuseallima riddo- ja vuotnaguovlluin. Vuotna- ja riddodorske-bivddu bearráigeahččama geažil lea dárbblaš ahte trolabivdu čađahuvvo 12 nautálaš miilla olgolis vuodđolinjá. Seamma guoská maid mearrajohtti autoliidnafatnasiidda. Sámediggeráđđi bidjá maid vuodđun ahte snoranoahtti berre meroštallojuvvo aktiivlaš bivdoreaidun ja ávžžuha ahte vuotnaguovllut fertejit ollásit ráfáidahttojuvvo dán reaiddu geavaheami vuostá.

Sámediggeráđđi čujuha man deatlaš lea suodjalit sihke riddo- ja vuotnadorskenáli, danne go goappašat nálit leat fuones dilis. Dainna lágiin sáhtá áiggi mielde ovddidit náli ceavzilis dássái.

Unnidan dihte riddodorskiid jápmimis oaivvilda ráđđi ahte berre árvvoštallojuvvo eanet bivdit njurjuid mat leat rittus. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte sierra dutkanággirdeapmi ferte čađahuvvot oazžun dihte eanet dieđuid dynamihka birra gaskal riddodorski ja faktuvraid mat sáhttet váikkuhit nállehtanuššamii.

Mearránjiččehasráđi riddonjurjo hálddašeapmi

Njurjuid reguleren ja hálddašeapmi lea guovddáš oassi Sámedikki riddo- ja guolástanpolitihkas. Sámediggeráđđi oaidná makkár árvu riddonjurjos lea resursan. Njuorjobuktagat, náhkin duodjebuvttadeapmái, biergu ja njurjobuoidi, livččii deatlaš dienas ealáhusoktavuodas. Sámediggeráđđi oaivvilda dattetge ahte náli ferte doallat dakkár dásis ahte dat ii čuoza vuonaid guollenállái. Njuorjonáli stivrekahtes ovdáneapmi sáhtá dagahit dan ahte vuonain guorranit guolit, ja erenoamážit lea deatlaš eastadit riddonjurjuid borramis rašis riddodorskiid.

Gonagasreappá hálddašeapmi

Sámediggeráđđi konstatere ahte sisdoallu Stuorradiggedieđáhusas nr 40 gonagasreappáid hálddašeami birra dávist oalle muddui ráđi oidnui go guoská reabbáhálddašeapmái boahpteáiggis. Earret eará čujuhuvvo ahte bajimus ulbmil nu ollu go vejolaš galgá leat ahte ráddjet gonagasreappáid leavvamis viidáseappot Norgga mearraguovlluin, ja sihkkarastit ahte gonagasreabbánáli lea nu unni go vejolaš olggobealde gávppalaš bivdoguovllu. Dasto lea ráđi mielas buorre go dieđáhusas guovlluhálddašeapmi lea oassin boahpteáiggi reabbáhálddašeamis. Dieđáhus lea maid posiivvalaš dan ektui go geahččaluvvo bisuhuvvot dássedeaddu bivdimis/gávppalaš bivdimis dain guovlluin gosa eanemusat čuohcá Nuorta-Finnmárkkus ja oarjjásguvlui Porságggu ráji dainna áigumušain ahte geahpedit/ráddjet/gurret njurjuid oarjefylkkas.

Stuorradikki ealáhuslávdegotti čoahkkimis Čáhcesullos deattuhuvvui sakka ahte fatnasiin mat leat vuollel 11 mehtera Nuorta-Finnmárkkus maiddá Porsáŋgu ja Nordkáhpa gielddain, galgá leat friija gonagasreabbáivdu ráddjejuvvon guovllu siskkobeaide. Dasto oaivvilda sámediggeráđđi ahte siskkit oasis Porsáŋgguvuonas galget gullat ráddjejuvvon guvlui, eaige olggobeallái nugo dieđáhusas evttohuvvo. Sámediggeráđđi deattuhii dasto ealáhuslávdegodái ahte ferte biddjojuvot geatnegasvuohta vuovdit lagaš gádderusttegiidda, nu ahte gonagasreappát ovdduštuvvojit báikkálaččat. Dát guoská erenoamážit vuotnabivdoguovlluide Porsáŋgus ja Várjjagis. Dasto ferte gielddit fatnasis buvttadeami, amas sállasat lástejuvvo stuorát gávpefatnasiidda mat fievrridit reappáid eret guovllus.

Sámedikki ovddastus Mearradutkaninstituhta stivrras

Sámediggeráđđi lea ovddidan Guolástus- ja riddodepartementii ahte Sámedikkis galgá leat ovddastus Mearradutkaninstituhta stivrras. Dán lágan stivradoaimma lea mielde sihkkarastimin ahte šaddá stuorát sámi fokus riddo- ja vuotnaguovlluide.

Eanandoallu

Sámediggerádis lei čoahkkinn Finnmarkku boanddaidservviin 07.02.08 eanadoallošiehtadallamiid birra 2008:s. Čoahkkima ulbmilin lei lonuhallat oainnuid vejolašvuođa birra ahte buktit árvalusaid maid sámi guovlluin. Čoahkkimis lei ovttaoaivilvuohta earret eará ahte vuoruhit areáladoarjaga ráji bajideami, geavahišgoahit mielkeeriid mat leat heaittihuvvon ja oazžut buhtadusa goastagilvagiid- ja goanstafoodđariid hattiid goarknoma geažil.

Sámi mátkeealáhus

Sámediggerádis lei čoahkkinn Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain 19.11.07 gos Sámediggi buvttii árvalusaid ráđdehusa bargui nationála mátkeealáhusstrategiijain. Sámediggi attii árvalusaid surggiide nugo; dáláš dili válddahallan, hástalusat mátkeealáhusain ja ánggirdansuorgevttohusat.

Sámediggi searvvai seminárii Guovdageainnus 30. – 31.11.08 mas fáddán lei sámi kultuvrra geavaheapmi mátkeealáhusaid/turisma oktavuodas. Seminára lágidi Sámi allaskuvla ja Destinasjon Kautokeino. Ságastallojuvvoi movt sámi kultuvrra sáhtášii geavahit ja oainnusin dahkat mátkeealáhusa oktavuodas, ja movt buoredit sámi mátkeealáhusaid ovddideami Finnmarkkus, sihke mii guoská organiseremi, buvttovddideapmái ja márkánfievrrideapmái. Boazodoallofitnodagat muitaledje maid doaimmaideaset birra ja daid hástalusaid birra maid sii oidnet boahtteáiggis. Dasto čilgejuvvoi ođđa hotealla birra Guovdageainnus ja movt filbmagili Gilli 1852 ásaheapmi plánejuvvo geavahuvvot báikkálaš mátkeealáhusáŋggirdemiid oktavuodas Guovdageainnus.

Sámediggi čilgi mátkeealáhusáŋggirdemiiddis birra. Sámedikki 2008 bušeahtas leat vuoruheamit mat čatnasit vásihusmátkeealáhusbuktagiidda sámi kultuvrra olis. Dovddahuvvui ahte oasálaččain geat barget sámi mátkeealáhusbuktagiiguin berre leat kultuvrralaš gelbbolašvuohta ja máhttu.

Sámediggi lei ovttas Romssa ja Norlánda fylkkagielddaiguin plánen lágidi seminára sámi mátkeealáhusaid birra. Dat galgai dollojuvvo Romssas njukčamánu 2008. Dát seminára ii šatta dollojuvvo ja Sámediggi pláne dál lágidi mátkeealáhusseminára lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeealáhusaid olis. Áigumuššan lea doallat seminára čakčat 2008.

Árvoháhkkanprográmma

Sámediggerádis lei gulaskuddančoahkkinn árvoháhkkanprográmma birra 21.01.08. Dán čoahkkimis ledje organisašuvnnat; Duojárriid ealáhussearvi, Sámiid duodji, Bivdi, Goahtegearret ja Sámi bivdo- ja meahcástansearvi. Organisašuvnnat ovddidedje árvalusaideaset čoahkkimis. Árvalusat leat árvoštallojuvvon ássi 10/08 oktavuodas, prográmmačilgehus árvoháhkama birra lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhus.

Sámi ovddidanfoandda evalueren

Norut NIBR lea Sámedikki ovddas bargan Sámi ovddidanfoandda (SOF) evalueremiin. Evalueren guoská áigodahkii 2002 – 2006 ja kárte movt Sámi ovddidanfoandda lea doaimman foandda ulbmila

ektui ja makkár bohtosat dahje ovddideapmi lea olahuvvon foandda doarjjaortnegiid bokte. Raporta almmuhuvvo guovvamánus 2008.

Čoahkkin duodjeorganisašuvnnaiguin

Sámedikki lei čoahkkin 05.02.08 Duojárriid eláhusservvinn ja Sámiid Dujiin. Čoahkkimis lei maiddái Duodjeinstituhtta. Sáhka lei čuovvovaš áššiid birra; oahpahalliortnega stáhtus ja viidáset fievrredeapmi, oktasašbájit ja oaivadus, Sámedikki 2007 duodjeruđaid geavaheapmi, ealáhusšiehtadusa čuovvleapmi, bargostipeandamearkagálvohuksen ja álggahankurša. Sámediggeráđdi galgá árvvoštallat movt oahpahalliortnega sáhtá realiseret go juo oktage ii lean ohcan doarjaga ortnegis 01.02.08 nammii.

Mo sámediggeráđdi lea čuovvolan daid ođđa áššiid mat dieđihuvvojedje skábmamánu dievasčoahkkimis áššis 57/07

Evttohus 1: Joatkkaskuvllaid sámegielvága ođđa ruhtadanortnet lea roassun sámegieloahpahussii

Dát ášši dieđihuvvui čakčamánu dievasčoahkkimis ja lea vástiduvvon áššis 55/07.

Evttohus 2: Doaibmabijut sámegieloahpahusas olggobealde hálddašanguovllu

Meannuduvvui nie go vuosttaš evttohus.

Evttohus 3: Buhtasasj varresvuhtafálaldus julevsáme guovlojn

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka ulbmilin lea láchit ollislaš ja dássásaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii, nugo álbmogis muđui leat. Dássásaš fálaldat eaktuda ahte fálaldat váldá vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Sámediggeráđdi bargá oktalaččat dáinna ulbmiliin. Dan maŋŋá go Sámediggerádis ledje konsultašuvnnat Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain, de boahhtá ovdan doaibmabidjandokumeanttain guovllulaš dearvvašvuodadoaimmahagaide ahte sámi pasieantaid vuoigatvuodaid ja dárbbuid oážžut láchčojuvvon bálvalusaid ferte jearrat ja buktit oidnosii plánemis, čielggadusain ja go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dát bidjá ovddasvástádusa Dearvvašvuodta Davvinii, mas earret eará lea ovddasvástádus gozihit julevsámiid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid spesialistadearvvašvuodabálvalusa siskkobeale. Dán áigu sámediggeráđdi čuovvolit viidáset barggus.

Dasto lea Sámediggi aktiivvalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhan bissovaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid láchima sámi kultur- ja giellagelbbolašvuoda vuodul buot dásiin. Sámedikki 2008 bušehtas lea earret eará várrejuvvon 500 000 ruvno prošeavttaide mat gusket máhtolašvuoda- ja gelbbolašvuoda dokumeanttaide dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid siskkobealde julev- ja máttasámi guovlluid sámi geavaheaddjiid hárrái.

Evttohus 4: Sámi spesialistadearvvašvuoda bálvalusaid ferte nannet

Sámediggi lea seammaláhkai go Utsi fuolastuvvan somáhtalaš dearvvašvuodabálvalusaid sámegielat fálaldaga geažil.

Sámediggeráđdi oaidná ahte somatihka dikšofálaldaga ovdáneapmi sámi divššohasaid várás, ii leat ovdánan seamma positiivvalaččat go psykiatriijas. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte sámi nátionála gelbbolašvuodaguovddáža ásaheapmi ja ovddideapmi psykiatriijas, lea nannen sámi divššohasaid vejolašvuoda váldojuvvot vuostá sámegielain ja sámi kulturádejumiiin divššus. Dán gelbbolašvuodaguovddáža ásaheapmi lea maid buoridan áddejumi das ahte dárbbášuvvo gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dikšofálaldat psykiatriijas oppalaččat, seammás go dat lea buoridan vejolašvuoda fidnet sámi fágaolbmuid.

Somatihkas ii leat ovdáneapmi leamaš seamma buorre. Sámediggeráđđi háliida oččodit gulahallama guoskevaš fágaásahusaiguin vai beassá ságaškuššat mo sámi divššohasat dán suorggis sáhtáshedje oažžut buoret gielaláččat ja kultuvrraláččat heivehuvvon fáladaga.

Evttohus 5: CO2 luoitin gássarusttegis Hámmárfeasttas

Sámediggeráđđi guorrasa Bargiidbellodaga sámediggejoavkku fuolastussii luoitimiid geažil gássarusttegis Muolkkuin Hámmárfeasttas. Snøhvit álggahii buvttadeami 21.08.07, ja álggahanáigodagas doaibmabisseheami rádjai 09.11.07 dagahedje buvttadanválttisvuođat StatoilHydros LNG-fabrihkka hui stuorra liige CO2-luoitimiid. Dás lea sáhka boaldimis liige buvttadangássa, nu gohčoduvvon 'fakling' (spáiddárboaldin), mii lea dagahan erenoamáš stuorra luoitimiid sihke álggaheami ja giddemiid oktavuodas. Lassin dasa bohtet CO2-luoitimat fápmobuvttadeamis. Ja maiddá Nox-luoitimat, ja gohčo- ja PAH (polyaromatiske hydrokarboner)-spáiddárboaldima geažil. Rusttega gohčoluoitimat leat maid leamaš stuorát go vurdojuvvon álggahanáigodagas.

Sámediggeráđđi lea digaštallan dáid váttisvuođaid stáhtaráđiin Erik Solheim:in Birasgáhttendepartemeanttas 10.12.07, ja stáhtačálliin Elisabeth Walaas Olgoriikkadepartemeanttas jahkebeallásaš gulahallančoahkkimis davveguovlluid birra 19.12.07. Birasgáhttendepartemeanttat dovddahedje midjiide ahte sii leat sakka fuolastuvvan dili geažil, ja čuvvot ášši lagas gulahallamiin Oljo- ja energiijadepartemeanttain ja Stáhta nuoskkidanberráigeahčuoin (SNB:in). Birasgáhttendepartemeanta deattuha ahte dákkár industriijarusttegis, man gollorámma lea šiega 60 miljárdda ruvno, diedusge galget leat einnostuvvi doaibmarámmat mat leat luoitinlohperájiid siskkobealde. Muhto ahte ođđa erenoamáš luoitimiid lobi vuorddekeahces doaibmaválttisvuođaid geažil, ferte árvvoštallat ja vihkkedallat vuđoláččat nuoskkidanlága vuodul. Biraseiseválddit áigot fuolahit ahte StatoilHydro čadaha buot daid doaibmabijuid, mat sáhttet eastadit dahje ráddjet luoitimiid rusttegis ja ahte álggahanáigodat dahkkojuvvo nu oanehažžan go vejolaš. Das lei ovttamielalášvuohta ahte Sámediggi galgá oažžut guoskevaš raporttaid jna. SNBas Hammerfest LNGa spáiddárboaldima birra go ain gárvánit. Mihtidanraporttat čájehit ahte luoitimat main leat váikkuhusat báikkálaš birrasii, leat leamaš smávvat, ja ii dárbbas ballat ahte Hámmárfeastta ássit leat gillán dakkár luoitimiid geažil, mat sáhttet čuohtat dearvvašvuhtii.

Hammerfest LNG doaibmagođii fas 24.01.08. SFT lea dál sádden gulaskuddamii ođđa ohcama StatoilHydro:s oažžut viiddiduvvot Hammerfest LNGa álggahanáigodaga. Álggahanáigodat ohccojuvvo guhkiduvvot nu ahte dat sáhtta bistit plánejuvvon revišuvdna bisseheami rádjai geasset 2008. maŋŋá gulaskuddanáigodaga 01.03.08 áigu SFT árvvoštallat álggahanguhkideami ohcama ja vejolaš eará rievdadusaid doaibmalobis. StatoilHydro galgá ovdal 01.03.08 buktit ođđa čilgehusa SFT:ii das mo spáiddárboaldin sáhtta ráddjejuvvo, ja mo gohčoluoitin sáhtta uhciduvvot. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit ášši viidáset gulahallamis birasgáhtteeiseválddiiguin.

Evttohus 6: Sámi kulturamáhttu ja dulkabálvalusa gáibáduš

Sámedikki bajimus ulmil lea ahte sámegeiela galgá sáhttet geavahit buot eallima dilálašvuođain, sihke priváhta ja almmolaččat. Sámegeiela geavaheapmi almmolaččat lea vuosttažettiin mearriduvvon sámelágas, ja vuoigatvuođat leat čadnojuvvon daidda gielddaide mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Sámegeiela hálddašanguvlui gullet dál vuosttaš gearddi buot golbma giellaguovllu Norgga bealde, ja dat speadjalastá maiddá dakkár gielaláš ja servodatlaš duohtavuoda mas leat hui stuorra erohusat. Davvin lea sámegeielat álbmot eanetlogus máŋgga gielddas, ja máddin fas dušše unnitlogus.

Vuoigatvuohta geavahit sámegeiela almmolaččat čuovvu maiddá eará lágain mat mearridit ollu eallindilálašvuođaid. Dearvvašvuođalágat leat dán oktavuodas hui deataláččat.

Sámedikkis ii leat dál makkárga rolla giellagažaldagain olggobealde sámelága vuogádaga, leš dal formálaláš váldi vai ekonomaláš váikkuhangaskaomiid bokte. Sámediggeráđđi lea dattetge geavahan ollu návccaid čalmustahttit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođa dárbbu iešguđet servodatsurggiin.

Sámi Instituhtta lea Kultur- ja girkodepartemeantta ovddas árvoštallan sámelága giellanjuolggadusaid. Okta dán 2007 árvoštallama váldoloahppajurdagiin lea ahte sámeláhka ii dávis dan ovdáneapmái mii lea dáhphuvvan, ii nátionálalaččat ii ge riikkaidgaskasaš rievtti ektui.

Sámediggeráđdi áigu čuovvolit dáid loahppajurdagiid, ja bargat viidáseappot dan ala ahte ovddiduvvojit vuogádagat ja njuolggadusat mat sihkarastet ahte sámi geavaheaddjit nu bures go vejolaš ožžot veahki dakkár almmolaš bargiin, geain lea buorre sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta.

Evttohus 7: Sámi preassadoarjja – Mediabearráigehču evttohus

Sámediggeráđdi lea čoahkkimis Kultur- ja girkodepartemeanttain 18.12.07 váldán ovdan áššečuolmmaid preassadoarjaga birra sámi aviissaide, dás maiddá dárbbu sámegielat beaiveaviisii. Čoahkkimis lei sáhka maiddá daid áššečuolmmaid birra mat čatnasit eanetgoluide sámi áviissaid buvttadeami oktavuodas ja áviissaid mearkašumis sámi gillii ja kultuvrii.

Kultur- ja girkodepartemeanta lea ođasmahttigohtán láhkaásahusa doarjagiid birra sámi aviissaide. Čujuhuvvo Sturradikki proposišuvdnii nr 1 (2007-2008). Dát lea sáddejuvvon gulaskuddamii guoskevaš beliide ja gulaskuddanáigemearri lea 26.03.08.

Sámediggeráđdi mielas lea preassadoarjja sámi áviissaide hui deatalaš ja áigu čuovvolit ášši departemeanttain gulahallamiin. Deatalaš lea ahte ortnet galgá leat einnostahti ja ahte dat reflekttere eanetgoluide mat čatnasit sámi áviissaid buvttadeapmái ja makkár rolla áviissain lea sámi gielaide suodjalemis ja ovddideamis. Maŋŋa gulaskuddanáigemeari leat gulaskuddancealkámušat oassin mielde mearrideamen makkár konklusuvnnaid sámediggeráđdi geassá áššis. Ášši váldojuvvo ovdan Kultur- ja girkodepartemeanttain ásahuvvon konsultašuvdnaortnega bokte. Dan hárrái lea ovttaoavilvuohta departemeanttain.

Evttohus 8: Oljofatnasat ja johtolat olggobealde Finnmárkku rittu

Riddodoaimmahagas lea ovddasvástádus dustehusas dakkár fáhkkanuoskkideami oktavuodas go oljoluoitima. Golbma beali fuolahit dustehusa, namalassii priváhta, gielddalaš ja stáhtalaš ásahasat.

Vuodđodustehusa geatnegasvuohta lea biddjojuvvon priváhta doibmii. Stáhta nuoskkidanbearráigehču lea bidjan sierra dustehusgáibádusaid dakkár doaimmaide, main lea fáhkkanuoskkidanvárra, dás maiddá petroleumadoibmii. Norsk Oljevernforening For Operatørselskap (NOFO) fuolaha lágideaddjifitnodagaid oljodustehusa nannánjuolggis. NOFO fuolaha ahte eiseválddiid oljodustehusgáibádusat ollašuhthtojuvvojit. Okta dain doaimbajuiin maid NOFO lea ásahan nannen dihtii oljodustehusa Lofuohtas ja Barentsáhpeguovlluin, lea foanda mii galgá veahkehit buoridit oljodustehusa Davvi-Norggas. Foandda ulbmil lea movttiidahttit Davvi-Norgga ealáhusaid ja báikkálaš resurssaid geavahit hutkáivuoda dutkamis ja ovddideamis ja hutkat maiddá eará doaimbajuiid mat sáhttet nannet regiovna oljodustehusa.

Gielddalaš dustehus lea organiserejuvvon 34 dustehusregiovdnan. Gielddaidgaskasaš lávdegoddi fáhkkanuoskkideami várás juohke regiovnnas fuolaha dustehus- ja doaimmageatnegasvuođa. Stáhta dustehus lea lassesuodjalus mii galgá eastadit dahje dustet stuorat nuoskkidemiid fatnasiin ja eará amas gálduin. Riddodoaimmahagas lea ovddasvástádus doaimmahit ja ovddidit stáhta dustehusa fáhkkanuoskkideami oktavuodas, dás maiddá doaimmaorganisašuvnnas. Jus ovddasvástideaddji nuoskkideaddji dahje gielddalaš dustehus dáistala fáhkka-luoitimiin, de lea Riddodoaimmahagas bearráigehččandoaimma. Riddodoaimmahat galgá sáhttit váldit badjelas doaimma ollásit dahje osohahkii jus priváhta dahje gielddalaš dustehus ii lihkostuva. Dakkár oktavuodain dáistalit priváhta, gielddalaš ja stáhtalaš dustehusat ovttas luoitimiin, Riddodoaimmahaga jođehemiin.

Dálá ovddasvástádusjuohku dustehusas oljoluoitima fáhkkanuoskkideami oktavuodas gullá vuosttazettiin lágideaddjifitnodagaide. Dát lea juo geahččaluvvon fuolahuvvot earret eará foandda bokte mii

galgá nannet oljosuodjalusa Davvi-Norggas. Dan sivas ii oainne sámediggeráđđi dárbbu guovddáš eiseválddiide evttohit dakkár ortnegiid, ahte oljofatnasat galget máksit oljofievrridandivada.

Evttohus 09: Preassadoarjja sámi áviissaide

Geahča vástádusa čihccet evttohusas.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 35 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihka
1	Egil Olli, áššejodiheaddji	Tor Mikalsen
		Miriam Paulsen
	Egil Olli	Marianne Balto
	Johan Mikkel Sara, čoahkkinordnegii	
2	Randi A. Skum	Terje Tretnes
		Egil Olli
		Jánoš Trosten
	Randi A. Skum	
3	Terje Tretnes	Jørn Are Gaski
		Bjarne Store-Jakobsen
		Magnhild Mathisen
	Terje Tretnes	
4	Jánoš Trosten	Marianne Balto
		Susanne Amalie Andersen
	Jánoš Trosten	
5	Johan Mikkel Sara	Egil Olli
		Olaf Eliassen
		Marianne Balto
	Johan Mikkel Sara	
6	Anders Urheim	Marianne Balto
		Jánoš Trosten
		Egil Olli
	Anders Urheim	
7	Per Andersen Bæhr	Terje Tretnes
		Egil Olli
		Johan Mikkel Sara
	Per Andersen Bæhr	
8	Olaf Eliassen	Jánoš Trosten
		Egil Olli
		Kirsti Guvsám

	Olaf Eliassen	
9	Isak Mathis O. Hætta	Jánoš Trosten
		Marianne Balto
		Egil Olli
	Isak Mathis O. Hætta	
10	Willy Ørnebakk	Terje Tretnes
		Kirsti Guvsám
		Tor Mikalsen
	Willy Ørnebakk	
11	Jørn Are Gaski	
12	John Harald Skum	
13	Berit Oskal Eira	
14	Synnøve Solbakken-Härkönen	
15	Per Edvin Varsi	
16	Åge Nordkild	
17	Magnhild Mathisen	
18	Susanne Amalie Andersen	
19	Tor Mikalsen	
20	Hilde Anita Nyvoll	
21	Tone Finnesen	
22	Ronny Wilhelmsen	
23	Gunn-Britt Retter	
24	Tom Christer Sottinen	
25	Bjarne Store-Jakobsen	
26	Johan Mikkel Sara	
27	Vibeke Larsen	
28	Jørn Are Gaski	
29	Egil Olli, áššejođiheaddji	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi doaibmadiedáhus válđojuvvui diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 26.02.08 dii. 12.30

Ášši 03/08

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva

Arkiiváššénr.

SF-

08/266

Ášši meannudeapmi álggahuvvui distaga 26.02.08 dii. 13.30

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	18.02.08	Áirras Sten Jønsson, BB:a sámediggejoavku	Sámedikki áššemeannudeapmi
2	19.02.08	Áirras Anders Urheim, Sáme sosialdemokráhtalasj belludak	Sakka váilevaš julevsámi ja máttasámi preassadoarjja.
3	19.02.08	Áirras Susanne Amalie Andersen, NSR:a sámediggejoavku	Odđa váldogirdistašuvnna báikádeapmi
4	13.02.08	Áirasiin Áge Nordkild og Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku	Odđa válgaordnet
5	19.02.08	Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Sámi mánáid vuoigatvuodat oahpahussii maiddái sámegillii
6	19.02.08	Áirras Jánoš Trosten, Čielga Sámi jietna	

II Gažaldat ja vástádus

Gažaldat 1, Áirras Sten Jønsson, BB:a sámediggejoavku

Sámedikki áššemeannudeapmi

Sámedikki áittardeaddjin váldet dávjá dakkár olbmot oktavuoda, geat guhkit áiggi leat vásihan ahte eai oaččo vástádusa go váldet oktavuoda Sámedikkiin.

Sámediggeráđđi lea álginjulggaštusastis cealkán ahte

Sámediggeráđđi háliida vuđolaččat geahčadit dálá politihkalaš- ja hálldahusalaš organiserema beavttálmahttinulbmiliin ja dainna ulbmiliin ahte oččodit eanet resurssaid álbmogii. Áigumuš lea ahte galgá leat nu rabas ja lagaš oktavuoha Sámedikki ja sámi servodaga gaskkas go vejolaš.

Mu gažaldat sámediggeráđđái lea:

Mo áigu sámediggeráđđi čuovvolit álginjulggaštusa áigumuša dan oktavuodas ahte oččodit leat nu rabas ja lagaš oktavuoda Sámedikki ja sámi servodaga gaskkas go vejolaš.

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii

Sámediggi lea 2006:s čađahan proševtta "Buoret bálvalusat geavaheddjiide" man ulbmilin lea geavahišgoahtit oktasaš poastačujuhusa ja oktasaš telefonnummára. Dán ulbmilin lea earret eará buoret bálvalusa Sámedikki geavaheaddjiide buot surggiin, geavaheaddjit galget dovdat ahte Sámediggi lea rabas ja gearggus bálvalit, ja galgá doaibmat gulahallanarenan ja leat veahkin eaŋkiláššiin Sámedikki buot bálvalusaid beales.

2007:s álggahuvvui prošekta oktasaš poastačujuhusa ja oktasaš telefonnummára hárrái. Mii leat juo ožžon oktasaš telefonnummára 2007:s. Dainna osiin proševttas mii guoská oktasaš čujuhussii leat veaháš maŋŋonan. Dasa leat válđoáššis tehnikalaš sivat go eat leat ožžon heivehuvvot dan ođđa veršuvnna áššemeannudanvuogádagas. Giddat lea maid oassi oktasaš čujuhusa ektui ollašuttton.

Dasto čujuhit Sámedikki 2008 bušehtti, kapihttali 17.3.1 ahte dán jagi šaddá fas vejolaš geahččat dokumeanttaid njuolga Sámedikki elektrovnalaš arkiivvas. Sámediggeráđis lea áigumuš ollašuttit dán vuosttaš jahkebealis, nu ahte galgá leat vejolaš fas njuolga geahččat dokumeanttaid dan rájes go ođđa almmolašvuodáláhka biddjojuvvo fápmui, dat mearkkaša 01.07.08 rájes.

Sámediggeráđdi ovddida maid oktilaččat Sámedikki ruovttusiidduid, ja maŋimuš mánuš lea earret eará sisdoallu konsultašuvnnaid hárrái ođasmahtton.

Dasto čujuhit ráđi dieđáhussii mas čuožžu ahte sámediggeráđdi háliida maid árvvoštallat movt Sámedikki doarjjaortnegat boahhteáiggis galggašedje hálddašuvvot. Dan geažil šaddá maid lunddolaččat dárbu árvvoštallat doaimmaheaddji hálddašandoaimma. Sámedikki hálddašandoaimma ferte maid árvvoštallat Sámedikki ášši 08/08 Sámi joatkkaoahpu - hálddašanmodealla, čuovvoleami olis.

Sámediggeráđdi lea dadjan ahte áigu buktit sierra ásahusdieđáhusa. Guovddáš perspektiivan dákkár dieđáhusas šaddá leat movt siviila sámi servodaga sáhtta nannet earret eará buoret oktavuoda bokte gaskal Sámedikki ja siviila servodaga maid sámi ásahusat, organisašuvnnat, gilisearvvit jna. ovddastit.

Danne čuovvola sámediggeráđdi konkrehta máŋga suorggi álginjulggastusa ulbmila ektui ahte oazžut rahpaset ja lávgadet oktavuoda Sámedikki ja sámi servodaga gaska.

Gažaldat 2, Áirras Anders Urheim, Sáme sosialdemokrátalasj belludak

Sakka váilevaš julevsámi ja máttasámi preassadoarjja

Sámi sosialisttalaš bellodat čujuha Kultur- ja girkodepartemeantta 12.02.08 beaiváduvvon gulaskuddanárvalussii mii guoská láhkaásahusa rievdateapmái sámi áviissaid doarjaga ektui. Gulaskuddanáigemearrin lea biddjojuvvon njukčamánu 26. b. 2008, nu ahte báhcá hui oanehis áigi dan guorahallat ja buktit cealkámušaid – vaikko ášši leage leamaš juo guhká oahpis.

Čujuhan duogáži ja gustovaš ortnegii, geahča Sturradikki proposišuvnna nr 1 (2007-2008) ja dan dieđihuvvon lasáhussii mii lea sullii 18,5 miljon ruvno, das manná sullii 10,5 miljon ruvno davvisámegiela Ávvirii (Min Áigi ja Áššu) ja sullii 8 miljon ruvno dárogielat áviisii Ságat, submi sullii 18,5 miljon ruvno.

Departemeantta evttohusas evttohuvo doarjja julevsámi siidduide dušše eanemusat 1% ollislaš doarjagis, lasáhus šaddá de 46.000 ruvno, lassáneapmi 138.000 ruvnos sullii 184.000 ruvdnui ollislaš 18,5 miljon ruvnos.

Departemeanta rahpá dál vejolašvuoda addit doarjaga áviisasiidduid buvttadeapmái máttasámegilli dan málle mielde mii lea julevsámegiela, muhto dattetge eanemusat 2% ollislaš preassadoarjagis

oktiibuot dáid gielaide váste. Geavahas mearkkaša dát dan ahte julev- ja máttasámegiela várás sáhtta addojuvvot preassadoarjja eanemusat sullii 184.000 ruvno oktiibuot dáid gielaide váste.

Sámedikki oaivila mielde leat buot golbma giela; davvi-, julev- ja máttasámegiella ovttá dásis. Lunddolaš čuovusin berrešii dat boahitit ovdan bušehtalaš juogademiin. 98% preassadoarjagis manna davvisámegielat/davvisámegiel vuđot áviissaide, muhto julev- ja máttasámegiela várás sáhtta juolludit eanemusat 2% ollislaš preassadoarjagis nugo árvaluvvo.

Sámediggi lea biddjojuvvon gulaskuddanáshussan. Danne lea mus ágga jearrat čuovvovaš gažaldagaid:

Ii got Sámediggi ja sámediggeráđđi leat váldán dán deatalaš preassadoarjaga ja dan juogadeami ovdan konsultašuvnnaiguin ráđdehusain?

Oaivvildago Sámediggi/sámediggeráđđi ahte evttohuvvon juohku lea vuoiggalaš ja ovddastuslaš?

Oaivvildago Sámediggi/sámediggeráđđi ahte evttohuvvon doarjja julev- ja máttasámegiel áviissaide váikkuha dan ahte lea vejolaš čállit julev- ja máttasámegilli?

Maid áigu Sámediggi dahkat departemeantta evttohusain?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte sámi áviissain galget leat rámmaeavttut maiguin sáhttet ollašuttit dárbbuid mat leat sámi servodagas, ja danne oaidná ahte sámi preassadoarjja lea dehálaš dan ollašuttimis.

Sámediggeráđđi lea gulahallan Kultur- ja girkodepartemeanttain (KGD) sámi preassadoarjaga birra, ja ášši váldojuvvui ovdan earret eará čoahkkimis departemeanttain 18.12.2007.

Nugo diehtit, de lea departemeanta ođasmahttimin lánkaásahusa sámi áviissaid doarjaga hárrái. Sámi áviisadoarjaga lánkaásahusa rievdadusárvalus lea sáddejuvvon gulaskuddamii guoskevaš beliide. Gulaskuddanáigemearri lea 26.03.08. Sámediggeráđđi ja departemeantta leat gulahallan ášši birra ja gulahallet dán ášši áššejođu birra. Sámediggeráđđi áigu earret eará gulaskuddancealkámušaid vuodul dahkat oainnu áššái, ja ráđis lea áigumuš ovddidit ášši departementii dan áshuvvon konsultašuvdna-ortnega bokte.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte preassadoarjja galgá leat einnostahtti ja galgá speadjalastit daid eanetgoluid mat leat sámi áviissaid buvttadeamis ja áviissaid rolla mii dain lea buot guoskevaš sámi gielaide goziheami ja ovddideami oktavuodas. Ráđđi ii áiggo dál buktit oainnuid ja konklusuvnnaid daid áššečuolmmaide maid áirras Anders Urheim váldá dás ovdan, muhto čujuha dan áššemeannudan-prosessii maid sámediggeráđđi lea bidjan dán áššái.

Gažaldat 3, Áirras Susanne Amalie Andersen, NSR:a sámediggejoavku

Ođđa váldogirdistašuvvna báikádeapmi

Suodjaluslávdegoddi áigu fargga ovddidit mearrádusevttohusa ođđa váldogirdistašuvvna báikádeami birra ja Áibmosuodjalusa girdi- ja helikopterdoaimmaid organiserema birra Davvi-Norggas. Evenášši suohkan, gos lea Hárstá-Narviikka girdišillju, lea beaggigohtán ođđa váldogirdistašuvvna áigeovvildis evttohusan.

Jus dát čađahuvvo, de sámi márkogilit Nordlánda ja Romssa rájá alde šaddet gillát eváhku, dearvvašvuhtii čuoheci giridišláma ja várra eretfárrema ge. Ealli sámi gilit leat mearrideaddjin ealli sámi kultuvrii.

Dás dárbašuvvo váikkuhusčielggadus ja sámi vuoigatvuodaid buoret čilgejuvvo ja maiddái čilgejuvvo mo dát váikkuha dán guovllu sámi álbmoga beaivválaš dillái ovdalge vejolaš váldogirdistašuvdna sáhtá báikáduvvo Evenáššái. Giridišlju birrasis lea sihke eanadoallu ja boazodoallu, ja maiddái dáidda vuodđoealáhusaide sáhtá eanet šlápma čuohecat negatiivvalaččat. Jáhkkinis lea ahte maiddái nuoskkideapmi lassána guovllus.

Dán áššis lea mearrideaddjin ahte Sámediggi reagere johtilit ja konkrehta.

Lea go sámediggeráđis leamaš oktavuoha Evenášši suohkaniin dán áššis? Lea go sámediggeráđi jurddašan váldit oktavuoda eará eiseválddiiguin dán áššis?

Mo áigu sámediggeráđi sihkkarastit ahte Evenášši ja Skániid árbevirolaš márkosámi ássanmálla fuolahuvvo ja ovddiduvvo?

Makkár doaibmabijuid áigu Sámediggi čađahit viidáset proseassas?

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii

Suodjaleami ođđa váldogirdistašuvdna válljen lea šaddan áigejuovdilin NOU 2007:15 Et styrket forsvar (nannejuvvo suodjalus) ja suodjalushoavdda 2007 suodjalusčielggadusa gulaskuddamiid geažil. Dáid čielggadusaid lei Suodjalusdepartemeanta sádden gulaskuddamiid áigemeeriin juovlamánu 4. b. 2007. Sámediggi ii leat addán gulaskuddancealkámuša dáidda čielggademiide.

Earret eará čielggadeamiid ja gulaskuddancealkámušat galget leat vuodđun Suodjalusa boahpte guhkesáigeplániid maid Suodjalusdepartemeanta áigu ovddidit Stuorradiggeproposišuvdnan 2008 giđa. Nappo ii leat ge ášši meannuduvvomin Stuorradikkis nu mo gažadeaddji eaktuda.

NOU 2007:15 Nannejuvvo suodjalus, ii evtto makkárga báikkiid gosa Suodjalusa doaibma galggašii biddjojuvvo. Njuolggadusat rávvejuvvojit mat čujuhit čielgasit mo básastruktuvra galgá leat. Suodjaluhoavdda 07 suodjalusčielggadusas evttohuvvo konkrehta ahte áibmosuodjalus ja basett-nammasaš ossodat oktiisajustuvvojit Bodeajju váldogirdistašuvdnii. Ørlandet váldogirdistašuvdna evttohuvvo heaittihuvvo, ja Ánddasuolu ja Rygge fas eai rávvejuvvo boahpteáiggi soahtegiridibásan erenoamážit daid váikkuhusaid geažil maid dat buvttihivčče lassáneami giridiráđa ja vuodđostruktuvra doaibmabijuid geažil. Evenášši árvoštallojuvvo doaibmat bures soahtegiridibásan, muht dat gáibida stuorra infrastruktuurainvesteremiid. Dáidda evttohusaide dat leat earret eará Evenášši suohkan ja Mátta-Romssa regiovdnaráđđi buktán positiivva cealkámušaid dan oktavuodas ahte válljet Evenášši váldogirdistašuvdnan.

Sámediggeráđi eaktuda ahte jus Ráđdehus stuorradiggeproposišuvnnas evttoha váldogirdistašuvdna, de dat dahká dan dakkár bajimus árvoštallamiid vuodul, mat maiddái fuolahit servodaga dárbbuid, ja ahte vejolaš duohtandahkan gáibida dakkár dábaláš plánaprseassaid go váikkuhusčielggademiid ja areálaplánaid plána- ja huksenlága vuodul.

Sámediggeráđi áigu čuoovvilit ášši reivviin Suodjalusdepartementii mas mii fuomášuhttit sin ahte váikkuhusat sámi servodagaide ja ássamiid Evenášši giridistašuvdna birrasis fertejit árvoštallojuvvo daid geatnegasvuodaid ektui mat stáhtas leat ILO-konvenšuvdna nr. 169 vuodul artihkkalis 16 nr. 1 ja 21 ja Eamiálbmotjulggaštusa vuodul artihkkalis 30 2, ja konsultašuvdnašiehtadusa vuodul, gč. ILO 169 artihkal 6.

1 Artihkal 16

1. Daid spiehkastagaiguin mat leat namuhuvvon dán artihkkala maŋit čuoggáin ii dáid álbmogiid oaččo sirdit eret iežaset ássaneatnamiin.
2. Go dáid álbmogiid sirdin adnojuvvo vealtameahttun spiehkastatdoaimman, sáhtta sirdiheapmi doaimmahit duššefal dalle, go dát álbmogat leat ožžon vuđolaš dieđu sirdima sivain ja leat dasa bákku haga miehtan. Juos miehtama ii leat vejolaš oažžut, sáhtta sirdiheapmi doaimmahuvvot duššefal daid meannudanvugiid mielde maid riikka lágat ja njuolggadusat meroštallet ja maidda gullet heivvolaš dáhpusain ee. dakká almmolaš gulaskuddamat mat dáhkidit dáidda álbmogiidda vejolašvuoda doarvái nana ovddasteapmái.

1 Article 30

1. Military activities shall not take place in the lands or territories of indigenous peoples, unless justified by a relevant public interest or otherwise freely agreed with or requested by the indigenous peoples concerned.
2. States shall undertake effective consultations with the indigenous peoples concerned, through appropriate procedures and in particular through their representative institutions, prior to using their lands or territories for military activities.

Gažaldat 4, Áirasiin Áge Nordkild ja Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Ođđa válgaordnet

Čujuhit áššái 06/08 ”Sámedikki jahkedieđáhus” mas sámediggeráđdi dadjá ná čuoggás ”Ođđa válgaordnet” siidu 2:

Teaksta:

”Dasto oaivvilda Sámediggi ahte ođđa válgabiirriid namat berrejit čuožžut sámelágas. Danne leat ge válgabiirriid namat evttohuvvon sáme- ja dárogillii.”

Gažaldat:

Guđe sámi gillii/suopmanii galgá iešguđet válgabiire namma leat?

Lea go riektá ahte ovdamearkka dihtii máttasámi válgabiire namma galgá namuhuvvot/čállojuvot normerejuvvon davvisámegillii?

Ain váddáseabbon šaddá evttohuvvon 5. válgabiire oktavuodas Divrráin davvin Sáltođuoddari máddin. Dasa gullet mánga sámi giela/suopmana.

Mo lea sámediggeráđdi dárkkistan evttohusaid kvalitehta go guoská iešguđet válgabiirriid sámegeinamaide?

Lea go ráđđi ráđđádallan sámegeilat ja sámihistorjjá fágaolbmuiiguin/ofelaččaiguin iešguđet giella-/suopmanguovlluin go evttohedje válgabiirenamaid?

Sámediggeráđdi lei bidjan ođđajagimánu 23. b. 2008 áigemearrin evttohit válgabiirenamaid. Mii diehtit ahte leat bohtán mánga evttohusa seamma válgabiirrii. Mo lea ráđi plána ovddosguvlui válgabiirriid namaid mearrideami oktavuodas?

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii

Sámediggeráđdi ovddidii nammaevttohusa válgabiirriide skábmamánu dievasčoahkkimis, sámediggeráđi dieđáhusas áššis 49/07. Namat evttohuvojedje dušše sámegeillii. Sámediggeráđdi bivddii farggamusat ruovttoluotta dieđuid áirasiin. Dan maŋŋá bohte vihtta evttohusa ja guokte dain lei

gielalaš dárkilastin. Evttohusat ledje ráhkaduvvon fágaolbmuid evttohusa vuodul geain lea báikenammamáhtolašvuohta, máhtolašvuohta sámi terminologiijas ja historjjás.

Ráđđi árvvoštalai odđa nammaevttohusaid ráđdečoahkkimis 51. vahkus ja mearridii seammás ahte válgabiirriin galget leat maiddáí namat dárogillii. Dan maŋŋá sáddejuvvojedje nammaevttohusat joavkkojodiheddjiide masa áigemearrin lei biddjojuvvon odđajagimánu 23. b. 2008 buktit vejolaš odđa evttohusaid dahje mearkkašumiid. Dan maŋŋá gis bođii okta odđa evttohus. Sámediggeráđđi mearridii namaid loahpalaččat 15.02.08 ja válgabiiriid namaid lea Sámedikki presideanta Egil Olli geigen formálalaččat stáhtačállái Raimo Vallei 21.02.2008 konsultašuvdnačoahkkimis.

Vuosttaš gitta njealját válgabiiriid rádjai lea namat davvisámegillii. Viđát válgabiire namma lea davvi- ja julevsámegillii. Guđát válgabiire namma lea máttasámegillii.

Gažaldat 5, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Sámi mánáid vuoigatvuođat oahpahussii maiddáí sámegillii

Sámedikki dievasčoahkkinn lea mearridan ahte mánát geat leat vuodđoskuvlaagis, galget oažžut vuoigatvuođa oahpahussii maiddáí sámegillii.

18.1.1 Sámi vuodđoskuvlaoahpahas

Oahpahuslága 6. kapihttala vuodul lea daid sámi guovlluid mánáin geat leat vuodđoskuvlaagis, oktagaslaš vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii. Sámi guovlluid olggobealde lea oahppiin vuoigatvuohta dakkár oahpahussii jus gielddas leat uhcimusat logi oahppi, ja jus joavkkut sáhttet jotkojuvvot uhcimusat guđain oahppiin, gč. oahpahuslága § 6-2.

Ovddeš sámediggeráđit háliidedje rievdadit oahpahuslága nu ahte maiddáí dain vuodđoskuvlaoahppiin, geat ášset sámi hálddašanguovlluid olggobealde, galgá leat oktagaslaš vuoigatvuohta oažžut oahpahasu sámegillii.

Sámi guovlu oahpahuslágas mearkkaša sámegiela hálddašanguovlu. Danne berre sámi guovlu oahpahuslágas rievdaduvvot sámegiela hálddašanguovlun. Ollu sámemánát orrot sámi giliin/guovlluin mat leat sámegiela hálddašanguovllu olggobealde, omd. Lántdievas Skániin ja Áravuomis Narviikkas, muhto sis ii leat vuoigatvuohta oažžut oahpahasu sámegillii.

Gažaldat sámediggeráđđái:

Lea go dálá ráđđi joatkán oččodit rievdaduvvot oahpahuslága nu ahte sámemánát ožžot vuoigatvuođa oahpahussii sámegillii beroškeahhtá gos sii orošedje?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggeráđđi áigu álggahit konsultašuvnnaid Máhttodepartemeanttain daid rávvagiid ja neavvagiid birra maid bargojoavku lea ovddidan raporttas boahktevaš hálddašanoavddasvástádusa birra stáhta sámi joatkkaskuvllain, gč. ášši 08/08 Sámi joatkkaoahppu – hálddašanmodealla. Dán oktavuodas váldjuvvo maiddáí oahpahuslága rievdadeapmi ovdan. Adnojuvvo lunddolažžan váldit ovdan dan ášši ahte nannet oahpahusvuoigatvuođa sámegillii raportta 4. kapihttala neavvagiid 1. čuoggá oktavuodas oahpahuslága 6. kapihttala ođasmahttima ja lálkaásahusaid birra. Lea viidáseappot lunddolaš váldit ovdan beliid oahpahasu sámegillii 6. čuoggá oktavuodas sámi vuodđooahpu hálddašanoavddasvástádusa organiseren- ja čuovvolanplána birra davvi-, mátta- ja julevsámi guovlluin ja 8. čuoggá oktavuodas ovddidan- ja čađahanplána birra nannet sámi giela ja kultuvrra. Konsultašuvdnatrategiija ráhkaduvvo maŋŋágo Sámediggi lea dahkan mearrádusa áššis 08/08.

Gažaldat 6, Áirras Jánoš Trosten, Čielga sámi jietna

Čoahkkingirjijt duođastit unnán áššemeannudemiid ja čoahkkinastimiid Sámi Parlamentáralaš Ráđis. SPR lea dehálaš gaskaoapmin oktasaš sámi servodatlaš áššiin, muhto orru nu ahte odđa ráđđi ii vuorut Norgga bealde sámedikki saji ovddideamis.

Gažaldat:

Manne orrot SPR doaimmat oalát bisánan ja maid áigu sámediggeráđđi bargat vai SPR fas oažžu govddolaš ja nana saji vuodđoáigomušaid vuodul?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggeráđđi deattuha ahte SPR lea hui dehálaš orgána sámi ovttasbarggus rájaid rastá. SPR-stivrras lea 20.02.08 leamaš čoahkkin Romssas. Doppe guorahallojuvvojedje guovllulaš, nationála ja riikkaidgaskasaš áššit main lea mearkkašupmi sámiide guoskevaš riikkain. Dás namuhit erenoamážit SPR evttohusa evttohassan Olmmošvuoigatvuodaráđi odđasahuvvon erenoamášorgánai eamiálbmogiid vuoigatvuodaid hárrái. Muđui giedahalai SPR-stivra raportta sámi oahpahusa Davviriikkaid vuodđoskuvllain, parlamentariihkkáriid 2008 konferánssa, lahtuid nammadeami Gollegiella-árvoštallanlávdegodđái ja sámi máilbmeárbesajiid. SPR-stivra lea mearridan maiddái čoahkkinplána jagiid 2008 ja 2009 várás. Das bohtá ovdan plánejuvvon doaibma. Čoahkkimis almmuhuvvo maid čoahkkingirji.

Ávžžuhit gažaldaga jearri muđui oahpásmuvvat dan ovttasbargui mas leat mielde golbma sámedikki, ja ahte čoahkkinplánain nugo čoahkkinlisttas ge eaktuduvvo ahte dain bohtet ovdan dan golmma sámedikki oktasaš vuoruheamit.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 35 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Sten Erling Jønsson	
	Egil Olli	
	Sten Erling Jønsson	
	Egil Olli	
2	Anders Urheim	
	Vibeke Larsen	
	Anders Urheim	
	Vibeke Larsen	
3	Susanne Amalie Andersen	
	Vibeke Larsen	
	Susanne Amalie Andersen	
	Vibeke Larsen	

4	Åge Nordkild	
	Egil Olli	
	Åge nordkild	
	Egil Olli	
5	Ann-Mari Thomassen	
	Jørn Are Gaski	
	Ann-Mari Thomassen	
	Jørn Are Gaski	
6	Jánoš Trosten	
	Egil Olli	
	Jánoš Trosten	
	Egil Olli	
	Anders Urheim, čoahkkinnortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 26.02.08 dii. 14.30

Ášši 04/08

Odđa áššiid dieđiheapmi

Arkiiva

Arkiiváššennr.

SF-

08/267

Ášši meannudeapmi álggahuvvui distaga 26.02.08 dii. 14.30

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahas
1	25.02.08	Árras Johan Mikkel Sara, Sámit geat ássat Lulli-Norggas	Daid sápmelaččaid dilli geat čohkkájit Norgga giddagasain
2	25.02.08	Árras Johan Mikkel Sara, Sámit geat ássat Lulli-Norggas	Eretfárrejeaddji sápmelaččaid vuoigatvuohta ávkkástallat mehcín iežaset ruovttusuohkaniin
3	25.02.08	Árras Johan Mikkel Sara, Sámit geat ássat Lulli-Norggas	Oslo sámi viesu árvoštallan
4	25.02.08	Árras Johan Mikkel Sara, Sámit geat ássat Lulli-Norggas	Guodohanráfáiduhttin Finnmárkkus
5	25.02.08	Árras Susanne Amalie Andersen, NSR:a sámediggejoavku	Odđa váldogirdistašuvnna báikádeapmi sáhtta bilidit árbevirolaš márkosámi ássama Skániin ja Evenáššis
6	25.02.08	Árras Isak Mathis Hætta, Guovdageainnu dáloniid listu	Ráfáidathttojuvnon guovlluid heaittihbarggu galgá bissehuvvot giláziid birra Finnmárkkus
7	25.02.08	Árras Terje Tretnes, Sámeálbmot bellodat	Odđa ášši
8	25.02.08	Árras Terje Tretnes, Sámeálbmot bellodat	Riekta ja geatnegasvuohta olgoriikkalaččaide searvat introdukšuvdnaprográmmiid
9	25.02.08	Árras Terje Tretnes, Sámeálbmot bellodat	Sierra sámi mánáidáittardeaddji
10	25.02.08	Árras Terje Tretnes, Sámeálbmot bellodat	Odđa ášši
11	25.02.08	Árras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Sámi mánáidgárdefálaldat Oslos ja birra
12	25.02.08	Árras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Elsa Laula Renberg reigádanbeaivi almmolaš leavgabeaivin
13	25.02.08	Árras Klemet Erland Hætta, NSR:a sámediggejoavku	Sápmi
14	25.02.08	Árras Randi Skum, NSR:a sámediggejoavku	Boazodoalu vuoigatvuodakommišuvdna
15	25.02.08	Árras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Loabáid gieldda laktin sámegiela hálddašanguvlui
16	25.02.08	Árras Gunn-Britt Retter, NSR:a sámediggejoavku	Ollislaš plána bieggafápmohuksemiidda
17	25.02.08	Árras Anders Urheim, Sáme Sosial demokráhtalaj Belludak	Dahkorásešiljuid huksen Áiluktii, Moskái ja Bjørkvikii
18	25.02.08	Árras Manghild Mathisen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Álbmotmeahceguovddázat sámi guovlluin
19	25.02.08	Árras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Mielkeeriid oastin- ja vuovdinortnet berre heaittihuvvot
20	25.02.08	Árras Knut Store, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Ealgabivddu guhkideapmi
21	25.02.08	Árras Inger Jørstad, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Rámmaeavttut politihkálaš bargui odđa váлгаortnega maŋŋá
22	25.02.08	Árras Bjarne Store-Jakobsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Sámiid nammadeapmi stáhtastipendiáhttaortnegii

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, áirras Johan Mikkel Sara, Sámit geat áppet Lulli-Norggas

Daid sápmelaččaid dilli geat čohkkájit Norgga giddagasain

Maŋimus áiggiid lea leamaš ollu sáhka daid sápmelaččaid dilis geat čohkkájit Norgga giddagasain. Lea áibbas čielggas ahte dilli Norgga giddagasain ii leat heivehuvvon sámi fánnggaide ja daidda vuoigatvuođaide mat sis leat Norgga geatnegasvuođaid mielde sámi álbmoga ektui Norggas.

Sámediggi ferte farggamusat váldit oktavuoda rievttis eiseválddiiguin vai fálaldagat láchčojuvvojit maiddá sámi fánnggaide ge. Dát guoská sámi kulturdoaimmii, gillii, dearvvašvuhtii, ohppui, bibmui, ...jna.

Evttohus 2, áirras Johan Mikkel Sara, Sámit geat áppet Lulli-Norggas

Eretfárrejeaddji sápmelaččaid vuoigatvuohta ávkkástallat mehciin iežaset ruovttusuohkaniin

Ollu sápmelaččat áppet Lulli-Norggas. Hui ollugat leat ferten guođdit ruovttusuohkana skuvlavázzima ja barggu geažil. Dálá njuolggadusaid mielde váldojuvvo sis eret kulturdoaimmanvuoigatvuohta ollu dehálaš surggiin. Dát guoská ovdamearkka dihtii meahcegeavaheapmái ja fuođdo- ja guollebivdui.

Dát lea stuora váttisvuohtan ja sin persovnnalaš árbevirolaš vuoigatvuođaid rihkkun.

Sámediggi ferte bargat dan ala ahte eretfárrejeaddji sápmelaččat ožžot seamma vuoigatvuođaid geavahit meahci ja ávkkástallat dainna, go báikkiolbmui daid suohkanin, gos sii leat fárren eret.

Dát guoská earret eará fuođdobivdui ja guolásteapmái jogain ja jávrriin.

Diedusge berrejit dát vuoigatvuođat heivehuvvot nu ahte sámi vuoddoealáhusat eai šatta gillát.

Dát lea dehálaš maiddá go jurddaša boahpte buolvva birra ja sámi árbedieđuid joatkima birra.

Evttohus 3, áirras Johan Mikkel Sara, Sámit geat áppet Lulli-Norggas

Oslo sámi viesu árvoštallan

Ovddit sámediggeráđđi lei mearridan árvoštallat Oslo sámi viesu.

Sámediggeráđđi ferte farggamusat álggahit Oslo sámi viesu árvoštallama go čađat dieđihuvvo ahte viessu ii doaimma daid vuordámušaid mielde mat leat biddjojuvvon sámi kulturvissui.

Dát guoská earret eará jodiheapmái ja stivračoahkádussii, sajádahkii ja erenoamážit sisdollui ja dasa makkár vuordámušat dat leat sámi kulturvissui.

Árvoštallamis lea áibbas deaŋalaš ahte geavaheadjiid beroštumit deattuhuvvojit.

Evttohus 4, áirras Johan Mikkel Sara, Sámit geat áppet Lulli-Norggas

Guođohanráfáiduhttin Finnmárkkus

Sámi Máttá-Norggas (SMN) čujuha ahte Eanandoalodepartemeanta 29.01.85 lánkaásahusain lea ráfáiduhttan muhtun guovlluid Finnmárkkus boazoguođohemiin.

Dattetge oaihvilda boazodoallostivra ahte ollu guovlluin Finnmárkkus ii leat šat vuoddu ráfáiduhttit, ja ahte guovllut dál galget geavahuvvot boazoguođohanguovllun. Guovllut maid birra dás lea sáhka leat ráfáidahttojuvvon mánggalágan sivaiguin, ja dihto sámi gilit Finnmárkkus leat ráfáidahttojuvvon dan

geažil go gilid olbmot geavahit sin árbevirolaš lagašguovlluid. Ráfáiduhttinmearrádusa nuppástuhttin mielddisbukta ahte dat ráfáidahttojuvvon guovllut mannet boazodollui odđa guođohaneanan. Min mielas lea dat áibbas dohkketmeahttun, go orru leamen nu ahte boazodoallostivra ii leat bidjan vuodđun dan movt gili olbmot duodas geavahit ráfáidahttojuvvon guovlluid, ja movt ráfáiduhttima heaittiheapmi čuohcá giliide. Dáin ráfáidahttojuvvon guovlluin guođohit gili olbmot earret eará iežaset herggiid ja šibihiid, ja dat geavahuvvojit meahcceaáláhusdoibmii. Lea maiddái dohkketmeahttun heaittihit ráfáiduhttinmearrádusa dan geažil go Finnmárkkukomišuvdna ii leat vel álggahan identifiserenbarggudis. Sáhtta johtilit čájehit ahte muhtun giliin leat geavahan- ja bággonistanvuogitvuodas seamma guovlluide, dološ áiggiid rájes geavaheami bokte. Ášši lei sáddejuvvon gulaskuddamii ja SMN lea ožžon dieđuid ahte ain juo okta gilisearvi ii leat beassan buktit gulaskuddancealkámuša Boazodoallohálldašeami váilevaš dieđuid ja diehtujuohkima geažil. Maŋimuš áiggis leat gili olbmot fuomášán ahte guođohanminsttar lea rievdan muhtun giliid birrasiin, gos muhtun siiddat guođohit bohccuideaset lobiheamit ráfáidahttojuvvon guovlluin. Dat billista sakka luomejekkiid ja eará šattuid gili olbmuid lagaš guovlluin, ja das leat fas váikkuhusat ássamii dáin guoskevaš guovlluin. Go gili olbmot geavahit dáid lagaš guovlluid geasi áigge meahcceaáláhusaide, de čuočuhit sii leat oaidnán ahte šattut leat billašuvvan dan lobihis guođoheami geažil dálvvi áigge, mii váikkuha gili olbmuid ávkkástallamii sin lagaš resurssaiguin. Mediat čájehit ahte vuostálasvuodas leat lassánan gili olbmuid ja boazodoalu siiddaid gaska dan lobihis guođoheami geažil. Sámediggi ferte farggamusat váldit oktavuoda Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta politihkalaš jođiheaddjiiguin ja čujuhit ahte lea dárbu maŋidit ráfáiduhttinášši mearrádusa dassáži go Finnmárkkukomišuvdna lea identifiseren riektediliid ráfáidahttojuvvon guovlluin. Sámediggi ferte fuolahit ahte ássit guoskevaš giliin konsulterejuvvojit dohkálaš vugiin ovdalgo loahpalaš mearrádus dahkkojuvvo. Sámediggi ferte maiddái váldit oktavuoda boazodoalloeiseválddiiguin ja bivdit ahte lobihis guođoheapmi heaittihuvvo ráfáidahttojuvvon guovllu siskkobealde.

Evttohus 5, áirras Susanne Amalie Andersen, NSR:a sámediggejoavku

Odđa váldogirdistašuvvna báikádeapmi sáhtta bilidit árbevirolaš márkosámi ássama Skániin ja Evenáššis

Suodjaluslávdegoddi áigu fargga evttohit gosa báikádit odđa váldogirdistašuvvna ja Davvi-Norgga Áibmosuodjalusa girdi- ja helikopterdoaimma. Dán oktavuodas lea Evenášši suohkan, oktan Harstad-Narviikka girdišiljuin, šaddan odđa váldogirdistašuvvna deatalaš evttohassan.

Gilit Harstad-Narviika girdišilju lagašbirrasis leat eatnašat márkosámi gilit. Das birrasis leat maiddái deatalaš ja bures sajáiduvvan sámi ásašusat, earret eará Márkománák sámi mánáidgárdi ja Várdobáikki sámi guovddáš. Vatnjavári skuvla, mánáidskuvla main beali oahppiin lea sámegieloahpahuš iešguđet dásis, lea maid seamma guovllus.

Vurdojuvvo loahpalaš ráhtaraporta guovllus, mii galgá válddahallat dan ráda mii várra šaddá, juhkkujuvvon rukses ja fiskes avádahkan. Rukses avádagas addujuvvo fáldat lotnut viesuid, ja dat mearkkaša garra ráva fárret eret, ja rukses avádagas lea maid odđahuksen gáržžiduvvon sakka. Fiskes avádagas árvoštallojuvvo ráhtaerren ja odđahuksemaid oktavuodas ferte duodaštit earret eará errema. Ii leat čielggas man ollu suodjalus šaddá ráhtat, muhto lea árvaluvvon ráhtadássi mii lea 15 db bajábealde dálá F-16.

Dálá raportta mielde ráhtadási birra šaddet márkosámi giliin sullii 100 ássanviesu rukses avádahkii. Oasit dain giliin gos Márkománák sámi mánáidgárdi ja Vatnjavári skuvla leat, šaddet várra rukses aváhahkii. Badjel 160 ássanviesu šaddet fiskes avádahkii.

NSR-sámediggejoavku lea sakka fuolastuvvan daid issoras váikkuhusaid geažil mat šaddet márkosámi álbmogii ja márkosámi kultuvrii. Váldogirdistašuvvna ásaheapmi mearkkaša ahte oasit márkosámi giliin šaddet ávdin, ja ahte viidáset ealli kultuvrra vuodđu jávká.

Sámediggi feret farggamusat váldit oktavuoda suodjalusain ja guovddáš eiseválddiiguin, ja gáibidit ahte čadahuvvo vuđolaš váikkuhusčielggadeapmi sihke eamiálbmotperspektiivva, birrasa, sosiála ja ekonomalaš váikkuhusaid ektui váldogirdistašuvnna ásaheami oktavuodas.

NSR-sámediggejoavku bivdá Sámedikki reageret johtilit ja ulbmillaččat dán áššis. Sámediggi ferte dalán bargagoahhtit eastadit váldogirdistašuvnna ásaheami Harstad-Narviikka girdišilljui.

Evttohus 6, áirras Isak Mathis Hætta, Guovdageainnu dáloniid listu

Ráfáidahttojuvvon guovlluid heaittihanbargu galgá bissehuvvot gilážiid birrasiin Finnmárkkus

Dáid beivviid leat bargamin ráfáidahttojuvvon guovlluid heaittihemiin gilážiid birrasiin, ja guovllut galget šaddat boazoguodohaneanan. Dáinna deatalaš áššiin ferte Sámediggi bargat, dannego ollu smávva gilážat masset sin birgenvuogi ráfáiduhttima heaittiheami geažil.

Sámediggi láve leat gearggus bargagoahhtit áššiiguin mat gusket boazoguodohanguovlluide ja boraspiriide.

Dát ášši lea dan muttos deatalaš smávva gilážiidda ahte vuordit Sámediggi farggamusat bargagoahhtá áššiin. Dát ášši lea dego duopmu ”birgejupmi dahje goaridetnot gilážiid”.

Mii oaidnit dál ahte guovlluid mat váldojuvvojit atnui boazoguodohaneanan ii leat measta oppa vejolašge šat geavahit giliid ovddideami oktavuodas, danne lea dát roassun ja jápminduopmu giliide. Ollu gilážat háliidit bisuhit guovlluid iežaset atnui nugo ovdal, ja dasa masa guovllut leat geavahuvvon guhkes áiggiid.

Ii leat eisege somá go boazodoallu guođoha gitta boardaga rádjái, ja dasa lassin háliidit sii ahte ii galgga lihkadit olggobealde viesu go dalle bohccot ballájit. Dáin guovlluin leat juo leamaš mánga vuostálasvuoda boazodolliid ja dáloniid gaska. Gilážiid beales sávvet ahte eiseválddit bearráigehččet amaset bohccot guođohuvvo dán guovlluin lobiheamit.

Dálonat geat ássat dán gilážiin dovdet ahte sii beanta bággehallet eret, ja dalle nohket gilážat ja okta deatalaš oassi sámi kultuvrras nohká.

Dáloniin leat maid guovlluin dakkár doaimmat maid sii leat bargan ollu sohka buolvvaid nugo bivdu dálvit, rievssatbivdu, juoŋasteapmi, muorječoaggin, boaldinmuoraid čuohppan ja fievrrideapmi jna, ollu doaimmat šaddet vuostálaga.

Dasa lassin leat muhtun guovlluin skuvladoaimmat, ja danne leat guovllut deatalaččat jos galgá bisuhit ja ovddidit fealtaskuvlla.

Dáid beivviid ásahuvvo Finnmárkkukomišuvdna, ja ii leat riehta heaittihit guođohanráfáiduhttima ovdal Finnmárkkukomišuvnna barggu.

Sámediggi ferte reageret farggamusat gádjun dihte dáid smávva sámi ássamiid. Dan sáhtta dahkat go váldá ášši ovdan Eanandoalodepartemeanttain ja eará almmolaš orgánaiguin bissehan dihte barggu.

Evttohus 7, áirras Terje Tretnes, Sámeálbmotbellodat

Odđa ášši

Sámediggi ávžžuha sámediggeráđi jođánepmosit váldit oktavuoda ásahusain Sápmi ks Kárášjogas sin pateantavuogiatvuoda ja Sápmi -nammageavaheami hárrái. Sámediggi ávžžuha sámediggeráđi vuohkkasit ságastallat ásahusain ja dáhttut sin hilgut dán nama ja jávkadit dan almmolaš registariin.

Dasa lassin oaivvilda Sámediggi ahte Sápmi -nama boahttevaš geavaheapmi ja nama geavahanvuogiatvuoha, galgá gullat Sámi Parlamentáralaš ráđđái. Sámediggi berre maiddái ságastallat Sámeráđiin dán ášši hárrái. Dasa lassin berre Sámi Parlamentáralaš ráđđi maiddái guorahallat ášši sámediggepresideanttaid oktasaš čoahkkimis oktan iešguđetge riikka ministariiguin, vai ášši

čielggaduvvo nu ahte iešguđetge riikka pateantakantuvrrat eai atte ášahusaide dahje earáide dallánaga vuoigatvuođa geavahit Sápmi -nama (as, os, ks, ans jna.)

Golbma sámedikki áigot doallat oktasaš čoahkkima čakčat Roavvenjárggas ja doppe berre dát ášši giedahallojuvvot.

Dát ii mielddisbuvtte ahte Sápmi –namma ii sáhte geavahuvvot lassín dahje nubbin namman ášahussii, omd Sápmi Guovdageaidnu, Sápmi siida, Deanu Sápmi siida jna.

Evttohus 8, áirras Terje Tretnes, Sámeálbmotbellodat

Riekti ja geatnegasvuohta olgoriikkalaččaide searvat introdukšuvdnaprográmmii

Jagi 2003 introdukšuvdnalágas bohtá ovdan dat, ahte dain sisafárrejeddiin ja aitto riiki bohtán olgoriikkalaččain, geain lea dorvobáiki dahje bargo- ja ássanlohpi, lea riekti ja geatnegasvuohta searvat introdukšuvdnaprográmmii.

Dát geatnegasvuohta sisttisdoallá earret eará sullii 300 diimmu dárogiela ja servodatdieđu oahpahusa. Sámediggi háliida, ahte dain sámi gielddain (mat leat hálddašanguovllu siskkobealde) galgá dán rievttis ja geatnegasvuođas dárogiela oahpahusas sáhttit individuálalaččat válljet sámeagiela dárogiela sadjái. Dát danin go dárogiella ja sámeagiella leat ovttadássásaš gielat.

Ággan dasa lea dat, ahte sámi gielddain ii dađibahábut váldojuvvo lága ulbmil (Lága ulbmil lea nannet aitto bohtán sisafárrejeddiid vejolašvuođa searvat bargo- ja servodateallimii, ja sin ekonomalaš iešlágalašvuođa) doarvái bures vuhtii ja ahte ođđa sisafárreaddji olgoriikkalaččat eai integrerejuvvo báikkálaš servodahkii, muhto mángga dáhpáhusas baicca olgguštuvojit.

Daid sámi gielddain lea dávjá gáibádussan máhttit sámeagiela vai sáhtta bargat earret eará dearvvašvuođasuorggis, mánáidgárddiin, skuvllas jnv. Stáhta ruhtada odne dán ortnega. Juohke giella lága vuhtiválddedettiin fállá dán ortnega, nappo dárogiela oahpahusa. Sámediggi háliida, ahte sámi gielddain dán ortnegis sáhtášii válljet sámeagiela ja dárogiela gaskkas ja ahte stáhta ruhtada dan; ja sii geat válljejit sámeagiela dárogiela sadjái galget joksat seammalágan meannudeami ja ahte oasseváldiduođastus juhkkuojuvvo.

Evttohus 9, áirras Terje Tretnes, Sámeálbmotbellodat

Sierra sámi mánáidáittardeaddji

Sámedikkis leat leamaš maŋimus jagiid guokte čoahkkima mánáidáittardeaddjiin. Dáin čoahkkimiin lea Sámediggi jearran makkár ja movt mánáidáittardeaddji goziha sámi gelbbolašvuođa. Goappašiin čoahkkimiin dovddahii daláš mánáidáittardeaddji ahte sis ii leat dat ja šállošii dan.

1990-logus lei álggahuvvon sierra prošeakta sierra sámi mánáidáittardeaddji ektui, ulbmilin lei ahte mánáidáittardeaddji galgai dan prošeaktaáigodagas, maŋŋá prošeavtta oazžut gelbbolašvuođa sámi mánáid, sámeagiela/identitehta ja sámi kulturárbbi birra oppalaččat. Geahča raportta ”Ovttaláganat dego muohtačalmmit – 1995”. Das konkluderejuvvo ja buktojuvvojit čuovvovaš rávvagat:

Ásahit áššedovdi olbmo sámi mánáide ja nuoraide

Ásahit ovttagaslaš, lágasaddon vuoigatvuohta oahppat sámeagiela

Lasihit sámi mánáid ja nuoraid váikkuhusa movt ovddidit sámi servodaga

Lasihit čearddalaš gelbbolašvuođa mánáid ja nuoraid veahkkebálvalusas

Álggahit háhkat eambo dieđuid/máhtu sámi bajásšaddandiliid birra

Lasihit dáža mánáid ja nuoraid máhtu álgoálbmoga ja sin kulturárbbi birra

Muhto šallošahtti lea go dát ulbmilat eai leat olahuvvon ja mánáidáittardeaddjin váilu ain gelbbolašvuohta sámi mánáid birra. ON mánáidkonvenšuvnna 28. artihkkala mielde mii válldahallá eamiálbmogiid, galgá eiseválddiin maiddái leat gelbbolašvuohta dás, mas eamiálbmogiid erenoamáš dilli čielggasmahttojuvvo.

Sámediggi gáibida ahte ásahuvvo sierra sámi mánáidáittardeaddji Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta vuollásažžan gozihit ja sihkkarastit sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuođaid. Sámediggi oaivvilda ahte stáhta ii leat čájehan dáhtu heivehit sámi gelbbolašvuođa dán deatalaš áittardeaddjirollii, vaikko vel sierra prošeakta čielga ulbmiliiguin ja rávvagiiguin lea čađahuvvon.

Sámediggi bivdá konsultašuvnnaid stáhtain farggamusat oažžun dihte sierra sámi mánáidáittardeaddji.

Evttohus 10, áirras Terje Tretnes, Sámeálbmotbellodat

Ođđa ášši

Sámediggi berre farggamusat álggahit doaibmabijuid čilgen dihte Sámedikki bearráigeahččanrolla máhttoloktema – sámi, heiveheami oktavuodas, ja bearráigeahččandoaimma sámi mánáidgárddiid ektui mii dál lea fylkkamánis nu ahte dat boahhteáiggis čađahuvvo ovttasbargguin fylkkamánni ja Sámedikki gaskka. Oahpahusláhka berre maid siskkilduvvot dán bargui. Fylkkamánis galget dulkot lágaid ja dat mearkkaša dan ahte Sámediggi maid ferte oažžut dán rolla § 6 ektui, ja dat galgá guoskat buot gielddaide/fylkkaide main leat oahppit geat ožžot oahpahusa sámeielas.

Sámedikkis lea čielga ovddasvástádus láchit diliid nu ahte buot sámi skuvlamánáid oahpahuš boahhteáiggis čađahuvvo buoremusat ávkin sámi servodahkii. Dás čujuhit ruovttoluotta sihke ILO-169 ja ON mánáidkonvenšuvdnii.

Dasa lassin berre Sámediggi váldit vuolggasaji maiddái Sámedikki oahpahušossodaga evalueremis dainna áigumušain ahte guorahallat daid vejolaš ođđa doaimmaid maid dát buktá ja dat ođđa strategalaš sámi oahpponeavvuid ovddidanplána mii vurdojuvvo. Vai dát ossodat ja Sámediggi ožžot daid resurssaid maid dárbbasit vai sáhttet buoremus lági mielde bargat daiguin ođđa hástalusaiiguin maid ovddabealde sámi skuvla lea.

Evttohus 11, áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Sámi mánáidgárdefálaldat Oslos ja birrasis

Oslo sámi mánáidgárde lea áidna sámi mánáidgárdefálaldat olles Mátta-Norggas. Oslo ránnjágielddat eai sáhte ohcat mánáidgárdesaji sámi mánáide Oslo gielddas vaikko mánáidgárddis livččege guoros sajit. Boađusin das šaddá ahte sámi mánáidgárde ferte deavdit guoros sajid eará mánáiguin go sámi mánáiguin. Nubbi váikkuhus lea dat ahte mánát geain dál lea sadji mánáidgárddis ja ássat olggobealde Oslo gieldda, eai beasa geavahit mánáidgárde.

Mánáidgárde ulbmilin lea ahte sámi mánáin maiddái olggobealde sámi guovddáš guovlluid galgá leat vejolašvuohta gozihit ja viidáset ovddidit sámi giela ja kultuvrra. Oslo sámi mánáidgárde lea mielde nannemin mánáid identitehta ja gullelašvuođa sámi birrasii, servodahkii ja eallinvugiide, ja ovttastahtá dan mánáid birrasiiin gávpogis.

NSR sámediggejoavku oaivvilda ahte lea dohkketmeahtun go sámi mánáidgárde devdojuvvo ii-sámi mánáiguin. NSR čujuha ahte buot gielddat galget láchit diliid nu ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra ovttaskas mánáidgárddis.

Fylkkarájít ja gielddarájít hehtejit dávjá ovdáneami sámi servodagas. NSR oaivvilda ahte Oslo sámi mánáidgárdi ferte šaddat Oslo ja birrasa mánáidgárdin. Ferte leat vejolaš gávdnat čovdosa nu ahte eará gielddat sáhttet “oastit” sajiid Oslo gielddas.

NSR vuordá ahte sámediggeráđdi gulahallá Oslo gielddain ja gielddaiguin dan birrasis vai farggamusat lea vejolaš čovdit dán.

Evttohus 12, áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Elsa Laula Renberg reigádanbeaivi almmolaš leavgabeaivin

Elsa Laula Renberg reigádii skábmamánu 29. beaivve 1877, ja NSR háliida ahte su reigádanbeaivi šaddá almmolaš leavgabeaivin olles Sámis. Elsa Laula Renberg vuodđudii vuosttas sámi nisssonorganisašuvnna Norgga bealde, ja álggahii vuosttas sámi čoahkkima guovvamánu 6. beaivve 1917. Son lea mearkkašahtti nisssonolmmoš gii lea njunnošis ovddasteamen sámi vuoigatvuođaid.

Renberga beroštupmi bohtá bures ovdán “Inför lif og död” čálloš maid son almmuhii 1904:s. Dát sámepolitihkalaš julggaštus jorgaluvvo dál lulli-, julev- ja davvisámegillii. NSR oaivvilda ahte dákkár mearkkašahtti nisssonolmmoš galgá gudnejahttojuvvot sierra sámi leavgabeivviin, ja dáhttu sámediggeráđi čuovvolit dán.

Evttohus 13, áirras Klemet Erland Hætta, NSR:a sámediggejoavku

Sápmi

NSR ávžžuha sámediggeráđi jođánepmosit váldit oktavuoda ásašusain Sápmi KS ja Sápmi AS Kárášjogas sin pateantavuoigatvuođa ja Sápmi/Sapmi nammageavaheami hárrái. NSR ávžžuha sámediggeráđi ságastallat ásašusain ja dáhttu sin hilgut dán nama ja jávkadit dan almmolaš registariin.

NSR oaivvilda ahte Sápmi/Sapmi –nama boahhtevaš geavaheapmi ja nama geavahanvuoigatvuohta, galgá gullat Sámi Parlamentáralaš ráđđái. Sámediggi berre maiddái ságastallat Sámeráđiin dán ášši hárrái. Dasa lassin berre Sámi Parlamentáralaš ráđđi čielggadit ášši čoahkkimis sámediggepresideanttaiguin ja iešguđetge riikka ministariiguin. NSR atná deahálažžan ahte iešguđetge riikka pateantakantuvrrat eai atte ásašusaide dahje earáide dallánaga vuoigatvuođa geavahit Sápmi/Sapmi –nama (as, os, ks, ans jna.)

Golbma sámedikki áigot doallat oktasaš čoahkkima čakcat Roavvenjárggas ja doppe berre dát ášši giedahallojuvvot.

Dát ii mielddisbuvtte ahte Sápmi/Sapmi –namma ii sáhte geavahuvvot lassin dahje nubbin namman ásašussii, omd Sápmi Guovdageaidnu, Sápmi siida, Deanu Sápmi siida, Hotel Sápmi jna.

Evttohus 14, áirras Randi Skum, NSR:a sámediggejoavku

Boazodoalu vuoigatvuođakomišuvdna

Boazodoalus lea ollu jagiid leamaš eahpečielga siskkáldas riektedilli. Dát buvttiha einnostahtekeahtesvuođa ja nákku ealáhusa guohtonressursaid alde. Finnmárkkus buktá guovlujuohku dákkár hástalusa, maid lea erenoamáš dárbu čielggadit jođáneamos lági mielde go doppe leat guohton-eatnamat oktasaš guohtoneatnamiin hui sakka gáržon. Guovlluin máttabealde Finnmárkku sáhttet vuoigatvuođaáššit earret eará mat bohtet ovdan Boazodoallokomišuvnna barggu oktavuodas šaddat

áigejuovdilín. Eanaš heviid eai čovdojuvvo dát áššečuolmmat soabadallama dahje Eanajuohkorievtti bokte, muhto dat loahpas mannet duopmostuollovuogádahkii.

Go siskkáldas riekteáššiid ferte čovdit duopmostuoluin, de sáhttá dát buktit eahpečielga riektedili go mearrádusaid ferte ovttaskas áššiid dásis dahkat dan sadjái go bidjat daid stuorát oktavuhtii. Duopmostuoluid geavahepmi buktá maid stuorra goluid, dasa lassin go áššiid meannudeapmi duopmostuoluin váldá guhkes áiggi.

Vaikko Finnmárkkukomišuvnnas ii livččege gokčojuvvon eret dat vejolašvuohta ahte sáhtášii čielggadit boazooalu vuoigatvuodaid Finnmárkkuopmodaga eatnamiin, de lea sivva jáhkkit ahte dákkár čielggadus gáibida nu ollu resurssaid ahte komišuvdna ii nagodivččii čađahit čielggademiid govttolaš áiggi, erenoamážit go dat galgá čielggadit maid eará vuoigatvuodáššiid.

NSR mielas lea deatalaš farggamusat čielggadit boazodoalu siskkáldaš riektediliid, go diet dilli mii dál čuoheá ealáhusbargui sihke Finnmárkkus ja muđui riikkas. Dát mearkkaša dan ahte boazodoallit fertejit oažžut čielggaduvvot sin siskkáldas geavahanvuoigatvuodaid.

Dán vuodul ferte sámediggeráđdi nu johtilit go lea vejolaš álggahit barggu sierra vuoigatvuodakomišuvnna ásaheami hárrái boazodoalu várás.

Evttohus 15, áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Loabáid gieldda laktin sámegeiela hálddašanguvlui

Loabáid gieldda mearridii duorastaga 14.02.08 measta ovttajienalaččat ohat laktojuvvot sámegeiela hálddašanguvlui. Dainna lea Norgga Sámiid Riikkasearvi hui duhtavaš.

NSR sámediggejoavku bivdá Sámedikki dalán álggahit proseassa ahte oažžut Loabáid gieldda mielde sámi giellahálddašanguvlui. Dasa fertejit biddjot ruđat boahhte jagi stáhtabušehtas odđa gieldda várás.

NSR sámediggejoavku ávžžuha maiddá Sámedikki váldit oktavuoda Evenášši ja Skániid gielddaiguin ja gullat man guhkás dat leat joavdan proseassain ahte ohat laktojuvvot giellahálddašanguvlui. Jos lea dárbu de ferte Sámediggi veahkehit dáid gielddaid diehtujuhkimiin dán proseassas.

Evttohus 16, áirras Gunn-Britt Retter, NSR:a sámediggejoavku

Ollislaš plána bieggafápmohuksemiidda

Geavahus konsešuvdnaohcamiid meannudeami oktavuodas odđa bieggafápmohuksemiid ektui lea nu ahte Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta meannuda ohcamiid dađistaga go dat bohtet.

NSR/SáB oaidná dán váttisin go guovlluide huksejuvvojit bieggamillopárkkat almmá huksemiid ollislaš váikkuhusaid guorahallama haga. NSR/SáB sávvá ahte bieggafápmohuksen ii šatta vuostálaga sámi ealáhus- ja kulturbargguin, go juo bieggafápmu gearddi lea molssaeaktosaš energiijabuvttadeapmi.

NSR/SáB bivdá Sámedikki bargat dan ala ahte ráhkaduvvo ollislaš plána bieggamillopárkkaid huksemii miehtá Norgga, dahje vejolaččat olles guovlluid várás. Plánabarggus berre dahkat riskaanalysaid ja ollislaš váikkuhančielggadusa mas biraslaš, ekonomalaš ja sosiálalaš váikkuhusat čielggaduvvojit.

Evttohus 17, áirras Anders Urheim, Sáme Sosialdemokráhtalaj Belludak

Dahkorássešiljuid huksen Áiluktii, Moskái ja Bjørkvikii

Sámediggi bivdojuvvo farggamusat ovttas Nordlándda fylkkasuohkaniin váikkuhit gávdnat ruhtadeami Kulturdepartemeanttas tihppenruđaid juogadeami oktavuodas vai farggamusat sáhtta hukset dahkorássešiljuid Áiluktii, Moskái ja Bjørkvikii, Divttasvutnii Nordlánddas. Dat guokte mat namuhuvvojit mañimusat, eai leat nu stuorrát.

Dát prošeavttat leat hui deatalaččat sihkkarastimis calli sámi báikegottiid, ja sihkkarastimis dáseárvosaš eallindiliid riikka eará osiid ektui. Sámi valáštallan ferte oazžut vejolašvuoda ovddidit deatalaš barggus. Dát lea erenoamážit hui deatalaš dan dafus ahte sihkkarastit buriid ja oadjebas bajásšaddaneavttuid sámi mánáide ja sámi nuoraide, ja ahte ovddidit sin sámi identitehta, muhto maiddá eará beliid oktavuodas.

Vuosttaš vuorus lea deatalaš ráddjet dáid sámi guovlluid, earret eará oazžun dihtii vásáhusaid maid sáhtta geavahit eará sámi guovlluin. Sámi mánáiguin ja nuoraiguin áŋgiruššan lea muđui sierra kapihtal ovttasbargošiehtadusas Sámedikki ja Nordlándda fylkkasuohkana gaskkas, mas buriid bajásšaddaneavttuid duddjon sámi mánáid ja nuoraid várás ja sin sámi identitehta ovddideapmi lea sierra áŋgiruššansuorgin, gč. 17. kapihttala.

Evttohusa duogáš:

Dálá njuolggadusaid tihppenruđaid rámmajuogadeapmái hálddaša Kulturdepartemeanta. Dálá njuolggadusaid vuodul sáhtta tihppenruđaid-doaimbidjui oazžut juolluduvvot dušše gitta 45 % rádjai stáhtalaš tihppenruđain. Suohkanat, valáštallansearvvit ja earát fertet ruhtadit reastta. Dáin diliin (mat leat namuhuvvon evttohusas) ii leat realisttalaš ahte gávdno eará ruhtadeapmi (55 %) dáid šiljuid huksemii. Ovdamearkka dihtii sáhtta dalle čoavddusin leat ahte spiehkastuvvo dálá njuolggadusain, dahje ahte oazžu olggobeale stáhtalaš ruđaid – duohtan dahkat dáid hui deatalaš deaivadanbáikkiid sámi mánáid ja nuoraid várás. Dát lea hui deatalaš maiddá guovllupolitiikalaš oktavuodas, ja erenoamážit boaittoabeale sámi guovlluide.

Muđui čujuhuvvo diehtujuohkinseminárii maid Nordlándda spábbačiekčanbiire aiddo lágidii Davvi-Sálttu regiovnas. Norgga spábbačiekčanlihtu rusttetlávdegoddi ja ovddeš UEFA várrepreseanta, Per Ravn Omdal, rávvejedje hui čielgasit hukset dahkorássešiljuid dan sajis go rásse- dahje čievrašiljuid, dihto ákkaid geažil.

Dálá dahkorássešiljuid hui buori kvalitehta geažil, dan ektui go rásse- ja čievrašiljuin, sáhtta dáinna lágiin sihkkarastit measta birrajagi geavaheami go dain leat uhccán ráddjehit. Dát lea ávkin buot báikegottiide, ja váikkuha eanet rumašlaš lihkademiid buot ahkejoavkkuin, muhto maiddá dábaláš heavskku ja dahká geasuheadjijn orrut doaresbeale giliin.

Moskii šilju ferte farggamusat vuoruhit, dan beale go ain ássat olbmot dán mañimus geainnohis julevsámi vuotnagilis. Dás čujuhuvvo lohcomeahtun, ovddes mobiliserenprošeavttaide, lihkestuvakeahtes stáhta politihkkii – vaikke vel ledje ge buori áigumušat.

Evttohus 18, áirras Manghild Mathisen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Álbmotmeahcceguovddážat sámi guovlluin

Sámediggi lea oassálastán ovdabargui sámi guovlluid álbmotmehciid ásaheami oktavuodas. Sámi guovlluid suodjaleapmi sáhtta leat mielde suodjaleamen sámi kultuvrra bisuheami, ovddideami ja viidásetfievrideami ávnnaslaš eavttuid.

Dat mii lea nu áidnalunddot sámi guovlluid álbmotmehciiguin, lea ahte báikkálaš olbmot leat dáid guovlluid geavahan don doloža rájes. Dáid álbmotmeahceguovddážiid ásaheami oktavuodas berre deattuhit báikkádeami dakkár guovlluide gos lea juo vuodđostruktuvra. Lea ovdun ahte álbmotmeahceguovddážit ásahuvvojit guovllu dálá kulturrusttegiidda. Dakkár oktasaš báikkádeapmi lea buorre sihke ekonomalaččat ja fágalaš perspektiivvas, ja dat buoridivččii galledeaddjiid vejolašvuoda oahpásmuvvat buorebut guovllu lundui ja kulturhistorjái. Dákkár álbmotmeahceguovddážiin ferte leat nana kulturhistorjjálaš sámi gelbbolašvuohta. Dán lágai sáhttet guovddážit čalmustahttit sámi oassálastima ja guovllu geavaheami.

Dán ferte maid geahččat Ráđđehusa davveguovllu politihka ja strategiijaid dan ektui ahte hálldašit davveguovlluid birra ja luondduresurssaid.

Sámediggi ferte váikkuhit dasa ahte ovdeš ja ođđa álbmotmeahceguovddážit sámi guovlluin ožžot dohkálaš ekonomii ja iežas doibmi.

Dakkár áiggi go mii vásihit nuoskkideami, dálkkádatrievdamiid ja ekovuogádagaid billašuvvama, de lea buorre sivva oahpasmahttit árbevirolaš sámi luondduáddejumi buorebut almmolašvuohtii.

Várnjárgga álbmotmeahcci ásahuvvui 2007, ja dalle juo go ášši lei gulaskuddamis, evttohuvvui ásahtit álbmotmeahceguovddáža olles Várnjárggi. Lundolaš lea ásahtit dakkár guovddáža dakkár sadjai gos Várnjárgga álbmotmeahcci álgá.

Álbmotmeahceguovddáža báikkádeapmi ferte sihkarastojuvvot sámi perspektiivva Várnjárgga álbmotmeahcci hálldašeamis. Ferte viidásetfievrridit máhtu báikkálaš kulturhistorjjálaš beroštumiid, ekologii ja árbevirolaš luonddugeavaheami birra.

Várnjárggas lea rámálmás luonddueanadat, erenoamáš šattuiguin ja ealliiguin. Seammás go njárga ovddasta goaves ja gierdilis luonddu ja muhtumassii gullá árkálaš dálkkádatavádhkii, de lea dát luondu hui rašši ja sáhtta álkit rievdat ja billašuvvat jierpmehis olbmuid doaimmaid geažil. Ferte maid diehtit ahte Várnjárga ii leat dušše lihkatkeahces luondu. Dáppe leat čielga mearkkat das ahte njárga lea árjjalaččat geavahuvvon don doloža rájes. Várnjárggas leat, mii lea nuppeláhkai go dan maid olbmot orrot navdimin, hui ollu kulturbázahasat. Várnjárga lea otnáža rádjai leamaš sihke Várjjatvuona mearrasámiid ja boazosámiid guovddáš resursaguovlu. Guovlu lea nappo geavahuvvon oktilaččat ođđaáiggi rádjai, ja siskkit Várjjatvuona sámi álbmogis lea ain alla gelbbolašvuohta guovllu árbevirolaš geavaheamis.

Evttohus 19, áirras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Mielkeeriid oastin- ja vuovdinortnet berre heaittihuvvot

Mielkeeriid oastin- ja vuovdinortnet váldojuvvui atnui dan áiggi go riikkas lei mielkki badjelmearebuvttadeapmi. Ulbmil lei oastit buvttadeddjiid eret ealáhusas. Mánja jagi manjel go leat mielkeeriid čuohtadán vuostáheavvalprinsihpáin, eiseválddit válde atnui dán ortnega vai eai šat nu ollugat livčče mielde juogadeame buvttadeami ja dainnaláigiin addit vejolašvuoda lassánan buvttadeapmái ja lassánan gánnáhahttiivuohtii juohke eanandáhus.

Odne lea áibbas eará dilli. Lea unnán mielki márkaniin, seammás go hui ollugat dán ealáhusas háliidit heaitit. Unnán bargguhisvuohta dahká álkibun gávdnat eará barggu. Mielkeeriid oastin- ja vuovdinortnet doalvu dasa, ahte eanandállu gos earri vuvdojuvvo, ii goassege šat sáhte buvttadit mielkki dannego dálus ferte leat earri vai sáhtta oastit eanet mielkeeriid. Ná šaddet unnán eanandállu. Rekruteren dahkko váttisin. Ortnet váikkuha maid dasa, ahte sii geat háliidit joatkit ealáhusain, dagahit alcceseaset stuora liigevealegoluid mielkeeriid oastidettiin. Sii, geat dinejit dáinna ortnegiin, leat sii geat juo leat áigon heaitit ealáhusain, ja bájkkut mat ruhtadit oastimiid.

Sámediggi ferte bargat dan ala vai oázžut ruovttoluotta boares gollofriija mielkeeriid juohkinortnega, mii lei eanadolliid gaskkas, dađistaga go doaluid lohku rievdá. Mielkeeriid oastin- ja vuovdinortnet ferte heaittihuvvot.

Ferte ásahit ortnega, mii sihkkarastá, ahte sii geat leat geavahan ollu ruđa eriid oastimii dan áigodagas, eai gillá das vahága.

Evttohus 20, Áirras Knut Store, Bargiiddellodaga sámediggejoavku

Ealgabivddu guhkideapmi

Ealgabivddu guhkidanohcamat Finnmárkkus leat ovdal mearriduvvon gielddain. Dát ortnet lea dál rievdaduvvon nu ahte Fylkkamánni meannuda ja mearrida ealgabivddu guhkidanohcamiid.

Bargiiddellodaga sámediggejoavku háliida fas ahte dát ortnet gos gielddat válde dáid mearrádusaid geavahuvvošii.

Mii oaivvildat ahte dát hálddašeapmi galggašii leat vuolimus dásis, gielddaid dásis.

Gielddain lea dárkilis báikkálaš diehtu ealgabivddus ja dan hálddašeamis, maiddá dan hárrái ahte dat báikkálaččat oktiordnejuvvo boazodoaluin. Gielddaide mat galget gozihit nálleplánaid ja ealgabivdiide, attášii dat oadjebasvuoda go livččii oanehis ja jođánis mearrideapmi báikkálaš hálddašandásis.

Evttohus 21, áirras Inger Jørstad, Bargiiddellodaga sámediggejoavku

Rámmaevttut politihkálaš bargui ođđa válgaortnega manjá

Ođđa válgaortnet mas lea nuppástus 13 válgabiures 7 válgabiirii čadahuvvo boahhte válggain.

Válgabiiret šaddet stuorábun, ja dát rievdata ruđalaš dárbbu politihkálaš bargui, geahča Sámedikki mearrádusa bušehtadárbbui 2009, mas meroštuvvon dárbbu lea 3 miljon ru jahkái.

Bivdit ahte sámediggeráđđi nammada lávdegotti mii geahčada dárbbuid, ja evttoha háldenlinjáid Sámedikki boahttevaš politihkálaš bargguid doarjjaortnegiidda, ođđa ja stuorra válgabiiriid hárrái.

Evttohus 22, áirras Bjarne Store-Jakobsen, Bargiiddellodaga sámediggejoavku

Sámiid nammadeapmi stáhtastipendiáhhttaortnegii

Stuoradiggi mearrida jahkásaččat stáhtastipeandaortnega mearreruđa. Kultur- ja girkodepartemeanta hálddaša ortnega ovttasráđiid Máhtodepartemeanttain. Ulbmiljoavkun leat olbmot fágaidrasttildeaddji dahje eahpedábálaš bargosuorggis mas lea servodatlaš mearkkašupmi, ja earenoamážit dat olbmot, geain leat bargoviidodaga dahje váilevaš formála gelbbolašvuoda dihte ráddjejuvvon vejolašvuodát oázžut barggu dieđalaš institušuvnnain dahje kulturinstitušuvnnain.

Sámi kandidáhtat šaddet stuora oasis dán ortnega olggobeallái iešguđet sivaid geažil. Dárbbu dákkár ortnegii lea goittotge čalmmus. Ortnega ferte heivehit sámi servodahkii ja dasa ferte addit liigedimenšuvnna Stuoradikki stáhtastipendiáhhttaortnega ektui man mii dovdat. Doppe ortnet lea čadnon ovttaskas olbmo doibmii ja lea persovnnalaš ortnet. Dakkár seammalágan sámi stipeandaortnegis ferte servodatoidnui addit stuora mearkkašumi. Stipeanda ferte aŋkke leat jahkásaš submi, man vuostáiváldi sáhtá friddja geavahit iežas doaimmas. Geavatlaččat dát šaddá sisabohtun aktuealla stipendiáhtaide.

Stipendiáhtas lea geatnegasvuohta sáddet jahkedieđáhusa, mas son muitala movt lea geavahan stipeandda. Stipendiáhtat válljejuvvojit nammadeami bokte, man ovttaskas olbmuid joavku lea vuolláičállán. Stáhtastipeandaortnegis leat dávjá kulturolbmot, geat nammadit stipendiáhtaid. Seammasullasaš sámi ortnegis ferte nammadanortnet heivehuvvot sámi servodahkii.

Evttohus sámi nammadanortnegi

Ortnet ásahuvvo stáhtastipendiáhhtaortnega málle mielde. Lea goittotge hui dehálaš, ahte sámi ortnegis deattuhuvvojit sámi servodaga dárbbut. Dakkár dimenšuvdna sisttisdoallá sin, geat eahpeegoisttalaš árijain leat váikkuhan sámi servodaga nannemii. Viidásit lea dárbu dasa, ahte sámi nammadanortnet sisttisdoallá sámi árbevirolaš máhtu ja sámi ođđaáigásašvuoda vára váldima ja daid dokumenterema. Dát lea dehálaš dainna duogážiin ahte árbevieruid sirdin ja ođđahábmen dávjá dáhpuhuvvet eahpeformála dilálašvuodain sámiid gaskkas.

Lea maid dehálaš, ahte sohkabeliid gaskasaš guovddáš dásseárvoprinsihpat čalmmustuvvojit dán ortnegis.

Lea lunddolaš, ahte Sámediggi nammada kandidáhtaid dohkálaš olbmuid dahje organisašuvnnaid evttohusaid vuodul, ja ahte ortnega hálddašit seamma departemeanttat, mat hálddašit stáhtastipendiáhhtaortnega. Ortnega sáhtta váldit álggos atnui nu, ahte álggos nammaduvvojit guokte stipendiáhhta, ja de dađistaga lasihit stipendiáhtaid logu.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 29 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Čoahkkinjođihangotti evttohus:
- Ođđa áššit 1 - 22 sáddejuvvojit sámediggeráđđái meannudeapmái.
- Čoahkkinjođihangotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Johan Mikkel Sara	Egil Olli
		Terje Tretnes
	Johan Mikkel Sara	
2	Johan Mikkel Sara	Isak Mathis O. Hætta
		Toril Bakken
	Johan Mikkel Sara	
3	Johan Mikkel Sara	Willy Ørnebakk
		Terje Tretnes
	Johan Mikkel Sara	
4	Johan Mikkel Sara	Anders Urheim
		Per Andersen Bæhr
	Johan Mikkel Sara	
5	Susanne Amalie Andersen	
6	Isak Mathis O. Hætta	
7	Terje Tretnes	
8	Terje Tretnes	Bjarne Store-Jakobsen
		Susanne Amalie Andersen

	Terje Tretnes	
9	Terje Tretnes	
10	Kirsti Guvsám	Willy Ørnebakk
		Johan Mikkel Sara
	Kirsti Guvsám	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	
11	Kirsti Guvsám	
12	Klemet Erland Hætta	Terje Tretnes
	Klemet Erland Hætta	
13	Randi A. Skum	Berit Oskal Eira
		Per Andersen Bæhr
	Randi A. Skum	
14	Ann-Mari Thomassen	Johan Mikkel Sara
		Vibeke Larsen
	Ann-Mari Thomassen	
15	Gunn-Britt Retter	Per Edvin Varsi
	Gunn-Britt Retter	
16	Anders Urheim	Miriam Paulsen
	Anders Urheim	
17	Magnhild Mathisen	Vibeke Larsen
		Gunn-Britt Retter
	Magnhild Mathisen	
18	Willy Ørnebakk	Bjarne Store-Jakobsen
		Olaf Eliassen
	Willy Ørnebakk	
19	Knut Store	
20	Inger Jørstad	Kirsti Guvsám
	Inger Jørstad	
21	Bjarne Store-Jakobsen	

VI Sámedikki mearrádus

- Ođđa áššit 1-22 sáddejuvvojit sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 26.02.08 dii. 16.35

Ášši 05/08

Sámediggerádi biras- ja areálapolitihkalaš cilgehus

Arkiivaáššenr..
07/248306 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđdi	15.01.08	R 012/08
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	05/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui distaga 26.02.08 dii. 16.35

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggeráđi čilgehus válđojuovvo dihtun.

1. Álggaheapmi

Deatalaš eaktu jus min guovllut galget birasustitlaččat ovdánit, lea ahte álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodát nannejuvvojit sihke riikkaidgaskasaš álbmotrivttiin ja našuvnnalaš politihkas ja rievttis. Danne lea vuoigatvuodabargu maiddái birasbargu.

Lea deatalaš kritihkalaččat dárkkistit movt mii sámi servodagas fuolahit ja geavahit iežamet birrasa. Sáhtta leat nu ahte dat válddálašvuođahuhttin maid mii sápmelaččat leat vásihan iežamet guovlluid ja riggodagaid geavaheami, fuolaheami ja hálddašeami dáfus, lea dagahan ahte mii váldit unnit ovddasvástádusa iežamet daguin go ovdal. Váldi ii leat dušše juoga maid mii oažžut, muhto maiddái juoga maid mii máhcahit. Dan dahkat vuosttažettiin go bargat oččodit rámmaid mat leat čadnon lágaide, ásahusovdáncapmái ja ekonomalaš veahkkeneavvuide, mat dagahit ahte sámi servodat sáhtta leat guovddáš oasseváldi mearridanprosessain.

2. Biras- ja areálapolitihka oassin riikkaidgaskasaš barggus

Stuora birashástalusat mat leat čadnon dálkkádatrivdamiidda, biologalaš mihtilmasvuođa suodjaleapmái ja birasmirkkuid leavvamii, gáibidit oktilis daguid máilmmiservodagas, ja dat fertte dáhpáhuvvat riikkaidgaskasaš soahpamiid ja dáid čuovvolemiiid bokte. Dálkkádatrivdamat, biologalaš mihtilmasvuođa massin ja birasnuoskkideapmi váikkuhit álgoálbmogiid ealáhusaid, kultuvrra,

dearvvašvuoda ja eallineavttuid ja dainnaláigiin maiddá servodateallima. Sámediggeráđđi oaidná dárbbaslažžan veahkkin čalmmustahttit dáid vuoddo hástalusaid. Mii dárbbasit eambo máhtu dáid rievdamiid birra ja doaimmaid birra maid sáhtta álggahit ráddjen dihte rievdamiid, ja maiddá geahčadit iešguđetlágán heivehanstrategiijaid. Vaikko sápmelaččat dán oktavuodas leat unna álbmogaš, gos leat unnán resurssat ja unnán váldi, de sáhttit dattetge juoidá dahkat.

Oassálastin riikkaidgaskasaš arenás ovttas eará álgoálbmogiiguin nanne álgoálbmotperspektiivva čielggademiin, dokumeanttain, dutkamis ja diehtujuohkimis. Dát fas lea mávssolaš riikkaidgaskasaš biraspolitihka hábmemis.

Sámediggi oassálastá aktiivvalaččat dan riikkaidgaskasaš barggus mii lea biologalaš mihtilmasvuoda konvenšuvnna čuovvolemis. Sámediggi ii leat seamma olu oassálastán geatnegahtti globála dálkkádatregiimma barggus. Sámedikki bargu dálkkádatregiimma lea dássáži oppalohkái leamaš čadnojuvnon Árktaš rádđái, mii maiddá bohtá ovdan Sámediggeráđis Keskitalo dieđáhusas riikkaidgaskasaš vuoruhansurggiid birra mii gieđahallojuvvui dievasčoahkkimis skábmamánu 2006.

Sámediggeráđđi áigu intensiveret globála birasáhtalusbarggu čuovvovaš vugiin:

- Kapasitehtahuksen – Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu ruhtadeapmi
- Joatkit nanu riikkaidgaskasaš oassálastimiin biologalaš mihtilmasvuoda konvenšuvnna čuovvoleami ja implementerema dáfus
- Riikkaidgaskasaš oassálastin globála dálkkádatregiimma barggus, bargobáđji álgoálbmogiid ja dálkkádatregiimma barggus, Helssegis 2008 giđa, Bistevaš Forum 2008 gos dálkkádatáši lea oassin
- Čalmustahttit álgoálbmotdimenšuvnna dálkkádatregiimma dáfus – dievasčoahkkiseminára miessemánu 2008

3. Árbevirolaš máhttu

Biologalaš mihtilmasvuoda konvenšuvdna ja Unesco-konvenšuvdna immateriála kulturárbbi birra leat deatalaš njuolggadusat árbevirolaš máhtu gieđahallama, duođašteami ja gaskkusteami barggus. Árktaš ráđi ja World Intellectual Property Right Organisation (WIPO) bargu bidjet maiddá guovddáš avttuid árbevirolaš máhtu bargui.

Sámi árbevirolaš máhttu lea mángga dáfus geanohuvvan daid rievdademiid, nuppástuhttimiid ja válddalašvuodahuhttima geažil maid sámi servodat lea vásihan maŋemus logiid jagiid. Sámediggeráđđi oaidná danne ahte lea deatalaš eaktu sealluhit ja joatkit árbevirolaš máhtu ávkkástallama jus galgá bisuhit birasustitlaš ovdáneami ja sámi ealáhusaid.

Lassin dasa ahte árbevirolaš máhtu iešalddis lea deatalaš dokumenteret, de lea dákkár dokumentašuvdna maiddá dađistaga mávssolaččat jus galgá oazžut nana guoddevaš geavaheami. Árbevirolaš máhttu šaddá maid hui guovddáži heivehanstrategiijaid barggus go dálkkádatregiimma dađistaga jođáneappot.

Dokumentašuvdna ja čohkkejuvnon árbevirolaš máhttodieđuid gieđahallan bohciidahtta mángga vuostelasvuoda ja ehtalaš hástalusaid metoda, vurdema, olaheami, oaidnivejolašvuoda, geavaheami, dárkkisteami ja eaggátvuoda dáfus. Otnáza rádđái lea maiddá dahkkojuvnon olu bargu árbevirolaš máhtu dokumentašuvnnain. Sámediggeráđđi oaidná áibbas dárbbaslažžan ahte dát materiála ja boahttevaš čohkkejuvnon materiála gieđahallojuvvo systemáhtalaš ja jierpmálaš vugiin sihke otná árbevierroguddiid ja boahttevaš buolvvaid dihte. Árbevirolaš máhtu dokumentašuvnna iešguđetlágán metodaid ovddeapmi lea maiddá guovddáži go galgá árbevirolaš máhtu jierpmálaččat hálddašit.

Ráđđi lea juo álggahan konkrehtalaš čuovvoleami bušeahtamearrádusa dáfus dan bokte ahte:

Čadaha čoahkkima sámi ásahusaiguin ja guoskevaš dutkanprošeavttaiguin ovttasbarggu birra mii lea árbevirolaš máhtu barggus.

Ságaskuššá bargguid mat galget Sámi allaskuvlii/Sámi instituhttii go ovttasbargá sámi ásahusaiguin ráhkadit raportta mii šaddá máhtolašvuoda vuogádaga vuodđun árbevirolaš máhtu dokumenterema hálddašeamis.

Muđui lea ráđi mielas deatalaš ahte addojuvvo ekonomalaš doarjja prošeavttaide mat deattuhit:

- Ovddidit metodaid dan birra movt kártet ja dokumenteret sámi árbevirolaš máhtu.
- Konkrehtalaš dokumentašuvnna, mii čielggada makkár relevánta árbevierromateriála juo lea čohkkejuvvon.

4. Areálavuodđu

Movt guovllut geavahuvvojit, lea olu biras- ja resursalágaid duohken. Ráđdehusa ođđa plána- ja huksenlága evttohus mii ovddiduvvui 16.02.08 ja mii čuovvola dan ovttamielalašvuoda maid Sámediggi lea olahan Birasgáhttendepartemeanttain dán lága dáfus, lea stuora lávki ovddosguvlui sámi ealáhusaid areálavuodđu fuolaheamis ja lea deatalaš dohkkeheapmi sámi meahccealáhusaid dáfus.

Ráđđádallamat mat leat jođus Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain ja Birasgáhttendepartemeanttain ođđa minerálalága ja ođđa luonddumihtilmasvuodálága dáfus lea maiddási sihkkarastin sámi materiála kulturvuodđu dáfus ja sámi oassálastima dáfus min luondduriggodagaid hálddašandoaimmas. Maiddási Riddoguoástanlávdegotti evttohusa čuovvoleapmi mielddisbuktá barggu mii galgá sihkkarastit dan sámi materiála kulturvuodđu mii guolásteapmi lea. Sámediggeráđđái lea áibbas čielggas ahte hálddašeapmi, suodjaleapmi ja sisabahkken sámi guovlluide ii sáhte leat dakkár ahte dat dovdomassii hehte sámi kultuvrra doaimmaheami ja ahte dainna lágiin šattašii vuostálaga siviila ja politihkalaš vuogatvuodaid konvenšuvnna artihkal 27:in. Dát lea mearrideaddji prinsihppa go galgá árvvoštallat makkár válde ja oassálastinrolla Sámedikkis galgá leat mearridanáššiiin mat gusket hálddašeapmái, suodjaleapmái ja minerálaroggamii. Álgoálbmotjulggaštusa artihkal 32 nr. 2 ferte dieđusge biddjot vuodđun dákkár oktavuodas¹.

Boazodoallu vásiha dađistaga ahte gáržžáhalla guovddáš boazoguohtunguovlluin eará servodatlaš beroštumiid dihte. Guohtuneatnamiid massin lea stuorámuš áitta boahhtevaš sámi boazodollui. Sámediggeráđđái lea prinsihpalaččat deatalaš oažžut ovdan ahte boazologu heiveheapmi ja boazodoalu guohtuneatnamiid sihkkarastin gullet oktii. Danne lea boazodoalu areálagáhttema nannen deatalaš. Boazodoallogágas ođđa ulbmilmearrádus boazodoalloareálaid sihkkarastima birra ferte aktiivvalaččat čuovvoluvvot ja dasa ferte biddjot duohta sisdoallu.

Sámediggeráđđi áigu bargat:

- Oažžut áigái ođđa vuogatvuoda- ja resursalága mii ollislaččat fuolaha sámi vuogatvuodadiliid.
- Hábmets bajimus areálapolitihka sihkkarastin dihte sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuodđu.
- Ráhkadit sierra dieđáhusa Sámedikki boazodoallopelitihka birra gos boazodoalu areálavuodđu galgá leat deatalaš ášši.

¹ Álgoálbmotjulggaštusa artihkal 32 nr. 2: Stáhtat galget ráđđádallat ja ovttasbargat buriin jáhkuin guoskevaš álgoálbmogiiguin sin guoskevaš ásahusaid bokte dainna ulbmiliin ahte olahit friddja ja dieđihuvvon miehtama ovdal go lohpi addo guđege hámis doaimmaide mat váikkuhit sin eatnamiid ja guovlluide ja eará resurssaid, erenoamážit guoská dat minerálaid, čáziid ja eará resurssaid ovddideapmái, ávkkástallamii ja roggamii.

5. Suodjalanbargu

Okta vuohki movt sáhtta sihkarastit areálavuođu, lea formálalaččat suodjalit guovlluid. Dán diedáhusa mielddusin lea stáhtusčilgehus suodjalusáššiid hárrái main Sámediggi lea leamaš ja lea mielde.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte suodjaleapmi sámi guovlluin sáhtta leat mielde gáhtteme materiála eavttuid maid dárbbasa go galgá bisuhit, ovddidit ja joatkit sámi kultuvrra. Dát eaktuda almmatge ahte suodjalanproseassa, sisdoallu ja hálddašanregiima eai leat dakkárat mat amásnuhttet, muhto baicca nannejit sámi kultuvrra. Suodjalan- ja hálddašanplánabarggu njuolggadusat sámi guovlluin b. 31.01.07 leat danne deatalaš konkretiseremat ráđđádallamiid dáfus mat leat suodjalaneiseválddiid, Sámedikki ja báikkálaš sámi berošteddjiid gaska.

Maŋemus jagiid viiddis suodjalanbargu sámi guovlluin lea bohciidahtán sihke ráfehivuoda ja duhtameahttunvuoda mángga sámi báikkálaš servodagas. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte ferte konkrehtalaččat árvoštallat suodjalandárbbu guđege áššis áigejuovdilis suodjalanárvvuid ja vejolašvuodaid vuodul doalahit árbevirolaš sámi meahccegeavaheami ja ealáhusdoaimma. Dákkár váikkuhusčielggademiid dáfus suodjalanproseassas lea báikkálaš sámi oassálastin mearrideaddji. Go árvoštallá suodjaleami ja jus dahká mearrádusa suodjaleami birra, de lea hui deatalaš ahte sámi historjjálaš eallin ja geavaheapmi dokumenterejuvvo ja gaskkustuvvo.

Sámediggi lea 2005 rájes leamaš áibbas čielggas dan ektui ahte suodjalanguovlluid hálddašánváldi ferte addojuvvot sierra hálddašanstivrraide gos lea viiddis sámi oassálastin. Dát ákkastallojuvvo erenoamážit ILO 169 artihkal 6 (ráđđádallama) ja 15 (hálddašeami oassálastima) vuodul, muhto čuovvu maiddá SP artihkal 27:s. Dákkár oktasašhálddašanortnegat lea dakkár perspektiiva maid Norga deattuhii erenoamážit maŋemustá ON Álgobmogiid Bistevaš Forumis miessemánus 2007. Dássázi eai leat Norgga eiseválddit leamaš mielas praktiseret dákkár ortnegiid ruovttus. Dál leat evaluereme iešguđetlágán geahččalanortnegiid mat leat jođus Lulli-Norgga suodjalanguovlluid báikkálaš hálddašeami oktavuodas. Lea ásahuvvon dialoga Luondduhálddašeami direktoráhtain dainna jurdagiid ahte áсахit oktasaš hálddahušlaš bargojovkku mii sáhtta geahčadit vejolaš hálddašanortnegiid.

Sámediggeráđđi lea beroštumiin fuomášan ahte ráđđehus lea juolludan 30 mill kr viđa jagi badjel oktasaš ovddidanfondii golmma guoskevaš suohkanií Rollagii, Sigdalií ja Nore ja Uvdalií gosa Trillemarka luonddureserváhtta lea ásahuvvon.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan ovdii ahte:

- Suodjalanbarggu njuolggadusat implementerejuvvojit sámi guovlluin
- Ásahuvvojit suodjalanguovlluid oktasašhálddašanortnegat sámi guovlluin
- Čalmmustahttit sámi historjjálaš eallima ja geavaheami go gaskkusta guovlluid mat vejolaččat galget suodjaluvvot
- Oččodit ovddidanneavvuid sámi guovlluide gos leat mánga ja stuora suodjalanguovllu

6. Meahccegeavaheapmi ja ealáhusbargu

Meahccegeavaheapmi ja ealáhusdoaimma leat ain deatalaš birgenvuodut sámi servodagas sihke nissonolbmuid ja dievdoolbmuid. Dát mánggabealát ja guoddevaš geavaheapmi ja heiveheapmi lea erenoamáš buorre birrasii danne go dat lea addán mánga birgenlági. Danne lea guovddázis buot resursalágain ahte árbevirolaš meahccegeavaheapmi ja ealáhusdoaimma sihkarastojuvvo.

Riddoguolásteapmi smávit fatnasiiguin ja guolásteapmi ovttas eará ealáhusaiguin lea čájehuvvon leat dat guolásteapmi mii gierdá nuppástemiid buoremusat ja mii lea buoremus birrasa ja kultuvrra ektui. Danne áigu Sámediggeráđđi maiddá birasperspektiivvas bargat dakkár guolástuspolitihka ovdii mii

nanne riddolagas ja birasustitlaš guolásteami maid smávit fatnasat doaimmahit. Lea deatalaš čuovvoleapmi Riddoguołástanlávdegotti čielggadeami ektui dohkkehít sámi guolástusvuoigatvuodaid ja hálddašančovdosiid mat sihkkarastet sihke sámi kultuvrra ja birasustitlaš bohtosiid.

Báikkálaš biebmobuvttadeapmi ja viidásetnálašteapmi eanandoalus lea maiddá mávssolaš sámi servodaga birasustitlaš ovdáneami dáfus. Dát sihke unnidivččii birasbillisteaddji fievrrideami ja livččii mielde sihkkarastime areálaid eanandoalloulbmiliidda ja doalaheame kulturduovdagiid.

Sámediggi hálddaša doarjjaruđaid mat buoremuddui mannet ealáhusovddideapmái ja biras- ja kultur bargui. Sámediggeráđđi oaidná ahte Sámediggi iežas doarjjahálddašeamis berre árvvoštallat bidjat čielgaset birasgáibádusaid nana guoddevaš geavaheami ektui go maid dássázi lea dahkan. Dát addá Sámediggái stuora hástalusaid olles doarjjaráiddu njuolggadusaid ráhkadeami rájes ruđaid almmuheami, ohcamiid áššemeannudeami, doarjagiid mearrideami, dárkkisteami ja juolludeami evaluerema rádjái.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan ovdii ahte:

- Árbevirolaš meahccegeavaheapmi sihkkarastojuvvo resursalágain
- Sámi vuoigatavuodát guolásteapmi galget dohkkehuvvot ja kártejuvvot olles sámi guovllus
- Doarjjahálddašeapmi fuolaha guoddevašvuođaprinsihpa čielgaseappot
- Báikkálaš biebmoguvttadeapmi ja viidásetnálašteapmi doalahuvvo ja ovddiduvvo viidáseappot

7. Kulturमितogáhtten

Sierra sámi kulturमितogáhttema ásaheapmi 1994:s lea mielddisbuktán ahte sámi kulturárbi fuolahuvvo buorebut ja ahte oažžu eambo fuomášumi ja gaskkusteami. Sámi kulturमितogáhttemis leat almmatge olu hástalusat.

Sámediggeráđđi oaidná mearrideaddjin ahte Sámedikki kulturमितohálddašeapmi ii leat departemeanta dahje direktoráhta bagadeami ja njuolgo stivrema duohken. Danne áigu Sámediggeráđđi čuovvolit Sámedikki mearrádusa áššis 37/07 Boahhtevaš sámi kulturमितohálddašeapmi rievdadit kulturमितolága. Seammás ferte maiddá bargat rievdadit sámelága vai sáhtta čielggadit ja láchkii kodifiseret gustovaš rievtti Sámedikki formálalaš dili ektui.

Sámi kulturमितuid ja kulturbirrasiid máhttobirrasat leat moadde ja smávvat. Buori kulturमितohálddašeami vuodđu biddjo dávjá dutkama, čielggademiid, raporttaid ja registreremiid bokte. Danne lea Sámediggeráđi mielas deatalaš viidásetovddidit ja nannet ovttasbarggu daid dutkan- ja čielggadanbirrasiid dáfus mat barget sámi kulturhistorjjáin, ja seammás lea hástalus ovddidit sierra sámi fágalaš birrasiid kulturárbbi ja kulturमितuid hárrái. Ráđđi áigu máhccat dán hástalusii sámi ásahusaid diedáhusas.

Riikkaantikvára hálddaša dál buot bargoruđaid mat sáhttet geavahuvvot sámi kulturमितuid raporttaide ja čielggademiide. Lea buorre go Riikkaantikvára geavaha dákkár ruđaid maiddá sámi kulturमितogáhttemii, muhto Sámediggeráđđi oaidná dárbbaslažžan ahte lea vuosttažettiin Sámediggi mii hálddaša ja vuoruhá dákkár čielggadanruđaid iežas árvvoštallan dárbbuid mielde.

Sámediggi lea evttohan ahte Ceavccageađgi kultuimitoguvlu galgá nammaduvvot Norgga tentatiiva listui guovlluid dáfus mat leat Unesco máilmeárbelisttus. Ii leat eahpádus ahte Ceavccageađggi kulturमितoguvlu deavdá gáibádusaid mat leat beassat Unesco máilmeárbelistui. Guovllu sámi kulturhistorjá lea deatalaš lassiviidodat go galgá čálihuuvvot máilmeárbelistui. Biras- ja ovdánahttinministtar Erik Solheim lea čoahkkimis 10.12.07 dovddahan ahte Birasgáhttendepartemeanta áigu eambo aktiivvalaččat čuovvolit dán ášši.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan ovdii ahte:

- Rievdadit kulturmuitalága nu ahte Sámediggi lágas oažžu válldi hálddašit sámi kulturmuittuid
- nannet strategalaš ovttasbarggu báikkálaš sámi ásahusaiguin ja ovttasdoaimma áigeovdilis dutkan- ja čielggadanbirrasiiguin. Ráđđi áigu máhccat dása dieđáhusas sámi ásahusaid birra
- sámi kulturmuitalogáhttema DoB-ruđat sirdojuvvojit Sámediggái
- oažžut Ceavccageađggi kulturmuitaloguoovu UNESCO máilmmi luonddu- ja kulturárbbiid listui

8. Boraspiret

Boraspiret leat lunddolaš oassi luonddus sámi guovlluin, ja boraspiret leat álo njeidon doalahan dihte ealáhusvuodu. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte boraspirešlájat leat ja ain galget leat oassin biologalaš mihtilmasvuodas maiddá min guovlluin. Dattetge lea deatalaš ahte boraspirenálit doalahuvvojit dan dán dásis ahte lea vejolaš bisuhit materiála kulturvuodu ON 1966 konvenšuvnna artihkal 27 vuodul siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra.

Našuvnnalaš máddodatmihtut ovttaskas guovlluid dáfus ja našuvnnalaš máddodatmihtut ovttaskas šlájaid dáfus mearriduvvojede maŋemus St.dieđ. nr. 15:s (2003-2004) Boraspiret Norgga luonddus oktan čuovvoleaddji stuoradiggegieđahallamiin. Máddodatmihtut sámi guovlluid dáfus leat ráđi mielas biddjojuvvon beare bajás bohccuid ja sávzzaid guohtunvuodu ektui. Danne lea dárbbalaš ođasmahttit máddodatmihtuid. Sámediggeráđđi eaktuda ahte dákkár ođasmahttima oktavuodas galgá Sámediggi váldojuvvot mielde ráđđádallami.

Dat ahte Sámediggi nammada ovttá lahtu njealji dan gávccii regionála boraspirelávdegoddái lea okta vuohki movt doalahit almmolaš rievttalaš oassálastingeatnegasvuoda luondduriggodagaid hálddašeamis ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 nr 1 mielde. Ortnet Boraspirelávdegottiiguin orro oppalaččat doaimma bures. Lea dattetge stuora hástalus doalahit lagas ja oadjebas dialoga Sámedikki, fylkkasuohkaniid, boraspirelávdegottiid ja ealáhusa gaskka, ja erenoamážit bozodoaluin lullisámi guovllus. Danne lea Sámediggi lágidan boraspireseminára dáidda beliide guovvamánu 22. beaivvi 2008. Go nammada áirasiid boraspirelávdegoddái, de daddjo ahte galget dušše leat álbmotválljen ovddasteaddjit fylkkasuohkaniin ja Sámedikkis. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dát ráđje Sámedikki bearehaga evttohasaid válljemis. Danne berre Sámediggi leat eambo friddja go galgá válljet áirasiid boraspirelávdegottiide. Sámediggeráđđi oaivvilda dattetge ahte boraspirelávdegottiid áirasiin galgá leat ollislaš perspektiiva iežaset hálddašeamis.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan ovdii ahte:

- Lasihit resurssaid máddodatgoziheapmái
- Oažžut beaktilet doaimma boraspirelávdegottiid njeaidimis
- Guorahallat ja mearridit ođđa máddodatmihtuid ovttaskas boraspirešlájaid dáfus
- Nannet dialoga boraspirelávdegottiiguin hálddašanhástalusaid birra sámi guovlluin

9. Mohtorjohtolat

Mohtorjohtolat meahcis lea lassánan maŋemus jagiid, erenoamážit Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Mohtorjohtolat bievlan sáhtta garrasit vahágahttit luonddu, muhtun guovlluin eambo go eará guovlluin. Dainnaláigiin sáhtta erenoamážit bievlavuodjin guhkit áiggi vuollái heađuštit sámi kultuvrra luondduvuodu.

Oallugiidda sámi servodagas lea mohtorjohtolat meahcis vuohki joksat oktilisvuoda meahcegeavaheamis ja meahci buriid ávkkástallamis. Geavaheapmi ja lagasvuohta lundui leat rievdan áiggiid čađa, ja mohtorjohtolat lea okta rievdadusain. Muhto máhttu ja máhttoviidodat lea mánggaládje sealluhuvvon ja sirdojuvvon sosiála ja praktihkalaš oassálastima bokte dain duovdagiin gos máhttu lea. Go geavaha duovdaga, de šaddá dihtomielaš iežas historjjá ja daid vuoigatvuodaid birra mat leat čadnon duovdagii. Dát lea deatalaš bealli maid ferte atnit muittus go bargaohtá vejolaš ođđa mohtorjohtolatlágain.

Sámediggeráđi mielas lea deatalaš ahte jođihuvvo dakkár mohtorjohtolatpolitihkka ja ahte ovddiduvvo dakkár mohtorjohtolatláhka mii bidjá riikkaidgaskasaš álgoálbmotrievtti vuodđun, mii deattuha nana guoddevaš geavaheami, ja mii vuoruha johtolaga ealáhusdoaimma olis, dálu dárbbuid geavaheami ja gili ássiid doaimma.

Sámediggeráđi áigu:

- Ráđđádallat vejolaš láhkbargguid oktavuodas Birasgáhttendepartemeanttas ođđa mohtorjohtolatlága birra

10. Loahpaheapmi – Máhttu, kapasitehta ja vieldi

Čielggademiin ii olát buot bargosurggiid ja buot hástalusaid. Biras- ja areálapolitihkka galget maiddái fuolahit dásseárvoássiid ja dearvvašvuoda- ja eallineavttuássiid. Sámediggeráđi oaidná ahte leat olu ja stuora hástalusat. Danne áigut máhccat sierra diedáhusain Sámediggeráđi biras- ja areálapolitihka birra, ja ulbmil lea ovddidit dan skábmamánnui 2008. Digaštallan dán čielggadeami birra šaddá deatalaš vuodđun diedáhusa bargui.

Birasustitlaš ovdáneapmi mii sihkarastá sámi materiála kulturvuodu ii leat dušše olu buriid ovttaskas doaimmaid hábmema duohken, muhto lea maiddái deatalaš hukset rievttalaš, ekonomalaš ja ásuslaš rámma mii addá vejolašvuoda oassálastit ja olahit bohtosiid.

Máhttu, kapasitehta ja vieldi lea eaktun jus sámi servodat galgá sáhttit váikkuhit ja gozihit iežas eallindilálašvuoda. Dáin guovlluin lea ain olu mii váilu. Vieldi ferte addot lágaid bokte. Máhttu ferte ovddiduvvot dutkamiin ja sámiid iežas ásusaid huksemiin, ja kapasitehta ferte duohtan dahkkot dan bokte ahte Sámediggi ja sámi ásusat ožžot buoret ekonomalaš rámmaeavttuid.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 30 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Vibeke Larsen, áššejođiheaddj	
2	Kirsti Guvsám	Kjersti Myrnes Balto
	Kirsti Guvsám	
3	Sten Erling Jønsson	Tor Mikalsen

	Sten Erling Jønsson	
4	Per Andersen Bæhr	Bjarne Store-Jakobsen
	Per Andersen Bæhr	
5	Susanne Amalie Andersen	Gunn-Britt Retter
		Inger Jørstad
		Sten Erling Jønsson
	Susanne Amalie Andersen	
6	Berit Oskal Eira	Terje Tretnes
		Kirsti Guvsám
		Tor Mikalsen
	Berit Oskal Eira	
7	Olaf Eliassen	Kirsti Guvsám
		Gunn-Britt Retter
		Sten Erling Jønsson
	Olaf Eliassen	
8	Terje Tretnes	Vibeke Larsen
		Per Andersen Bæhr
	Terje Tretnes	
9	Mikkel Nils A. Sara	Tor Mikalsen
		Terje Tretnes
		Olaf Eliassen
	Mikkel Nils A. Sara	
10	Magnhild Mathisen	Susanne Amalie Andersen
		Sten Erling Jønsson
		Bjarne Store-Jakobsen
	Magnhild Mathisen	
11	Tor Mikalsen	Gunn-Britt Retter
		Sten Erling Jønsson
	Tor Mikalsen	
12	Tom Christer Sottinen	Tor Mikalsen
		Gunn-Britt Retter
		Olaf Eliassen
13	Kjersti Myrnes Balto	
14	Tone Merete Orti Olsen	
15	Susanne Amalie Andersen	
16	Hilde Anita Nyvoll	
17	Gunn-Britt Retter	
	Vibeke Larsen, áššejodiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi biras- ja areálapolitihkalaš čilgehus válđojuovvui diehtun.
 Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.02.08 dii. 11.30

Ášši 06/08 Sámedikki 2007 jahkediedáhus

Arkiivaáššennr..
07/534506 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.01.08	R 011/08
Plána- ja finánsalávdegoddi	12. - 14.02.08	02/08
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	06/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku 27.02.08 dii. 14.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi guorrasa ovddiduvvon diedáhussii; Sámedikki 2007 jahkediedáhus.

Sámediggi

Sámediggeráđdi atná vuodđun ahte Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala: sápmelaččaid ja norgalaččaid. Goappašiin álbmogiin leat seamma vuoigatvuoddat ovddidit iežaset kultuvrra ja giela. Sámiin go lea álgoálbmot lea álbmotrievtti bokte vuoigatvuohta oažžut erenoamáš kultursuodjalusa. Sámediggi bargá sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid- ja servodat-eallima ealáskuhttimiin.

Sámedikki doaibman lea go lea sámiid parlameanta, ovddidit dakkár politihka mas lea ávki sámi servodahkii. Seammás galgá Sámediggi oažžut duohta váikkuhanfámu politihka johtui bidjami dain surggiin mat leat deatalaččat sámi servodahkii. Sámedikkis galgá leat duohta váikkuhanfápmu politihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttuid mearrideamis.

Ođđa válgaortnet

Sámediggi lea ovddidan lálkaevttohusa ođđa válgaortnegii mii lea sáddejuvvon Bargo- ja searvadahttindepartementii. Lálkaásahus váldá vuolggasaji válgaortnega fágalávdegotti árvalusas mii ovddiduvvui cuoŋománus 2007. Ođđa válgaortnegis evttohuvvo earret eará ahte válgažiirriid lohku

unniduvvo nu ahte 13 válgabiirre sadjái bohtet 7 ja áirasiid lohku unniduvvo nu ahte 43 áirasa sadjái bohtet 39. Nuppástusa ulbmilin lea válđoáššis oažžut eanet gorrelašvuoda jienastagaid ja dan gaskka geat válljejuvvojit Sámediggái, ja dasto sihkkarastit ahte válgaloahpparehkenastin manašii johtileabbot. Dasto oaivvilda Sámediggi ahte odđa válgabiirriid namat berrejit čuožžut sámelágas. Danne leat ge válgabiirriid namat evttohuvvon sáme- ja dárogillii.

Sámediggi lea evttohan Ráđđehussii ahte addit Sámediggái válđdi mearridit lánkaásahusaid sámediggeválgga čađaheami oktavuodas. Eaktun ferte leat ahte Sámediggi oažžu nu stuorra válđdi go vejolaš mearridit válggaidis čađaheami. Departemeanta oaivvilda ahte odđa váлгаortnega galgá sáhttit válđit atnui áiggil ovdal 2009 válgga.

Dásseárvu

Dásseárvu lea heivehuvvon oassi Sámedikki politihkas. Sámedikkis lea ulbmilin heivehit dásseárvoperspektiivva buot bargguide Sámedikkis.

Sámediggi lea ságastallama bokte iešguđet organisašuvnnaiguin gávnahan proševttaid maiguin sáhtttá ovddidit dásseárvvu sámi servodagas. Sámedikki dásseárvoruđaiguin leat muhtun muddui ruhtaduvvon iešguđet proševttat ja konferánsat. Sámediggi čujuha erenoamážit konferánsii man fáddán lei nuorat ja seksuála miellaguottut Sámis. Sámediggi lea maiddái leamaš mielde ruhtadeamen seminára veahkaválđdi birra mii dáhpáhuvvá lagas birrasis sámi báikegottiin, ja maid Norgga Sáráhká lágidi. Dasto lea Sámediggi addán doarjaga dievdduidearvái Dievddut Guovdageainnus.

Ovttas mánggáin sámi organisašuvnnain lea Sámediggi lágidan davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa, Sámis. Konferánssa ulbmilin lei ovttastahttit sámi dásseárvobarggu ášahuvvon davviriikkalaš ovttasbargui. Guovddázis lei sohabealdásseárvu sámi servodagas erenoamážit, ja álgoálbmotservodagas oppalaččat. Konferánssas ledje oasseválđit Norggas, Ruotas ja Suomas, ja dasto álgoálbmotovddasteaddjit Ruonáeatnamis ja Davveoarje Ruoššas. Konferánsaraportta jurddaboadus lea ahte sámi dásseárvobarggu ferte institušonaliseret, ja ahte sámi dásseárvobarggu ferte oktiortnet njeallji riikkas.

Dásseárvokonferánssa čuoovoleapmin lágiduvvui miessemánus miniseminára dásseárvvu birra Sámedikki áirasiidda. Dan oktavuodas ovddidii Sámediggeráđđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusa Sámedikki dievasčoahkkimii. Sámedikki dásseárvopolitihkalaš doaibmaplána ovddiduvvo 2008:s.

Sámi statistihkka

Buriid politihkalaš mearrádusaid dahkamii atno máhtolašvuolta das movt servodat ovdána. Dasa dárbbášuvvo loguide ja máhtolašvuhtii vuodđuduvvon mearrádusvuodđu man bokte sáhtttá oaidnit gos mii leat. Statistihkka ja dutkan leat dakkár gaskaoamit maid bokte sáhtttá oaidnit man muttus mii leat, ja maiguin sáhtttá mihtidit politihkalaš doaibmabijuid beaktivuoda. Dál lea unnán statistihkka sámi servodatdiliid birra.

Rámmašiehtadus Sámedikki ja Statistihkalaš guovddášbyráa gaskka sámiguoski statistihka buvttadeamis lea fas jotkojuvvon 2007:s. Sámi statistihka nubbi jahkegirji almmuhuvvo guovvamánus 2008. Statistihka lánvegoddi lea čohkkejuvvon geografii ja lea meroštallojuvvon guoskat Sámedikkis ohcanvejolaš ealahusovddidan doarjagiid geografalaš doaibmaguvlui (davábealde Sáltooduodara). Statistihkalaš guovddášbyráa bargá ovttas Sámi allaskuvllain/Sámi instituhtain statistihkaid ráhkadeami oktavuodas.

2007:s biddjojuvvui fágalaš analysajoavku mii galgá jahkásaččat buktit raportta sámi servodaga dili ja ovdánandovdomearkkaid birra. Dát dahkkui konsultašuvdnašiehtadusa ektui mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.

Ovttasbargu

Guovllulaš ovttasbargu

Ovttasbargošiehtadusat

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid buot fylkkagiielddaiguin sámi guovlluin. Ovttasbargošiehtadusat leat gaskaoapmin sihkkarastit eanet dásseid ja einnostahti rámmaeavttuid. Ovttasbargošiehtadusaid ulbmilin lea nannet ja oidnosii buktit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Jahkásaččat dollojuvvojit čeahkkimat politihkalaš dásis guoskevaš fylkkagiielddaiguin. Jahkásaččat dieđihuvvo fylkkadikkiide ja Sámediggái doaimmaid, ovdáneami ja ruđaid birra mat leat geavahuvvon.

Ovttasbargošiehtadusat ođasmahttojuvvojit ja áigejuovdilastojuvvojit jeavddalaččat. Ođasmahttojuvvon ovttasbargošiehtadus Romssa fylkkagiieldda ja Sámedikki gaska mearriduvvui skábmamánu dievasčeahkkimis. Bealit leat vuolláičállán ođasmahttojuvvon ovttasbargošiehtadusa Finnmárku fylkkagiieldda ja Sámedikki gaska ja dat meannuduvvo 2008:s. Šiehtadusat leat earret eará ođđa artihkkalat ceavzilis ovdáneami, Finnmárkuopmodaga, areálahálldašeami ja álbmotdearvvašvuoda birra. Dasto lea das láchčöjuvvon eanet ángirusšan kultuvrrain, ealáhusovddidemiin ja davviguovlobargguin.

Jahkásaš čeahkkin politihkalaš dásis Sámedikki ja fylkkagiielddaid gaska máttasámi guovllus dollojuvvui miessemánus. Čeahkkima ulbmilin lei geahčadit man muttos dat doaimbijut leat mat šiehtaduvvojedje 2005 ovttasbargošiehtadusas. Suorggit mat vuoruhuvvojit 2008:s leat giellaovddidanprográmma, sámi sisdoallu joatkkaskuvllain ja skuvlafierpmádagas. Dasa lassin lea sávdahkan oažžut ovttasbarggu boraspiriid ektui.

Sámediggi áigu viidáset ovddidit ovttasbargošiehtadusa sisdoalu ja geografalaš doaimmaguovllu. Vuosttaš vuorus lea lunddolaš ovddidit ovttasbarggu Oslo giieldain.

Hálldašanođastus

Jagi 2010 rájes galgá hálldašeapmi ođasmahttojuvvot. Ođđa álbmotválljen guovllut galget boahit dáláš fylkkagiielddaid sadjai, ovddasvástáduš ja doaimmaid juohkáseapmi hálldašandásiid gaska galgá čilgejuvvot ja guovllulaš stáhta hálldašeapmi galgá geahčaduvvot.

Sámediggái lea leamaš deatalaš fuolahit ahte doaimmaid sirdimat eai fuonidivčče dan váikkuhanfámu mii Sámedikkis lea áššesurggiin. Mii mearkaša dan ahte Sámedikkis ain galgá leat vástesáš váikkuhanfápmu go mii das lea konsultašuvdnašiehtadusa bokte maŋŋá go doaimmat sirdojuvvojit guovlluide.

Sámi ovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea institušuvnnalaš ovttasbargu Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid gaska áššiin mat gusket sámiide maŋŋga riikkas dahje sámiide go lea sierra álbmot. Ruošša beale sámit leat bissovaš searvit. SPR lea sámi jietna riikkaidgaskasaččat.

Norgga beale Sámediggi lea 2007:s váldán badjelasaš SPR presideantaámmáha. SPR lea bargan ON álgoálbmotjulggášustain ja davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain.

Bissovaš foruma sešuvnnas miessemánus 2007 lágidi SPR sierra doaluid mas bargu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain váldojuvvui ovdan. Ovdal sešuvnna válddi SPR álgaga lágidit ártkalaš

workshop mas ledje mielde stáhta eiseválddiid, sámedikkiid, álgoálbmotororganisašuvnnaid ja áššedovdiid ovddasteaddjit. Bissovaš foruma workshopas ráhkaduvvui raporta.

SPR atná dásseárvobarggu hui deatalažžan sámi servodahkii ja lea danne vuosttaš gearddi addán davviriikkalaš dásseárvobálkkašumi njukčamánu 2007. Báلكkašupmi addojuvvui Ristenrauna Maggai go son lea bargan sámi giela, sámi dearvvašvuodabálvalusaid ja gárrenávdnasiid boastutgeavaheaddjiid ektui.

Davviriikkaid ráđi rahpansešuvnna Oslo golggotmánus deattuhii SPR presideanta ahte giella, biras ja árbevirolaš máhtolašvuodát leat deatalaš fáttát sámi álbmogi. Dasto ávžžuhuvvojedje davviriikkaid stáhtat sihkkarastit dan ahte boahhteáiggi davviriikkalaš sámekonvenšuvdna šaddá duohtan.

Jahkásaš čoahkkimat sámeministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaska Davviriikkaid ministariin geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttain lea leamaš čoahkkin Stockholmmas skábmamánus. Dán čoahkkimis almmat ahte Sámi parlamentáralaš ráđi ruhtadeapmi dál orru ortnašuvvan, go bušeahhtarudat leat addojuvvon geavahussii buot golmma riikkas. Dasto mearriduvvui ahte sámi giellabálkkašumi "Gollegiella" árvoštallanlávdegotti lahttolohku unniduvvo nu ahte čieža lahtu sajis leat dál vihtta lahtu. Lahtut geahpeduvvojit dainna lágiin ahte dušše dan ráđdehusas mas lea ovdagoddi lea ovddasteaddji árvoštallanlávdegottis.

Ministarat ja sámedikkiid presideanttat leat duhtavaččat go ON váldočoahkkin lea mearridan álgoálbmotjulggaštusa. Álgoálbmotjulggaštus lea deatalaš sámpolitiikka hábmemii Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruotta lea lohpidan jorgalahtit julggaštusa davvisámegillii ja ruotagillii.

Interreg IV A Davvi ja oasseprográmma Interreg IV A Sápmi

Dan odđa Interregprográmma prográmmaáigodagas 2007-2013, áigu Sámediggi ain searvat sámi prográmmii. Interreg IV A Sápmi galgá guoskat olles sámi ássanguvlui. Sámediggi Sámi parlamentáralaš ráđi norgga delegašuvnna bokte galgá ain evttohit ovddasteaddjiid sámi mearridanjovkui ja bearráigeahččanlávdegodái.

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Davviguovloovddideapmi

Sámediggái lea hui deatalaš ahte davviguovlluid álgoálbmogiin lea nana posišuvdna ja doaibma iežaset dili ovddideami oktavuodas. Danne lea deatalaš jeavddalaččat gulahallat ja ságastallat davviguovloáššiid birra Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaska. Jahkebeallásaš oktavuohtačoahkkimiin Sámedikki ja Olgoriikkadepartemeantta gaska lea leamaš sáhka čuovvovaš fáttaid birra; Davviguovlostrategiijat, álgoálbmotbargu Árttalaš ráđi rámma siskkobealde, Barentsovttasbargu, ON álgoálbmotjulggaštus, sámi prográmmat EU guovllulaš ovttasbarggus, boazoguođohankonvenšuvdna Norgga ja Ruota gaska, bargu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain, sámiid árbevirolaš máhtolašvuodát ja dálkkádatrievdamat, diehtujuohkin- ja gulahallanprošeakta ealáhusovddidan vejolašvuodaid ja rámmaid birra sámi guovlluin ja kulturdimenšuvdna davviguovlluin ja dasto vel sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššamiid ruhtadeapmi. Maŋimus čoahkkin dollojuvui juovlamánus 2007.

Sámedikki mielas lea hui buorre go álgoálbmotvuoigatvuodát leat mielde dan barggus mii Olgoriikkadepartemeanttas lea olmmošvuoigatvuodaid ektui Ruoššas. Dán bargui buvttii Sámediggi rávvagiid Norgga ja Ruošša olgoriikkaministariid gaskasaš čoahkkimis cuoŋománus 2007. Daláš presideanta lei mielde Norgga delegašuvnna go stáhtaministarat ledje guossin Ruoššas geassemánus 2007. Ságastallamiin lei eanaš sáhka energiijaovttasbarggu, dálkkádaga ja davviguovloáŋgiruššamiid birra. Sámediggi bivddii stáhtaministara čoahkkimis Murmánska guvernørain erenoamážit váldit ovdan daid hástalusaid mat gusket Guoládaga Sámi Radioi.

Álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš polárajagi oktavuodas lea Sámediggi ollu gerddiid deattuhan ahte álgoálbmotvuoigatvuođaid sihkkarastin mii váikkuha árbevirolaš máhtolašvuođaid ja luondduriggodagaid goziheapmái váikkuha posiitiivvalaččat maiddái dálkkádathástalusaid ektui.

Sámediggi lea 2007:s juolludan ruđaid mángga doaibmabidjui davviguovloáŋgiruššama oktavuodas. SEG – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš Deanus lea ožžon doarjaga prošehtii “Re-etablaring av familiebasert reindrift på Kola”. Sámediggi lea juolludan ruđaid Árranii Divttasvuonas studieplána ovddideapmái álgoálbmogiid hárrái davviguovloperspektiivvas. Diesa leat maid Norlándda fylkkagiella, ja ovttasbargo bealit Árran ja Bodáddjo allaskuvla juolludan ruđaid.

Árktalaš ovttasbargu

Sámediggi lea čuovvolan Árktalaš ráđi Norgga beale ovdagotti dan bokte go lea searvan Norgga delegašuvdnii Senior Arctic Officials (SAO) čoaikkimiin 2007:s. SAO-čoaikkimat čađahuvvojit virgeolbmuid dásis, ja áššit čuovvoluvvojit dađistaga ministtarčoaikkimiid gaska. Dálkkádatrievdamat ja heivehanstrategiijat, ollislaš resursahálddašepmi, nannejuvvon máhtolašvuohtadiehtovuodđu ja beaktileabbo ovttasbargu ceavzilis ovdáneami siskko bealde, leat áššiid gaskkas maiguin bargojuvvo. Prošeavttat lea jođus fáttáid ektui nugo dálkkádat, energiija, mearra, dearvvašvuohta ja bearráigeahččan. Sámediggi bargá lávga ovttas Sámiráđiin, mii lea okta guđa álgoálbmotorganisašuvnnas main lea stáhtus bissovaš oassálastin Árktalaš ráđis. Sámedikki dievasčoaikkinn lea evttohan ahte ministtarčoaikkinn cuoŋo-/miessemánus dollojuvvo Guovdageainnus. Dát váldojuvvui ovdan čoaikkimis Olgoriikadepartemeanttain juovlamánus.

Árktalaš ovttasbargu siskkilda maiddái ovttasbarggu parlamentáralaš čoaikkimiid gaska árktalaš riikkain. Árktalaš parlamentarihkarkonferánssat lágiduvvojit juohke nuppi jagi. Áigodagain konferánssaid gaska gozihuvvo ovttasbargu komitea bokte mii čoaikkana moddii jagis. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) dat čuovvu čoaikkimiid Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region (SCPAR). Čoaikkimiid áššelisttus leat earret eará leamaš davvi dimenšuvdna, EU maritiima politiikka, dálkkádatrievdamat ja dearvvašvuođa váttisvuođat. Dasa lassin lea maiddái plánejuvvo min dat gávccát parlamentarihkarkonferánssa mii dollojuvvo Alaskas borgemánus 2008.

Barentsovttasbargu

Sámediggi atná deatalažžan nannet ja viidásetovddidit Barentsovttasbarggu mii lea okta áŋgiruššansuorgi davviguovloáŋgiruššama siskko bealde. Danne lea ge Sámediggi dat áidna mii juolluda jahkásaš doarjaga álgoálbmotkantuvrra doibmii Murmánskkas. Álgoálbmotkantuvra lea hui deatalaš Ruošša beale álgoálbmotovttasbarggu buorideami oktavuodas.

Álgoálbmotbargojoavku lea ráhkadan doaibmaplána álgoálbmogiid váste jagiide 2005 – 2008. Okta váldohástalusain doaibmabijuid duohtan dahkamis lea ruhtadeapmi. Sámediggeráđđi lea váldán ovdan Olgoriikadepartemeanttain váilevaš ruhtadeami.

Barents Youth Seminar 2007 lágiduvvui Roavvenjárggas Suomas. Seminára váldofáddán lei aktiivvalaš borgárnuohta ja šláddjivuohta. Doppe ráhkaduvvui julggaštus mii ovddiduvvui olgoriikka-ministtariidda ministtarčoaikkimis Roavvenjárggas skábmamánus. Julggaštusas deattuhuvvui ahte stáhtat fertejit sihkkarastit álgoálbmotvuoigatvuođaid Barentsguovllus dainna lágiin ahte dohkkehit ILO-konvenšuvna nr 169, ja geavahit dan gieskat mearriduvvon ON-julggaštusa álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái barggusteaset.

Barents guovllulaš nuoraidráđi (BRYC) ja Barents guovllulaš álgoálbmotáššiid bargujoavkku (RWGYI) gaska dollojuvvui oktasaš čoaikkinn seminárabeivviin. SNPL lea ovddastuvvon álgoálbmogiid ovddasteaddjin BRYC:s, ja Sámediggi hálddahusa bokte lea ovddastuvvon álgoálbmogiid ovddasteaddjin RWGYI:s.

Sámedikki ja Romssa ja Finnmárkku fylkkagielladaid gaskasaš ovttasbargošiehtadusa ođasmahttima oktavuodas leat bealit formalalaččat ovttaoavilis erenoamážit bargat viidáset álgoálbmotovddastusa

ektui Barentsrádis ja Barents guovllurádis, ja ahte várrejuvvojit ruđat álgoálbmogiid doaibmaplána čuovvoleapmái Barentsovttasbarggus.

Eurohpapolitihkalaš forum

Sámediggi láve searvat Eurohpapolitihkalaš forumii. Eurohpapolitihkalaš foruma čoaikkimis njukčamánu lei okta fáttáin ”Álgoálbmotdimenšuvdna Eurohpas – hástalusat ja vejolašvuodát”. Sámediggi veahkehii maiddái ovdal čoaikkima ja buvttii evttohusa sisdollui. Sámediggi searvvai maiddái čoaikkimii skábmamánu man fáddán ledje energiija ja dálkkádat.

ON

Ovttastuvvan našuvnnaid bissovaš álgoálbmotforum (PFII) doalai 6. sešuvnnas miessemánu 2007. Dán sešuvnna váldofáddán ledje álgoálbmogiid eatnamat, guovllut ja luondduresurssat. Sámedikki, Sámiráđđi, Ruonáeatnama ruovttustivra ja ICC leat ráhkadan semináraportta mii ovddiduvvui ON bissovaš forumii Arctic Regional Workshop vuodul mii dollojuvvui Københámmis njukčamánu. Sámediggi oaidná ahte leat stuorra hástalusat dieđáhusa vuoruhuvvon doaibmabijuid čuovvoleami oktavuodas riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid hárrái, erenoamážit dieđáhusa bajimus strategijaid ektui. Sámediggi vuordá ahte fargga ásašuvvošii fásta rámmajuolludus Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu vástet Olgoriikkadepartemeantta bušeahta bokte.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu johtilit duohtan dahkat pilohttaprošeavtta sámiid árbemáhtu birra Sámi ásašuvvoš davguovlofierpmádaga olis. Sámediggi oaidná dárbbaslašžan ahte davguovlostrategijat konkreteriserejuvvojit dainna lágiin ahte ásašuvvoš prošeakta árbemáhtu vuogádatlaččat kártemis, duođašteamis ja bisuheamis.

Sámediggi áigu fuolahit ahte hui farga ásašuvvoš njealljeagáš diehtajuohkin- ja gulahallanprošeakta sámi guovlluid ealáhusovddidanvejolašvuodaid ja -rámmaid ektui. Prošeavtta ulbmilin lea gulahallat daid vejolašvuodaid, rámmaid ja gáibádusaid ektui mat gusket ealáhusovddideapmái, ja diehtajuohkinkánálaid ásaheapmái.

Sámediggi deattuha ahte álgoálbmotperspektiiva deattuhuvvo go ovttasbargostruktuurat Barentsovttasbarggus geahčaduvvojit. Álgoálbmogat fertejit leat dássásaš bealit institušuvnnalaš ovttasbarggus.

Vuoigatvuodát

Bajimus dásis guoskkaha Sámedikki doaibma juohkelágan vuoigatvuodagažaldagaid buot servodatsurggiid siskkobealde. Sámiin leat iešguđetlágan vuoigatvuodát; individadásis, sierra álbmogin ja álgoálbmogin. Sámiin leat árbejuvvon vuoigatvuodát sin árbevirolaš eana- ja čáhceguovlluide ja vuoigatvuodta daid guovlluid resurssaide mat leat vuodđun oktasaš ávnnaslaš kulturvuodđosii. Vuoigatvuodain lea oktavuodta maiddái surggiide nugo gillii, oahpahussii, dearvvašvuhtii ja kulturmuittuide. Riektevuodđu vuolga riikkaidgaskasaš álbmotrievttálaččat geatnegahtti konvenšuvnnain, norgga siskkáldas rievttis ja sámiid boares vieruin ja riekteádejuumiin.

Sámiid álbmotválljen orgánan Norggas lea Sámedikki ulbmilin bargat dan ala ahte sámiid vuodđovuogatvuodát dohkkehuvvojit vuodđun sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ja iešguđet sámi árbevieruid eksisteansa goziheamis ja nannemis. Sámediggi áigu vuoruhit barggu ahte sámi vuoigatvuodaproseassaide mat leat jođus sihkkarastojuvvojit johtilit konklusuvnnat ja gávdnojit dakkár čovdosat mat dávistit sámi historijálaš vuoigatvuodaide ja álbmotriektái. Loahpalaš konklusuvnnat ja mearrádušat eai galgga dahkkojuvvoš ovdalgo sámit leat daidda guorrasan.

Iešmearrideapmi

Čakčamánu 2007 mearridii ON válđočoahkkinn julggaštusa álgoálbmotvuoigatvuođain. Mearráduš lea historjjálaččat deatalaš álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid ja vuodđo friijavuođaid dohkkehanbarggus. Julggaštus dohkkeha čielgasit álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa, maiddái sámi álbmoga vuoigatvuođa friija mearridit sin ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami ja sin luondduriggodagaid, ja dasto vuoigatvuođa friija mearridit iežaset politihkalaš dili. Julggaštusas deattuhuvvo maiddái ahte sámiin lea vuoigatvuohta nannet sin politihkalaš, rievttálaš ja ekonomalaš ášahusaid, maiddái álbmotválljen Sámedikki.

ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea gažaldagain Supmii, Norgii ja Ruttii 1999:s eaktudan ahte sámiin lea stáhtus dakkár álbmogin mas lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái Siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid konvenšuvnna ja 1966 mannosas Ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid konvenšuvnna 1. artihkkala vuodul. Dan eaktuda maiddái áššedovdi lávdegoddi mii lea čielggadan ja evttohan davviriikkalaš sámekonvenšuvnna. Ráđđehus lea go lea dohkkehan ON álgoálbmotjulggaštusa maiddái dovddahan ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta. Dan go stáhtat leat dohkkehan julggaštusa, lea lunddolaš dulkot ja ferlege dulkot dan láhkai ahte sii maiddái čielgasit dovddahit ahte sámit lea dakkár álbmot mas lea iešmearridanvuoigatvuohta dan mearkkašumis mii čuovvu ON konvenšuvnnaid 1. artihkkala, nugo Ruotta lea dadjan raporttastis ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi 2006:s.

ON konvenšuvnnaid 1. artihkkala dulkon dat bidjá rievttálaš vuolggasaji ja rámma iešmearridanvuoigatvuođa ávnnaslaš sisdollui nugo dat lea hábmejuvvon álgoálbmotjulggaštusas ja davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohusas. Ávnnaslaš sisdoallu iešmearridanvuoigatvuođas ferle geavahusas hábmejuvvot dego boadusin das movt dat álbmotrievttálaš instrumeanttat leat dulkojuvvon dađistaga ja dynámalaččat riikkaidgaskaččat. Sámediggi ii sáhte oaidnit ahte livččii makkárge álbmotrievttálaš vuodđu čuočuhit ahte sámiid iešmearridanvuoigatvuohta galgá dulkojuvvot eará láhkai go dat iešmearridanvuoigatvuohta mii buot álbmogiin lea álbmotrievtti mielde dáid álbmotriekteprinsihpaid vuodul. Sámediggi oaidná prinsihpalaččat ahte ávnnaslaš sisdoallu iešmearridanvuoigatvuođas boahtá ovdan mángga láhkai ja sorjá das makkár dilis guoskevaš álbmot dahje álgoálbmot lea. Ovttaskas riikkat eai sáhte friija dulkot, ráddjet ja meroštallat álgoálbmogiid iešmearridanrievtti nu ahte dat lea vuostá dan oainnu maid ON lahttostáhtat leat dovddahan ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas. Dalle dat daninassii heađuštivččii ieš oavila mii lea sihke iešmearridanvuoigatvuođas ja álbmotrievttis.

Konkrehta sisdoallu iešmearridanvuoigatvuohtii ferle biddjojuvvot ja konkretiserejuvvot earret eará nationála lágaid bokte. Láhkabargoproseassa biras-, resursa- ja eanavuoigatvuođain lea dás deatalaš, dasto lea láhkaaddin Sámedikki formalalaš saji ja konsultašuvdnarolla ektui stáhtalaš eiseválddiid beales deatalaš iešmearridanvuoigatvuođa čađaheamis. Sámediggi oaidná váttisin dan go ráđđehus vuostá dovddaha ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta, muhto nuppe dáfus fas lea jearggalaččat garván konkretiseremis dán vuoigatvuođa láhkaproseassain main leat leamaš konsultašuvnna 2007:s, nugo plána- ja huksenlága, mearraresursalága, minerálalága, luondduriggodatlága ja sámelága oktavuodas.

Sámediggi lea fuomášan ahte ráđđehus mángga oktavuodas lea atnán dárbbaslažžan čujuhit ahte álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta ráddjejuvvo nu ahte ii leat vejolaš vuodđudit sierra stáhta. Sámediggi deattuha dán oktavuodas ahte iešmearridanvuoigatvuohta álbmotrievtti mielde ii atte vejolašvuođa luvvet eret stáhtas. Sámit eai leat goassige háliidan ja eai maid goassige leat movtge čuočuhan ahte háliidit luvvejuvvot. Danne caggá dat ságastallama álgoálbmogiid iešmearrideami birra oppalaččat dan sadjái go viidáset ovdánahtá áddejumi ja ovddideami. Sámediggi oavvilda ahte lunddolaš vuolggasadji ja eanemus ávkkálaš ságastallamii lea dat ahte biddjojuvvo eanet deaddu iešmearridanvuoigatvuođa váldosisdollui, namalassii ahte sámit friija galget beassat mearridit iežaset ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami, ja iežaset dárbbuide friija beassat geavahit sin luondduriggodagaid.

Konsultašuvnnat

Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka leat leamaš máŋga konsultašuvdnačoahkkima daid prosedyraid ektui maid Sámediggi dohkkehii geassemánu 1. b. 2005 ja mat mearriduvvojedje gonagaslaš resolušuvnna bokte suoidnemánu 1. b. 2005. 2007:s čađahuvvojedje 13 konsultašuvdnačoahkkima departemeanttaiguin. Áššin ledje: plána- ja huksenláhka, mearrariggodatláhka, Norgga posišuvnnat álgoálbmotjulggastusbarggus, doaibmabijut stuorradiggedieđáhusas guolástusaid struktuvrapolitihka hárrái, doaibmabijut stuorradiggedieđáhusas gonagasreabbá hálldašeami birra, láhkaásahus Finnmárkku komišuvnna ja Meahceduoopmostuolu vást, Finnmárkku komišuvnna čoahkádus, Deanučázadaga guolástanlávdegotti mandáhta ja čoahkádus, sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusat, sámi lotnolasealáhusaid árvoháhknanprográmma, lastavuvddiid suodjalanplána Finnmárkku, guovllulaš dearvvašvuođadoaimmaid doaibmadokumeanta ja oahppoplánat 9 iešguđet fágaide vuoddo- ja joatkkaskuvllain. Ođđa boazodoalloláhkaevttohusa ja stuorradiggedieđáhusa guolástusaid struktuvrapolitihka doaibmabijuid hárrái eai ollásit čađahuvvon konsultašuvnnat ovdalguo lahkaevttohus ja dieđáhus ovddiduvvojedje ja maid ii lean šaddan ovttaoaivilvuohka Sámedikkiin evttohusaid ektui. Sámediggi ii leat vuostálastan Mearrariggodatlága dál ovddideamis, muhto ahte proposišuvnnas galgá boahit ovdan movt Ráđdehus johtilit geatnegahtto čuovvolit álgoálbmotdimenšuvnna nu ahte láhka ollislaččat lea čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobeaide. Daid eará konsultašuvdnaáššiid ektui mat leat loahpahuvvon 2007:s lea unnit dahje eanet leamaš ovttaoaivilvuohka.

Dál leat jođus oktiibuot 9 konsultašuvnna departemeanttaiguin. Áššin leat: minerálahka, luonddušláddjivuodáláhka, rievdadusat sámelága válganjuolggadusain, hálldašanodastus, boahhte áiggi sámi kulturमितohálldašeapmi, čáhcefápmohuksen Forsanvatnet guovllus Norlánddas, doaibmabijut stuorradiggedieđáhusas sámpolitihka birra ja Sámedikki formalalaš sajádat ja bušeahttaprosedyrat. Dasa lassin leat jođus máŋga konsultašuvnna suodjalanplánaid ektui mat gusket sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusaide.

Konsultašuvdnašiehtadusa olis lea Sámediggi ožžon čielgaset posišuvnna stáhta eiseválddiid ektui go guoská lágaide ja hálldahuslaš doaibmabijuide main lea mearkkašupmi sámi servodahkii. Mearrádusain leat eanet gozihuvvon sámi beroštumit ja vuoigatvuodát ja legitimatehta lea šaddan viidát. Sámediggái lea deatalaš ahte álbmotrievttálaš konsultašuvdnageatnegasvuodát, mat leat konkretiserejuvvon konsultašuvdnašiehtadusas, čuovvoluvvojit. Danne maiddái go ILO áššedovdikomitea norgga áigodatraporttas skábma-/juovlamánus 2003 celkkii ahte: “Proseassa ja sisdoallu čoavddekeahhtá leat čadnojuvvon oktii konvenšuvnna gáibádusas”.

Oktavuohka stáhta eiseválddiiguin lea buorranan maŋŋá go konsultašuvdnašiehtadus dahkkui. Dattetge leat ain ollu hástalusat dan ektui movt oažžut konsultašuvdnašiehtadusa ollásit doaibmat. Erenoamážit dan ektui go departemeanttain ollu gerddiid lea ráddjejuvvon doaibmavejolašvuohka gávdnat čovdosiid Sámedikkiin konsultašuvdnašiehtadusa bokte, konsultašuvdnaproseassas váilot dieđut ja áššebáhpirat departemeanttaid beales, ja go álgoálbmotáššit duvdiluvvojit boahhteáiggi ja bálddalis proseassaide ja dienna lágiin eai šatta áššit ollislaččat árvoštallojuvvot ja meannuduvvot.

Konsultašuvdnaprosedyraid ráhkadeami oktavuodas stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka lei ovttaoaivilvuohka departemeantta ja Sámedikki gaskka ahte čađahit sierra proseassa man bokte gávnnahtit prosedyraid Sámedikki bušeahttabargui, danne go dan oktavuodas čuožžilit sierralágan gažaldagat ja čuolbmačilgehusat.

Juovlamánu 2005 konsultašuvdnačoahkkimis Sámedikki presideantta ja bargo- ja searva-dahttindepartemeantta gaskka lei ovttaoaivilvuohka das ahte biddjojuvvo hálldahuslaš bargojoavku čielggadit ja ovddidit evttohusa Sámedikki formalalaš sajádagas stáhta ođđa bušeahttaprosedyraid ektui ráđdehusa ja Sámedikki gaskka. Bargojoavku geigii raporttas cuoŋománus 2007. Bargojoavku evttohi sierra bušeahttaprosedyraid maid bokte ovddiduvvojit earret eará gáibádusat ja fálddagat maid hárrái konsulterejuvvo, ja mat bidjet láidestusaid sierra bušeahtta stuorradiggeproposišuvdnii

bajimus ekonomalaš rámmaid ektui Sámedikki doibmii ja sámi ulbmiliidda muđui. Ovttajienalaš Sámediggi lea dorjon evttohuvvon bušeahttaprosedyraid. Sámediggi konstatere ahte Ráđđehus dán rádjai lea signaliseren ahte ii hálit čuovvolit bargujoavkku evttohusa, muhto háliida baicce ovddidit čeahkkindagaldumiid ovddabeallái ráđđehusa bušeahttakonferánsaid. Sámediggi lea movtta go konsultašuvnnat bušeahttakonsultašuvnnaid prosedyrain álggahuvvojit. Sámedikki mielas lea dattetge hui váttis gozihit geatnegasvuodaid mat čuvvot ILO 169 artihkkaliid 6 ja 7 ahte galget šaddat duohta bušeahttakonsultašuvnnat buriin jáhkuin, dainna ulbmiliin ahte šaddat ovttaoavilii ja oažžut ollislaš dieđuid buot dásiin go ráđđehus geahččala hábmet prosedyraid mat galget doaibmat ráđđehusa dábalaš bušeahttaproseassas.

Sámedikki formalalaš sajádat

Hálddahaslaš bargujoavku mas ledje lahtut Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas, Justisdepartemeanttas ja Sámedikkis geigii raporttas cuoŋománus Sámedikki formalalaš sajádaga ja bušeahttaprosedyraid birra. Raportta jurddaboadus lea ahte berrejit čađahuvvot mánŋa lágalaš doaibmabiju maiguin sihkarastojuvvošii Sámedikki eanet sorjjasmeahttun sajádat ráđđehusa ektui, ja maiddá ahte sámelágas nannejuvvo Sámediggi sierra riektesubjektan.

Sámediggi mearridii ovttajienalaččat ahte sámpolitiikkalaš ja sámerievttálaš ovdáneami geažil sámelága mearrideami rájes 1987:s lea dárbbaslaš formalalaččat ja lága hámis čilget Sámedikki iešheanaliskuodá ja sorjjasmeahttunvuodá ráđđehusa ektui. Sámedikki mearrideapmi sierra riektesubjektan lea áidna duohta molssaeaktu dán juksamis. Ráđđehus ii leat čuovvolan dán go ii leat váldán álgaga konsultašuvnnaid ektui Sámedikkiin rievdadit sámelága 2007:s, muhto lea dovddahan ahte dat 2008:s áigu álggahit láhkabarggu dainna áigumušain ahte čielggasmahttit ja láhkakodifiseret gustovaš rievtti Sámedikki formalalaš sajádaga ektui. Sámediggi vuordá mielas dan ahte bargu boahdá johtui johtilit dainna ulbmilin ahte 2008:s boadášii láhkaproposišuvdna.

Sámedikki hálddašánváldi kulturmuitalága mielde lea leamaš geahččalanortnet 2001 rájes. Cuoŋománus 2005 ásahuvvui hálddahaslaš bargujoavku mas ledje lahtut Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas, Birasgáhttendepartemeanttas, Riikaantikváras ja Sámedikkis. Bargojoavku gárvvistii raporttas borgemánus 2007. Bargo- ja searvadahttindepartemeantta ja Sámedikki lahtut leat ovttaoavilis das ahte Sámedikki váldi kulturmuitalága mielde galgá nannejuvvot lága bokte, muhto Birasgáhttendepartemeantta ja Riikaantikvára lahtut oavivildit ahte dákkáraš válddi berrejit departemeanttat fápmudit Sámediggái.

Gažaldat movt váldi sámi kulturárbbi hálddašeami sirdojuvvo Sámediggái guoskkaha mánŋga dáfus Sámedikki formalalaš sajádaga lagabuiidda čilgema ráđđehusa ektui. Danne lea Birasgáhttendepartemeanta háliidan maŋidit konsulteremiid das movt sámi kulturmuittut galget hálddašuvvot boahtteáiggis, dassáži go diet bealli lea čilgejuvvon.

Sámediggi lea ovttajienalaččat mearridan ahte dat vuordá ahte Sámediggái nu johtilit go lea vejolaš addojuvvo váldi kulturmuitalágas hálddašit sámi kulturmuittuid, áibbas guovddáš oassin sámi kulturárbbis. Dasto vuordá Sámediggi ahte addojuvvojit dárbbaslaš bušeahttaressat maiguin nannet sámi kulturmuittuid hálddašeami dohkálaččat boahtteáiggis, ja ahte ii leat vuodđu bidjat sámi kulturmuittohálddašeami Sámediggái jos dát vuordámušat eai čuovvoluvvo dohkálaš vugiin. Danne vuordá Sámediggi ahte johtilit čilgejuvvo makkár váldi Sámedikkis galgá leat sámi kulturmuittuide boahtteáiggis.

Riikkaidgaskasaš álbmotrievttálaš gaskaomiid ovddideapmi ja čuovvoleapmi

Álbmotriekti lea vuodđogeđgi láhkabarggu oktavuodas go guoská luondduriggodagaide, eanavuoigatvuodáide, birrasii, gillii, kultuvrii ja oahpahussii.

Čakčamánu 2007 mearridii ON váldochoahkkin julggaštusa álgoálbmotvuoigatvuođain. Dáinna lea bargojuvvon 1984 rájes. Sámi organisašuvnnat ja sámedikkiit davviriikkain leat ovttas lávga bargan riikkaidgaskasaš álgoálbmotservodagain dán julggaštusa ektui. Davviriikkat maid leat bargan konstruktiiivalaččat julggaštusa ektui. Mearrádus lea deatalaš lávki álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid dohkkehanbarggus. Julggaštusain duodaštuvvo ahte álgoálbmogat lohkkuojuvvojit “álbmogiin” main lea seamma árvu ja vuoigatvuođat go muđui buot eará álbmogiin leat. Julggaštus lea deatalaš álgoálbmogiid vealaheami ja oaidnemeahttumin dahkama nogaheapmái. Dán lágan álbmotrievttálaš gaskaomiid ovddideapmi nugo álgoálbmotjulggaštus lea lea vealtameahttun deatalaš álbmogiid mi muđui vuoittahalašii dábálaš eanetlohkostivremis. Árvvut nugo vuoigatvuohta iežas gillii, iežas kultuvrii, stivret iežas luondduriggodagaid ja vuoigatvuohta stivret iežas eanaguovlluid leat nu deatalaččat ahte eanetlohku ii galgga sáhttit dan rihkkut. Eanetlohkostivrra dáinna lágiin gáržžideapmi lea dohkálaš oassi demokratiijas. Sámediggi lea ieš boadus álbmotrievttis ja minoritehta beroštumiid goziheamis demokrátalaš stivrenvuoigadaga siskkobealde. Sámediggi vuordá ahte álgoálbmotjulggaštus čuovvoluvvo ja konkretiserejuvvo sámerievtti ja sámapolitiikka viidáset ovddideamis Norggas. Danne oaidná Sámediggi dárbbu ahte ráđđehus ja Sámediggi ovttrasáid geahčadit makkár rievttálaš ja politihkalaš váikkuhusat julggaštusas leat sámiide Norggas, ja makkár vejolaš doaibmabijuid berrešii álggahit.

Álgoálbmotjulggaštus ferte maid leat áibbas guovddázis Norgga olgoriikka- ja veahkkepolitiikkas riikkaid ektui gos leat álgoálbmogat. Vaikko julggaštus ii čanage rievttálaččat nugo konvenšuvnnat, de geatnegahtá dat dattetge politihkalaččat Norgga stáhta dan geažil go sámit lea álgoálbmot. Sámedikki mielas lea lunddolaš ahte Norga oččoda julggaštusa ON orgánaid bokte ovddiduvvot konvenšuvdnan.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna áššedovdijoavku geigii raporttas skábmamánu 2005. Dalle lei ovttaoavilvuohta das ahte dát raporta galgá čuovvoluvvot váikkuhanalysaiguin evttohusa ektui go guoská nátionála láhkaaddimii ja riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođaid geatnegasvuođaide. Dáid analysaid galgá de fas sáhttit bidjat vuodđun konvenšuvnna posišuvnnaide ja šiehtadallamiidda. Oktasaš hálldahaslaš bargajoavku Norgga Bargo- ja searvadahttindepartemeantta, Justiisadepartemeantta, Olgoriikkadepartemeantta ja Sámedikki gaskka geigii golggotmánu 3. b. raportta mas lea geahčaduvvon Davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohus gustovaš álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid ja siskkáldas rievtti ektui. Ruota ráđđehus lea maid dahkan vástesaš analysa man oktavuodas Ruota beale Sámediggái lea diedihuvvon barggu birra. Suoma ráđđehus ii leat gárvvistan analysabarggus, muhto áigu dan gárvvistit giđđat 2008. Ministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaskasaš čoahkkimis Stockholmmas skábmánu 14. b. lei ovttaoavilvuohta das ahte viidáset bargu sámekonvenšuvnnain jotkojuvvo dalle go Suoma analysat gárvvanit giđđat 2008. Davviriikkalaš virge-olmmošorgána galgá fuolahit ahte johtilit ráhkaduvvo evttohus das movt šiehtadallamat sámekonvenšuvnna ektui galget čađahuvvot vai mearrádus das sáhtášii dahkkuojuvvot ministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaskasaš boahhte čoahkkimis. Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid presideanttaid oktasaš posišuvnna geažil dat galget sámedikkiit searvat iešheanalisis beallin šiehtadallamiin, nu ahte lea sáhka 6 oasálašiehtadallamiin. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte Norga doaibmá láidejeaddjin Suoma ja Ruota ektui Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna sadjái oččodeami oktavuodas.

Go ILO 169 lea viehka viidát árvoštallojuvvon dan rájes go Norga dohkkehii konvenšuvnna 1990:s, ja dat movt konvenšuvdna riikkaidgaskasaččat lea geavahuvvon, de ii berrešii leat vátis heivehit dán konvenšuvnna olmmošvuoigatvuođalágas nugo earret eará ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái ja ON ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid konvenšuvdna leat heivehuvvon. Ráđđehus lea Soria-Moria-julggaštusas dadjan ahte áigu heivehit nissonkonvenšuvnna olmmošvuoigatvuođalágas. Ráđđehus berre seammás fuolahit ahte ILO-konvenšuvdna nr 169 váldojuvvo mielde. Dalle lea ge daid deataleamos olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnaide sihkkarastojuvvon ovttalágan stáhtus ja beaktilis suodji Norgga rievttis. Dárbu dán dahkat lea vel ain stuorát dál go Norga maid lea jienastan ON álgoálbmotjulggaštusa beali.

Sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid dohkkeheapmi ja láhkii čatnan

Go Stuorradiggi mearridii finnmárkkulága 2005:s, de lei dat guhkes ja deatalaš lávki sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid dohkkeheamis. Oasit lágas heivehuvvojedje suoidnemánus 2006. Dan oktavuodas lei dárbu ráhkadit njuolggadusaid rievdan meahcceávkkestallamii Fynnmarkku fylkkas. Go lei unnán áigi čadahit viiddis gulaskuddanproseassa dain njuolggadusain, de šadde dat dušše gaskaboddosaččat ja galge leat fámus ovttá jagi. Loahpalaš njuolggadusaid mearridii Sámediggi miessemánus 2007 maŋŋá guokte viiddis gulaskuddanvuoru, 7 álbmotčoahkkima ja sierra gulaskuddančoahkkimiid Fynnmarkku fylkkagielddain. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta dohkkehii njuolggadusaid geassemánu 11. b. 2007. Njuolggadusaid hábmemis bijai Sámediggeráđđi vuodđun prinsihpa mii dál ovdanboahttá ON álgoálbmotjulggastusas ahte rievdadusaid dahje lihkahallamiid sáhttá dušše dahkat jos dasa eaktodáhtolaččat mieđihuvvo buori diehtujohkima vuodul, ja siehtadallovuvvon eavttuid vuodul.

Sámediggi lea čadahán konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain ja lea šaddan ovttaoavilvuohta Fynnmarkkukomišuvnna ja Fynnmarkku meahcceduopmostuolu láhkaásahusa hárrái. Láhkaásahus dievasmahttá njuolggadusaid finnmárkkulága kapihttalas dáláš vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami ektui. Lága 5. kapihtal lea dattetge dáláš vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami ektui gessojuvvon. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte komišuvdna nammaduvvo jahkemolsumis 2007/2008.

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi geigii árvalusas juovlamánus 2007. Dán árvalusa geigemiin lea Sámedikki mielas loahpahuvvon áigodat goas stuorra čielggadeamit sámerievtti ja sámpolitiikka hábmemis čadahuvvojedje Norggas. Sámediggi oaidná deatalažžan dan ahte dál čadahuvvo vuđolaš ja ulbmillaš bargu dan ektui ahte lágas sihkkarastojuvvojit oamastan-, geavahan- ja searvanvuoigatvuodát eatnamiidda ja resurssaide. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea evttohan golbma ođđa lága mat leat kárten- ja dohkkehanláhka, hálogalánddaallmennetláhka ja áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhka. Dasa lassin evttoha sámi vuoigatvuodálávdegoddi rievdadusaid várrelágas, báknelágas, luonddusuodjalanlágas, plána- ja huksenlágas, boazodoallolágas ja astoáigelágas. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea maid árvoštallan dárbbu rievdadit lágaid riddo- ja vuotnabivddu ektui, muhto diktá riddoguolástanlávdegoddi evttohit konkrehta doaimabijuid dán suorggis. Riddoguolástuslávdegoddi geige árvalusas guovvamánus 2008. Departemeantta ja Sámedikki gaskka leat juo 2007:s álggahuvvon konsultašuvnnat mat gusket rievdadusaide ođđa mineráallágas ja luonddu- riggodatlágas. Konsultašuvnnat plána- ja huksenlága rievdadusaid ektui leat loahpahuvvon ja Birasgáhttindepartemeantta ja Sámedikki gaskka lea šaddan ovttaoavilvuohta rievdadusaid ektui.

Iešguđet láhkaproseassaid oktasaš bohtosis oktan Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaiguin dat oidno šaddet go sámi vuoigatvuodát dohkálaččat gozihuvvot. Danne oaidná Sámediggi deatalažžan ahte iešguđet láhkaevttohusat meannuduvvojit ollislaččat, ja ahte sámerievttálaš bealit ollásit olles árbevirolaš sámi guovllus gozihuvvojit dain mearrádusproseassain mat leat jođus. Dasto lea vuordá Sámediggi ahte áigumuš ovddidit ášši sámiid ja earáid guolástusvuoigatvuodain Stuorradiggái dán áigodagas čuovvoluvvo.

Riikkaidgaskasaš politiijakonferánssa

Sámediggi lei mielde riikkaidgaskasaš politiijakonferánssas "Annual Colloquium on Crime Prevention" maid dán jagi lágidedje ICPC (International Centre for Prevention of Crime) ja Politiijadirektoráhta. Dan oktavuodas doalai Sámedikki presideanta sáhkavuoru oadjebasvuoda birra álgoálbmotguovlluin.

Sámediggi lea fuolas dan geažil go dál leat rekruttenváttisvuodát, eanet guovddášteapmi ja politiija- guovllut ovttastahttojuvvojit ahte fállat sámi guovlluin fuotnána ja šaddá váddáseappot oážžut veahki. Sámediggi bivddii láhčit diliid nu ahte politiijat geain lea gelbbolašvuohta sámi riekteáddejumiin, boares vieruin ja gielas ožžot vejolašvuođa bargat guovlluin gos lea erenoamáš

dárbu dán máhtolašvuhtii. Sámediggi deattuhii ahte politiijat fertejit čuoovvolit daid sámi vuoigatvuođaid mat juo leat buriin vugiin. Dasto deattuhii Sámediggi hástalusaid mat leat sámi juridihkalaš tearpmaid, dulkkaid kvalitehtasihkkarastima oktavuodas riektevuogádagas ja dan oktavuodas go lea vuoigatvuođa geavahit sámegiela riektevuogádagas oppalaččat. Riektesihkarvuohta lei ge sáhkavuoru čadamanni fáddá.

Ceavzilis birashálddašeapmi

Min eallima ja eallinvugiid vuođđun lea biras. Luondu lea vuođđun árbevirolaš ealáhusdoibmii, birasrámmii, ovddeš áiggi vásihusaide, máhtolašvuhtii ja eallinvuohkáii. Olbmuid ja luonddu gaskasaš oktavuohhta lea rievdan čađa gaskka. Máilmmi álgoálbmogat vásihit dán erenoamáš garrasit danne go sin eallinvuohki, iešáddejupmi ja kultuvra ain leat lávga čadnojuvvon luonddu ja luondduburiid geavaheapmái.

Dárbu lea leamaš heivehit odđa eavttuide, ja dat lea riggodahkan kultuvrra ja identitehta oktilašvuođa doalaheamis. Dán áiggi rievdá eallinvuođđu ja servodat johtileappot ja viidábut go goassige ovdal. Dát gáibida nana máhtolašvuođa, kapasitehta ja válldi beassat váikkuhit iežamet eallindillái. Sámi servodagas leat ovddabealde hástalusat mat gáibidit dynamalaš politihka ja dakkár hálddašeami man bokte sámi kultuvrra luondduvuođus sihkkarastojuvvo. Riikkaidgaskasaš álgoálbmotvuoigatvuođaid ovddidanbargu, ja álgoálbmotvuoigatvuođaid nationála dohkkeheapmi leat eaktun birasáddjás ovdáneapmái sámi guovlluin. Danne lea vuoigatvuođabargu maid birasbargu. Sámediggeráđđi áigu ovddidit biraspolitihkalaš čielggadusa Sámediggái.

Dálkkádatrievdamat

Birashástalusat mat čatnasit dálkkádatrievdamiidda gáibidit doaimmaid máilmmeservodagas. Dálkkádatrievdamat gusket erenoamážit álgoálbmogiidda geat árbevirolaččat lávga leat atnán luonddu ja lea leamaš dasa oktavuohhta. Danne ferte biraspolitihkka riikkaidgaskasaččat biddjojjuvot politihkalaš áššelistui.

Čájehan lea ahte álgoálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuođat leat leamaš ávkkálaččat bargui dálkkádatrievdamiiguin ja positiivvalaš heivehanstrategiijaid ovddideapmái. Danne lea dárbu duodaštít árbevirolaš máhtolašvuođa vai sáhtášii gávnnahtit odđa heivehanstrategiijaid. Dákkár dieđut dievasmahtášedje sihke diedđalaš máhtolašvuođa ja livččii álkit einnostit váikkuhusaid mat iešguđet doaibmabijuin šattašedje. Álgoálbmotvuoigatvuođaid sihkkarastin mii váikkuha árbevirolaš máhtolašvuođaid ja luondduriggodagaid suodjaleapmái váikkuha positiivvalaččat daid dálkkádathástalusaid mat leat ovddabealde. Buorre álgoálbmotpolitihkka lea maiddái buorre dálkkádatpolitihkka.

Areálasuodjaleapmi

Areálavuođđu mearkaša ollu sámi ealáhusbargui ja ássamii, kultuvrralaš gullevašvuhtii, ja servodateallima viidáset gaskkusteapmái ja ovddideapmái. Árbevirolaš sámi ealáhusvuoigt dárbašit geavahit stuorra areálaid. Birrasa ja areálaid hálddašeami ja ávkkástallama mearridit guokte beali. Vuos lea eanavuoigatvuođa čilgen ja nubbi lea biras- ja resursahálddašeami lánkačoahkki.

Biras- ja resursalánkaaddin stivre hui ollu dan movt guovllut geavahuvvojit. Danne lea Sámediggi ollu bargan oážžut sámi beroštumiid sihkkarastojuvvot odđa plána- ja huksenlágas. Sámediggi lea juksan ovttaoaivilvuođa Birasgáhttendepartemeanttain odđa plánaoasi hárrái plána- ja huksenlágas. Das galgá areálaplánema ulbmilin leat sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuođosa. Sámediggái addojuvvo vuosteággaváldi áššiin mat sáhttet soidadit dán ulbmila. Dát lánkarievdadus lea deatalaš sámi meahccealáhusaid dohkkeheamis.

Sámedikki ođđa sadji areálahálddašeamis sorjá áššemeannudankapasitehta nannemis ja vejolašvuodas ieš beassat ráhkadit sámi perspektiivvaid areálahálddašeamis. Dát addá stuorát einnostanvejolašvuoda ja gielddalaš plánaeiseválddiid beales maid dalle buorebut vuhtiiváldojuvvot. Sámediggi vuordá konsulterejuvvot viidáset barggus njuolggadusaid ráhkadeami oktavuodas. Sámediggi lea dál álggahan konsultašuvnnaid Birasgáhttentdepartemeanttain ođđa luondduriggodatlága hárrái ja Guolástus- ja riddodepartemeanttain ođđa mearraresursalága ektui. Dát goappašagat leat guovddáš lágat sámi ávnnaslaš kulturvuođu sihkkarastimis ja sámiid searvamis min luondduresurssaid hálddašeapmái.

Suodjalanplánat

Suodjaleapmi sámi guovlluin sáhtta váikkuhit dan ahte ávnnaslaš eavttut suodjaluvvojit sámi kultuvrra doalaheapmái, ovddideapmái ja viidáset gaskkusteapmái. Dát eaktuda dattetge ahte suodjalanproseassa, sisdoallu ja hálddašeapmi eai amasmahte, muhto nannejit sámi kultuvrra.

Ođđajagimánu 2007 šiehtadusas suodjalanplánabarggu njuolggadusaid hárrái sámi guovlluin, konkretiserejuvvojit konsultašuvnnaid suodjalaneiseválddi ja báikkálaš sámi beroštumiid gaska, ja suodjalaneiseválddiid ja Sámedikki gaska. Šiehtadus mearkkaša dan ahte Sámediggi einnotahtti vugiin, ollislaččat ja fágalaččat dohkálaš vugiin galgá konsulteret golbma iešguđet hálddašandási. Seammas galgá doallat oktavuoda sámi beroštumiiguin ja báikegottiiguin ja gulahallat daiguin, ja sihkkarastit báikkálaš searvama ja eavttuid bidjama buot suodjalanbargguide sámi geavahan- ja ássanguovlluin.

Konsultašuvnnaid leat čađahuvvon álbmotmehciid, eatnadatsuodjaleami ja luonddureserváhtaid ektui maŋŋá go šiehtadus dahkkojuvvui. Dasa lassin leat čađahuvvon konsultašuvnnaid hálddašeami ja hálddašanplánaid ektui.

Birasgáhttentdepartemeanttas ja Sámedikkis lea leamaš ovttaoavilvuoha dain suodjalanáššiin maid Ráđdehus ja Luondduhálddašandirektoráhta leat meannudan. Dasto lea šaddan ovttaoavilvuoha báikkálaš/guovllulaš dásis fylkamániiguin ahte ášahuvvo sierra bargolávdegoddi suodjalanproseassaide. Luondduhálddašan direktoráhtain lea čađahuvvon konsultašuvdna hálddašanválddi fápmudeamis guovtti álbmotmeahci ektui (Várnjarga ja Sievju) man oktavuodas ii šaddan ovttaoavilvuoha.

Sámediggi oavivilda ahte suodjalaneiseválddit orrot veaháš buorebut guldališgoahtán ja áddegoahtán daid oainnuid maid Sámediggi ovddida. Go guoská álbmotmehciid hálddašanválddi fápmudeapmái, de oavivilda Sámediggi ahte jos hálddašeapmi galgá leat ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkkala 15 nr 1 gáibádusaid sikkobealde almmolaš rievttálaš searvamis resurssaid geavaheami, hálddašeami ja suodjaleami oktavuodas, de gal fertejit ášahuvvot sierra hálddašanstivrrat main leat ovddasteaddjit maiddá Sámedikkis. Sámediggi áigu joatkit oktasaš hálddašanortnegiid ášahanbargguin.

Biologalaš šláddjivuoda konvenšuvdna

2007:s lea Sámediggi searvan guovtti bargojoavkočoahkkimii biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna oktavuodas. Okta bargojoavkočoahkkin lea meannudan šiehtadallamiid riikkaidgaskasaš stivrema ektui go guoská genehtalaš resurssaiguin ávkkástallamii. Konvenšuvnna oasálaščoahkkimis lea mearriduvvon ahte šiehtadallamat galget čađahuvvot ovdal jagi 2010. Genaresurssat lea dat goalmát oassi biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna, dat guokte vuosttaža leat suodjaleapmi ja biologalaš šláddjivuoda ceavzilis geavaheapmi. Buriid juogadeapmi vuoiggalaččat genaresurssaid oktavuodas galgá earret eará váikkuhit geafivuoda eastadeami máilmmis. Bargojoavkočoahkkimis sáhtii vuohttit ahte oasálaččat ain leat guhkin eret ovttaoavilvis, ja ahte šaddet váttis šiehtadallamat ovdal go genaresurssaid riikkaidgaskasaš stivrejupmi lea ollašuhthuvvon.

Nuppi bargojoavkočoahkkimis lei sáhka konvenšuvnna artihkkala 8(j) birra mii guoská álgoálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuodaid árvvus atnimii, suodjaleapmái ja bisuheapmái. Artihkal guoská maiddá árbevirolaš máhtolašvuodaid ođasteapmái ja čađaheapmái, maid vuodul árbevirolaš eallinvuogit, mat

leat mávssolaččat biologalaš šláddjivuoda ceavzilis geavaheapmái ja suodjaleapmái dohkkehuvvojit. Dán bargjoavkočoahkkima mearrádusain vuhtto ahte stáhtat mat jienastedje vuostá ON álgoálbmotjulggaštusa, nugo Austráalia, Ođđa Zealánda ja Canadá, geavahedje vejolašvuoda soidadit mearrádusaid mat gusket álgoálbmotvuoigatvuođaide. Erenoamážit láivudedje dan teavstta mii guoská álgoálbmogiid beales miehtamii ja eanavuogiatvuođaide.

Boraspirehálddašeapmi

Boraspiret goddet ollu sávzzaid ja bohccuid sámi guovlluin. Sávzadoalu ja boazodoalu ekonomalaš vuoddu ii galgga goarránit boraspiriid geažil. Ii sáhte leat riehta go ovttaskas boanda ja boazoeaiggát galgá gillát daid vahágiid mat bohtet das go boraspiret hálddašuvvojit ekologalaččat eahpedássedit. Hástalussan lea suodjalit ealáhusberoštumiid guovlluin gos leat ollu boraspiriid dahkan vaháгат.

Boraspiriid bearráigeahččan ja nálleregistreren ii leat velá ge dohkálaš. Sámedikkis ii leat luohttámuš daid registreremiidda maid vuodul boraspirenálit regulerejuvvojit. Duohtavuodas leat boraspiret ollu eanet go mat leat registrerejuvvon.

Sámediggi oaivvilda ahte galget addojuvvot dárbbalaš resurssat beavttálmahttit boraspiriid goddimá. Eanaš goddinlobiiguin eai nagot goddit boránávdi.

Máhtolašvuoda ovddideami dihte ferte nannoseappot áŋgiruššat dutkamiin. Boraspiret leat juohke beaivvi birra jagi doppe gos boazodoallu ge lea. Erenoamážit boazodoalloguovlluid ektui lea unnán dutkojuvvon.

Gonagasgoaskima hálddašeami ovddideapmi ferte álggahuvvot. Ii sáhte šat joatkit passiivvalaš buhtadusaid máksimiin almmá ahte čađahuvvojit makkárga doaibmabijut dahje reguleremat. Ovdamearka dihte lea Finnmárkkus duodašuvvon ollu jagiid ahte gonagasgoaskin dahká sullii seamma stuorra vahágiid go geatki.

Sámediggi nammada ovttá viđa lahtu gaskkas guovllulaš boraspirelávdegottiide guovlluin gos leat sámi ealáhusberoštumit. Sámediggái lea deatalaš ahte lahtut bures gulahallet guovllu ealáhusberoštumiiguin. Dán dihte leage deatalaš ahte ásahuvvojit fásta deaivvadeamit organisašuvnnaide ja boraspirehálddašeapmái.

Sámediggi gáibida ahte juolluduvvojit ruđat náliid buorebut reguleremii, buoret ortnegiidda vahátelliid goddimii, eanet dutkamii, gonagasgoaskima hálddašeapmái vuogi ovddideapmái, ja dasto buorebut bargat organisašuvnnaid ja hálddahusa gaskasaš gulahallamiin vai lea vejolaš čađahit mearriduvvon boraspirepolitihka. Dán guovlluin sturrot dušše ain vaháгат ja buhtadusaid máksimat jos eai čađahuvvo vahágiid eastadandoaibmabijut.

Energii ja bieggafápmu

Sámedikkis ja Norgga čazádat- ja energijadirektoráhtas (NVE) lei čoahkkinn ođđajagimánus 2007 bieggafápmohuksema ja eará energijaaššiid birra sámi guovlluin. Lei ovttaoaivilvuolta das ahte NVE ja Sámediggi ovttas ráhkadit njuolggadusaid/prosedyraid energijaaššiid meannudeapmái konsultašuvdnašiehtadusa ektui mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka. NVE galgá ráhkadit evttohusa dáid njuolggadusaide/prosedyraide. Árvoštallojuvvo galget go dollojuvvo fásta jahkebeallásaš čoahkkimat NVE ja Sámedikki gaskka. NVE doallá ain sierra čoahkkimiid energijaaššiin jos dat sáhttet guoskat sámi beroštumiide.

Dál leat bargamin mánggáin stuorra huksenáššiin sámi guovlluin. Sámediggi lea gáibidan konsultašuvnnaid go guoská plánejuvvon linjái Báhcavuona ja Hammarfeasta gaskka, Čorgasnjárgga bieggafápmorusttegi Davvisiidda ja Gáŋgaviikka gielddain ja Hamnefjell bieggafápmorusttega konsešuvdnaohcamii Báhcavuona gielddas. Sámediggi lea maid ožžon gulaskuddanreivve 9

bieggafápmorusttegi Fosen-njárggas guoskevaš fierpmádatlaktimiin. Muhtun čáhcefápmohuksema earret eará Finnmarkkus ja Norlánddas šaddet vuostálaga boazodoaluin. Mánnga dáid áššiid ektui šaddá dárbu konsulteret. Danne sávvá Sámediggi ahte dat álggahuvvon proseassa NVE:in njuolggadusaid/ prosedyraid hárrái gearggahuvvojit hui johtilit.

Mohtorjohtalus

Mohtorfievrruiguin johtalepmi meahcis lea ođđa áiggi meahccegeavahan ja –ávkkástallanvuohki. Seammás diehtit mii ahte bievlavuodjin mohtorfievrruiguin sáhtá billistit luonddu. Dieinna lágiin sáhtá bievlavuodjin áiggi mielde goaridit sámi kultuvrra luondduvuđđosa. Vuostažettiin goarida mohtorfievrruiguin eanet johtin sámi kultuvrra luondduvuđđosa, muhto nuppe dáfus sáhtá dat fas leat mielde nannemin sámi kultuvrralaš identitehta. Dán problematihka geažil gártá ge bievlavuodjima meannudeapmi váttis áššin.

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša ođđa njuolggadusevttohussii mii guoská meahcis ja čázadagain mohtorfievrruiguin vuodjimii. Sámediggi áigu vuordit ođđa mohtorjohtaluslága konsulteremiin dassázi go Birasgáhttendepartemeanta vejolaččat meannuda ášši. Dasto lea Sámediggi deattuhan ahte evttohusa dokumeantavuodđu lea menddo heittot, eaige man ge láhkai leat árvoštallojuvvon makkár árvvut leat biddjojuvvon vuodđun luonddu ja eatnadaga geavahepmái ja áddejupmái. Váillahit árvoštallamiid riikkaidgaskasaš birasrievtti ja olmmošvuoigatvuodaid ektui, ja dasto ahte evttohusas ii movtge leat lagabuidda sirrejuvvon ealáhusdoaimma, dálávkástallan ja ávkástallan astoáiggis.

Máhtolašvuohta, kapasitehta ja váldi

Máhtolašvuohta, kapasitehta ja váldi leat eaktun dasa ahte sámi servodat galgá sáhttit váikkuhit sin eallindili. Finnmarkkuláhka attii ođđa vuoimmi álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid čadahepmái sámiid ektui Norggas. Sámediggi lea ožžon viehka ollu ođđa doaimmaid maid gozihit. Konsultašuvdnašiehtadus, sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusat, rievdadusat plána- ja huksenlágas ja sierra boraspirelávdegottit mas leat Sámedikki nammadan lahtut, leat ovdamearkan dasa ahte Sámediggi ja sámi organisašuvnnat /báikegottit leat eanet beassan searvat min guoski áššiid hálddašepmái. Válddi ektui lea dattetge ain ollu bargu.

Jos Sámedikki bargun galgá leat sámi beroštumiid gozihepmi ja birashálddašepmái searvan, de ferte kapasitehta mealgat nannejuvvot. Dáikko eai leat guovddáš eiseválddit nannen Sámedikki resurssaid. Sámedikki mielas lea dát dilli hui duodalaš.

Sámi máhtolašvuođa birasiid biras- ja kulturamáhtolašvuođa oktavuodas ferte nannet sihke lasi juolludusaiguin ja strategalaš ovttasbarggu dáfus. Birasáddjás ovddideami oktavuodas mii sihkkarastá sámi ávnnaslaš kulturvuoddu ii leat sáhka dušše ollu buriid ovttaskas doaimbajuid hábmemis. Dárbu lea maid dáid hukset rievttálaš, ekonomalaš ja institušuvnnalaš rámmaid maid olis lea vejolaš searvat ja olahit bohtosiid.

Kulturmuitosuodjalepmi

Sámi kulturmuittut leat birasresursa, árvoháhkkan resursa sámi servodagas ja leat deatalaččat sámi historjjá ja ovdahistorjjá duodaštanávnnasin. Kulturmuittut čájehit makkár oktavuodas olbmui lea leamaš eatnadahkii ja lundui ja movt daid leat geavahan áiggiid čađa, ja čájeha maid eatnadaga ja luonddu mearkašumi ekonomalaš, sosiálalaš ja oskkoldatlaš beliide. Kulturmuittut sámi dálááigeoktavuodas addet historjjálaš máhtolašvuođa, kultuvrralaš gullelašvuođa ja dihtomielalašvuođa das movt luondduin dál galgá ávkástallat ja movt doppe johtalit.

Sámediggái lea fápmuduvvon váldi kulturmuittolága mielde hálddašit sámi kulturmuittuid. Sámedikkis lea ovddasvástádus viiddis geografalaš guovllus masa gullet 6 fylkkagiella ja guovllut Opplánddas ja Møre ja Romsdalas. Sámediggi lea meannudan ollu plánaáššiid main oktavuodas gielddaiguin,

doaimbaidjooamasteaddjiguin ja kulturmuithálddašeami nuppi lađđasiin lea leamaš deatalaš. Sámediggi čađaha ollu stuorát ja unnit geahčademiid mii lea oassi válldi geavaheamis. Sámediggi duođašta sámi historjjá sámiid eavttuid mielde dainna lágiin ahte ieš aktiivvalaččat bargá kulturmuittuiguin ja kulturbirrasiguin. Sámedikki doarjjaortnega bokte kulturmuithálddašeapmái leat eaiggádat ja eará berošteaddjit ožžon vejolašvuoda sealluhit, láhčit ja duođaštit sámi kulturmuittuid.

Maŋimuš jagi áigge lea dahkkojuvvon stuorát registrerenbargu Sætermoenis, Meavkkis ja Ráissá álbmotmeahcis. Ollu automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut leat registrerejuvvon. Dáin siseatnanguovlluin čatnasit eanaš kulturmearkkat boarraset áiggi goddebivdui ja boazodollui. Kulturmuittuid kártema bokte suodjaluvvo sámi kulturárbi buorebut ja dat buktá maid eanet máhtolašvuoda sámi historjjá birra.

Sámediggi lea 2007:s čuovvolan 2006-2020 guhkesáigeplánas sámi kulturmuittuid ja báktedáidaga sealluheami hárrái. Dát lea dahkkojuvvon dan bokte go eamihávdesadji Murggehis/Klubben Unjárgga gieldda ja Čáhcesullo gieldda ráji gaskkas lea sihkkarastojuvvon, báktesárgumiid sealluhanbargu Álda/Aldonis Unjárgga gielddas lea čađahuvvon ja sámi kulturmuittuid sealluhanbargu Gjerdalenis Hábmira suohkanis lea čađahuvvon, ja dasto lea hávdesadji arkeologálaččat iskkaduvvon nuortalaš gilis Njávdamis Máttá-Várjjaga gielddas.

Sámedikki huksensuodjalanplána lea čuovvoluvvon dan plánejuvvon Sirbmá prošeavtta bokte Deanus mii dál lea álggahuvvon. Konkrehta suodjalanbarggu lassin lea prošeavtta ulbmilin ovddidit min huksensuodjalanbarggu. Dan oktavuodas lea bargojuvvon duođaštemiin, ođastemiin ja báikkálaš snihkkáriid oahpahemiin. Deanu gieldda, gilisearvi ja skuvla leat leamaš mielde barggus. Riikaantikvára lea dorjon barggu.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvo gelbbolašvuohtabiras sámi fanas- ja fanasduddjonárbevieruin. Fanassuodjalanguovddáš lea dat ásaš mas nátionála oktavuodas lea ovddasvástádus dán fágasuorggis.

Sámediggi lea aktiivvalaččat oččodan Ceavccageađggi/Mortensnes guovllu Unesco máilmmearbelistui. Dát ášši lea ovdal ovddiduvvon Birasgáhttendepartementii ja dan birra lea ságastallojuvvon Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámediggi meannudii ášši boahpteáiggi sámi kulturmuithálddašeami birra čakčamánuš 2007. Dalle deattuhuvvui ahte sámit ieža fertejit beassat hálldašit iežaset kulturárbbi. Sámi kulturmuittut lea deatalaš oassi dán kulturárbbis. Sámediggái, mii lea sámiid ovddasteaddji orgána, ferte lága bokte addojuvvot válldi hálldašit sámi kulturmuittuid. Dát duohtan dagašii stáhta bajimuš ovddasvástádusa sámpolitiikkas ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet válldi ja mearridanválldi áššiin mat sámi álbmogii leat erenoamáš deatalaččat. Stuorradiggi dat ain dattetge joatká bajimuš čanastagaid bidjamiin Norgga ollislaš kulturmuithálddašeamiid láhka- ja bušeahttaevttohusaid bokte, stuorradiggedieđáhusaid meannudeami bokte. Sámediggi lea deattuhan ahte boahpteáiggi kulturmuithálddašeapmái adnojit eanet dárbbášlaš resurssat.

Maŋimuš jagiin leat eanet ja eanet jearahišgoahtán digitála geografalaš dieđuid. Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagielda leat 2005:s álggahan ovttasbargoprošeavtta geografalaš diehtujuohkinvuogádagaid (GDV) atnui váldimiin kulturmuithálddašeami oktavuodas. Dan guovtti jagis maid prošeakta lea bistán, leat ráhkaduvvon ođđa digitála dagaldumit go guoská geodiehtovuđđui ja leat buoridan organisašuvvna gelbbolašvuoda mealgat. Prošeakta lea buriin vugiin nannen ovttasbarggu Finnmárkku fylkkagielddain ja sáhtá dadjat ahte leat dainna lihkestuvvan hui bures. Boahpteáiggis sáhtá GDV geavahit maid eará fágafealttain go sámi kulturmuithálddašeapmái.

Sámedikki ulbmilin lea ahte buot ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut galget registrerejuvvot Askeladdenis, ja sierra prošeakta lea ge čađahuvvon dainna ulbmilin. Eanaš sámi kulturmuittut Finnmárkkus, Romssas ja Davvi Norlánddas leat registrerejuvvon dán diehtovuđđui. Máttasámi

guovllus leat registreremat easka álggahuvvon. Sierra prošeakta sámi viesuid registreremiin lea álggahuvvon. Riikaantikvára lea ruhtadan oasi Askeladden-proševttain.

Sámediggi lea dán jagi áigge buktán oidnosii Sámedikki kultursuodjalanbarggu iešguđet forain. Dát buvttiha vel stuorat áddejumi ja legitimatehta dan buori ja viiddis bargui maid Sámediggi dahká dán fágasuorggis.

Sámeálbmotfoanda

Stuorradiggi lea sámeálbmotfoanddas várren 75 miljon ruvno oktasaš buhtadusa dáruiduhttinpolitihkka dagahan vahágiid ja eahperievvti geažil sámi álbmogii. Sámediggi galgá hálldašit foandda reanttuid/buvttadusa.

Sámediggi mearridii skábmamánus geavahišgoahtit sámeálbmotfoandda. Sámedikki dievasčoahkkin mearridii ahte dievasčoahkkin lea foandastivra, ja ahte Sámediggi mearrida foandda reanttuid geavaheami lagabuidda jahkásaš bušeahhtamearrádusain. Sámediggi lea mearridan vuoruhemiid ja ángiruššansurggiid sámeálbmotfoandda geavaheapmái áigodagas 2008-2009. Oasit foandda ruđain galget geavahuvvot giellaovddidandoaibmajuide, girjjálašvuhtii ja árbevirolaš máhtolašvuoda duodašteapmái ja gaskkusteapmái.

Kultuvra

Kultureallin lea hui deatalaš identitehta nannemii seammás go dat ealáskuhtá báikegottiid dainna lágiin ahte olbmot háliidit ássat doppe. Go sámi kultuvra lea nanus, de addá dat oadjebasvuoda ja deatalaš riekkisváikkuhusaid loaktima ja eallinkvalitehta dáfus. Kultuvrii gullet maiddái dakkár arenat ja deaivvadansajit gos dáidda ja kultuvra gaskkustuvvo, ja viidáset áddejumis gullet dasa maid valáštallan, museat, bibliotekat ja media.

Báikkálaš, guovllulaš ja nationála sámi ásašusat ja kultuvrralaš arenat ja deaivvadansajit leat deatalaččat sámi servodaga ovddidanbarggus. Dat mii boahtá ovdan filmmaid, musihka, girjjálašvuoda, dáidaga ja teáhtera bokte lea mielde buktimin oidnosii sámi kultuvrra.

Kultuvrra ovdanbuktin

Sámi musihkka lea mielde buktimin oidnosii ja loktemin sámi kultuvrra sihke sámi álbmogii ja muđui máilbmái. Deatalaš lea nannet ja ovddidit sámi musihkkabirrasa ja addit vejolašvuoda gaskkustit sámi musihka. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagiellaiguin galgá Sámediggi leat mielde láchčimin sámi musihka buvttadeami ja gaskkusteami. Sámediggi áigu árvvoštallat etnomusihkkaguovddáža ásaheami, ja áigu aktiivvaččat bargat luđiid ja eará sámi musihka gaskkustemiin.

Sámediggi vuordá buoret rámmaeavttuid sámi filmmaid ovddideapmái. Jos galgá eanet ángiruššat sámi filmmaid ovddidemiin ja buvttademiin, de dárbbasuvvojit sámi filmmaid ovdánahttimii buoret ekonomalaš rámmat ja eanet arenat. Dien oktavuodas oaidná Sámediggi hui posiivalažžan daid plánaid mat leat ráhkaduvvon riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáža ásaheamis Guovdageidnui. Dán lágan filbmaguovddáža olis buorránivčče sámi filmmaid ovdananvejolašvuodat, šattašii buoret ovttasbargu riikarájiid rastá ja ođđa vejolašvuodat filmmaid ovddideapmái álgoálbmotperspektiivvas.

Guhkkit áigge lea leamaš nu ahte rámmaeavttut sámi čáppagirjjálašvuoda almmuheapmái ja doaibmadoarjja sámi lágádusaide leat leamaš unnán dohkálaččat. Sámedikkis lea dattetge leamaš vejolašvuolta guovtti manjimus jagis vuoruhit dan badjelii, muhto leat ain ollu gárves manusat čáppagirjjálašvuodas mat leat gárvasat almmuheami váste. Sámediggi áigu geavahit muhtun oasi

sámiálbmotfoandda ruđain muhtun dáid proševttaid gárvvisteapmái. Dát lea maid čuovvoluvvon 2008 bušehtas.

Sámi teáhterat leat hui deatalaš arenat lávdedáidaga gaskkusteami ja vásiheami oktavuodas. Sámedikkis lea ulbmilin sihkkarastit teáhteriidda buoret ekonomalaš rámmaevttuid, nu ahte dat sáhttet addit fáilaldagaid olles sámi ássanguovllus. Sámediggi lea vuoruhan nannet Beavvváš Sámi Teáhtera doaibmaruhtadeami. Sámediggerádis leat leamaš čoahkkimat Girko- ja kulturdepartemeanttain sámi nationála lávddi huksema birra Guovdageidnui.

Áarjelhsaemien Teatre lea deatalaš máttasámi giela, kultuvrra ja identitehta nannemis. Jagi 2006 rájes lea teáhter ožžon fásta doaibmadoarjaga Sámedikki bušehta bokte. Dan ovttas ruhtadeapmi lea guorahallojuvvon máttasámi guovllu ovttasbargošiehtadusaid oasálaččaiguin.

Jagi 2004 dagai Sámediggi ovttasbargošiehtadusa Sámi Dáiddárráđiin/Samisk kunstnerråd (SDR). Sámediggi lea 2007:s čadahán šiehtadallamiid ođđa šiehtadusa hárrái jahkái 2008. Dát šiehtadallamat boatkanedje, ja danne lea rámma mearriduvvon Sámedikki 2008 bušehta bokte. Dáiddáršiehtadusa rámma 2008:s lea 4 350 000 ruvnno, dat seamma mii lei 2007:s.

Kultuvrralaš arenat ja deaivvadansajit

Sámi ásašusat

Sámediggi vuoruha sámi kultuvrrain eanet ángiruššama ja danne lea ulbmilin deaivvadit buot sámi kulturásahusaiguin ja –organisašuvnnaiguin. Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat Beavvváš Sámi Teáhteriin, Ája sámi guovddážiin, Sámi dáiddárguovddážiin, Davveoarjesámi museasiiddain, Sámi museaserviin ja Árran julevsámi guovddážiin. Áššit maid birra lea leamaš sáhka leat ovttabargošiehtadusaid čuovvoleapmi fylkkagielddaiguin, earret eará vejolašvuodaid birra geavahit sámi čálamearkkaid diehtovuoduin ja guovttegielalašvuoda goluid ruhtadeapmi.

Várdobáiki sámi guovddáš lea ráhkadan latnja- ja doaibmaplána sámi guovddáža/kulturviessu várás. Plána lea ráhkaduvvon Sámedikki mearrádusa vuodul mii guoská sámi museadoaimma oassečielggadeapmái Davvi Norlánddas ja Romssas. Plánas lea hábmejuvvon kulturviessu mas leat ollislaš musea, kantuvrrat, čoahkkin- ja kursalanjat ja lanjat oktasas doaimmaide.

Sámediggi bidjá vuodđun ahte museadoaibma Romssas ja Davvi Norlánddas galgá ovddiduvvot dáláš kulturguovddážiid oassin. Dat mearkkaša ahte Ája sámi guovddážiin biddjojuvvot sámi museaovddasvástáduš Davvi-Romssas ja davit Gaska-Romssas. Galgá ovddiduvvot sámi musea mii biddjojuvvot Sámedikki hálddašemi vuollásažžan. Museahuksen šaddá leat oassi plánejuvvon huksemis Ája sámi guovddáža oktavuodas.

Valáštallan

Sámediggi háliida movttiidahttit sámi nuoraid ángiruššat valáštallamiin. Danne lea Sámediggi ásašan valáštallanbálkkašumi sámi valáštalliid vástte. Bálkkašupmi geigejuvvui vuosttaš gearddi 2007:s Oda Utsi Onstadii luodovaláštallamis ja Siv Anja Miennai taekwondos.

Sámediggi lea mánggaid jagiid bargan aktiivvalaččat ekonomalaš rámmaid buoridemiin sámi valáštallamii. Dat lea deatalaš danne vai sámi valáštallama sáhttá čadahit ja viidáset ovddidit sihke govdotat- ja njunušvaláštallandásis. 2007:s addojuvvui sámi valáštallamii oassi speallanruđain mii lei 500 000 ruvnno. Ruđaid hálddaša Sámediggi ja Sámediggi lea addán ruđaid Sámiid valáštallanlihtu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) geavahussii. Ulbmilin dainna lea láchit dilálašvuodaid sámi valáštalliide, erenoamážit mánáide ja nuoraide.

Sámiid Valáštallanlihtu/Samenes idrettsforbund (SVL) organisere valáštallandoaimmaid sámi ássanguovlluin, rájarástá perspektiivvain. SVL-N ja Sámi spábbačiekčanlihtu/Samisk fotballforbund (SSL) leat mielde SVL:s mii organisere doaimma Norggas. SVL organisere sámi meáštirgilvvuid ja

sámi riikkaservviid, ja dieinna lágiin dat lea deatalaš ja mávssolaš dan gullevašvuoda nannemis ja ovddideamis mii sámiin lea riikkarájiid rastá. SVL vállje oasseváldiid Arctic Winter Games doaluide mat lágíduvvojit juohke nuppi jagi. Dat lea positívvalaš arena gos valáštallan ja álgoálbmotnuorat besset deaivvadit riikkaidgaskasaš dásis.

Guovvamánus 2007 fokuserejuvvui sámi valáštallan SVL olis Romssas, gos ledje spábbačiekčamat nissonolbmuide Sámi ja Ålandda gaskka, čuoigamat/njoarostangilvu, valáštallangála ja NM heargevuodjin.

Hástalussan sámi valáštallamis boahhteáiggs lea sámi nationála valáštallanrusttega ásaheapmi, ovttasbarggu vuodul iešguđet valáštallanorganisašuvnnaid gaskka. Seammás lea áigumuš gávnnaht mat dat dábálaš sámi valáštallandoaimmat leat.

Girku

Sámedikkis lei čoaškkkin Sámi girkoráđiin guovvamánus 2007, gos Sámi girkoráđđi diedihii doaimmas birra ja deatalaš áššiid birra maid ráđđi meannuda. Girkoallin lea hui mávssolaš ollu sámiide, ja danne lea sámi girkoallin deatalaš Sámediggái. Sámediggi áigu dađistaga doallat oktavuoda Sámi girkoráđiin áigequovdilis áššiin.

Museat

Sámedikkis lea leamaš fokus museaodastussii 2007:s. 2006:s ásašuvvojedje Saemien Sijte máttasámi guovllus ja Davveoarjesámi museasiida davvisámi guovllus nannejuvvon ovttađahkan. 2007:s leat návccat leamaš čohkkejuvvon bargat Deanu ja Várjjaga museasiiddaiguin. Romssas ja Davvi Norlánddas lea ráhkaduvvon sierra oassečielggadus das movt ođastus galgá čadahuvvot. Dát mearriduvvui dievasčoaškkimis guovvamánus 2007. Ollislaš sámi perspektiivva vuodul lea Sámediggi bargan dan ala ahte sámi museadoaibma ovddiduvvo guovllu dáláš kulturguovddážiid oassin. Kulturguovddážat galget dattetge ieža ráhkadit vuodu museadoibmii, ja Sámediggi lea dien oktavuodas addán doarjaga ovddidanprošeavttaide Árran julevsámi guovddáži, Várdobáiki sámi guovddáži ja Ája sámi guovddáži.

Davveoarjesámi museasiida oačču 2006:s ovddasvástádusa nationála sámi museafierpmádaga fierpmádatoktiordnejuvvo. Dien oktavuodas ráhkaduvvui ja vuolláičallojuvvoi fierpmádatšiehtadus Sámedikki ja Davveoarjesámi museasiidda gaskka, mas boahť ovdan makkár ovddasvástádus, rolla ja geatnegasvuodát das leat fierpmádaga ektui. Davveoarjesámi museasiiddas lei ovddasvástádus lágídit álggahanseminára nationála sámi museafierpmádaga ektui juovlamánus 2007. Sámediggi searvvai seminárii ja doalai sáhkavuoru.

Leat beahtahallan go sámi museat eai leat ekonomalaččat nannejuvvon seamma láhkai go norgalaš museat leat. Sámi museat leat ožžon 2 miljon ruvdnosaš lasáhusa áigodagas 2002-2007, maid ferte gohčodit dušše symbolalaš submin. Dát lasáhus ii leat doarvái daid stuorra dárbbuid ja hástalusaid ektui mat sámi museain leat ovddabealde. Museaásahusat ja Sámi museasearvi leat erenoamážit váldán ovdan museaodastusa ja sámi museaid ekonomalaš eavttuid. Sámediggi ádde hui bures manne sámi museat leat fuolastuvvan, ja lea ovddidan museaodastusa áššin čoaškkimis Stuorradikki gielda- ja hálddašankomiteain skábmamánus. Sámediggi lea bivdán čoaškkima stáhtaráđiin gos ságastallat sámi museaid ekonomijja birra. Dát čoaškkkin dollojuvvo ođđajagimánu 22. b. 2008.

Sámedikkis eai leat sierra ruđat sámi kulturviesuid ja museaid huksemii. Sámediggi bargá dattetge ovttasráđiid huksejeddjiiguin politihkalaččat juolludeaddji eiseváldiid ektui. 2007:s álggahuvvui viimmat Nuortasámi musea huksen Njávdamis, sámi duháťjahkebaikin. Museavistti huksen doalvu barggu nuortasámi servodaga nannemiin ođđa muddui. Sierra nuortasámi ásašusa ásaheapmi lea deatalaš eaktu go galgá sáhttit bargat nuortasámiid giela, kultuvrra, ealáhusaid ja vuoigatvuodaid nannemiin. Sámediggi lea ovttasráđiid Máttá-Várjjaga gielddain addán doaibmadoarjaga museaprošektii jagi 2003 rájes.

Saemien Sijte lea okta eará huksenprošeakta maid Sámediggi lea vuoruhan. 2007:s čielggai ahte Saemien Sijte galgá stuoriduvvot. Sámediggi háliida rámiidit Davvi-Trøndelága fylkkagieldda, mii lea bargan sihke politihkalaččat ja addán dáhkádušaid vistti ruhtadeapmái. Máttasámi servodat dárbbasa nana kulturguovddáža. Dát galgá doaibmat deaivvadansadjin ja gaskkustit historjjá, dutkama, kultuvrra ja servodateallima. Jáhkkit ahte Saemien Sijte deavdá dán rolla.

Sámediggi lea dorjon sámi dáiddamusea huksenprošeavtta. Ovddasvástádus das lea biddjojuvvon Davveoarjesámi museasiidii, mii lea sádden pláneruhtaohcamuša Kultur- ja girkodepartementii (KGD). Dattetge eai leat juolluduvvon ruđat 2008 stáhtabušehta oktavuodas. Ášši hoahpuheami dihte lea Sámediggi juolludan ruđaid ovdaprošeaktii 2008:s. Sámediggi lea ávžžuhan sihke guovllulaš ja guovddáš eiseválddiid váikkuhit ovdaprošeavtta ollásit ruhtadeami.

Sámediggi lea juolludan 3 miljon ruvnno Ája sámi guovddáža huksenprošeaktii. Sámedikkis lea áigumuš doaibmat guovddázis láhčimin sámi ášahushuksema. Dainna vuolggasajiin go Sámediggi várra gártá leat doaimma stuorámuš doarjjaaddi huksema maŋŋá, lea lunddolaš ahte Sámedikkis lea hálddahuslaš ovddastus prošeavtta oktavuohajoavkkus.

Sámediggi vuordá ahte Várdobáiki sámi guovddáš ollašuttujuvvo maŋŋá go Ája huksen lea gárvvis.

Recalling Ancestral Voices – Sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrredeapmi

Interreg-prošeakta "Recalling Ancestral Voices – Sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrredeapmi" loahpahuvvui 2007:s. Prošeavtta ulbmilin lea leamaš kártet sámi kulturárbbi mii gávdno ášahusain Davviriikkain ja Eurohpas. Prošeakta lea leamaš Várjjat sámi musea, Suoma beale Siida-musea ja Ruota beale Ájtte musea gaskasaš ovttasbargoprošeakta. Sámediggi lea bargan prošeavtta ollásit ruhtademiin. Prošeavtta oktavuodas dollojuvvoi golggotmánus riikkaidgaskasaš konferánsa Anáris Suoma bealde. Sámediggi doalai sáhkavuoru konferánsas mas deattuhuvvui ahte Sámedikkis dat ferte leat ovddasvástádus sámi dávvirávdnasiid hálddašemis. Konferánsas bodii maid ovdan ahte Norgga álbmotmusea lea mearridan ahte áigot miehtat sámi dávvirávdnasiid ruovttoluotta fievrredeapmái.

Rádjaofelaččat

Guhká lea bargojuvvon dainna ahte rádjaofelaččat Divttasvuonas galget oazžut buhtadusa. 2006 stáhtabušehtas juolluduvvojedje ruđat Sámediggái dutkan- ja duodaštandoaimma ásaheami vástes go guoská rádjaofelaččaide Divttasvuonas, Árran julevsámi guovddáža oktavuhtii. Dien oktavuodas mearridii Sámedikki dievasčoahkkin áššis, ja ahte Árran julevsámi guovddáži addojuvvo ovddasvástádus ásaheamis, stuorradiggeprosišuvdnii nr 1 (2005-2006) dávistettiin. 2007:s lea várrejuvvon 1 miljon ruvnno Árranii dán ulbmila vástes. Mearrádusa vuodul ráhkaduvvui šiehtadus Sámedikki ja Árrana gaska 2007:s, šiehtadusas válddahalloyuvvo movt doaibma galgá čađahuvvot.

Ovttasbargu Sámedikki ja ABM-utvikling gaska

Sámediggi lea 2007:s bargan dan ala ahte ášahuvvošii formaliserejuvvon ovttasbargu ABM-utvikling:in (stáhta arkiiva-, bibliotekha- ja museaguovddáš). Sámediggerádis lea njukčamánuš leamaš čoahkkin ABM-utvikling:in, ja dat čuovvoluvvui ođđa ovttasbargočoahkkimiin skábmamánuš. ABM-utvikling:s lea guhkes vásihus ja nana fágalaš máhttu fágafealttaid nugo bibliotekha ja musea siskkobealde. Dán geažil háliida ge Sámediggi ášahit fásta jahkasaš čoahkkimiid daiguin.

Mediat

Mediat leat deatalaččat sámi servodagas. Buori mediafálaldaga sihkkarastimis leat rámmaeavttut deatalaččat. Sámegielat mediat leat erenoamáš deatalaččat sámi čállingiela oidnosii buktimis ja dat doibmet dábalaččat giellamállen. Sámediggi lea duhtavaš go vihtta miljon ruvnno leat lasihuvvon sámi áviissaide, man geažil lea vejolaš ášahit sámi beaiveáviissa. Čoahkkimis Kulturdepartemeanttain

dovddahii Sámediggi ahte sámegeiel áviissaid stuorat golut berrejit buhtaduvvot. Dán berre vuhtii váldit ruđaid juogadeamis.

Giella

Sámi kultuvrra boahhteáiggi guovddáš eaktun lea ahte álbmogis lea vejolašvuohta geavahit sin iežaset giela. Sámegeiela ferte oktilaččat suodjalit ja ovddidit.

Sámediggi lea loahpahan golmmajagáš prošeavtta, Divvun, mii lea divvunprográmma davvi- ja julevsámegeiela váste. Prográmmas lea davvisámegeiela stávenreaidu ja sátnejuohkin ja julevsámegeiela stávenreaidu. Dás duohko šaddá leat mealgat álkit čállit sámegeiela, ja dát lea deatlaš lávki sámegeiela suodjaleamis. Reaidut leat nuvtá buohkaide. Sámediggi álggaha dál ođđa vástesaš prošeavtta máttasámegeiela várás, mii plána mielde galggašii gárvvásmuvvat golmma jagi geahčen.

Divtasvuona suohkan gullá ođđajagimánu 1. b. 2007 rájes sámegeiela hálddašanguvlui. Álgo váttisvuodaid geažil, ii leat giela álggahan láhkageatnegahttojuvvon doaimmaid ovdalge jagi loahpas. Giela rahčá earret eará giellakonsuleantta ja eará sámegeielat bargiid fidnemiin.

Čakčat 2007 čielggai ahte Snoasa suohkan galgá gullat sámegeiela hálddašanguvlui 01.01.08 rájes. Dat mearkkaša maid ahte Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan gullá maid hálddašanguvlui seamma beaivvi rájes. Snoasa suohkan lea vuosttaš giela Norggas mas lea máttasámegeiela hálddašangiellan, dásálaga dárogeielain. Sámediggi lea hui duhtavaš go ráđdehus 2008 bušeahas lea várren ruđaid mearriduvvon hálddašanguovllu viiddideapmái.

Sámediggi addá doarjaga buohkanassii ovcci sámi giellaguovddáži. Giellaguovddážit ovddastit sihke mátta-, julev- ja davvisámegeiela giellaguovllu. Sámediggi lea duhtavaš dainna bargguin mii dahkkojuvvo sámi giellaguovddážiin, ja oaidná barggu mii dahkkojuvvo hirbmat deatlaš vuodđun sámegeiela suodjaleapmái ja ovddideapmái. Giellaguovddážit deaivvadit ja dollet oktasaš semináraid oktii jagis. Dán ulbmilin lea lonuhallat vásihusaid ja jurdagiid. Sámediggi lea hui duhtavaš go dáinna lágiin ovttas deaivvadit ja ovddidit barggu sámegeiela geavaheami ovdánahttimiin.

Sámediggi várre jahkásaččat giellaprošeaktaruđaid doaibmabijuide sihke siskkobealde ja olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu. Giellaprošeaktaruđaid ulbmilin lea nannet sámegeiela. 2007:s välljejuvvojedje čuovvovaš suorggit siskkobealde sámegeiela hálddašanguovllu: tearpmaid čohkken, ovddideapmi ja registreren, sámi báikenamaid čohkken, prošeavttat mat addet mánáide ja nuoraide fáladaga arenaid hárrái gos sámegeiela gullo ja oidno, ja addá posiitivvalaš oktavuodaid gillii ja molssaeaktosaš arenaiguin ángiruššamii olggobealde skuvlla ja mánáidgárddi. Sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde välljejuvvojedje čuovvovaččat vuoruhuvvot: molssaeaktosaš giellaarenaid ovddideapmi sámi mánáide ja nuoraide, sámi báikenamat ja tearpmaid čohkken, ovddideapmi ja registreren.

Sámediggi oaidná deatlašžan ahte sámegeiela ovdánahttojuvvo riikkarájiid rastá, ja lea danne 2007:s váldán álgaga Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) ektui ahte ásahuvvošii bargujoavku mii galgá čielggadit movt sámi giellabargu galgá organiserejuvvot, ruhtaduvvot ja movt doaimmat galget juogaduvvot boahhteáiggis Sámedikkiid ja SPR ovddasvástádussuorggis. Dasa lassin galgá bargujoavku árvvoštallat strategijaid sámegeiela dutkan- ja resursaguovddáža ásaheami ektui.

Sámediggi lea ovttasráđiid iešguđet oasálaččaiguin, earret eará máttasámiguovllu ovttasbargo-šiehtadusaid oasálaččaiguin bargan dan ala ahte Elgá bajásšaddanguovddážiis sihkkarastujuvvo viidáset doaimma. Sámediggi lea ovdal leamaš mielde ruhtadeamen hui bures lihkestuvvan giellamovttiidahttinprošeavtta bajásšaddanguovddážiis. Sámedikki giellastivra lea ráđdeaddi orgána Sámediggái áššiin mat gusket sámegeilli. Giellastivra lea 2007:s meannudan áššiid mat earret eará

gusket almmolaš namaid dohkkeheapmái, gielddaid, fylkkagielddaid ja giellaguovddásiid raporttaid dohkkeheapmái, sámefoandda geavaheapmái ja sámegiela resursaguovddáža ásaheapmái.

Mánáidgárddit

Sámediggi bargá dan ala ahte sámi mánát ožžot mánáidgárdefálaldaga mii lea heivehuvvon sin gillii ja kulturduogáži. Sámediggi hálddaša earenoamáš doarjaga sámi mánáidgárddiide. 2007:s juolluduvvui doarjja sámi mánáidgárddiide ja dárú mánáidgárddiide main leat sámi mánát. Sámediggi lea doallan čoahkkima muhtin ohccisuohkaniiguin. Čoahkkimiid duogáš lei ahte muhtin ohcamat ledje váilevaččat, ja Sámediggi háliidi ságastallama suohkaniiguin ja mánáidgárddiiguin mánáidgárddiid sámi giela ja kultuvrra fálaldaga birra. Sámediggi lea bagadallan sihke sámi ja dárú mánáidgárddiid, earret eará doarjaga ohcamis, mánáidgárddi sisdoalus ja sámegielat bargiid dáfus.

Ođđa strategalaš plána sámi mánáidgárddiide lea ráhkaduvvon áigodahkii 2008-2011. Plána dohkkehuvvui Sámedikki dievasčoahkkimis čakčamánu 2007.

Sámediggi lea lágidan jahkásaš sámi mánáidgárdekonferánssa ja fierpmádatčoahkkimiid iešguđet bargiidjoavkkuide mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Dán jagáš konferánssa fáddán lei earret eará guovttegielalašvuohta ja mánáidgárddiid rámmaplána. Sámediggi lea maiddái doallan fierpmádatčoahkkimiid iešguđet bargiidjoavkkuide mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Leat juolluduvvon ruđat oahpponeavvoráhkadeapmái ja prošeaktabargguide mánáidgárdesuorggis, earret eará prošeavttaide mat ovddidit sámi stoahkanbirrasa olgun ja giellaprošeavttaide.

Oahpponeavvoráhkadeapmái ja prošeaktabargguide mánáidgárdesuorggis leat juolluduvvon ruđat. Sámediggi lea almmuhan guokte ”Stullan” mánáidgárdeáigečállaga. Áigečála lea fágaáigečála mánáidgárddiid váste gos leat sámi mánát, dat lea nuvtá ja juhkkuojuvvo mánáidgárddiide gos leat sámi mánát ja eará berošteddjiide.

Sámediggi lea ovttas Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain lágidan konferánssa sámi bajásšaddama birra. Konferánssa čalmustahtii iešguđet beliid das ahte bajásšaddat sámi identitehtain ja sámi kultuvrii gullelašvuođain dán áigge. Sámediggeráđđi lea oassálastán Guovssahas sámi mánáidgárddi almmolaš rahpamis Romssas.

Ovttasbarggu bokte váhnemiiguin, mánáidgárddiiguin ja mánáidgárdeáiggiiguin lea Sámediggi bargan dan ala ahte sámi giella ja kultuvra šaddá oassin sámi mánáid mánáidgárdefálaldagas. Hástalusat ovddosguvlui leat diehtujuohkin mánáidgárddiide ja váhnemiidda mánáidgárdefálaldaga sámi sisdoalu birra, mánáidgárdebargiid gelbbolašvuođalokten, bargiid besten, ja oahpponeavvut heivehuvvon sámi mánáid dárbbuide.

Oahpahus

Máhttu ja gelbbolašvuohta leat buot servodagaid vuodđun. Sámedikkis lea leamaš mihttun bargat dan ala ahte sámi mánát ja nuorat ožžot buori kvalitehtalaš oahpahusa.

Máhttolokten - Sámi

Sámediggi lea garrasit bargan ovddidit lánkaásahusaid (oahppoplánaid) Máhttoloktemii ja Máhttoloktemii – Sámi. Máhttolokten lea anus vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas Jo1 ja Jo2 dásis, ja galgá 2008 čavčča rájes leat anus olles vuodđooahpahas.

Jagis 2007 lea Sámedikki bargu Máhttoloktema oktavuodas, leamaš čohkkejuvvon earenoamážit ”Oahpahusa prinsihpat – Sámi” birra ja ovddidit ja mearridit oahppoplánaid joatkkaoahpahussii. Oahpahusa prinsihpat Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuktosis dohkkehuvvojedje Sámedikki dievasčohkkimis miessemánus 2007. Suoidnemánu 3. b. 2007 dohkkehii Máhttodepartemeanta ”Oahpahusa prinsihpat – Sámi” Sámedikki dohkkeheami mielde. Prinsihpat čilgejit sámi skuvllaid ja oahppofitnodagaid ovddasvástádusa heivehit dili nu ahte ohppiide/oahpahalliide lea buorre kvalitehtalaš oahpahus mas lea sámi giella, kultuvra ja servodateallin vuodus, ja dat gustojit skuvlajagi 2007/2008 rájes.

Sámediggi lea dán jagi ráhkadan ja dohkkehan lánkaásahusa sámegeala čiekŋudeami oahppoplána birra vuodđoskuvlii. Joatkkaoahpahussii lea Sámediggi ráhkadan ja dohkkehan vihtta sierranas sámi oahppoplána: hábmema ja duoji oahppoplána, oahppoplána boazodollui Jo2 fidnofágalaš oahppoprográmmain ja oahppoplánaid prográmmafágaide sámi historjá ja servodat, sámi visuála kultuvra ja sámi musihka ja lávdi studerenráhkkanahhti oahppoprográmmain.

Sámediggi lea ráhkadan evttohusa sámi bálddalas ovttadássásaš oahppoplánaide oktasašfágaide servodatfága, historjá, geografiija, osku ja etihka studerenráhkkanahhti oahppoprográmmain. Máhttodepartemeanta dohkkehii daid ráđđádallamiid maŋŋá Sámedikkiin gidđat/čakčat 2007.

Sámediggi lea mearridan sámi sisdoalu lánkaásahusain fidnooahpu oahppoprográmmaid Jo2 našuvnnalaš oahppoplánaide 14 fágas. Sámediggi lea maid álggahan barggu evttohit sámi sisdoalu čieža nationála oahppoplánii mat gullet fágaohppui bargoeallimis/ Jo 3 skuvllas.

Sámediggi lea evttohan Máhttodepartementii ahte ráhkadit ođđa oahppoplánaid sierranas sámi fágaide joatkkaoahpahusas čuovvovaš fidnooahpu oahppoprográmmain: Studerenráhkkanahhti mediat ja kommunikašuvdna, mátkemaaláhus, studerenráhkkanahhti luondduhálddašeapmi, sámi meahcásteapmi/ luonddugeavaheapmi válljenláhka prográmmafágan luonddugeavaheami oahppoprográmmas. Sámediggi lea maid sámi evttohan geahččalit prográmmafágaovttadagaid sámi luonddugeavaheapmi/ luondduhálddašeapmi sierranas prográmmafágan studerenspesialiserema oahppoprográmma servodatfága ja ekonomijja prográmmasuorgái.

Sámediggi lea Oahpahusdirektoráhta ovddas jorgalahtán davvisámegillii ja kvalitehtasihkarastán Oahppoplánačohkkáldaga Máhttolokten – Sámi oahppoplánaid. Buot dohkkehuvvon oahppoplánat leat dál jorgaluvvon davvisámegillii ja sámegeal fága oahppoplánat leat jorgaluvvon maid sámi julev- ja lullisámegillii.

Gelbbolašvuodálokten

Sámediggi lea ožžon lassijuolludeami Oahpahusdirektoráhtas gelbbolašvuodáloktemii Máhttolokten – Sámi oktavuodas. Juolludeami ulbmil lei movttiidahttit gelbbolašvuodáloktemii mii ovddida sámi giela ja kultuvrra. Ovttas Sámi allaskuvllain lea álggahuvvon bargu plánet lassioahpu vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvlla oahpaheddjiide ja fágalaš jođiheddjiide ja oahppofitnodagaid bagadalliide.

Sámediggi lea juohkán oktiibuot 10 stipeandda alit ohppui, čuovvovaš juhkosin: okta julevsámegillii, guhtta lullisámegillii, okta realfágaide, okta praktihkalaš-estehtalaš fágaide ja okta earenoamášpedagogihkkii.

Sámediggi lea juohkán stipeandda 415 oahppái geain lea sámegealla fágan joatkkaskuvllas. Dáin lea 192 oahppis sámegealla 1. giellan ja 216 oahppis sámegealla 2. giellan ja čieža oahppis lea sámegealla válljenfágan.

Konferánsat

Sámediggi lea ovttas Sámi allaskuvllain ja Finnmárkku, Romssa ja Nordlándda fylkkamánniiguin lágidan sámi skuvlakonferánssa Værnesas. Konferánssa oaivefáddan lei guovttegielalašvuohta ja sámegiela ealáskahttin. Konferánssas ledje sullii 170 oassálasti. Lágádusat ja eará oahpponeavvobuvttadeaddjit ja veahkkeneavvuid lágideaddjit ledje bovdejuvvon doallat čájáhusa konferánssas. Konferánssas sámi bajásšaddama birra Romssas ja mánáidgárdekonferánssas Harstadas lei Sámedikkis oahpponeavvočájáhus.

Sámediggi oassálastii Statped:a riikakonferánssa “Fagtorget 2007” prográmmakomiteas. Riikakonferánssa lágiduvvui Romssas.

Oahpponeavvoráhkadeapmi

Sámediggi árvvoštallá iežas doarjjaortnegiid jahkásaš bušeahta ođasmahttinplána mielde. Oahpponeavvoráhkadeami reidoruđat sirdojuvvjedje jagis 2000 Máhtodepartemeanttas Sámediggái. Sámediggi ii leat dan rájes nu bearehaga rievadan ruđaid hálddašeami, earret dan ahte leat heaitán ieža buvttadeames oahpponeavvuid. Sámedikki vásáhusat jagi 2000 rájes leat mielddisbuktán vuorjašumi sámi oahpponeavvuid buvttadeami, ráhkadeami ja gárvvisteami beaktilvuoda hárrái. Finnut Consult AS lea Sámedikki ovddas árvvoštallan sámi oahpponeavvuid doarjjaortnega áigodahkii 2000- 2005. Dát árvvoštallan lea oassin das mii lea vuodđun Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš pláni boahhteáiggis ja Sámedikki jahkásaš bušeahta vuoruhemiide. Strategalaš plána bargu lea álggahuvvon.

Sámedikkis lea jeavddalaš oktavuoha oahpponeavvobuvttadeddjüiguin, ja lea jagis 2007 doallan ovttasbargočoahkkimiid viđain lágádusain.

Jagis 2007 leat oktiibuot 40 oahpponeavvu gárvvistuvvon. Dain leat čieža digitála oahpponeavvu, muđui leat girjjit dahje fáddágihppagat. Dáin oahpponeavvuin leat gávccii lullisámegillii, guokte leat julevsámegillii ja earát leat davvisámegillii.

Jagis 2007 lea juolluduvvon ruhta 48 prošeaktii, juhkkajuvvon 14 digitála oahpponeavvu ja muđui deaddiluvvon oahpponeavvuide. Dáin leat 40 vuodđooahpahussii ja gávccii mánáidgárdái. Leat álggahuvvon čieža prošeavtta lullisámegillii ja vihtta julevsámegillii, muđui davvisámegillii. Julevsámegiel prošeavttain galget guovtti prošeavttas ráhkaduvvot oahpponeavvut mángga jahkeceahkkái, oktiibuot čieža ceahkkái sámegielas nubbingiellan. Ovtta lullisámegiel prošeavttas galget ráhkaduvvot oahpponeavvut njealji jahkeceahkkái sámegielas nubbingiellan. Stuorámus prošeakta davvisámegielas lea oahpponeavvuid ja neahttaresurssaid ráhkadeapmi jahkecehkiide 5.-10. ja joatkkaskuvlla ceahkiide Jo1 ja Jo2.

Oahpahusláhka ja láhkaásahusat

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša mánáidgárddi ulbmila rievdadusevttohussii ja evttohussii rievdadit oahpahusa ulbmila. Sámediggi doarju dan ahte mánáidgárddi ja oahpahusa ulbmilparagráfa huksehus galgá oktiivástidit, ja ulbmil ii galgga earuhuvvot gaskal vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa. Sámediggi oaivvilda ahte váhnemiid vuđolaš riekti ja ovddasvástádus mánáideaset bajásgeassimii ja oahpahussii ferte deattuhuvvot ja čielgasit boahtit ovdan ulbmila álggus.

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša oahpahuslága láhkaásahusa rievdadusaid evttohussii mat gusket ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja vuodđoskuvlla oahpaheddjiid gelbbolašvuodagáibádusaide.

Sámediggi lea Máhtodepartementii čujuhan dárbbu ođasmahttit oahpahuslága 6. kapihttala mii guoská earret eará sámi mánáid oktagaslaš vuoigatvuhtii oahpahussii sámegillii. Sámediggi lea oassálastán bargojoavkkus maid Máhtodepartemeanta lei nammadan, gos leat árvvoštallan stádalaš sámi joatkkaskuvllaid boahhteáigge hálddašanoavddasvástádusa. Bargojoavku lea lassin dán bargui,

buktán ođasmahttinevttohusa oahpahuslága 6. kapihttalii sámi oahpahusa birra ja lága lálkkaásahusaide.

Sámediggi lea golmma davimus fylkka fylkkamánniiguin ovttas ráhkadan diehtogihppaga ”Sámegieloahpahus vuodđooahpahusas Máhttolokten”. Gihppagis leat dieđut sámegiél oahpahusa birra, rutiinnaid birra go ohcá diimmuid sámegieloahpahussii, molssaevttolaš oahpahusvugiid birra ja oahppoplánaid birra.

Sámi váhnenáirras Vuodđoskuvlla Váhnenlávdegoddái (FUG)

Sámediggi lea Máhttodepartementii evttohan sámi áirasiid FUG:ii danin go addojuvvo oahpahus maiddá sierra sámi oahppoplánačoakkáldaga mielde ja váhnemiid válodoovdasvástádus mánáid oahpahussii lea čielgasit nannejuvvon sihke mánáidlágas ja oahpahuslágas. FUG galgá bargat dan ala ahte dát lálkkanjuolggadusat ožžot duohta sisdoalu, ja ahte skuvla áimmahuššá ahte váhnemiin lea duohta oassálastinvejolašvuotta.

Ealáhusat

Sámedikki guovddáš ulbmilin leat nana ja ealli servodagat ja stabiila ja buotbeallálaš ealáhusat. Árbevirolaš ealáhusbarggu ferte sihkkarastit, ja ođđa ealáhusaide addit ovdánanvejolašvuodaid. Sámediggi lea jagis 2007 bargan dan ala ahte ealáhusat sámi guovlluin ožžot buoret rámmaeavttuid árvoháhkama, gelbbolašvuoda- ja buvttaovdideami, nannoset márkannastima ja vuovdindoaimmaid bokte, nu ahte ealáhusat barget boahhteáiggediđolaččat ja leat gievrrabut márkangilvaleamis. Sámediggi deattuha ovttasbarggu vai nanne ja ovddida sámi ealáhusaid.

Dán geahččalit bargat sihke ulbmillaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte ja njuolgo politihkalaš oktavuoda bokte regionála ja guovddáš eiseválddiiguin geain lea ovddasvástádus heivehit ealáhuspolitihka. Ovttasbarggus fylkkaiguin regionála ovdánahttinprográmmaid birra ja politihkalaš ráđđádallamiin guovddášdásis, leat geahččalan nannet earenoamážit mearraealáhusaid, boazodoalu, eanandoalu ja duoji rámmaeavttuid. Sámediggi lea maid geahččadan vejolašvuodaid nationála ovttasbargošiehtadussii Innovašuvdna Norggain.

Árjjalaš ja ulbmillaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte lea Sámediggi vuoruhan ealáhusdoaimmaid main lea stuora mearkkašupmi ássamii ja barggolašvuhtii sámi smávvaservodagain. Luondduriggodagain geavaheapmi sámi guovlluin ferte vuosttažettiin leat ávkin guoskevaš guovlluide. Sámediggi háliida danin ahte lea duohta váikkuhanváldi eanandoalu, boazodoalu ja guolástuspolitihka hábmemii ja guovlluid luondduriggodagain hálddašcapmái.

Buorit rámmaeavttut ealáhusaide sámi guovlluin eai guoskka dušše árbevirolaš ealáhusheivehemii, muhto sakka maiddá bargosajiide mat leat čadnon kultur-, diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiiji.

Sámedikki ealáhusulbmiliid reidoruđaide bohtet ollu ohcamat. Dat rámma mii lea juolludemiide lea unni, nu ahte ferte vuoruhit ollu ohcamiid gaskkas. Lea leamaš dárbu vuoruhit doarjaga ealáhusaid investeren- ja ovddidandoaimbajuiide ovdalii kultur- ja eará servodatguoski surggiid doaimmaid. Eanandoalu bealis leat leamaš nu ollu ohcamat ahte Sámediggi fertii mannat várrejuvvon rámmaid olggobeallái jagis 2007. Seamma guoská mánggabealát ealáhusaide gos earenoamážit doarjja iešguđetlágan bálvalusealáhusaid álggaheapmi ja ovddideapmi lea guovddázis. Dát lea suorgi gos leat ollu nissonbargosajit. Nissonbargosajiid ásaheapmi lea vuoruhuvvon mihttu ollislaš sámi servodatperspektiivvas. Fitnodeami ovddideapmi smávvaservodagain lea deatálaš ángiruššansuorgi vai movttiidahtta nissoniid bálvalusbargosajiid ásaheapmái.

Duoji válodošiehtadusa ásaheapmi lea mielddisbuktan ahte válodoassi duodješiehtadusa ohcciin leat nissonolbmot. Duodji lea árbevirolaččat leamaš doaimma mas leat eanas nissonolbmot, ja

duodješiehtadusa bokte dáhttu Sámediggi nannet duoji gánnáhahttima nu ahte eambbogat sáhttet dainna bargat. Eará doaimbaidju lei oahpahalliortnet mas buot oahpahallit ledje nisssonolbmot – oktiibuot 16 oahpahalli leat leamaš oahpahalliortnegis.

Sámi guovlluid ealáhusain leat ollu smávva fitnodagat main leat moadde bargi ja ovttalbmot fitnodagat. Dát fitnodagat leat rašit ja sis váilot resurssat mat gusket iežaskapitalii, gelbbolašvuhtii, spesialiseremii, nuppástuhttimii ja ođđafuomášeapmái. Sámediggi vuoruhá danin váikkuhangaskaomiid vai hukset birrasiid gos ealáhusat ja oahppoinstitušuvnnat čadnojuvvojit oktii ovddidan dihte oahpahusbirrasiid gos ovttasbargu, vásáhusaid lonohallan ja máhttoovddideapmi leat guovddážiš.

Váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte fitnodatálggahanoahpahussii ja ealáhusgárddiide háliidit addit báikkálaš ealáhusaide árijaid gelbbolašvuodaovddideami hámis. Ovdamearkan sáhttit namuhit ahte lea addojuvvon ruhta Sis-Finnmárkku Ovddidanfitnodahkii gos fitnodat oktan gelbbolašvuoda- ja DO-birrasiguin galget ovttasbargat fitnodagaid ovddas gelbbolašvuodahuksema birra, kártet stuorrunhehttehusaid, hukset fierpmádagaid ja addit buoret obbalaš ealáhussuorgemáhtu vai olaha stuorruma ja ovdáneami báikkálaš fitnodagain.

Duodji

Duodjeealáhusa ovdáneapmi lea ovddemusat čadnon duoji ealáhusšiehtadussii. Searvvit Sámiid Duodji ja Duojáridd Ealáhussearvi eaba boahtán ovttaoavilii ovddidit oktasaš dokumeantta jagi 2007 šiehtadusa šiehtadaladettiin. Danin ii lean vuoddu álggahit šiehtadallamiid. Sámediggi vállju guhkidit 2007 šiehtadusa jahkái 2008. Šiehtadus dahká oktiibuot 8,22 miljon ruvno. Ruhta lea várrejuvvon earret eará doaimmadoarjagi, čálgoortnegiidda, háhkamiidda ja ovddidandoaimbajuiide.

Sámediggi lea čuovvolan daid doaimbajuiid maid šiehtadusbealit sohpe jagis 2006. Guokte bargostipeandda juhkkajuovvojedje duojáridda geat áigguiga ovddidit iežaska fitnodagaid. Duodjedoarjja lea eanas mannan árbevirolaš ásaheamiide. Hástalussan lea gávdnat ođđa buktagiid ja buoret márkanvuodu dujiide. Vai buorida duodjeealáhusa prošeavttaid kvalitehta leat álggahan álggahanoahpahusa ja leat bargagohtán mearkagálvvuid huksemiin duodjái. Gaskaboddosaš oahpahalliortnet mii galgai loahpahuvvot 2006:s lea bisuhuvvon gitta dassá dat čieža oahpahalli leat geargan šiehtadusaideasetguin. Sámediggi lea váldán badjelasaš ovddasvástádusa ruhtadit daid šiehtadusaid maid Boazodoalu oahpahuskantuvra lea dahkan guhkit go jagi 2006 ovddas.

Leat álgán geahčadit hástalusaid duoji gelbbolašvuodas ja oahpaheamis. Bargui gullet earret eará oahpahalliortnega árvvoštallan, duojáridd bagadallan ja neavvun ja Duodjeinstituhta rolla, organiseren ja eaiggátdilli. Sámediggi ii oaidnán ulbmillažžan vuolidit duoji dienasgáibádusa 50 000 ruvnnos 30 000 ruvdnui.

Oktiibuot leat 59 duojára dohkkehuvvon daid eavttuid mielde maid šiehtadusbealit leat bidjan. Álggálggus galgai ásaheamis vuoddu ođđa duodjeregistar, muhto Diehtobearráigeahčču ferte dohkkehit duodjeregistara ásaheami nu guhká go registtar lea vuodduvuovvon čearddalašvuhtii. Dát bargu ii leat čuovvoluvvon danin go šiehtadallamat boatkanedje.

Duodjeealáhusa ekonomalaš dili birra lea ráhkaduvvon raporta jagis 2007, jagi 2006 rehketdoalloguiguin. Doaimmaboadus lea gaskamearálaččat 94 670 ruvno, jagis 2006 lei 37 138 ruvno. Váldosivvan dán lássaneapmái lea dat go lea vuosttaš jahki goas duoji doaimmadoarjja lea mielde rehketdoalloguiguin. Gaskamearálaš doarjja lei jagis 2006 20 317 ruvno.

Mátkeeláhus

Mátkeeláhusas sámi guovlluin leat eanas smávva fitnodagat ja fálaldagat leat mánggaláganat ja mánggabealágat. Sámi kultuvrras lea stuora potensiála mátkeeláhusa oktavuodas. Sámi kultuvrras maid gaskkustit ferte leat luoheteahttivuohta mii lea sámi beroštumiid, norpmaid ja vieruid mielde.

Ealáhus vásiha stuorru beroštumi márkaniis muosáhit sámi kultuvrra ja lasihit máhtu sámiid birra álgoálbmogin. Lea maiddá lassánan beroštupmi álggahit ja ovddidit doaibma- ja muosáhanturismma fálaldagaid. Jagis 2007 lei Sámediggi vuoruhán hukset mátkkoštanbuktagiid mat leat vuodđuduvvon muosáhusaide ovdalii go lasihit idjadankapasitehta. Dákkár vuoruheapmi addá vuoddu hukset mánggabealát ja ođasmahtti mátkeeláhusa mii buktá bargosajiid ja sihkkarastá ássama sámi guovlluin.

Sámediggi lea maid buktán cealkámuša Ráđđehusa bargui našuvnnalaš mátkeeláhusstrategiijain. Sámediggi deattuha ahte lea deatalaš ahte sámi mátkeeláhus ovddiduvvo ja ásahuvvo sámiid iežaset prinsihpaid vuodul. Dán lea ráđđehus čuovvolan nationála mátkeeláhusstrategiijas.

Eanandoallu

Sámediggi lea jagis 2007 ráhkadan sámi ássanguovlluid eanandoalodieđáhusa. Dieđáhusas deattuhuvvo ahte eanandoalus lea guovddáš rolla sámi kulturárbevieruid doalaheamis ja dat lea deatalaš barggolašvuhtii sámi guovlluin. Sámedikki oaiveulbmil ealáhussii lea doalahit barggolašvuoda ja daid geavahusráhkadusaid mat dál leat.

Viidáseappot lea ulbmilin ahte eanandoallu sámi ássanguovlluin sihkkarastá biebmoláguideami dáidda guovlluide. Sámi ássanguovlluin lea eanandoallu dramáhtalaš dilis, ja sámi guovlluid eanandoalu rámmaeavttut leat sakka rievdan daid maŋemus jagiid.

Sámi eanandoallu lea maŋemus 30-40 jagi standardiserejuvvon dárui eanandoallopoltiikka mielde. Ulbmilin lea ánggirdit mánggabealátvuoda sámi eanandoalus. Sámi biebmovieruid ánggirdeapmi sáhtta buktit gánnáhahtti kvalitehtasurggiid mat buktet ođđa bargosajiid ja doaimmaid gilliide. Ii leat dušše mátkeeláhus mii ohcala báikkálaččat buvttaduvvon biepmuid ja etnalaš biepmuid. Dás lea stuora potensiála buvttadit báikkálaš márkaniid sámi guovlluin.

Lassánan ávnnashattit máilmmemárkanis, earret eará mielkki ja gortni hattit, sáhttet addit stuorát dietnasa eanandollui sámi guovlluin. Eanandoallit sáhttet de oazžut buoret hattit mielkkis, muhto seammás sáhtta fuođarhaddi divrut ja lasihit goluid. Globála liegganeapmi mielddisbukta ahte šaddet bivvalit dálkkádagat dain guovlluin gos sámi eanandoallu doaimmahuvvo. Dat sáhtta addit ovdamuniid jus geasit šaddet guhkibut ja eanadolluin de šaddá guhkit šaddoáigodat. Bivvalit dálvetemperatuvrrat dahket ahte eatnama sáhtta geavahišgoahtit árabut jagis go muđui. Dat go šaddá njuoskasit dálkkádat lea buorre guovlluide mat leat hearkkit goikkádagaide.

Tendeansa ahte huksejeddjit álget oktasašdoaluin joatká. Dat hálbuda earret eará huksengoluid ja oktasašdoaluid miellahtuin lea vejolašvuhta oazžut eambo astoáiggi ja luopmosadjásáččaid. Mielkeeriid vuovdin joatká nu go muđui riikkas. Mielkeeriid vuovdima váikkuhusat čuhcet garraseappot sámi guovlluin danin go eanandoallobirrasat ovdalaččas juo leat unnit. Hástalus lea ođastit dálá doaluid mat leat heivehuvvon boahpteáiggi teknihkalaš čovdosiid gáibádusaide ja maid nuorat háliidit váldit badjelasaset.

Sámedikki doarjjaortnet ávžžuha ovtas oastit eanandoallobirrasat, earret eará reaidduid. Dat geahpeda ealáhusa goluid.

Anadroma ja meara resurssaid hálddašeapmi

Sámit leat guolástan nu guhkes áiggi go gávdnojit historjjálaš gáldut. Sámiid vuoigatvuohta meara ja jogaid resurssaide ja vuoigatvuohta ávkkástallat dáiguin lea mearrideaddji oassi sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodus. Sámediggi áigu vuoruhit barggu sihkkarastit sámiid vuoigatvuodaid guolásteapmái, maritiima resurssaide ja jogaid ja meara geavaheapmái. Viidáseappot vuordá Sámediggi ahte intensiivdna ovddidit ássi Stuorradiggái dán áigodagas sámiid ja earáid guolástanvuoigatvuoda birra čadáhuvvo.

Sámediggi lea 2007:s searvan earret eará bargui stuorradiggedieđáhusaiguin gonagasreappáid hálddašeami birra, bivdofatnasiid strukturdoaimbajuid birra ja ođđa mearraresursalága birra. Buot dain šaddá stuora mearkašupmi boahhteáiggi birgenláhkái mearrasámi guovlluin. Sámediggi lea oassálastán proseassain guolástusaid muddema hárrái ja erenoamážit riddodorski gáhttema hárrái.

Guolástus- ja riddodepartemeanta lea konsultašuvdnaproseassain čadat čujuhan dasa ahte vurdet riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid. Finnmárkku riddoguolástuslávdegoddi galgá buktit čielggadeami NAC hámis 2008 álggus. Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmi ja dán čuovvoleapmi lea hui deatalaš vai beassat viidáseappot bargguin sihkkarastit ja dohkkehit sámiid vuoigatvuoda guolásteapmái, sihkkarastit sámi oassálastima guolástusa hálddašeamis, ja sihkkarastit ahte sámi beroštumit deattuhuvvojit mearrádusain.

Sámediggi lea čielgasit dadjan ahte dál vurdojuvvo ahte departemeanta áiggis mii bohtá aktiivvalaččat ja johtilit čuovvola daid áššečuolmmaid mat leat riddoguolástuslávdegotti ja sámi vuoigatvuodalávdegotti mandáhtaid olggobealde.

Sámediggi lea duhtavaš dainna go váldoevttohusat St.dieđ. nr 40 (2006-2007) Gonagasreappáid hálddašeami birra buoremuddui dávistit Sámedikki oainnuide boahhteáiggi reabbáhálddašeamis. Sámediggi oaidná guovlluhálddašan prinsihpa dieđáhusas posiitiiva oassin boahhteavaš reabbáhálddašeamis. Dieđáhus lea maid posiitiiva dan ektui ahte geahččalit guovlluin Nuorta-Finnmárkkus maida eanemus guoská ja gos reappát adnojuvvojit deatalaš resursan gáržžidit reabbábivddu/gávppálaš reabbábivddu ja oarjefylkkas fas eanet lasihit bivddu ja dieinna lágiin geahpedit/ráddjet/gurret reappáid vai dat eai leavaše oarjjásguvlui.

Stuorradiggedieđáhusas strukturpolitihka birra lei Sámedikkis garra vuostemiella dasa ahte rahpat strukturerema jovkui gaskal 11 ja 15 mehtera, ja Sámediggi ii lean duhtavaš dainna go ráđđádallamat Sámedikkiin boatkanedje ovdal go dieđáhus biddjui ovdan. Go guoská anuseretválnortnega viidásetfievrrideapmái ja áigeráddjejuvvon eriide guhkit go 15 jahkái eai váldon Sámedikki oainnut vuhtii. Seammás oáččui Sámediggi čađa bivdofatnasiid eaggátvuodaráddjemiid prinsihpa.

Mearreresursalága konsultašuvdnaproseassas lea Sámediggi ovdandoallan ahte láhka ferte leat ollislaš ja čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobeaide, nappo dat ferte maid sistisdoallat mearrádusaid mat dohkkehit sámiid vuoigatvuoda guolásteapmái, ja oassálastit dáid resurssaid hálddašeapmái. Vaikko Sámediggi lea vuosteákkaid buktán lea departemeanta välljen ovddidit lága dákkár mearrádusaid haga, muhto čujuhuvvo ahte vurdet riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid. Dan dihte lea Sámedikki bealis subsidieara oaidnun ahte eat vuosttal lága ovddideami, muhto proposišuvnnas galgá boahtit ovdan ahte láhka ii leat eará go gaskaboddosaš čovddus vuordidettiin riddoguolástuslávdegotti. Viidáset ferte proposišuvnnas boahtit ovdan ahte departemeanta geatnegahtta iežas bargui mas johtilit čuovvolit riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid, ja mii ovddiduvvo áššin Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.

Oktti buot lea konsultašuvdnaproseassa boađus ahte bealit eai leat bohtán ovttaoaivili mearreresursalágas dán háve, muhto Sámediggi várre alces vejolašvuoda ollislaččat meannudit sihke mearreresursalága ja dan ášši mii galgá ovddiduvvot Stuorradiggái riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid vuodul go dat gárvánit.

Sámediggi lea fuolastuvvan go nu ollu guolit gárgidit guollebiebmanrusttegiin ja gáibida ahte álggahuvvojit viiddis doaibmabijut, mas mielde maiddái gárgidan biebmoguliid bivdin. Dát ealáhus ii galgga uhkidit luonddu guollenáliid ja das ferte leat dakkár doaibmavuohki mii váldá vuhtii birrasa. Deatalaš lea ahte guollebiebmanealáhus doaimmahuvvo dainna lágiin ahte ii leat hehttehussan árbevirolaš guollebivdui mearas dahje jogain. Luondduluossabivddu muddemat galget sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid ja árbevieruid seammás go máddodagat hálddašuvvojit ceavcilis vugiin.

Luossabivdu lea guovddáš suorgi Sámedikki barggus. Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnat Luondduhálddašandirektoráhtain ja Finnmárkku fylkkamánniin anadroma luossaguliid ođđa muddenhálddašanvuogi mearrideamis 2008-2012 áigodahki. Sámediggi lea dan oktavuodas deattuhan ahte mearrasámi guolástusa boahhteáigái ferte sihkkarastit erenoamáš suodjaleami dáin muddemiin.

Mii guoská luossabivdui Deanus ja Njávdamis de galgá nammaduvvot lávdegoddi ráhkadit evttohusaid organiseremii ja njuolggadusaide. Dat evttohusat maid lávdegoddi ovddida galget oktiiheivet daiguin vuoigatvuodaiguin mat juo leat huksejuvvon dološ áigge rájes geavaheami ja vieruiduvvan rievtti bokte. Dan dihte ferte lávdegoddi barggustis árvvoštallat vuđolet sisdoalu báikkálaš vuoigatvuodain. Sámediggi lea hui duhtavaš go konsultašuvdnaproseassa bokte leat olahán ovttaoaivilvuoda Birasgáhttentdepartemeanttain lávdegotti mandáhtas ja Deanulávdegotti čoahkádusas. Seammás moaitá Sámediggi go seammalágan proseassa Njávdamis ádjána.

Riddonjurjuid mudden ja hálddašeapmi lea guovddáš oassi Sámedikki riddo- ja guolástuspolitihkas. Ealaskas njuorjomáddodat lea deatalaš sámi guovlluin, muhto lea seamma deatalaš ahte njuorjološku doalahuvvo dakkár dásis, ahte guollemáddodat ja erenoamážit riddodorski ii noga vuonain gos mearrasámit dárbašit bivdit.

Sámediggi háliida boahhteáigásaš ja ollislaš politihka mas Sámediggi lea mielde bidjamin eavttuid guolástuspolitihka ovddideapmái Norggas. Sámediggi oaidná ahte báikkálaš hálddašannmáliid geahččaleapmi guolástushálddašeamis attášii vejolašvuoda sihkkarastit ássama ja ovdáneami sámi riddoguvlluin.

Boazodoallu

Ođastuvvon boazodoalloláhka dohkkehuvvui 2007 giđa. Ovdalaš dohkkeheami lei Sámedikkis čoahkkin Stuorradikki ealáhuslávdegottiin rabas gulaskuddančoahkkima oktavuodas Álttás. Vuđolaš vuoigatvuodagažaldagat eai galgan ođastuvvot. Dát vuodustuvvui dainna ahte sámi vuoigatvuodalávdegotti mandáhtta lei čielggadit gažaldagaid sámi álbmoga rievttálaš dilis das mii guoská vuoigatvuhtii eatnamiid ja čáziide, ja daid disponeremii ja geavaheapmái, sámi guovlluin olggobealde Finnmárkku fylkka. Earenoamážit galge boazodoalu areálageavaheapmi ja vuoigatvuodát árvvoštallojuvot.

Sámediggi oaivvilda ahte sámi vuoigatvuodalávdegotti čielggadeami konklusuvnnat addet vuodu vel eanet rievdadusaide boazodoallolágas. Dát guoská earret eará boazodoalu areálagáhttemii, boazodoalu buhtadusovddasvástádussii ja boazodoalu boahhteáigge hálddašeapmái. Sámediggi doaivu ahte proseassa ráhkadit ođđa ja ollislaš boazodoallolága álggahuvvo farggamusat. Láhka doaibmagodii suoidnemánu 1. b. 2007 ja stáhta eiseválddit áigot easkka 2008:s doallat diehtujuohkinčoahkkimiid boazodoalloealáhussii. Dasa lassin ii leat láhka vuos jorgaluvvon sámegeilli. Váilevaš diehtujuohkin ja jorgaleapmi ii leat buorre go guoská lága implementeremii.

Boazodoallošiehtadallamiin lea Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi (NBR) iežas gáibádusain, ja Sámediggi iežas árvalusain, mángga háve bivdán ahte divatortnega váilevašvuodát boazodollui eanandoalu ektui njulgejuvvojit. Stáhta Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta bokte lea vástidan ahte divatgažaldagaid ii sáhte čielggadit jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin. Dán vuodul lea Sámediggi, ovttasráđiid NBR:in, ráhkadan árvalusa prinsihppadieđáhussii mii guoská boazodoalu divatortnegiidda. Dálá divatortnet lea vealaheaddji, go eanandoalus lea buoret divatortnet go

boazodoalus doaibmafievrruid oastima ja doallama dáfus ealáhusas. Eanadollin ja boazodollin fertejit leat ovttalágan divatortnegat. Sámediggi lea duhtavaš dainna go Stuorradiggi Sámedikki jahkediedáhusa 2005 meannudeamis ovdanbuktá ahte dát maiddá lea Stuorradikki ulbmil.

Sámediggi oassálastá dialogaprošeavtta stivrenjoavkkus man ulbmil lea láchit dili oktasaš politihkkii Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku várreguovlluin. Dán guovllus leat áiggiid čađa leamaš stuora soahpatmeahtunvuodát boazodoalu ja eananeaiggádiid gaskkas meahcceareálaid geavaheami alde. Prošeakta galgá hukset stuorat ipmárdusa nubbi nuppi ealáhusberostumiin ja dárbbuin, ja nannet dialoga boazodoalu ja hálddahusa/suohkaniid gaskkas. Buot bealit maidda guoská leat bures dohkkehan dán prošeavtta ja dan lea mávssolaš fievrridit eará guovlluide/riikaosiide jus prošeakta lihkestuvvá.

Sámediggi lea nammadan boazodoalu guovllustivrraid jagiide 2008 – 2011. Dán proseassas lea Sámediggeráđdi deattuhan ja álggahan ahte nammadeapmi galgá dáhpáhuvat ovttasráđiid guoskevaš fylkkasuohkaniiguin vai stivrraid čoahkádusas lea legitimatehta ealáhusas. Sámediggi atná deatalažžan ahte boazodoalu stivrenorgánain lea boazosámi eanetlohku ja jodiheapmi.

Sámediggi lea čalmmustahtán daid hástalusaid mat Trollheimena boazodoalus leat. Trollheimena boazodoallu doaimmahuvvo guovllus mii ii leat regulerejuvvon boazodoalloulbmiliidda boazodoallolága mearrádusaid mielde. Boazodoallu lea sorjavaš šiehtadusain eananeaiggádiiguin, dahje ahte stáhta bággolotnu boazodoallovuogátvuoda. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte boazodoalu areálavuodđu Trollheimenis sihkkarastojuvvo.

Sámediggi oaidná mánge eará hástalusaid boazodoalloealáhusii. Dát guoská ovdamearkka dihte boazodoalu johtolatjuohkima čielggadeapmái ja erenoamážit lea stuora deaddu oktasašguohtun guovlluin. Dasa lassin ii gávdno soabahanvuogádat mii sáhtta veahkehit ealáhusa go leat soahpatmeahtunvuodát.

Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusa árvoháhkkanprográmma

Ráđdehus lea Soria Moria-julggastusas cealkán ahte áigot vuoruhit lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja ángiruššat sámi mátkeealáhusain. Sámediggi lea váldán badjelas prográmma hálddašeami. Dárbu lea áimmahuššat ja viidáseappot ovddidit sámi árbevirolaš lotnolasealáhusaid. Vuosttaš jagi deattuhit meahcástanealáhusaid, sámi mátkeealáhusa ja duoji. Prográmmas láchčojuvvo maid nu ahte ovttasta odđa ealáhusaiguin nu ahte báikkálaš resurssat, gelbbolašvuolta ja árbevierut geavahuvvojit posiitiivvalaš ovddideapmái sámi servodagas. Doaibmajut odđahutkama ja fitnodeami váste leat deatalaččat vai sihkkarastá ceavzilis lotnolasaid.

Sámediggi giedáhalai diedáhusa meahcástanealáhusaid ovddideami birra jagis 2007. Dát čuovvoluvvo lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusa árvoháhkkanprográmma bokte. Strategijat meahcástanealáhusaid ovddideapmái leat ráhkaduvvon. Ánggirdeami ulbmil lea lasihit árvoháhkama meahcástanresurssaid buoret geavaheami bokte. Ángiruššansuorggit maid vuoruhit leat buoret rámmaeavttut doaimmahit meahcástanealáhusaid, kvalitehtasihkkarastin, gelbbolašvuodalokten ja ovddidanbarggut, vuovdin ja márkanbarggut, ja fierpmádathuksen. Dán ángiruššamii gullá maiddá meahcástanmátkeealáhus. Seammás go diedáhus dohkkehuvvui, heaittihii Sámedikki dievasčoahkkin meahcástanealáhusaid gaskaboddosaš doarjjaortnega jagis 2007.

Árvoháhkkanprográmmas galgá maiddá ánggiridit bestet nuoraid duodjecaláhusii oahpahalliortnega bokte ja buoridit bagadallanfálaldaga duojis.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka oaiveulbmil lea ollislaš ja ovttadássásaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus sámi álbmogii, seamma dásis go álbmogis muđui.

Sámediggi oaivvilda ahte vuodđun sihkkarastit ovttadássásaš bálvalusa ulbmila lea máhttu ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejupmái sámi gielas ja kultuvrras. Dearvvašvuođa- ja sosiálabargiin buot dásiin lea ain stuora dárbu dása, ja sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa kvalitehtasihkkarastin lea hui sorjavaš ovttaskas olbmui. Sámediggi oaivvilda danin ahte dán barggu ferte vuoruhit ja sajáidduhtit vuogádatdássái.

Sámedikki bargu dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa hárrái lea jagis 2007 leamaš ahte duddjot ipmárdusa dasa movt olaha ovttadássásaš bálvalusa mihttomeari sámi álbmogii, dás maiddá lasihit máhtu sámi bálvalusdárbbasaddjiid vuoigatvuođaid ja dárbbuid birra. Leat maiddá bargan dan ala ahte ovddasvástádus sámi buhcciid fáldalaga kvalitehtasihkkarastimis váldjuvvo eret ovttaskas olbmui ja biddjo bajimuš dássái.

Sámi mánáid vuoigatvuođat

Sámediggi lea čoahkkimis mánáid- ja dásseárvoministariin váldán ovdan hástalusaid mat sámi mánáin ja nuorain leat veahkkebálvalusaid oktavuodas. Leat čujuhan ahte sámi mánáin ja nuorain lea vuoigatvuohta ovttadássásaš ja kultuvrralaččat heivehuvvon mánáidsuodjalusbálvalussii, ja dat sisttisdoallá ahte fágaolbmot, dikšunásahusat ja gielddalaš ja almmolaš ásahusat fertejit bidjat mánáid ja nuoraid gielalaš ja kultuvrralaš dili vuolggasadjin go veahkkedoaimmaid plánejit.

Viidáseappot lea Sámediggi čoahkkimis mánáid- ja dásseárvoministariin ja justisministariin váldán ovdan prošeavtta ”Mánáid viessu” (Barnas hus), mas lea ođđa vuohki movt gažadit mánáid geat leat gillán veahkaválddalašvuođa ja sullasaččaid. Sámediggi lea deattuhan mearkkašumi das ahte sámi mánáid dárbbuid ja riektesihkarvuođa áimmahuššet ja sihkkarastet dán barggus. Sámediggi lea bivdán ahte heivehuvvo sullasaš fáldat sámi mánáide ja nuoraide geat leat gillán veahkaválddalašvuođa. Sámediggi ii leat gullan maidege áššis ja áigu čuoovolit barggu.

Stuorradiggedieđáhus nationála strategiija birra movt njulge dearvvašvuođaerohusaid

Sámediggi lea buktán evttohusaid bargui Stuorradiggedieđáhusain nationála strategiija birra movt njulget dearvvašvuođaerohusaid Norggas. Dat lea mielddisbuktán ahte dieđáhusas cuigejuvvo ahte lea unnán máhttu sosiála diliid ja dearvvašvuođa gaskavuodaid birra sámi álbmogis. Dieđáhus deattuha ahte ánggirdeapmi hukset mánggakultuvrralaš gelbbolašvuođa dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalussii ja dutkanbirrašiid lea deatalaš. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte dárbu duodaštuvvon máhttui ja dan váilun lea oainnusin dahkon ja áigu dan čuoovolit viidáseappot.

Riikkaidgaskasaš ángiruššan

Sámediggi oaidná dárbbu eambo riikkaidgaskasaš ángiruššamii mii guoská álgoálbmotguoskevaš dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkalaš gažaldagaide. Sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabargiid gealboguovddáš Davvi-Suomas ja Austrália Dearvvašvuođa- ja sosiáladepartemeantta sáttagoddi leat leamaš váldán oktavuoda vai besset gullat movt Sámediggi bargá sámi dearvvašvuođa- ja sosiálagažaldagaiguin.

Skábmamánus oassálastii Sámediggi riikkaidgaskasaš ja rájiidrastideaddji dearvvašvuođakonferánssas NOPUS (The Nordic Educational Programme for the Development of Social Services) olis. Konferánssa oaivefáddán lei movt sáhtta ovttasbargat heivehan dihtii dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid davvirikkaid rájiid rastá. Konkrehtalaččat guovdilaste kultur- ja

giellagelbbolašvuoda bálvalusain, ja sámegielat dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid bestet oahpuide ja profeshuvdnaviggiide.

Sámedikki ja regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid ovttasbargoorgána

Sámedikki ja regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid ovttasbargoorgána galgá leat mielde sihkkarastime spesialistadearvvašvuodabálvalusa geatnegasvuoda kvalitehtasihkkarastit bálvalusaidis sámi álbmogii. Sámedikki deattasteami geažil leat buot regionála dearvvašvuodadoaimmahagat ožžon bargun oassálastit ovttasbargoorgánas. Helse Sørøst RHF ja Helse Vest RHF leat dál áirrasin orgánas. Ovttasbargoorgána lea doallan ovtta čoahkkima jagis 2007. Okta ovttasbargoorgána deatalemos áššiin lea diehtjuohkin buot doaimmahagaide sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid birra. Dan oktavuodas lea dollojuvnon čoahkkinn Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhtain vai digaštallat diehtjuohkinstrategiijaid mat veahkehit áimmahuššat sámi buhcciid vuoigatvuoda ja dárbbu heiveheapmái. Das lea maid deatalaš sihkkarastit ahte dat máhttu mii sámi fágabirrasiin lea geavahuvvo eambbo.

Seminárat ja konferánsat

Dearvvašvuoda- ja sosiálakonferánssa lágiduvvui golggotmánus. Konferánssa lea ovttasbargu gaskal Sámedikki, SÁNÁG, Finnmárkku Fylkkamánni, Sámi Dearvvašvuodadutkama Guovddáža, Kárášjoga Oahpahusbuohcciruovttu ja Sámi spesialistadoavtterguovddáža. Dearvvašvuoda- ja sosiálakonferánssa bođii ovddeš prošeaktajođiheaddjesemináraid sadjái, mat leat lágiduvvon jagi 2000 rájes. Konferánssa ulbmil lea ráhkadit oktasaš strategiijaid movt joksat ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi álbmogii. Konferánssas lei fágaidgaskasaš oassálastin gos digaštalle dearvvašvuoda vuoigatvuodaid, klinalaš árgabeaivvi bargovugiid, dutkama ja oahpahusa hástalusaid ja dutkanbohtosiid.

Lullisámi dearvvašvuoda- ja sosiálaseminára lágiduvvui skábmamánus. Sámediggi doalai sáhkavuoru Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš doaimmabijuid birra lullisámi guovllus. Seminára oaivefáddán lei movt dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sáhtta heivehit lullisámi geavaheddjiide. Konkretalaččat guovdilastui kultur- ja giellagelbbolašvuodta bálvalusain, ja movt sáhtta sámegiela oahpahusa doaimmahit, ja maiddái bestet lullisámi dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpuide ja profeshuvdnaviggiide.

Romssa Universitehta medisiinna profeshuvdnoahpu árvvoštallan/nuppástuhtin

Romssa Universitehta lea álgán ođasmahttit ja nuppástuhttit medisiinna profeshuvdnoahpu. Sámediggi lea jearahan movt Universitehta duste daid hástalusaid mat leat sámi buhcciid hárrái Norgga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas. Sámediggi čujuha makkár ovddasvástádus Romssa Universitehtas lea sámi álbmoga hárrái, ja vuorjašuvvá dan geažil go medisiidnoahpus lea unnán fuomášupmi sámi gillii ja kultuvrii.

Sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid áimmahuššan spesialistadearvvašvuoda-bálvalusas

Sámediggi bivddii konsultašuvnnaid Ráđđehusa bargamušdokumeanttaid birra regionála dearvvašvuodadoaimmahagaide. Ulbmilin lei oainnusin dahkat ja sihkkarastit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii. Sámediggi lea proseassas Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain bargamušdokumeanttaid birra.

Nationála dearvvašvuodaplána čuovvoleapmi

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkinn dearvvašvuoda- ja fuolahusministariin, gos ságaškušše hástalusaid ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa barggus sámi álbmogii. Sámediggeráđdi deattuhii ahte ovtadássásaš bálvalusfálaldat sámi buhcciide eaktudit ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga

rámmat movt dan galgá joksat. Sámediggi čujuhii dievasčeahkkinearrádussii mii guoská Nationála dearvvašvuodaplánii (2007-2010) ja vuordá ahte nationála dearvvašvuodaplána sihkkarastá ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi álbmogii. Sámediggeráđđi dáhtui vuđolaš proseassaid movt váldit vára sámi buhcciid vuoigatvuodain ja dárbbuin plána čuovvoleamis.

Prošeaktaruđat

Sámediggi hálldaša ruđaid čuovvolit ráđdehusa doaibmaplána dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii sámi álbmogii, Mánngabealátvuolta ja ovttadássásašvuolta. Stuurimus oassi ruđain juolluduvvo dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide ohcamiid vuodul.

Jagis 2007 lea Sámediggi juolludan badjelaš 3 miljon ruvunno dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide dáid vuoruhuvvon áŋgiruššansurggiin:

guorahallan- ja prošeaktabarggut main lea ulbmilin heivehit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi duohtavuhtii.

bargovugiid ovddideapmi ja doaibmajuid heiveheapmi iešguđet dárbbuide dan dábálaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas sámi guovlluin.

dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpaheapmi sámegeijas ja kulturáddejumis.

prošeavttat main lea ulbmilin ovddidit evttohusaid buriid veahkkeneavvuide vai sáhtta mihtidit ja sihkkarastit kvalitehta dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas sámi álbmogii.

Sámediggi lea searvan prošeaktaruđain mánngga buori prošeaktii. Ovdamearkan sáhtta namuhit Omasvuona suohkana guokte prošeavtta gárrenmirkofuolahusas ja dearvvašvuodasuorggis.

Prošeavttaid ulbmilin lea fievrridit sámi giela ja kultuvrra suohkanlaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldahkii. Čakčamánuš bovdii suohkan vásáhuskonferánsii gos ovdanbukte prošeavttaid bohtosiid. Nugo lea boahán ovdan raporttain ja konferánsa ovdanbuktimis, leat doaimmaid bohtosat leamaš positiivalaččat ja buorit. Sámediggi doalai sáhkavuoru ja oassálastii konferánsas. Sámediggi lea maid juohkán stipeandaid lassiohppui psykososiálalaš barggus mánáid ja nuoraid gaskkas.

Mis leat unnán duodaštuvvon dieđut sámi mánáid bajásšaddaneavttuid birra. Mii diehtit ahte mánáidsuodjalusas váilu sámi giella ja kulturgelbbolašvuolta. Dat mielddisbukta ahte sámi váhnemiida/ovddasteddjiide soaita leat váttis váldit oktavuoda mánáidsuodjalusain ja veahkkebálvalusain. Mii eat ge dieđe galle sámi máná leat dárú biebmuovttuin. Dán lea Sámediggi mánngii deattuhan ovddasvástideaddji eiseválddiide, ja áigut ain deattuhit dan. Sáhtta maid leat ágga geahčadit fylkkamánni bearráigeahččandoaimma go guoská sámi giela ja kultuvrra áimmahuššamii bálvalusain.

Maiddá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas muđui váilu sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta. Dan dihtii lea deatalaš dan áimmahuššat iešguđet dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš oahpuin.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Álggahus

Lávdegoddi oaivvilda ahte Sámedikki jahkediđáhus ja rehketdoallu válddahálla vuđolaččat Sámedikki barggu 2007:s. Jahkediđáhusas čujuhuvvo maiddá boahteáiggi hástalusaid. Sámediggi vuordá ahte Sámedikki bušeahtha loktejuvvo daid bušeahttadárbbuid ektui mat leat namuhuvvon Sámedikki 2008 bušeahthas, kapihttalis 18 bušeahttadárbbut 2009, ja dasto ahte dárbbuid ja juolludusaid gaskasaš erohus jeavdaduvvo.

Lávdegoddi oaidná daid sierra hástalusaid mat leat surggiin sámi giella, kultuvra, ealáhusat, oahpahus ja dutkan, biras- ja kultursuodjaleapmi, dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagat, riikkaidgaskasaš solidari-

tehta ja eamiálbmotpolitihkka, láhka- ja suodjalanbarggu čuoovoleapmi, konsultašuvdnašiehtadus, bušeahhtaprošedyrat, ja dasto golut ođđa válgaortnega atnui váldima oktavuodas.

Álbmotriekti lea guovddažis árvvoštallamiin movt bušeahhtalaš rámmat sámi ulbmiliidda galget mearriduvvot. Norga lea dohkkehan máŋga riikkaidgaskasaš konvenšuvnna, julggaštusa ja šiehtadusa main lea mearkkašupmi eamiálbmogiid ja etnalaš veahádagaide riektedillái.

Sámedikki višuvdna lea: “Máŋggabealát servodat huksejuvvon sámi árvvuid, vuodđudeaddji olmmošvuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš oktiigullevašvuoda ala”. Ja min bajimuš mihttomearri lea: ”Iešmearrideapmi, mas sápmelaččaid vuoigatvuodát álbmogin ja eamiálbmogin leat vuodđun.”

Iešmearridanvuoigatvuohta adnojuvvo oktasaš vuodđoolmmošvuoigatvuohtan. Dat boahhtá albmosii ON-soahpamuša ulbmilis, nugo čuožžu vuosttaš artihkkalis nr 2. Dasa lassin boahhtá dát prisihppa ovdan seammasullasaš mearrádusain ON-konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid (SP) hárrái vuosttaš artihkkalis ja ON-konvenšuvnna ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid (ESK) hárrái vuosttaš artihkkalis. Sámedikkis lea dat áddejupmi ahte sámiide gullá iešmearridanvuoigatvuohta SP ja ESK vuosttaš artihkkaliid vuodul. Iešmearridanvuoigatvuohtii gullá vuoigatvuohta mearridit iežas ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami.

Sámediggái biddjojuvvojit dađistaga stuorát vuordámušat politihka ovddideaddjin ja vuolggaheaddjin sámi servodaga ektui. Go Sámediggi galgá árrjaleabbot bargat politihkain, de dárbbasa dat maiddá alla fágalaš gelbbolašvuoda ollu surggiin. Sámediggi lea maŋimuš jagiin váldán badjelasaš doaimmaid hálddašeami maid ovdal leat stáhtalaš orgánat hálddašan, almmá ahte vástesaččat leat addojuvvon ođđa resurssat politihka ovddideapmái ja čuoovoleapmái dáid surggiid siskkobeaide.

Sámediggái eai leat addojuvvon resurssat ekonomii- ja bargiidstivremii daid hálddašandoaimmaid ektui mat leat sirdojuvvon Sámediggái. Jos sámi servodat galgá oažžut seammalágan bálvalusaid go muđui eará servodat oažžu, leš dal sáhka giela, oahppagirjiid, dáidaga, kulturárbbi ja ealáhus- ja kulturovddideami birra, de ferte sámi hálddašeapmái Sámedikki demokráhtalaš stivrema vuolde addojuvvot vejolašvuohta rekrutteret ja bisuhit olbmuid geain lea máhttu ja gelbbolašvuohta. Sámi almmolašvuoda ovddideami oktavuodas adno dáidu dađistaga beavttálmahttit hálddašanbálvalusaid, muhto adno maid áddejupmi ja dáhttu áŋggirdit stuorát ekonomalaš resurssaid ovdii.

Go Sámediggi galgá deavdit dan rolla mii dasa lea biddjojuvvon, de ferte ekonomalaš doaimbavuodđu leat dakkár dásis ahte sámi álbmoga vuordámušaid sáhtta ollašuttit dohkálaš vugiin. Sámediggi oaivvilda ahte bušeahhtta sámi ulbmiliidda fertejit nannejuvvot mealgat.

Mearkkašumit:

Lávdegotti eanetlogus, Norgga sámiid riikasearvi (NSR) lahtuin Åge Nordkild, Mikkel Nils A. Sara, Kirsti Guvsám, Miriam Paulsen, Ann-Mari Thomassen ja Gunn Britt Retter *(NSR/SjP)*, *Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb) lahtuin* Magnhild Mathisen, Ronny Wilhelmsen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Hilde Nyvoll ja Egil Olli, *Finnmárkulistu labuts (Fin)* Toril Bakken ja *Sámeálbmotbellodaga (SáB) lahtus* Anja Graven leat čuoovvovaš mearkkašumit:

Sámi ovttasbargu

Lávdegotti eanetlogu oaidná deatalažžan nannet Sámi parlamentáralaš ráđi sajádaga vai orgána sáhtta doaimmat ovttasbargoorganan Norgga, Ruota ja Suoma sámedikkiid ja sámiid gaska Ruošša bealde. Lávdegoddi lea duhtavaš go ruhtadeapmi Sámi parlamentáralaš ráđđái dál orru čuoavdásan, muhto atná deatalažžan ahte SPR:ii sihkarastojuvvojit ekonomalaš eavttut vai orgánas livččii vejolašvuohta viidáset ovddidit rájáidrástá sámi doaimma.

Sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid dohkkeheapmi ja láhkii čatnan

Lávdegotti eanetlohku vuordá ahte sámi vuoigatvuodadimensuovdna meannuduvvo ollislaččat ja olles sámi geavahan- ja ássanguovllu ektui. Dain iešguđet lágain mat bohtet Sámi vuoigatvuodálávdegotti nuppi árvlusa bohtosa olis ja Riddoguolástuslávdegotti árvalusa olis, fertejit leat čielga mearrádusat maiguin sihkkarastit sámi ávnnaslaš kulturvuodosa, searvama almmolašrievttálaš hálddašeapmái ja deattuhannjuolggadusat maiguin sámi beroštumit mearrádusain gozihuvvojit. Lágat maid galget leat čielgasit álbmotrievtti siskkobealde.

Boraspirehálddašeapmi

Lávdegotti eanetlohku lea čuvvon ságastallama boraspirevahágiid birra ja gokčetgo buhtadusortnegat vahágiid, ja ahte gávdnojit mánggalágan oainnut dan ektui. Lávdegotti eanetlohku oaidná ahte álohii bohtet eahpádusat das ahte leatgo boraspirevahágit dieđihuvvon riehta. Dán geažil gártá ealáhus fuones čuvгии. Erenoamážit lea boazodoalus váttisvuohta duođaštít vahágiid earret eará dan geažil go boazodoallu geavaha viiddis eatnamiid, doaibmadilli molsašuddá ja duođaštandiliid geažil. Lávdegotti eanetlohku oavvilda ahte berre ánggirdit doaibmabijuiguin movt duođaštít duohta vahágiid maiguin buktit albmosii boraspirevahágiid. Dalle sáhtášii čađahit eastadeaddji doaibmabijuid ja buoridit raporterenvuogádagaid. Dát buvttihivččii maiddái buoret luohttamuša stáhtalaš eiseválddiid ja erenoamážit boazodoalu gaska go guoská duohta boraspirevahágiidda.

Lávdegotti NSR sámediggejoavkke ja SáB lahtut ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Sámi mánáid vuoigatvuodát

Sámeálbmotbellodaga gažaldaga oktavuodas Sámediggeráđđái lávdegoddečoahkkimis 13.02.08 bođii ovdan ahte dálás Sámediggeráđđi ii hálit sierra sámi mánáidáittardeaddji ja ahte Sámediggi galgá joatkit áittardeaddjin sámi mánáid vuoigatvuodaid ektui. Dálás dilis eai suodjaluvvo sámi mánáid vuoigatvuodát doarvái bures. Lávdegotti mielas lea Sámediggeráđi vástáduš go guoská sámi mánáid-áittardeaddjái šállošahhti. Danne go livčči dárbu oažžut sierra áittardeaddji mas lea sihke fágalaš gelbbolašvuohta ja sámi áddejupmi. Ášševiidodat ja dárbu oažžut sámi mánáidáittardeaddji lea dan muttos stuoris ahte dili ii sáhte buoridit dálás ortnegiid bokte.

Evttohus:

NSR sámediggejoavkke, Bargiiddbellodaga sámediggejoavke (Bb), Finnmarkulisttu (Fin) ja Sámeálbmotbellodaga (SáB) evttohus:

Evttohus 1

Sámediggi

Sámediggeráđi sadjái biddjojuvvo Sámediggi.

Sámediggi

Vuosttaš teakstaossá: rievdadus nubbin mañimuš cealkagis:

Sámiin go lea álgoálbmot lea álbmorievttálaš vuoigatvuohta oažžut erenoamáš kultursuodjalusa ja iešmearrideami.

Ovttasbargošiehtadusat

Ođđa goalmát cealkka nuppi teakstaossái:

Ođasmahttojuvvon šiehtadusas Romssain lea eanet biddjojuvvon deaddu ealáhusovddideapmái, areálaáššide ja buktá ođđa ánggirdemiid mánáid ja nuoraid ektui. Dasto viidáset ovddiduvvo dat viiddis ánggirdeapmi sámi kultuvra siskkobealde, man oktavuodas maiddái sámi kulturguovddážiidda addojuvvojit ođđa ovddidanvejolašvuođat.

Ovttasbargošiehtadusat

Ođđa mañimuš cealkka vuosttaš teakstaossái:

Goappašat bealit fertejit čuoovvolit šiehtadusaid. Jahkásaš stáhtus lea deatalaš ulbmiliid juksanbarggus.

Hálddašanođastus

Ođđa teakstaoassi:

Sámediggi lea konsultašuvnnain ráddehusain dovddahan ahte háliida gievrrat regiovnín nu ahte stuorát doaimmat sirdojuvvojit guovlluide. Dán geažil livččii álkit plánat ollislaš perspektiivva vuodul. Guovllut sáhttet stivret resurssaid seamma sektuvrrain ovttá guvlui ja háhkat vejolašvuodaid oktasaš guovllulaš plánemii. Deatalaš lea sihkkarastit guovlluide resurssaid ja gelbbolašvuoda vai sáhttet čuoovvolit stáhta sámedipolitiikka. Deatalaš lea ahte Sámedikkis lea duohta sajádat daid stivrejeaddji orgánain mat hálddašit resurssaid dakkár guovlluin gos lea sámi árbevirolaš ávkkástallan ja ássanguovllut, ILO-konvenšuvnna 169 ektui. Dát prinsihppa ferte geavahuvvot resurssaid guovllulaš hálddašeami oktavuodas.

Jahkásaš čoahkkimat sámeministariid ja sámedikkiid presideantaid gaska

Lasáhus nuppi teakstaoassái:

Mearrádus lea historjáláččat deatalaš álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid ja friijavuodaid dohkkehanbarggus. Julggaštusain nannejuvvo ahte álgoálbmogiin lea seamma árvu ja sis leat seamma vuoigatvuodát “álbmogin” go muđui eará álbmogiin.

Davviguovloovddideapmi

Ođđa mañimuš cealkka:

Sámediggi lea maid addán doarjaga Riddu Riđđu davviálbmogiid guovddáži.

ON

Nubbi teakstaoassi sirdojuvvo kapihttali Davviguovloovddideapmi.

ON

Goammát teakstaoassi sirdojuvvo kapihttali Ealáhusat.

ON

Njealját teakstaoassi sirdojuvvo kapihttali Barentsovttasbargu.

Vuoigatvuodát

Nuppi teakstaoasis rievdaduvvo vuosttaš cealkka:

Sámiid álbmotválljen orgánan Norggas lea Sámedikki ulbmilin bargat dan ala ahte sámiid vuodđo-vuoigatvuodaid dohkkeheapmi, lágaid implementeren ja geavatlaš hálddašeapmi leat vuodđun sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ja iešguđet sámi árbevieruid eksisteanssa goziheamis ja nannemis.

Vuoigatvuodát

Nuppi teakstaoasi mañimuš cealkka rievdaduvvo:

Loahpalaš konklusuvnnat ja mearrádusat eai galgga dahkkojuvvot ovdalgo Sámediggi lea daidda guorrasan.

Iešmearrideapmi

Lasáhus njealját teakstaoassái:

Deatalaš bealli iešmearrideami oktavuodas lea dat ahte ii galgga addojuvvot lohpi makkárge stuorra ja viiddis duohtademiide sámi guovlluin sámiid dasa mieđakeahtá. Sámediggi oaivvilda ahte prinsihpas eaktodáhtolaš miehtama ektui dieđiheami vuodul lossa duohtadanáššiin lea deatalaš mearkkašupmi ja dasa lea doarjja álbmotrievttis. Prinsihppa lea deatalaš sámiid ávnnaslaš kulturvuodđosa sihkkarastima rahčamušaid oktavuodas.

Iešmearrideapmi

Mañimuš teakstaoassi rievdaduvvo leat ná:

Sámediggi oaivvilda ahte lunddolaš vuolggasadji ja eanemus konstruktiiivvalaš ságastallamii iešmearrideami ektui lea dat ahte eanet bidjat guovddáži iešmearridanvuoigatvuođa váldosisdoalu, namalassii ahte sámít friija galget sáhttit mearridit sin ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami, ja sin iežaset ulbmiliidda friija geavahit iežaset luondduresursaid. Sámediggi lea oaidnán ahte rádddehus ollu oktavuodain lea gávnahan dárbbaslažžan dadjat ahte eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta lea ráddjejuvvon dainna lágiin ahte ii leat vejolaš ásahit sierra stáhta. Sámiid beales ii leat áigumuš ja maid eai goassige leat čuoččuhan ahte háliidit luvvejuvot stáhtas. Danne bahkke dát caggat ságastallama álgoálbmogiid iešmearrideami birra oppalaččat dan sadjai go viidáset ovddida áddejumi ja ovddideami.

Riikkaidgaskasaš álbmotrievttálaš gaskaomiid ovddideapmi ja čuovvoleapmi

Ođđa cealkka nubbin maŋimuš teakstaoassái:

Sámediggi váillaha dattetge Ráddehusa posišuvnna dás, ja vuordá ahte Norga doaimmašii láidesteaddjin Suoma ja Ruota ektui davviriikkalaš sámekonvenšuvnna ollašuttimis.

Suodjalanplánat

Ođđa cealkka maŋŋá nuppi teakstaoasi:

Konsultašuvnnat ja gulahallan maŋgga hálldašandásis gáibidit ollu resurssaid Sámedikkis. Sámediggi vuordá eanet resurssaid dáid doaimmaid goziheapmái.

Dálkkádatrievdamat

Ođđa goalmát teakstaoassi:

Sámi ealáhusain lea marginála dilli ja daid ekonomiiija lea rašši. Dálkkádatrievdamat ja birasnuoskideapmi buktet ođđa hástalusaid doaimma, areálaid ja goluid ektui. Davviguovlluid ekovuogádagat bidjet vuođu min ealáhusaide. Dát ekovuogádagat leat rašit rievdamiid ektui, mii fas váikkuha resurssavuođu. Rašisvuodanalsain ja heivehanstrategiijain ferte váldit vuolggasaji ealáhusaid árbemáhtus.

Mohtorjohtalus

Nubbin maŋimuš cealkka vuosttaš teakstaoasis rievdaduvvo leat ná:

Vuosttažettiin goarida mohtorfievrruiguin eanet johtin sámi kultuvrra luondduvuođu, muhto nuppe dáfus sáhtta dat fas leat mielde nannemin sámi kultur- ja luonddudálloalu.

Kulturmitosuodjaleapmi

Gávccát teakstaoasis sihkkovuođu cealkka:

Stuorradiggi dat ain dattetge joatka bajimuš čanastagaid bidjamiin Norgga ollislaš kulturmitopolitiikkii lánka- ja bušeahttaevttohusaid bokte, stuorradiggedieđahusaid meannudeami bokte.

Sámeálbmotfoanda

Ođđa nubbi teakstaoassi:

Sámeálbmotfoandda ásaheapmi lea dušše okta lánka dan guvlui ahte njulget daid vahágiid ja gillámušaid maid sámít álbmogin leat gártan gillát maŋga sohkaolvvva. Foanda okto ii leat doarvái njulget daid gillámušaid maid dáruiduhttin lea dagahan. Ain lea stáhtas ovddasvástádus njulget daid vahágiid maid geažil sámi álbmot lea gártan gillán.

Kultuvrralaš ovdanbuktin

Vidát teakstaoassái ođđa maŋimuš cealkka:

Sámediggi lea duppalastán doaimmadoarjaga teahteri 2008 bušeahtas.

Sámi ásahusat

Nuppi teakstaoassái nubbi ođđa cealkka:

Plána lea ráhkaduvvon Sámedikki mearrádusa vuođu mii guoská sámi museadoaimma oassečielgga-deapmái Davvi-Norlánddas ja Romssas, mas Sámediggi bijai vuođđun ahte Várdobáikái biddjojuvvo sámi museaovddasvástádus Máttá-Romssas/Davvi-Norlánddas.

Sámi ásašusat

Vuosttaš teakstaoasis rievdaduvvo nubbi cealkka leat ná:

Buot ásašusaid namat sihkkojuvvojit ja sadjái biddjojuvvo: ...muhtun sámi ásašusaiguin”

Valáštallan

Maŋimuš teakstaoassi sihkkojuvvo.

Museat

Maŋimuš teakstaoasi rievdadus cealkagis:

Sámediggi vuordá ahte Várdobáiki sámi guovddáš ollašuthtojuvvo maŋŋá go huksemat mat leat jođus Ája sámi guovddážiis lea gearggahuvvon.

Giella

Čuovvovaš biddjojuvvo vuosttaš ja nuppi cealkaga gaskii vuosttaš teakstaoasis giella birra:

Eanáš kultuvrrain lea giella okta dain deataleamos beliin. Sámeigiella buvttiha identitehta ja gullelaš-vuođa bargui sámiid eksisteanssain ja árbejuvvon vuoigatvuođaiguin sin iežaset árbevirolaš resurssaid ja eatnamiid ja čáziid ektui. Duohtavuohta lea dasto ahte sámeigiella, nugo earáge eamiálbmotgielat, leat sakka áitojuvvon. Ballu lea ahte sámi giella ja suopmanat jávket.

Oahpahus

Ođđa nubbi teakstaoassi:

Gávnos

Sámediggi lea mearridan sámi sisdoalu hui máŋggá nationála oahppaplánii vuodđooahpahusa váste, ja lea dan oktavuodas ávžžuhan Máhtodepartemeantta buoridit gelbbolašvuođa Norgga skuvllain. Dan geažil lea Oahpahusdirektoráhta ráhkadan Gávnos-gihppaga ovttasráđiid Sámi allaskuvllain. Gávnos lea fágalaš resursagihpa oahpaheddjiid váste.

Oahpahusláhka ja láhkaásahusat

Goalmát teakstaoassái ođđa nubbi cealkka:

Sámediggi lea bajidan Sámedikki mearrádusa ahte sámi mánáin olggobealde sámeigiela hálddašan-guovllu galgá ja ferte leat vuoigatvuohta sámi oahpahussii maiddá sámeigilli vuodđo- ja joatkkaskuvllain. Sámeláhka ferte rievdaduvvot dainna lágiin dát vuoigatvuođat sihkkarastojuvvojit.

Duodji

Ođđa teakstaoassi:

Sámediggi oaidná ahte duodjeealáhusas lea erenoamáš dárbu doaimbabiđuide maiguin sihkkarastit rekrutterema ealáhussii. Sámediggi áigu vuoruhit duodjedáložiid huksema ja doaimma doaimbabiđu nannet rekrutterema duodjeealáhussii.

Duodji

Sihkkot cealkaga:

Sámedikki mielas ii leat ulbmillaš vuolidit duoji dienasgáibádusa 50 000 ruvnnos 30 000 ruvdnui.

Eanandoallu

Njealját teakstaoasis sihkkojuvvojit cealkagat:

Globála liegganeapmi mielddisbuktá ahte šaddet bivvalit dálkkádagat dain guovlluin gos sámi eanandoallu doaimmahuvvo. ...(...) ja dan rájes loahppa teakstaoassi.

Eanandoallu

Maŋimuš teakstaoassái ođđa maŋimuš cealkka:

Doarjjaortnegis leat vuoruhuvvon ođđa vistit ja doaimbavisttiid divvun.

Boazodoallu

Maŋimuš cealkka kapihttalas sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Dan ođđa boazodoallolága olis, sáhtta guovllustivra mearridit ahte soabadallan galgá čađahuvvot guovtti beali gaskka mat ovttas eaba nagot čoavdit gičču.

NSR sámediggejoavkeku evttohus:

Evttohus 2

Konsultašuvnnat

Ođđa njealját teakstaossai:

Konsultašuvdnaortnet addá Sámediggái vejolašvuoda aktiivvalaččat searvat láhkaproseassaide ja eará áššiide main lea stuorra mearkkašupmi sámiide. Vásihus dán rádjai lea čájehan ahte Sámedikkis mángga konsultašuvnnas lea leamaš gáržžes vejolašvuolta ovddidit oainnus láhkaevttohusa ráhkadettiin. Dat lea dagahan dan ahte guovddáš sámepolitihkalaš prinsihpat eai leat válđojuvvon mielde viidáset proseassas. Ollu oktavuodain leat departemeanttat boahtán konsultašuvnnaide dárbbaslaš fápmudusaid haga. Dát lea váttasmahtán vejolašvuoda gávdnat oktasaš čovdosiid. Konsultašuvdna-proseassas lea maid leamaš váilevaš diehtujuohkin departemeanttaid beales ja dokumeanttat leat váilon, ja ahte čuolbmačilgehusat mat čatnasit eamiálbmotrievttálaš áššiide duvdiluvvojit boahhteáiggi ja bálddalis proseassaide mii lea dagahan dan ahte áššit eai šatta ollislaččat árvvoštallojuvvot ja meannuduvvot.

Anadroma ja meara resurssaid hálddašeapmi

Lasáhus maŋimuš teakstaossai:

Ráđdehus botkii konsultašuvnnaid Sámedikkiin dán áššis ja ovddidii diedáhusa almmá doalakeahttä beavdegirjái čállojuvvon lohpuhusa ahte ráhkaduvvo notáhta mas selvehuvvoi movt struktuvra-doaibmabijut sáhttet váikkuhit sámi beroštumiide álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui.

Finnmarkslista (FIN) evttohus:

Evttohus 3

Ealáhusat

Vuosttaš teakstaossi nubbi linjá rievdaduvvo leat ná:

Árbevirolaš ealáhusbargu fertte sihkkarastojuvvot ja viidáset ovddiduvvot,

Viđát teakstaossi nubbi linjá rievdaduvvo leat ná:

”Ollu fitnodagat lea rašit ja dain leat dávjá váttna resurssat

Birashástalusat:

Čuovvovaš teakstaossi lasihuvvo vuosttaš teakstaossin kapihttalii ealáhusat:

Birasnuoskkideapmi ja dálkkádatrievdamat buktet stuorra eahpesihkarvuoda sámi guovlluin. Birasmirkkuid čoahkkaneapmi merrii buktá hástalusaid guolástusealáhussii, lassánan oljodoaibma sáhtta áitit mearreresurssaid, ja polaid vejolaš suddan addá stuorra riekkisváikkuhusaid lundui ja servodateallimii davviguovlluin. Globála liegganeapmi sáhtta addit boanddaide ja meahcásteddjiide guhkkit sesonggaid, seammás sáhttet boahit ođđa šlájat ja áitit daid šlájaid mat juo gávđnojit. Eahpedássedis dálkkádat ja stuorát nuoskkideapmi sáhtta goittotge buktit stuorra hástalusaid, ja gáibida dáiddu nuppástusaide ja hutkáivuoda árbevirolaš ja ođđa ealáhusaid ektui mat šaddet.

Ođđa teakstaossi, biddjojuvvo nubbin maŋimuš teakstaossin kapihttalii ealáhusat:

Hástalusas lea defineret ”sámi guovlluid” ealáhusovddideami oktavuodas seamma guovlun mat gullet Sámi ovddidanfoandda (SOF) doaibmaguvlui. SOF doaibmaguvlui gullet nu gohčoduvvon ”válđosámi guovllut” ja dasto guovllut maid muhtun gielddat leat ohcan válđojuvvot mielde váikkuhangaskaoapmeortnegii. Doaibmaguvlu lea dađistaga viiddiduvvon, almmá ahte leat

biddjojuvvon eanet ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ealáhusovddideapmái. Geavahas mearkkaša dát dan ahte šaddet unnit ekonomalaš váikkuhangaskaoamit maid juohkit, ja váilot ruđat ealáhusovddideapmái olggobealde "váldosámi" guovlluid. Ovddidanbarggus sáhtta dát hehttet buriid ealáhusásahemiid guovlluin gos orrot unnán sámít. Erenoamážit riddoguovlluin čuohtá mearrasámi álbmogii dát bonju juohku.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuoovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa mearrádussan.

Evttohus 4, áirras Olaf Eliassen, Guovddášbellodat

Vuoigatvuođat 6. siiddu 3. cealkkaoassin

Sámediggi lea fuolastuvvan go skuvllat ollu sámi báikegottiin heaittihuvvojit gielddaid heajos ekonomiiija geažil. Sámediggi bivdá eiseválddiid farggamusat álggahit doaibmajuid vai skuvllat bisuhuvvojit, mii mearkkaša buot gillii, kultuvrii ja ássamii Sámi iešguđet sámi servodagain.

Čoahhkinjođihangoddi dohkkehii ahte Toril Bakken rievdata evttohus 3 čuodjat ná:

Ealáhusat

Vuosttaš teakstaoasi nubbi cealkka:

”Árbevirolaš ealáhusbarggu ferte sihkkarastit ja viidáset ovddidit...”

Nubbin maŋimuš teakstaoasi nubbi cealkka:

”Ollu fitnodagat leat rašit ja dain leat dávjá vátna resurssat...”

Ođđa teakstaoasi, s. 26 sámegeiloasis, biddjo nubbin maŋemus teakstaoassin ealáhuskapihhtalis:

*Lea hástalussan go "sámi guovllut" ealáhusovdánahhtinoktavuodas defineruvvojit seammaládjje go **geográfalaš doaibmaguovlu ohcanvuodot ealáhusovdánahhtima doarjagiidda (ovdal "Sámi ovddidanfoandda doaibmaguovlu")**. Dán geográfalaš givlui gullet gohčoduvvon "guovddáš sámi guovllut" ja vel guovllut, gos muhtun suohkanat/gielddat leat ohcan beassat fárrui hálddašanguovloortnegii. Hálddašanguovlu lea veahážiid mielde viiddiduvvon, almmá lasihuvvon ekonomalaš váriid haga ealáhusovdánahhtimii. Duobtavuodas dát mearkkaša ahte leat unnit ekonomalaš várit, mat sáhttet juogaduvvot, ja ruhtaváili dan ealáhusovdánahhtimii, mii dáhpáhuvvá olggobealde "guovddáš sámi guovlluid". Ovđánahhtinbarggus dát sáhtta leat hehttebussan oazzumis buriid ealáhusásahemiid dain guovlluin, gos sámi álbmot lea unnitlohkun. Earenoamážit šaddá mearrasámi álbmot mearrarittu guovlluin dovdat dán jorggu juogu.*

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuoovvovaš vuoru mielde:

- Evttohus 4 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 3 nubbi oassi hilgojuvvui 36 jienain 1 jiena vuostá.
- Evttohus 3 vuosttaš oassi mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 2 mearriduvvui 20 jienain 17 jiena vuostá.

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Plána ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Sten Erling Jønsson, áššejođiheadđji	
2	Ann-Mari Thomassen	Johan Mikkel Sara
		Tor Mikalsen
		Marianne Balto
	Ann-Mari Thomassen	
3	Willy Ørnebakk	Kirsti Guvsám
		Toril Bakken
	Willy Ørnebakk	
4	Randi A. Skum	Bjarne Store-Jakobsen
		Willy Ørnebakk
		Marianne Balto
	Randi A. Skum	
5	Toril Bakken	Willy Ørnebakk
	Toril Bakken	
6	Isak Mathis O. Hætta	Olaf Eliassen
		Marianne Balto
		Toril Bakken
	Isak Mathis O. Hætta	
7	Olaf Eliassen	Willy Ørnebakk
		Marianne Balto
		Ann-Mari Thomassen
	Olaf Eliassen	
8	Johan Mikkel Sara	Bjarne Store-Jakobsen
		Randi A. Skum
	Johan Mikkel Sara	
9	Per Andersen Bæhr	Egil Olli
		Jarle Jonassen
		Willy Ørnebakk
10	Mikkel Nils A. Sara	Vibeke Larsen
		Bjarne Store-Jakobsen
		Olaf Eliassen
	Mikkel Nils A. Sara	
11	Hilde Anita Nyvoll	
12	Kirsti Guvsám	
13	Bjarne Store-Jakobsen	
14	Tor Mikalsen	
15	Magnhild Mathisen	
16	Terje Tretnes	
17	Kjersti Myrnes Balto	

18	Berit Oskal Eira	
19	Randi A. Skum	
20	Johan Mikkel Sara	
21	Egil Olli	
22	Isak Mathis O. Hætta	
23	Willy Ørnebakk	
24	Bjarne Store-Jakobsen	
25	Marianne Balto	
26	Ann-Mari Thomassen	
	Ann-Mari Thomassen, čoahkkinnortnegii	
	Sten Erling Jønsson, áššejođiheddji	
	Randi A. Skum, čoahkkinnortnegii	
	Tor Mikalsen, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi

Sámediggi atná vuodđun ahte Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala: sápmelaččaid ja norgalaččaid. Goappašiid álbmogiin leat seamma vuoigatvuođat ovddidit iežaset kultuvrra ja giela. Sámiin go lea álgoálbmot lea álbmotrievttálaš vuoigatvuohta oažžut erenoamáš kultursuodjalusa ja iešmearrideami. Sámediggi bargá sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid- ja servodat-eallima ealáskuhttimiin.

Sámedikki doaimman lea go lea sámiid parlameanta, ovddidit dakkár politihka mas lea ávki sámi servodahkii. Seammás galgá Sámediggi oažžut duohta váikkuhanfámu politihka johtui bidjamii dain surggiin mat leat deatalaččat sámi servodahkii. Sámedikkis galgá leat duohta váikkuhanfápmu politihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttuid mearrideamis.

Ođđa válgaortnet

Sámediggi lea ovddidan lánkaevttohusa ođđa válgaortnegii mii lea sáddejuvvon Bargo- ja searvadahttindepartementii. Lánkaásahus váldá vuolggasáji válgaortnega fágálávdegotti árvalusas mii ovddiduvvui cuoŋománus 2007. Ođđa válgaortnegis evttohuvvo earret eará ahte válgabiirriid lohku unniduvvo nu ahte 13 válgabiirre sadjái bohtet 7 ja áirasiid lohku unniduvvo nu ahte 43 áirasa sadjái bohtet 39. Nuppástusa ulbmilin lea váldoáššis oažžut eanet gorrelašvuođa jienastagaid ja dan gaskka geat välljejuvvojit Sámediggái, ja dasto sihkkarastit ahte válgaloahpparehkenastin manašii johtileabbot. Dasto oaivvilda Sámediggi ahte ođđa válgabiirriid namat berrejit čuožžut sámelágas. Danne leat ge válgabiirriid namat evttohuvvon sáme- ja dárogillii.

Sámediggi lea evttohan Ráđđehussii ahte addit Sámediggái válddi mearridit lánkaásahusaid sámediggeválgga čadaheami oktavuodas. Eaktun ferte leat ahte Sámediggi oažžu nu stuorra válddi go vejolaš mearridit válggaidis čadaheami. Departemeanta oaivvilda ahte ođđa válgaortnega galgá sáhttit váldit atnui áiggil ovdal 2009 válgga.

Dásseárvu

Dásseárvu lea heivehuvvon oassi Sámedikki politihkas. Sámedikkis lea ulbmilin heivehit dásseárvoperspektiivva buot bargguide Sámedikkis.

Sámediggi lea ságastallama bokte iešguđet organisašuvnnaiguin gávnnašan prošeavttaid maiguin sáhtta ovdidit dásseárvvu sámi servodagas. Sámedikki dásseárvoruđaiguin leat muhtun muddui ruhtaduvvon iešguđet prošeavttat ja konferánsat. Sámediggi čujuha erenoamážit konferánsii man fáddán lei nuorat ja seksuála miellaguottut Sámis. Sámediggi lea maiddái leamaš mielde ruhtadeamen seminára veahkaválddi birra mii dáhpáhuvvá lagas birrasis sámi báikegottiin, ja maid Norgga Sáráhkka lágidi. Dasto lea Sámediggi addán doarjaga dievdduidearvái Dievddut Guovdageainnus.

Ovttas mánggáin sámi organisašuvnnain lea Sámediggi lágidan davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa, Sámis. Konferánssa ulbmilin lei ovttahttit sámi dásseárvobarggu árahuvvon davviriikkalaš ovttasbargui. Guovddázis lei sohabealdásseárvu sámi servodagas erenoamážit, ja álgoálbmotservodagas oppalaččat. Konferánssas ledje oasseváldit Norggas, Ruotas ja Suomas, ja dasto álgoálbmotovddasteaddjit Ruonáeatnamis ja Davveoarje Ruoššas. Konferánsaraportta jurddaboadus lea ahte sámi dásseárvobarggu ferte institušonaliseret, ja ahte sámi dásseárvobarggu ferte oktiortnet njeallji riikkas.

Dásseárvokonferánssa čuovvoleapmin lágiduvvui miessemánus miniseminára dásseárvvu birra Sámedikki áirasiidda. Dan oktavuodas ovdidi Sámediggeráđdi dásseárvopolitihkalaš čilgehusa Sámedikki dievasčoahkkimii. Sámedikki dásseárvopolitihkalaš doaimaplána ovddiduvvo 2008:s.

Sámi statistihkka

Buriid politihkalaš mearrádusaid dahkamii atno máhtolašvuohta das movt servodat ovdána. Dasa dárbbášuvvo loguide ja máhtolašvuhtii vuodđuduvvon mearrádusvuodđu man bokte sáhtta oaidnit gos mii leat. Statistihkka ja dutkan leat dakkár gaskaoamit maid bokte sáhtta oaidnit man muttus mii leat, ja maiguin sáhtta mihtidit politihkalaš doaimabijuid beaktivuoda. Dál lea unnán statistihkka sámi servodatdiliid birra.

Rámmašiehtadus Sámedikki ja Statistihkalaš guovddášbyráa gaska sámiguoski statistihka buvttadeamis lea fas jotkojuvvon 2007:s. Sámi statistihka nubbi jahkegirji almmuhuvvo guovvamánus 2008. Statistihka lávdegoddi lea čohkkejuvvon geografija vuodul ja lea meroštallojuvvon guoskat Sámedikkis ohcanvejolaš ealáhusovddidan doarjagiid geografalaš doaimmaguvlui (davábealde Sáltođuodara). Statistihkalaš guovddášbyráa bargá ovttas Sámi allaskuvllain/Sámi instituhtain statistihkaid ráhkadeami oktavuodas.

2007:s biddjojuvvui fágalaš analysajoavku mii galgá jahkásaččat buktit raportta sámi servodaga dili ja ovdánandovdomearkkaid birra. Dát dahkkui konsultašuvdnašiehtadusa ektui mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.

Ovttasbargu

Guovllulaš ovttasbargu

Ovttasbargošiehtadusat

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid buot fylkkagielddaiguin sámi guovlluin. Ovttasbargošiehtadusat leat gaskaoapmin sihkkarastit eanet dásseárvu ja einnostahtti rámmaeavttuid. Ovttasbargošiehtadusaid ulbmilin lea nannet ja oidnosii buktit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Jahkásaččat dollojuvvojit čoahkkimat politihkalaš dásis guoskevaš fylkkagielddaiguin. Jahkásaččat

dieđihuvvo fylkkadikkiide ja Sámediggái doaimmaid, ovdáneami ja ruđaid birra mat leat geavahuvvon. Goappašat bealit fertejit čuovvolit šiehtadusaid. Jahkásaš stáhtus lea deatalaš ulbmiliid juksanbarggus.

Ovttasbargošiehtadusat ođasmahttojuvvojit ja áigequovdilastojuvvojit jeavddalaččat. Ođasmahttojuvvon ovttasbargošiehtadus Romssa fylkkagieldda ja Sámedikki gaska mearriduvvui skábmamánu dievasčoahkkimis. Ođasmahttojuvvon šiehtadus Romssain lea eanet biddjojuvvon deaddu ealáhusovddideapmái, areálaáššiiide ja buktá ođđa ánggirdemiid mánáid ja nuoraid ektui. Dasto viidáset ovddiduvvo dat viiddis ánggirdedapmi sámi kultuvra siskkobealde, man oktavuodas maiddái sámi kulturguovddážiidda addojuvvojit ođđa ovddidanvejolašvuodát. Bealit leat vuolláičállán ođasmahttojuvvon ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaska ja dat meannuduvvo 2008:s. Šiehtadus leat earret eará ođđa artihkkalat ceavzilis ovdáneami, Finnmárkku-opmodaga, arealahálddašemi ja álbmotdearvvašvuoda birra. Dasto lea das láchčojuvvon eanet ánggirusšán kultuvrrain, ealáhusovddidemiin ja davviguovlobargguin.

Jahkásaš čoahkkinn politihkalaš dásis Sámedikki ja fylkkagielddaid gaska máttasámi guovllus dollojuvvoi miessemánus. Čoahkkima ulbmilin lei geahčadit man muttos dat doaimbajuvvo leat mat šiehtaduvvojedje 2005 ovttasbargošiehtadus. Suorggit mat vuoruhuvvojit 2008:s leat giellaovddidanprográmma, sámi sisdoallu joatkkaskuvllain ja skuvlafierpmádagas. Dasa lassin lea sáváldahkan oažžut ovttasbarggu boraspiriid ektui.

Sámediggi áigu viidáset ovddidit ovttasbargošiehtadusa sisdoalu ja geografalaš doaimbagoovllu. Vuosttaš vuorus lea lunddolaš ovddidit ovttasbarggu Oslo gielddain.

Hálddašanođastus

Jagi 2010 rájes galgá hálddašepmi ođasmahttojuvvot. Ođđa álbmotválljen guovllut galget boahit dáláš fylkkagielddaid sadjai, ovddasvástáduš ja doaimmaid juohkáseapmi hálddašandásiid gaska galgá čilgejuvvot ja guovllulaš stáhta hálddašepmi galgá geahčaduvvot.

Sámediggái lea leamaš deatalaš fuolahit ahte doaimmaid sirdimat eai fuonidivčče dan váikkuhanfámu mii Sámedikkis lea áššesurggiin. Mii mearkaša dan ahte Sámedikkis ain galgá leat vástesaš váikkuhanfápmu go mii das lea konsultašuvdnašiehtadusa bokte maŋŋá go doaimmat sirdojuvvojit guovlluide.

Sámediggi lea konsultašuvnnain ráđdehusain dovddahan ahte háliida gievrat regiovnnaid nu ahte stuorát doaimmat sirdojuvvojit guovlluide. Dán geažil livččii álkit plánét ollislaš perspektiivva vuodul. Guovllut sáhttet stivret resurssaid seamma sektuvrrain ovttá guvlui ja háhkat vejolašvuodaid oktasaš guovllulaš plánemii. Deatalaš lea sihkkarastit guovlluide resurssaid ja gelbbolašvuoda vai sáhttet čuovvolit stáhta sámedipolitiikka. Deatalaš lea ahte Sámedikkis lea duohta sajádat daid stivrejeddji orgánain mat hálddašit resurssaid dakkár guovlluin gos lea sámi árbevirolaš ávkkástallan ja ássan-guovllut, ILO-konvenšuvnna 169 ektui. Dát prinsihppa ferte geavahuvvot resurssaid guovllulaš hálddašemi oktavuodas.

Sámi ovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea institušuvnnalaš ovttasbargu Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid gaska áššiin mat gusket sámiide maŋgga riikkas dahje sámiide go lea sierra álbmot. Ruošša beale sámit leat bissovaš searvit. SPR lea sámi jietna riikkaidgaskasaččat.

Norgga beale Sámediggi lea 2007:s váldán badjelassat SPR presideantaámmáha. SPR lea bargan ON álgoálbmotjuoggastusain ja davviriikkalaš sámedipolitiikkain.

Bissovaš foruma sešuvnnas miessemánus 2007 lágidii SPR sierra doaluid mas bargu davviriikkalaš sámedipolitiikkain váldojuvvui ovdan. Ovdal sešuvnna váldidii SPR álgaga lágidit ártkalaš

workshop mas ledje mielde stáhta eiseválddiid, sámedikkiid, álgoálbmotororganisašuvnnaid ja áššedovdiid ovddasteaddjit. Bissovaš foruma workshopas ráhkaduvvui raporta.

SPR atná dásseárvobarggu hui deatalažžan sámi servodahkii ja lea danne vuosttaš gearddi addán davviriikkalaš dásseárvobálkkašumi njukčamánu 2007. Bálkkašupmi addojuvvui Ristenrauna Maggai go son lea bargan sámi giela, sámi dearvvašvuodabálvalusaid ja gárrenávdnasiid boastutgeavaheaddjiid ektui.

Davviriikkaid ráđi rahpansešuvnnas Oslos golggotmánus deattuhii SPR presideanta ahte giella, biras ja árbevirolaš máhtolašvuodát leat deatalaš fáttát sámi álbmogi. Dasto ávžžuhuvvojede davviriikkaid stáhtat sihkkarastit dan ahte boahhteáiggi davviriikkalaš sámekonvenšuvdna šaddá duohtan.

Jahkásaš čoahkkimat sámeministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaskka

Davviriikkaid ministariin geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttain lea leamaš čoahkkin Stockholmmas skábmamánus. Dán čoahkkimis almmat ahte Sámi parlamentáralaš ráđi ruhtadeapmi dál orru ortnašuvvan, go bušeattaruđat leat addojuvvon geavahussii buot golmma riikkas. Dasto mearriduvvui ahte sámi giellabálkkašumi ”Gollegiella” árvoštallanlávdegotti lahttolohku unniduvvo nu ahte čieža lahtu sajis leat dál vihtta lahtu. Lahtut geahpeduvvojit dainna lágiin ahte dušše dan ráđdehusas mas lea ovdagoddi lea ovddasteaddji árvoštallanlávdegottis.

Ministarat ja sámedikkiid presideanttat leat duhtavaččat go ON váldočoahkkin lea mearridan álgoálbmotjulggaštusa. Álgoálbmotjulggaštus lea deatalaš sámpolitihka hábmemii Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruotta lea lohpidan jorgalahttit julggaštusa davvisámegilli ja ruotagilli. Mearrádus lea historjálaččat deatalaš álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid ja friijavuodaid dohkkehanbarggus. Julggaštusain nannejuvvo ahte álgoálbmogiin lea seamma árvu ja sis leat seamma vuoigatvuodát “álbmogin” go muđui eará álbmogiin.

Interreg IV A Davvi ja oasseprográmma Interreg IV A Sápmi

Dan odđa Interregprográmma prográmmaáigodagas 2007-2013, áigu Sámediggi ain searvat sámi prográmmii. Interreg IV A Sápmi galgá guoskat olles sámi ássanguvlui. Sámediggi Sámi parlamentáralaš ráđi norgga delegašuvnna bokte galgá ain evttohit ovddasteaddjiid sámi mearridanjovkui ja bearráigeahččanlávdegoddi.

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Davviguovloovddideapmi

Sámediggái lea hui deatalaš ahte davviguovlluid álgoálbmogiin lea nana posišuvdna ja doaibma iežaset dili ovddideami oktavuodas. Danne lea deatalaš jeavddalaččat gulahallat ja ságastallat davviguovloáššiid birra Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskka. Jahkebeallásaš oktavuohtačoahkkimiin Sámedikki ja Olgoriikkadepartemeantta gaskka lea leamaš sáhka čuovvovaš fáttáid birra; Davviguovlostrategijiat, álgoálbmotbargu Árktalaš ráđi rámma siskkobalde, Barentsovttasbargu, ON álgoálbmotjulggaštus, sámi prográmmat EU guovllulaš ovttasbarggus, boazoguodohankonvenšuvdna Norgga ja Ruota gaskka, bargu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain, sámiid árbevirolaš máhtolašvuodát ja dálkkádatrivdamat, diehtujuohkin- ja gulahallanprošeakta ealáhusovddidan vejolašvuodaid ja rámmaid birra sámi guovlluin ja kulturdimenšuvdna davviguovlluin ja dasto vel sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššamiid ruhtadeapmi. Maŋimus čoahkkin dollojuvui juovlamánus 2007.

Sámedikki mielas lea hui buorre go álgoálbmotvuoigatvuodát leat mielde dan barggus mii Olgoriikkadepartemeanttas lea olmmošvuoigatvuodaid ektui Ruoššas. Dán bargui buvttii Sámediggi rávvagiid Norgga ja Ruošša olgoriikkaministariid gaskasaš čoahkkimis cuoŋománus 2007. Daláš presideanta lei mielde Norgga delegašuvnnas go stáhtaministarat ledje guossin Ruoššas geassemánus 2007. Ságastallamiin lei eanaš sáhka energijaovttasbarggu, dálkkádaga ja davviguovloáŋgiruššamiid

birra. Sámediggi bivddii stáhtaministtara čoahkkimis Murmánskka guvernørain erenoamážit váldit ovdan daid hástalusaid mat gusket Guoládaga Sámi Radioi.

Álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš polárjagi oktavuodas lea Sámediggi ollu gerddiid deattuhan ahte álgoálbmotvuoigatvuođaid sihkkarastin mii váikkuha árbevirolaš máhtolašvuođaid ja luondduriggodagaid goziheapmái váikkuha positiivvalaččat maiddái dálkkádathástalusaid ektui.

Sámediggi lea 2007:s juolludan ruđaid mángga doaibmabidjui davviguovloáŋgiruššama oktavuodas. SEG – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš Deanus lea ožžon doarjaga prošehtii “Re-etablaring av familiebasert reindrift på Kola”. Sámediggi lea juolludan ruđaid Árranii Divttasvuonas studieplána ovddideapmái álgoálbmogiid hárrái davviguovloperspektiivvas. Diesa leat maid Norlánda fylkkagiella, ja ovttasbargobealit Árran ja Bodáddjo allaskuvla juolludan ruđaid. Sámediggi lea maid addán doarjaga Riddu Riđđu davviálbmogiid guovddáži.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu johtilit duohtan dahkat pilohttaprošeavtta sámiid árbemáhtu birra Sámi ášahusaid davviguovlofierpmádaga olis. Sámediggi oaidná dárbbaslaš ahte davviguovlostrategiijat konkreteriserejuvvojit dainna lágiin ahte ášahuvvo prošeakta árbemáhtu vuogádatlaččat kártemis, duođašteamis ja bisuheamis.

Árktalaš ovttasbargu

Sámediggi lea čuovvolan Árktalaš ráđi Norgga beale ovdagotti dan bokte go lea searvan Norgga delegašuvdnii Senior Arctic Officials (SAO) čoahkkimiin 2007:s. SAO-čoahkkimat čađahuvvojit virgeolbmuid dásis, ja áššit čuovvoluvvojit dađistaga ministtarčoahkkimiid gaskka. Dálkkádatrievdamat ja heivehanstrategiijat, ollislaš resursahálldašeapmi, nannejuvvon máhtolašvuohtadiehtovuoddu ja beaktileabbo ovttasbargu ceavzilis ovdáneami siskkobearde, leat áššiid gaskkas maiguin bargojuvvo. Prošeavttat lea jođus fáttáid ektui nugo dálkkádat, energiija, mearra, dearvvašvuohta ja bearráigeahččan. Sámediggi bargá lágga ovttas Sámiráđiin, mii lea okta guđa álgoálbmotorganisašuvnnas main lea stáhtus bissovaš oassálastin Árktalaš ráđis. Sámedikki dievasčoahkkin lea evttohan ahte ministtarčoahkkin cuoŋo-/miessemánus dollojuvvo Guovdageainnus. Dát váldojuvvui ovdan čoahkkimis Olgoriikadepartemeanttain juovlamánus.

Árktalaš ovttasbargu siskkilda maiddái ovttasbarggu parlamentáralaš čoahkkimiid gaskka árktalaš riikkain. Árktalaš parlamentariihkarkonferánssat lágiduvvojit juohke nuppi jagi. Áigodagain konferánssaid gaskka gozihuvvo ovttasbargu komitea bokte mii čoahkkana moddii jagis. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) dat čuovvu čoahkkimiid Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region (SCPAR). Čoahkkimiid áššelisttus leat earret eará leamaš davvi dimenšuvdna, EU maritiima politiikka, dálkkádatrievdamat ja dearvvašvuođa váttisvuođat. Dasa lassin lea maiddái plánejuvvoimin dat gávccát parlamentariihkarkonferánssa mii dollojuvvo Alaskas borgemánus 2008.

Barentsovttasbargu

Sámediggi atná deatalažžan nannet ja viidásetovddidit Barentsovttasbarggu mii lea okta áŋgiruššansuorgi davviguovloáŋgiruššama siskkobearde. Danne lea ge Sámediggi dat áidna mii juolluda jahkásaš doarjaga álgoálbmotkantuvrra doibmii Murmánskkas. Álgoálbmotkantuvra lea hui deatalaš Ruošša beale álgoálbmotovttasbarggu buorideami oktavuodas.

Álgoálbmotbargojoavku lea ráhkadan doaibmaplána álgoálbmogiid váste jagiide 2005 – 2008. Okta váldohástalusain doaibmabijuid duohtan dahkamis lea ruhtadeapmi. Sámediggeráđđi lea váldán ovdan Olgoriikadepartemeanttain váilevaš ruhtadeami.

Barents Youth Seminar 2007 lágiduvvui Roavvenjárggas Suomas. Seminára váldofáddán lei aktiivvalaš borgárnuohta ja šláddjivuohta. Doppe ráhkaduvvui julggaštus mii ovddiduvvui olgoriikka-ministtariidda ministtarčoahkkimis Roavvenjárggas skábmamánus. Julggaštusas deattuhuvvui ahte stáhtat fertelijt sihkkarastit álgoálbmotvuoigatvuođaid Barentsguovllus dainna lágiin ahte dohkkehit

ILO-konvenšuvnna nr 169, ja geavahit dan gieskat mearriduvvon ON-julggaštusa álgoálbmogiid vuoigatvuodaid hárrái barggusteaset.

Barents guovllulaš nuoraidráđi (BRYC) ja Barents guovllulaš álgoálbmotáššiid bargjoavkku (RWGYI) gaska dollojuvvui oktasaš čoahkkin seminárabeivviin. SNPL lea ovddastuvvon álgoálbmogiid ovddasteaddjin BRYC:s, ja Sámediggi hálddahusa bokte lea ovddastuvvon álgoálbmogiid ovddasteaddjin RWGYI:s.

Sámedikki ja Romssa ja Finnmárkku fylkkagielladaid gaskasaš ovttasbargošiehtadusa ođasmahttima oktavuodas leat bealit formalalaččat ovttaoaivilis erenoamážit bargat viidásat álgoálbmotovddastusa ektui Barentsrádis ja Barents guovllurádis, ja ahte várrejuvvojit ruđat álgoálbmogiid doaibmaplána čuovvoleapmái Barentsovttasbarggus.

Sámediggi deattuha ahte álgoálbmotperspektiiva deattuhuvvo go ovttasbargostruktuurat Barentsovttasbarggus geahčaduvvojit. Álgoálbmogat fertejit leat dássásaš bealit institušuvnnalaš ovttasbarggus.

Eurohpapolitihkalaš forum

Sámediggi láve searvat Eurohpapolitihkalaš forumii. Eurohpapolitihkalaš foruma čoahkkimis njukčamánu lei okta fáttáin ”Álgoálbmotdimenšuvdna Eurohpas – hástalusat ja vejolašvuodát”. Sámediggi veahkehii maiddái ovdal čoahkkima ja buvttii evttohusa sisdollui. Sámediggi searvvai maiddái čoahkkimii skábmamánu man fáddán ledje energiija ja dálkkádat.

ON

Ovttastuvvan našuvnnaid bissovaš álgoálbmotforum (PFII) doalai 6. sešuvnnas miessemánu 2007. Dán sešuvnna váldofáddán ledje álgoálbmogiid eatnamat, guovllut ja luondduresurssat. Sámedikk, Sámiráđđi, Ruonáeatnama ruovttustivra ja ICC leat ráhkadan semináraportta mii ovddiduvvui ON bissovaš forumii Arctic Regional Workshop vuodul mii dollojuvvui Københámmanis njukčamánu. Sámediggi oaidná ahte leat stuorra hástalusat dieđáhusa vuoruhuvvon doaibmajuib čuovvoleami oktavuodas riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid hárrái, erenoamážit dieđáhusa bajimus strategijaid ektui. Sámediggi vuordá ahte fargga ášahuvvošii fásta rámmajuolludus Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu vástte Olgoriikkadepartemeantta bušeahta bokte.

Vuoigatvuodát

Bajimus dásis guoskkaha Sámedikki doaibma juohkelágan vuoigatvuodagažaldagaid buot servodatsurggiid siskkobealde. Sámiin leat iešguđetlágan vuoigatvuodát; individadásis, sierra álbmogin ja álgoálbmogin. Sámiin leat árbejuvvon vuoigatvuodát sin árbevirolaš eana- ja čáhceguovlluide ja vuoigatvuodta dáid guovlluid resurssaide mat leat vuodđun oktasaš ávnnaslaš kulturvuđđosii. Vuoigatvuodain lea oktavuodta maiddái surggiide nugo gillii, oahpahussii, dearvvašvuhtii ja kulturmuittuide. Riektivuodđu vuolgá riikkaidgaskasaš álbmotrievttálaččat geatnegahtti konvenšuvnnain, norgga siskkáldas rievttis ja sámiid boares vieruin ja riekteáddejumiin.

Sámiid álbmotválljen orgánan Norggas lea Sámedikki ulbmilin bargat dan ala ahte sámiid vuodđo-vuoigatvuodaid dohkkeheapmi, lágaid implementeren ja geavtlaš hálddašepmi leat vuodđun sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ja iešguđet sámi árbevieruid eksisteanssa goziheamis ja nannemis. Sámediggi áigu vuoruhit barggu ahte sámi vuoigatvuodaproseassaide mat leat jođus sihkkarastuvvojit johtilit konklusuvnnat ja gávnojit dakkár čovdosat mat dávistit sámi historjjálaš vuoigatvuodaide ja álbmotriektái. Loahpalaš konklusuvnnat ja mearrádusat eai galgga dahkkojuvvo ovdalgu Sámediggi lea daidda guorrasan.

Sámediggi lea fuolastuvvan go skuvllat ollu sámi báikegottiin heaittihuvvojit gielddaid heajos ekonomijja geažil. Sámediggi bivdá eiseválddiid farggamusat álggahit doaibmabijuid vai skuvllat bisuhuvvojit, mii mearkkaša buot gillii, kultuvrii ja ássamii Sámi iešguđet sámi servodagain.

lešmearrideapmi

Čakčamánu 2007 mearridii ON váldočoahkkin julggaštusa álgoálbmotvuoigatvuođain. Mearráduš lea historjjálaččat deatalaš álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid ja vuođđo friijavuodaid dohkkehanbarggus. Julggaštus dohkkeha čielgasit álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa, maiddá sámi álbmoga vuoigatvuođa friija mearridit sin ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami ja sin luondduriggodagaid, ja dasto vuoigatvuođa friija mearridit iežaset politihkalaš dili. Julggaštusas deattuhuvvo maiddá ahte sámiin lea vuoigatvuohta nannet sin politihkalaš, rievttálaš ja ekonomalaš ášahusaid, maiddá álbmotválljen Sámedikki.

ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea gažaldagain Supmii, Norgii ja Ruttii 1999:s eaktudan ahte sámiin lea stáhtus dakkár álbmogin mas lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái Siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid konvenšuvnna ja 1966 mannosáš Ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid konvenšuvnna 1. artihkkala vuođul. Dan eaktuda maiddá áššedovdi lávdegoddi mii lea čielggadan ja evttohan davviriikkalaš sámekonvenšuvnna. Ráđđehus lea go lea dohkkehan ON álgoálbmotjulggaštusa maiddá dovddahan ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta. Dan go stáhtat leat dohkkehan julggaštusa, lea lunddolaš dulkot ja fertege dulkot dan láhkai ahte sii maiddá čielgasit dovddahit ahte sámit lea dakkár álbmot mas lea iešmearridanvuoigatvuohta dan mearkkašumis mii čuovvu ON konvenšuvnnaid 1. artihkkala, nugo Ruotta lea dadjan raporttastis ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi 2006:s.

ON konvenšuvnnaid 1. artihkkala dulkon dat bidjá rievttálaš vuolggasaji ja rámma iešmearridanvuoigatvuođa ávnnaslaš sisdollui nugo dat lea hábmejuvvon álgoálbmotjulggaštusas ja davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohusas. Ávnnaslaš sisdoallu iešmearridanvuoigatvuođas ferte geavahus hábmejuvvot dego boadusin das movt dát álbmotrievttálaš instrumeanttat leat dulkojuvvon dađistaga ja dynámalaččat riikkaidgaskasaččat. Sámediggi ii sáhte oaidnit ahte livččii makkárga álbmotrievttálaš vuođđu čuočuhit ahte sámiid iešmearridanvuoigatvuohta galgá dulkojuvvot eará láhkai go dat iešmearridanvuoigatvuohta mii buot álbmogiin lea álbmotrievtti mielde dáid álbmotriekteprinsihpaid vuođul. Sámediggi oaidná prinsihpalaččat ahte ávnnaslaš sisdoallu iešmearridanvuoigatvuođas boahtá ovdan mángga láhkai ja sorjá das makkár dilis guoskevaš álbmot dahje álgoálbmot lea. Ovttaskas riikkat eai sáhte friija dulkot, ráddjet ja meroštallat álgoálbmogiid iešmearridanrievtti nu ahte dat lea vuostá dan oainnu maid ON lahttostáhtat leat dovddahan ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas. Dalle dat daninassii headuštivččii ieš oavila mii lea sihke iešmearridanvuoigatvuođas ja álbmotrievttis.

Konkrehta sisdoallu iešmearridanvuoigatvuhtii ferte biddjojuvvot ja konkretiserjuvvot earret eará nationála lágaid bokte. Láhkabargoproseassa biras-, resursa- ja eanavuoigatvuođain lea dás deatalaš, dasto lea láhkaaddin Sámedikki formalalaš saji ja konsultašuvdnarolla ektui stáhtalaš eiseválddiid beales deatalaš iešmearridanvuoigatvuođa čađaheamis. Sámediggi oaidná váttisin dan go ráđđehus vuos dovddaha ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta, muhto nuppe dáfus fas lea jearggalaččat garván konkretiseremis dán vuoigatvuođa láhkaproseassain main leat leamaš konsultašuvnnat 2007:s, nugo plána- ja huksenlága, mearraresursalága, minerálalága, luondduriggodatlága ja sámelága oktavuodas. Deatalaš bealli iešmearrideami oktavuodas lea dat ahte ii galgga addojuvvot lohpi makkárga stuorra ja viiddis duohtademiide sámi guovlluin sámiid dasa mieđakeahhtá. Sámediggi oavivilda ahte prinsihpas eaktodáhtolaš miehtama ektui dieđiheami vuođul lossa duohtadanássiin lea deatalaš mearkkašupmi ja dasa lea doarjja álbmotrievttis. Prinsihppa lea deatalaš sámiid ávnnaslaš kulturvuođosa sihkkarastima rahčamušaid oktavuodas.

Sámediggi oavivilda ahte lunddolaš vuolggasadji ja eanemus konstruktiivvalaš ságastallamii iešmearrideami ektui lea dat ahte eanet bidjat guovddáži iešmearridanvuoigatvuođa váldosisdoalu,

namalassii ahte sámít friija galget sáhttit mearridit sin ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami, ja sin iežaset ulbmiliidda friija geavahit iežaset luondduresursaid. Sámediggi lea oaidnán ahte ráđđehus ollu oktavuodáin lea gávnahan dárbbalažžan dadjat ahte eamiálbmogiid iešmearridan-vuoigatvuohta lea ráddjejuvvon dainna lágiin ahte ii leat vejolaš ásahit sierra stáhta. Sámiid beales ii leat áigumuš ja maid eai goassige leat čuoččuhan ahte háliidit luvvejuvvot stáhtas. Danne bahkke dát caggat ságastallama álgoálbmogiid iešmearrideami birra oppalaččat dan sadjái go viidáset ovddida áddejumi ja ovddideami.

Konsultašuvnnat

Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka leat leamaš máŋga konsultašuvdnačoahkkima daid prosedyraid ektui maid Sámediggi dohkkehii geassemánu 1. b. 2005 ja mat mearriduvvojedje gonagaslaš resolušuvnna bokte suoidnemánu 1. b. 2005. 2007:s čadahuvvojedje 13 konsultašuvdnačoahkkima departemeanttaiguin. Áššin ledje: plána- ja huksenláhka, mearrariggodatláhka, Norgga posišuvnnat álgoálbmotjulggastusbarggus, doaibmabijut stuorradiggediedáhusas guolástusaid struktuvrapolitihka hárrái, doaibmabijut stuorradiggediedáhusas gonagasreabbá hálldašeami birra, láhkaásahus Finnmarkku komišuvnna ja Meahceduoopmostuolu vást, Finnmarkku komišuvnna čoahkádus, Deanučázadaga guolástanlávdegotti mandáhta ja čoahkádus, sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusat, sámi lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma, lastavuvddiid suodjalanplána Finnmarkkus, guovllulaš dearvvašvuođadoaimmaid doaibmadokumeanta ja oahppoplánat 9 iešguđet fágaide vuoddo- ja joatkkaskuvllain. Ođđa bozodoalloláhkaevttohusa ja stuorradiggediedáhusa guolástusaid struktuvrapolitihka doaibmabijuid hárrái eai ollásit čadahuvvon konsultašuvnnat ovdalگو láhkaevttohus ja diedáhus ovddiduvvojedje ja maid ii lean šaddan ovttaoaivilvuohta Sámedikkiin evttohusaid ektui. Sámediggi ii leat vuostálastan Mearrariggodatlága dál ovddideamis, muhto ahte proposišuvnnas galgá bohtit ovdan movt Ráđđehus johtilit geatnegahtto čuoččoláhtu álgoálbmotdimenšuvnna nu ahte láhka ollislaččat lea čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobeaide. Daid eará konsultašuvdnaáššiid ektui mat leat loahpahuuvvon 2007:s lea unnit dahje eanet leamaš ovttaoaivilvuohta.

Dál leat jođus oktiibuot 9 konsultašuvnna departemeanttaiguin. Áššin leat: minerálahka, luondduálddijvuodáláhka, rievdadusat sámelága válganjuolggadusain, hálldašanodastus, boahhte áiggi sámi kulturmuhtohálldašeapmi, čáhcefápmohuksen Forsanvatnet guovllus Norlánddas, doaibmabijut stuorradiggediedáhusas sámpolitihka birra ja Sámedikki formalalaš sajádat ja bušeahhtaprosedyrat. Dasa lassín leat jođus máŋga konsultašuvnna suodjalanplánaid ektui mat gusket sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusaide.

Konsultašuvdnašiehtadusa olis lea Sámediggi ožžon čielgaset posišuvnna stáhta eiseválddiid ektui go guoská lágaide ja hálldahuslaš doaibmabijuide main lea mearkkašupmi sámi servodahkii. Mearrádusain leat eanet gozihuvvon sámi beroštumit ja vuoigatvuođat ja legitimizehta lea šaddan viidát. Sámediggái lea deatalaš ahte álbmotrievttálaš konsultašuvdnageatnegasvuođat, mat leat konkretiserejuvvon konsultašuvdnašiehtadusas, čuoččoláhtu. Danne maiddái go ILO áššedovdikomitea norgga áigodatraporttas skábma-/juovlamánus 2003 celkkii ahte: “Proseassa ja sisdoallu čuoččoláhtu leat čadnojuvvon okti konvenšuvnna gáibádusas”.

Konsultašuvdnaortnet addá Sámediggái vejolašvuođa aktiivvalaččat searvat láhkaproseassaide ja eará áššiid main lea stuorra mearkkašupmi sámiide. Vásihus dán rádjai lea čájehan ahte Sámedikkis máŋga konsultašuvnnas lea leamaš gáržžes vejolašvuohta ovddidit oainnus láhkaevttohusa ráhkadettiin. Dat lea dagahan dan ahte guovddáš sámpolitihkalaš prinsihpat eai leat válđojuvvon mielde viidáset proseassas. Ollu oktavuodáin leat departemeanttat bohtán konsultašuvnnaide dárbbalaš fápmudusaid haga. Dát lea váttásmahtán vejolašvuođa gávdnat oktasaš čovdosiid. Konsultašuvdna-proseassas lea maid leamaš váilevaš diehtajuohkin departemeanttaid beales ja dokumeanttat leat váilon, ja ahte čuoččoláhtu mat čatnasit eamiálbmotrievttálaš áššiid duvdiluvvojit boahtteáiggi ja bálddalis proseassaide mii lea dagahan dan ahte áššit eai satta ollislaččat árvvoštallojuvvot ja meannujuvvot.

Konsultašuvdnaprošedyraid ráhkadeami oktavuodas stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka lei ovttaoavilvuohta departemeantta ja Sámedikki gaskka ahte čađahit sierra proseassa man bokte gávnnahtit prošedyraid Sámedikki bušeahttabargui, danne go dan oktavuodas čuožžilit sierralágan gažaldagat ja čuolbmačilgehusat.

Juovlamánu 2005 konsultašuvdnačoahkkimis Sámedikki presideantta ja bargo- ja searvadahttindepartemeantta gaskka lei ovttaoavilvuohta das ahte biddjojuvvo hálddahaslaš bargojoavku čielggadit ja ovddidit evttohusa Sámedikki formalalaš sajádagas stáhta ođđa bušeahttaprošedyraid ektui ráđđehusa ja Sámedikki gaskka. Bargojoavku geigii raporttas cuoŋománus 2007. Bargojoavku evttohui sierra bušeahttaprošedyraid maid bokte ovddiduvvojit earret eará gáibádusat ja fálddagat maid hárrái konsulterejuvvo, ja mat bidjet láidestusaid sierra bušeahtta stuorradiggeproposišuvdnii bajimus ekonomalaš rámmaid ektui Sámedikki doibmii ja sámi ulbmiliidda muđui. Ovttajienalaš Sámediggi lea dorjon evttohuvvon bušeahttaprošedyraid. Sámediggi konstatere ahte Ráđđehus dán rádjai lea signaliseren ahte ii hálit čuoovvolut bargojoavkku evttohusa, muhto háliida baicce ovddidit čoahkkindagaldumiid ovddabeallái ráđđehusa bušeahttakonferánsaid. Sámediggi lea movtta go konsultašuvnnat bušeahttakonsultašuvnnaid prošedyrain álggahuvvojit. Sámedikki mielas lea dattetge hui vátis gozihit geatnegasvuodaid mat čuvvot ILO 169 artihkkaliid 6 ja 7 ahte galget šaddat duohta bušeahttakonsultašuvnnat buriin jáhkuin, dainna ulbmiliin ahte šaddat ovttaoavilii ja oažžut ollislaš dieđuid buot dásiin go ráđđehus geahččala hábmet prošedyraid mat galget doaibmat ráđđehusa dábalaš bušeahttaproseassas.

Sámedikki formalalaš sajádat

Hálddahaslaš bargojoavku mas ledje lahtut Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas, Justiisadepartemeanttas ja Sámedikkis geigii raporttas cuoŋománus Sámedikki formalalaš sajádaga ja bušeahttaprošedyraid birra. Raportta jurddaboadus lea ahte berrejit čađahuvvot mánga lágalaš doaibmabiju maiguin sihkarastojuvvošii Sámedikki eanet sorjjasmeahttun sajádat ráđđehusa ektui, ja maiddá ahte sámelágas nannejuvvo Sámediggi sierra riektesubjektan.

Sámediggi mearridii ovttajienalaččat ahte sámepolitihkalaš ja sámerievttálaš ovdáneami geažil sámelága mearrideami rájes 1987:s lea dárbbaslaš formalalaččat ja lága hámis čilget Sámedikki iešheanalisivuoda ja sorjjasmeahttunvuoda ráđđehusa ektui. Sámedikki mearrideapmi sierra riektesubjektan lea áidna duohta molssaeaktu dán juksamis. Ráđđehus ii leat čuoovvolan dán go ii leat váldán álgaga konsultašuvnnaid ektui Sámedikkiin rievdadit sámelága 2007:s, muhto lea dovddahan ahte dat 2008:s áigu álggahit láchkarggu dainna áigumušain ahte čielggasmahttit ja láchkodifiseret gustovaš rievtti Sámedikki formalalaš sajádaga ektui. Sámediggi vuordá mielas dan ahte bargu boahdá johtui johtilit dainna ulbmilin ahte 2008:s boadášii láchkproposišuvdna.

Sámedikki hálddašánváldi kulturmuitalága mielde lea leamaš geahččalanortnet 2001 rájes. Cuoŋománus 2005 áshuvvui hálddahaslaš bargojoavku mas ledje lahtut Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas, Birasgáhttendepartemeanttas, Riikaantikváras ja Sámedikkis. Bargojoavku gárvvistii raporttas borgemánus 2007. Bargo- ja searvadahttindepartemeantta ja Sámedikki lahtut leat ovttaoavilis das ahte Sámedikki váldi kulturmuitalága mielde galgá nannejuvvot lága bokte, muhto Birasgáhttendepartemeantta ja Riikaantikvára lahtut oavivildit ahte dákkáraš válddi berrejit departemeanttat fápmudit Sámediggái.

Gažaldat movt váldi sámi kulturárbbi hálddašeamis sirdojuvvo Sámediggái guoskkaha mángga dáfus Sámedikki formalalaš sajádaga lagabuidda čilgema ráđđehusa ektui. Danne lea Birasgáhttendepartemeanta háliidan mañidit konsulteremiid das movt sámi kulturmuittut galget hálddašuvvot boahtteáiggis, dassáži go diet bealli lea čilgejuvvon.

Sámediggi lea ovttajienalaččat mearridan ahte dat vuordá ahte Sámediggái nu johtilit go lea vejolaš addojuvvo váldi kulturmuitalágas hálddašit sámi kulturmuittuid, áibbas guovddáš oassin sámi kulturárbbis. Dasto vuordá Sámediggi ahte addojuvvojit dárbbaslaš bušeahttaresursat maiguin nannet

sámi kulturmuittuid hálddašeami dohkálaččat boahtteáiggis, ja ahte ii leat vuodđu bidjat sámi kulturmuittohálddašeami Sámediggái jos dát vuordámušat eai čuovvoluvvo dohkálaš vugiin. Danne vuordá Sámediggi ahte johtilit čilgejuvvo makkár váldi Sámedikkis galgá leat sámi kulturmuittuide boahtteáiggis.

Riikkaidgaskasaš álbmotrievttálaš gaskaomiid ovddideapmi ja čuovvoleapmi

Álbmotriekti lea vuodđogeadgi láhkabarggu oktavuodas go guoská luondduriggodagaide, eanavuoigatvuodáide, birrasii, gillii, kultuvrii ja oahpahussii.

Čakčamánu 2007 mearridii ON válđočoahkkinn julggaštusa álgoálbmotvuoigatvuodáin. Dáinna lea bargojuvvon 1984 rájes. Sámi organisašuvnnat ja sámedikkitt davviriikkain leat ovttas lávga bargan riikkaidgaskasaš álgoálbmotservodagáin dán julggaštusa ektui. Davviriikkat maid leat bargan konstruktii valaččat julggaštusa ektui. Mearráduš lea deatalaš lávki álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodáid dohkkehanbarggus. Julggaštusain duodášuvvo ahte álgoálbmogat lohkojuvvojit “álbmogiin” main lea seamma árvu ja vuoigatvuodát go muđui buot eará álbmogiin leat. Julggaštus lea deatalaš álgoálbmogiid vealaheami ja oaidnemeahttumin dahkama nogaheapmái. Dán lágan álbmotrievttálaš gaskaomiid ovddideapmi nugo álgoálbmotjulggaštus lea lea vealtameahttun deatalaš álbmogi mii muđui vuoittahalašii dábalaš eanetlohkostivremis. Árvvut nugo vuoigatvuodta iežas gillii, iežas kultuvrii, stivret iežas luondduriggodagaid ja vuoigatvuodta stivret iežas eanaguovlluid leat nu deatalaččat ahte eanetlohku ii galgga sáhttit dan rihkkut. Eanetlohkostivrra dáinna lágiin gáržžideapmi lea dohkálaš oassi demokratiijas. Sámediggi lea ieš boadus álbmotrievttis ja minoritehta beroštumiid goziheamis demokrátalaš stivrenvuoigadaga siskkobealde. Sámediggi vuordá ahte álgoálbmotjulggaštus čuovvoluvvo ja konkretiserejuvvo sámerievtti ja sámapolitiikka viidáset ovddideamis Norggas. Danne oaidná Sámediggi dárbbu ahte ráđđehus ja Sámediggi ovttasráđiid geahčadit makkár rievttálaš ja politihkalaš váikkuhusat julggaštusas leat sámiide Norggas, ja makkár vejolaš doaibmabijuid berrešii álggahit.

Álgoálbmotjulggaštus ferte maid leat áibbas guovddázis Norgga olgoriikka- ja veahkkepolitihkas riikkaid ektui gos leat álgoálbmogat. Vaikko julggaštus ii čanage rievttálaččat nugo konvenšuvnnat, de geatnegahtá dat dattetge politihkalaččat Norgga stáhta dan geažil go sámit lea álgoálbmot. Sámedikki mielas lea lunddolaš ahte Norga oččoda julggaštusa ON orgánaid bokte ovddiduvvot konvenšuvndan.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna áššedovdijoavku geigii raporttas skábmamánu 2005. Dalle lei ovttaoavilvuohta das ahte dát raporta galgá čuovvoluvvot váikkuhusanalyaiguin evttohusa ektui go guoská nationála lánkaaddimii ja riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodáid geatnegasvuodáide. Dáid analysaid galgá de fas sáhttit bidjat vuodđun konvenšuvnna posišuvnnaide ja šiehtadallamiidda. Oktasaš hálldahuslaš bargajoavku Norgga Bargo- ja searvadahttindepartemeantta, Justiisadepartemeantta, Olgoriikkadepartemeantta ja Sámedikki gaskka geigii golggotmánu 3. b. raportta mas lea geahčaduvvon Davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohus gustovaš álbmotrievttálaš geatnegasvuodáid ja siskkáldas rievtti ektui. Ruota ráđđehus lea maid dahkan vástesaš analyisa man oktavuodas Ruota beale Sámediggái lea diedihuvvon barggu birra. Suoma ráđđehus ii leat gárvvistan analysabarggus, muhto áigu dan gárvvistit giđđat 2008. Ministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaskasaš čoahkkimis Stockholmmas skábmamánu 14. b. lei ovttaoavilvuohta das ahte viidáset bargu sámekonvenšuvnnain jotkojuvvo dalle go Suoma analysat gárvvanit giđđat 2008. Davviriikkalaš virgeolmmošorgána galgá fuolahit ahte johtilit ráhkaduvvo evttohus das movt šiehtadallamat sámekonvenšuvnna ektui galget čađahuvvot vai mearráduš das sáhtášii dahkkojuvvo ministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaskasaš boahte čoahkkimis. Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid presideanttaid oktasaš posišuvnna geažil dat galget sámedikkitt searvat iešheanalisis beallin šiehtadallamiin, nu ahte lea sáhka 6 oasálaššiehtadallamiin. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte Norga doaibmá láidejeaddjin Suoma ja Ruota ektui Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna sadjái oččodeami oktavuodas. Sámediggi váillaha dattetge Ráđđehusa posišuvnna dás, ja vuordá ahte Norga doaimmašii láidesteadđin Suoma ja Ruota ektui davviriikkalaš sámekonvenšuvnna ollašuttimis.

Go ILO 169 lea viehka viidát árvoštallojuvvon dan rájes go Norga dohkkehii konvenšuvnna 1990:s, ja dat movt konvenšuvdna riikkaidgaskasaččat lea geavahuvvon, de ii berrešii leat vátis heivehit dán konvenšuvnna olmmošvuoigatvuođalágas nugo earret eará ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái ja ON ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid konvenšuvdna leat heivehuvvon. Ráđdehus lea Soria-Moria-julggastusas dadjan ahte áigu heivehit nissonkonvenšuvnna olmmošvuoigatvuođalágas. Ráđdehus berre seammás fuolahit ahte ILO-konvenšuvdna nr 169 válđojuvvo mielde. Dalle lea ge daid deataleamos olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnaide sihkkarastojuvvon ovttalágan stáhtus ja beaktilis suodji Norgga rievttis. Dárbu dán dahkat lea vel ain stuorát dál go Norga maid lea jienastan ON álgoálbmotjulggastusa beali.

Sámi eana- ja resursavuoigatvuođaid dohkkeheapmi ja láhkii čatnan

Go Stuorradiggi mearridii finnmárkkulága 2005:s, de lei dat guhkes ja deatalaš lávki sámi eana- ja resursavuoigatvuođaid dohkkeheamis. Oasit lágas heivehuvvojede suoidnemánus 2006. Dan oktavuodas lei dárbu ráhkadit njuolggadusaid rievdan meahcceávkástallamii Fynnmarkku fylkkas. Go lei unnán áigi čadahit viiddis gulaskuddanproseassa dán njuolggadusain, de šadde dat dušše gaskaboddosaččat ja galge leat fámus ovttá jagi. Loahpalaš njuolggadusaid mearridii Sámediggi miessemánus 2007 maŋŋá guokte viiddis gulaskuddanvuoru, 7 álbmotčoahkkima ja sierra gulaskuddančoahkkimiid Fynnmarkku fylkkagielddain. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta dohkkehii njuolggadusaid geassemánu 11. b. 2007. Njuolggadusaid hábmemis bijai Sámediggeráđđi vuodđun prinsihpa mii dál ovdanbohtá ON álgoálbmotjulggastusas ahte rievdadusaid dahje lihkahallamiid sáhtá dušše dahkat jos dasa eaktodáhtolaččat mieđihuvvo buori diehtujuohkima vuodul, ja šiehtadallojuvvon eavttuid vuodul.

Sámediggi lea čadahán konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain ja lea šaddan ovttaoavilvuohhta Fynnmarkkukomišuvnna ja Fynnmarkku meahcceduopmostuolu láhkaásahusa hárrái. Láhkaásahus dievasmahtá njuolggadusaid finnmárkkulága kapihttalis dáláš vuoigatvuođaid kártema ja dohkkeheami ektui. Lága 5. kapihtal lea dattetge dáláš vuoigatvuođaid kártema ja dohkkeheami ektui gessojuvvon. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte komišuvdna nammaduvvo jahkemolsumis 2007/2008.

Sámi vuoigatvuođalávdegoddi geigii árvalusas juovlamánus 2007. Dán árvalusa geigemiin lea Sámedikki mielas loahpahuvvon áigodat goas stuorra čielggadeamit sámerievtti ja sámpolitiikka hábmemis čadahuvvojede Norggas. Sámediggi oaidná deatalažžan dan ahte dál čadahuvvo vuđolaš ja ulbmillaš bargu dan ektui ahte lágas sihkkarastojuvvojit oamastan-, geavahan- ja searvanvuoigatvuođat eatnamiidda ja resurssaide. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi lea evttohan golbma ođđa lága mat leat kárten- ja dohkkehanláhka, hálogalándaallmennetláhka ja áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhka. Dasa lassin evttoha sámi vuoigatvuođalávdegoddi rievdadusaid várrelágas, báktelágas, luonddusuodjalanlágas, plána- ja huksenlágas, boazodoallolágas ja astoáigelágas. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi lea maid árvoštallan dárbbu rievdadit lágaid riddo- ja vuotnabivddu ektui, muhto diktá riddoguolástanlávdegotti evttohit konkreta doaimabijuid dán suorggis. Riddoguolástuslávdegoddi geige árvalusas guovvamánus 2008. Departemeantta ja Sámedikki gaska leat juo 2007:s álggahuvvon konsultašuvnnat mat gusket rievdadusaide ođđa minerállaš ja luonddu-riggodatlágas. Konsultašuvnnat plána- ja huksenlága rievdadusaid ektui leat loahpahuvvon ja Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaska lea šaddan ovttaoavilvuohhta rievdadusaid ektui.

Iešguđet láhkaproseassaid oktasaš bohtosis oktan Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaguiguin dat oidno šaddet go sámi vuoigatvuođat dohkálaččat gozihuvvot. Danne oaidná Sámediggi deatalažžan ahte iešguđet láhkaevttohusat meannuduvvojit ollislaččat, ja ahte sámerievttálaš bealit ollásit olles árbevirolaš sámi guovllus gozihuvvojit dán mearrádusproseassain mat leat jođus. Dasto lea vuordá Sámediggi ahte áigumuš ovddidit ášši sámiid ja earáid guolástusvuoigatvuođain Stuorradiggái dán áigodagas čuovvoluvvo.

Riikkaidgaskasaš politiijakonferánssa

Sámediggi lei mielde riikkaidgaskasaš politiijakonferánssas "Annual Colloquium on Crime Prevention" maid dán jagi lágidedje ICPC (International Centre for Prevention of Crime) ja Politiijadirektoráhta. Dan oktavuodas doalai Sámedikki presideanta sáhkavuoru oadjebasvuoda birra álgoálbmotguovlluin.

Sámediggi lea fuolas dan geažil go dál leat rekruttenváttisvuodát, eanet guovddášteapmi ja politiija-guovllut ovttastahttojuvvojit ahte fálaldat sámi guovlluin fuotnána ja šaddá váddáseappot oážžut veahki. Sámediggi bivddii láhčit diliid nu ahte politiijat geain lea gelbbolašvuolta sámi riekteáddejuumiin, boares vieruin ja gielas ožžot vejolašvuoda bargat guovlluin gos lea erenoamáš dárbu dán máhtolašvuhtii. Sámediggi deattuhii ahte politiijat fertejit čuoovvilit daid sámi vuoigatvuodaid mat juo leat buriin vugiin. Dasto deattuhii Sámediggi hástalusaid mat leat sámi juridihkalaš tearpmad, dulkaid kvalitehtasihkkarastima oktavuodas riektevuogádagas ja dan oktavuodas go lea vuoigatvuoda geavahit sámegeahtala riektevuogádagas oppalaččat. Riektasihkarvuolta lei ge sáhkavuoru čadamanni fáddá.

Ceavzilis birashálddašeapmi

Min eallima ja eallinvugiid vuodđun lea biras. Luondu lea vuodđun árbevirolaš ealáhusdoibmii, birasrámmii, ovdeš áiggi vásihusaide, máhtolašvuhtii ja eallinvuohkái. Olbmuid ja luonddu gaskasaš oktavuolta lea rievdan čađa gaskka. Máilmmi álgoálbmogat vásihit dán erenoamáš garrasit danne go sin eallinvuohki, iešáddejuvvo ja kultuvra ain leat lávga čadnojuvvo luonddu ja luondduburiid geavaheapmái.

Dárbu lea leamaš heivehit ođđa eavttuide, ja dat lea riggodahkan kultuvrra ja identitehta oktilašvuoda doalaheamis. Dán áiggi rievda eallinvuodđu ja servodat johtileappot ja viidábut go goassige ovdal. Dát gáibida nana máhtolašvuoda, kapasitehta ja válddi beassat váikkuhit iežamet eallindillái. Sámi servodagas leat ovddabealde hástalusat mat gáibidit dynamalaš politihka ja dakkár hálddašeami man bokte sámi kultuvrra luondduvuođus sihkkarastojuvvo. Riikkaidgaskasaš álgoálbmotvuoigatvuodaid ovddidanbargu, ja álgoálbmotvuoigatvuodaid nationála dohkkeheapmi leat eaktun birasáddjás ovdáneapmái sámi guovlluin. Danne lea vuoigatvuodabargu maid birasbargu. Sámediggeráđđi áigu ovddidit biraspolitihkalaš čielggadusa Sámediggái.

Dálkkádatrievdamat

Birashástalusat mat čatnasit dálkkádatrievdamiidda gáibidit doaimmaid máilmmeservodagas. Dálkkádatrievdamat gusket erenoamážit álgoálbmogiidda geat árbevirolaččat lávga leat atnán luonddu ja lea leamaš dasa oktavuolta. Danne ferte biraspolitihkka riikkaidgaskasaččat biddjojuvvot politihkalaš áššelistui.

Čájehan lea ahte álgoálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuodát leat leamaš ávkkálaččat bargui dálkkádatrievdamiiguin ja positiivvalaš heivehanstrategiijaid ovddideapmái. Danne lea dárbu duodáštit árbevirolaš máhtolašvuoda vai sáhtášii gávnnahtit ođđa heivehanstrategiijaid. Dákkár dieđut dievasmahtášedje sihke diedalaš máhtolašvuoda ja livččii álkít einnostit váikkuhusaid mat iešguđet doaimbabiiguin šattašedje. Álgoálbmotvuoigatvuodaid sihkkarastin mii váikkuha árbevirolaš máhtolašvuodaid ja luondduriggodagaid suodjaleapmái váikkuha positiivvalaččat daid dálkkádatrievdamat mat leat ovddabealde. Buorre álgoálbmotpolitihkka lea maiddái buorre dálkkádatpolitihkka.

Sámi ealáhusain lea marginála dilli ja daid ekonomii ja lea rašši. Dálkkádatrievdamat ja birasnuoskideapmi buktet ođđa hástalusaid doaimma, areálaid ja goluid ektui. Davviguovvluid ekovuogádagat bidjet vuoddu min ealáhusaide. Dát ekovuogádagat leat rašit rievdamiid ektui, mii fas váikkuha resursavuodđui. Rašisvuodananalsain ja heivehanstrategiijain ferte váldit vuolggasaji ealáhusaid árbemáhtus.

Areálasuodjaleapmi

Areálavuođđu mearkkaša ollu sámi ealáhusbargui ja ássamii, kultuvrralaš gullevašvuhtii, ja servodateallima viidáset gaskkusteapmái ja ovddideapmái. Árbevirolaš sámi ealáhusvuogit dárbbasit geavahit stuorra areálaid. Birrasa ja areálaid hálddašeami ja ávkástallama mearridit guokte beali. Vuos lea eanavuoigatvuoda čilgen ja nubbi lea biras- ja resursahálddašeami lálkkačoahkki.

Biras- ja resursalálkkaaddin stivre hui ollu dan movt guovllut geavahuvvojit. Danne lea Sámediggi ollu bargan oázžut sámi beroštumiid sihkkarastojuvvot ođđa plána- ja huksenlágas. Sámediggi lea juksan ovttaoaivilvuoda Birasgáhttendepartemeanttain ođđa plánaoasi hárrái plána- ja huksenlágas. Das galgá areálaplánema ulbmilin leat sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuođosa. Sámediggái addojuvvo vuosteággaváldi áššiin mat sáhttet soidadit dán ulbmila. Dát lálkkarievdadus lea deatalaš sámi meahccealáhusaid dohkkeheamis.

Sámedikki ođđa sadji areálahálddašeamis sorjá áššemeannudankapasitehta nannemis ja vejolašvuodas ieš beassat ráhkadit sámi perspektiivvaid areálahálddašeamis. Dát addá stuorát einnostanvejolašvuoda ja gielddalaš plánaeiseválddiid beales maid dalle buorebut vuhtiiváldojuvvot. Sámediggi vuordá konsulterejuvvot viidáset barggus njuolggadusaid ráhkadeami oktavuodas. Sámediggi lea dál álggahan konsultašuvnnaid Birasgáhttendepartemeanttain ođđa luondduriggodatlága hárrái ja Guolástus- ja riddodepartemeanttain ođđa mearraresursalága ektui. Dát goappašagat leat guovddáš lágat sámi ávnnaslaš kulturvuodu sihkkarastimis ja sámiid searvamis min luondduresurssaid hálddašeapmái.

Suodjalanplánat

Suodjaleapmi sámi guovlluin sáhtta váikkuhit dan ahte ávnnaslaš eavttut suodjaluvvojit sámi kultuvrra doalaheapmái, ovddideapmái ja viidáset gaskkusteapmái. Dát eaktuda dattetge ahte suodjalanproseassa, sisdoallu ja hálddašeapmi eai amasmahte, muhto nannejit sámi kultuvrra.

Ođđajagimánu 2007 šiehtadusas suodjalanplánabarggu njuolggadusaid hárrái sámi guovlluin, konkretiserejuvvojit konsultašuvnnaid suodjalaneiseválddi ja báikkálaš sámi beroštumiid gaska, ja suodjalaneiseválddiid ja Sámedikki gaska. Šiehtadus mearkkaša dan ahte Sámediggi einnotahtti vugiin, ollislaččat ja fágalaččat dohkálaš vugiin galgá konsulteret golbma iešguđet hálddašandási. Seammas galgá doallat oktavuoda sámi beroštumiiguin ja báikegottiiguin ja gulahallat daiguin, ja sihkkarastit báikkálaš searvama ja eavttuid bidjama buot suodjalanbargguide sámi geavahan- ja ássanguovlluin. Konsultašuvnnaid ja gulahallan máŋgga hálddašandásis gáibidit ollu resurssaid Sámedikkis. Sámediggi vuordá eanet resurssaid dáid doaimmaid goziheapmái.

Konsultašuvnnaid leat čađahuvvon álbmotmehtiid, eatnadatsuodjaleami ja luonddureserváhtaid ektui maŋŋá go šiehtadus dahkkojuvvui. Dasa lassin leat čađahuvvon konsultašuvnnaid hálddašeami ja hálddašanplánaid ektui.

Birasgáhttendepartemeanttas ja Sámedikkis lea leamaš ovttaoaivilvuodta dain suodjalanáššiin maid Ráđdehus ja Luondduhálddašandirektoráhta leat meannudan. Dasto lea šaddan ovttaoaivilvuodta báikkálaš/guovllulaš dásis fylkamánniiguin ahte ásahuvvo sierra bargolávdegoddi suodjalanproseassaide. Luondduhálddašan direktoráhtain lea čađahuvvon konsultašuvdna hálddašanválddi fápmudeamis guovtti álbmotmeahci ektui (Várnjarga ja Sievju) man oktavuodas ii šaddan ovttaoaivilvuodta.

Sámediggi oaivvilda ahte suodjalaneiseválddit orrot veaháš buorebut guldališgoahtán ja áddegoahtán daid oainnuid maid Sámediggi ovddida. Go guoská álbmotmehtiid hálddašanválddi fápmudeapmái, de oaivvilda Sámediggi ahte jos hálddašeapmi galgá leat ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkkala 15 nr 1 gáibádusaid sikkobealde almmolaš rievttálaš searvamis resurssaid geavaheami, hálddašeami ja suodjaleami oktavuodas, de gal fertejit ásahuvvot sierra hálddašanstivrrat main leat ovddasteaddjit maiddá Sámedikkis. Sámediggi áigu joatkit oktasaš hálddašanortnegiid ásahanbargguin.

Biologalaš šláddjivuoda konvenšuvdna

2007:s lea Sámediggi searvan guovtti bargojoavkočoahkkimii biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna oktavuodas. Okta bargojoavkočoahkkin lea meannudan šiehtadallamiid riikkaidgaskasaš stivrema ektui go guoská genehtalaš resurssaiguin ávkkástallamii. Konvenšuvnna oasálaščoahkkimis lea mearriduvvon ahte šiehtadallamat galget čadahuvvot ovdal jagi 2010. Genaresurssat lea dat goalmmát oassi biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna, dat guokte vuosttaža leat suodjaleapmi ja biologalaš šláddjivuoda ceavzilis geavaheapmi. Buriid juogadeapmi vuoiggalaččat genaresurssaid oktavuodas galgá earret eará váikkuhit geafivuoda eastadeami máilmmis. Bargojoavkočoahkkimis sáhtii vuohttit ahte oasálaččat ain leat guhkin eret ovttaoaivilis, ja ahte šaddet váttis šiehtadallamat ovdalgo genaresurssaid riikkaidgaskasaš stivrejupmi lea ollašuhthuvvon.

Nuppi bargojoavkočoahkkimis lei sáhka konvenšuvnna artihkkala 8(j) birra mii guoská álgoálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuodaid árvvus atnimii, suodjaleapmái ja bisuheapmái. Artihkal guoská maiddái árbevirolaš máhtolašvuodaid odasteapmái ja čadaheapmái, maid vuodul árbevirolaš eallinvuogit, mat leat mávssolaččat biologalaš šláddjivuoda ceavzilis geavaheapmái ja suodjaleapmái dohkkehuvvojit. Dán bargojoavkočoahkkima mearrádusain vuhtto ahte stáhtat mat jienastedje vuostá ON álgoálbmotjulggastusa, nugo Austráalia, Ođđa Zealánda ja Canadá, geavahedje vejolašvuoda soidadit mearrádusaid mat gusket álgoálbmotvuoigatvuodaide. Erenoamážit láivudedje dan teavstta mii guoská álgoálbmogiid beales miehtamii ja eanavuogitvuodaide.

Boraspirehálddašeapmi

Boraspiret goddet ollu sávzzaid ja bohccuid sámi guovlluin. Sávzodoalu ja boazodoalu ekonomalaš vuoddu ii galgga goarránit boraspiriid geažil. Ii sáhte leat riektá go ovttaskas boanda ja boazoeaiggát galgá gillát daid vahágiid mat bohtet das go boraspiret hálddašuvvojit ekologalaččat eahpedássedit. Hástalussan lea suodjalit ealáhusberoštumiid guovlluin gos leat ollu boraspiriid dahkan vaháгат.

Boraspiriid bearráigeahččan ja nálleregistreren ii leat velá ge dohkálaš. Sámedikkis ii leat luohttámuš daid registreremiidda maid vuodul boraspirenálit regulerejuvojit. Duohtavuodas leat boraspiret ollu eanet go mat leat registrerejuvvon.

Sámediggi oaivvilda ahte galget addojuvvot dárbbalaš resurssat beavttálmahttit boraspiriid goddima. Eanaš goddinlobiiguin eai nagot goddit boranávddi.

Máhtolašvuoda ovddideami dihte ferte nannoseappot ángiruššat dutkamiin. Boraspiret leat juohke beaivvi birra jagi doppe gos boazodoallu ge lea. Erenoamážit boazodoalloguovlluid ektui lea unnán dutkojuvvon.

Gonagasgoaskima hálddašeami ovddideapmi ferte álggahuvvot. Ii sáhte šat joatkit passiivvalaš buhtadusaid máksimiin almmá ahte čadahuvvojit makkárga doaibmabijut dahje reguleremat. Ovdamearkka dihte lea Finnmárkkus duodašuvvon ollu jagiid ahte gonagasgoaskin dahká sullii seamma stuorra vahágiid go geatki.

Sámediggi nammada ovttá viđa lahtu gaskkas guovllulaš boraspirelávdegottiide guovlluin gos leat sámi ealáhusberoštumit. Sámediggái lea deatalaš ahte lahtut bures gulahallet guovllu ealáhusberoštumiiguin. Dán dihte leage deatalaš ahte ásahuvvojit fásta deaivvadeamit organisašuvnnaide ja boraspirehálddašeapmái.

Sámediggi gáibida ahte juolluduvvojit ruđat náliid buorebut reguleremii, buoret ortnegiidda vahátelliid goddimii, eanet dutkamii, gonagasgoaskima hálddašeapmái vuogi ovddideapmái, ja dasto buorebut bargat organisašuvnnaid ja hálddahusa gaskasaš gulahallamiin vai lea vejolaš čadahit mearriduvvon boraspirepolitihka. Dán guovlluin sturrot dušše ain vaháгат ja buhtadusaid máksimat jos eai čadahuvvo vahágiid eastadandoaibmabijut.

Energiiija ja bieggafápmu

Sámedikkis ja Norgga čazádat- ja energiiadirektoráhtas (NVE) lei čeahkkin ođđajagimánus 2007 bieggafápmohuksema ja eará energiijaáššiid birra sámi guovlluin. Lei ovttaoaivilvuotta das ahte NVE ja Sámediggi ovttas ráhkadit njuolggadusaid/prosedyraid energiijaáššiid meannudeapmái konsultašuvdnašiehtadusa ektui mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska. NVE galgá ráhkadit evttohusa dáid njuolggadusaide/prosedyraide. Árvvoštallojuvvo galget go dollojuvvot fásta jahkebeallasaš čeahkkimat NVE ja Sámedikki gaska. NVE doallá ain sierra čeahkkimiid energiijaáššiin jos dat sáhttet guoskat sámi beroštumiide.

Dál leat bargamin mánggáin stuorra huksenáššiin sámi guovlluin. Sámediggi lea gáibidan konsultašuvnnaid go guoská plánejuvvon linjái Báhcavuona ja Hammarfeastta gaska, Čorgasnjárjga bieggafápmorusttegi Davvisiid ja Gángaviikka gielddain ja Hamnefjell bieggafápmorusttega konsešuvdnaohcamii Báhcavuona gielddas. Sámediggi lea maid ožžon gulaskuddanreivve 9 bieggafápmorusttegi Fosen-njárjgas guoskevaš fierpmádatlaktimiin. Muhtun čáhcefápmohuksema earret eará Finnmárkkus ja Norlánddas šaddet vuostálaga boazodoaluin. Mángga dáid áššiid ektui šaddá dárbu konsulteret. Danne sávvá Sámediggi ahte dat álggahuvvon proseassa NVE:in njuolggadusaid/ prosedyraid hárrái gearggahuvvojit hui johtilit.

Mohtorjohtalus

Mohtorfievrruiguin johtaleapmi meahcis lea ođđa áiggi meahcegeavahan ja – ávkkástallanvuohki. Seammás diehtit mii ahte bievlavuodjin mohtorfievrruiguin sáhtta billistit luonddu. Dieinna lágiin sáhtta bievlavuodjin áiggi mielde goaridit sámi kultuvrra luondduvuđđosa. Vuostažettiin goarida mohtorfievrruiguin eanet johtin sámi kultuvrra luondduvuđđosa, muhto nuppe dáfus sáhtta dat fas leat mielde nannemin sámi kultur- ja luonddudálodoalu. Dán problematihka geažil gártá ge bievlavuodjima meannudeapmi váttis áššin.

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša ođđa njuolggadusevttohussii mii guoská meahcis ja čazádagain mohtorfievrruiguin vuodjimii. Sámediggi áigu vuordit ođđa mohtorjohtaluslága konsulteremiin dassáži go Birasgáhttendepartemeanta vejolaččat meannuda ášši. Dasto lea Sámediggi deattuhan ahte evttohusa dokumeantavuodđu lea menddo heittot, eaige man ge láhkai leat árvvoštallojuvvon makkár árvvut leat biddjojuvvon vuodđun luonddu ja eatnadaga geavaheapmái ja áddejupmái. Váillahit árvvoštallamiid riikkaidgaskasaš birasrievtti ja olmmošvuoigatvuodaid ektui, ja dasto ahte evttohusas ii movtge leat lagabuidda sirrejuvvon ealáhusdoaimma, dáluávkkástallan ja ávkkástallan astoáiggis.

Máhtolašvuotta, kapasitehta ja váldi

Máhtolašvuotta, kapasitehta ja váldi leat eaktun dasa ahte sámi servodat galgá sáhttit váikkuhit sin eallindili. Finnmárkkuláhka attii ođđa vuommi álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid čadaheapmái sámiid ektui Norggas. Sámediggi lea ožžon viehka ollu ođđa doaimmaid maid gozihit. Konsultašuvdnašiehtadus, sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusat, rievdadusat plána- ja huksenlágas ja sierra boraspirelávdegottit mas leat Sámedikki nammadan lahtut, leat ovdamearkan dasa ahte Sámediggi ja sámi organisašuvnnat /báikegottit leat eanet beassan searvat min guoski áššiid hálddašeapmái. Válddi ektui lea dattetge ain ollu bargu.

Jos Sámedikki bargun galgá leat sámi beroštumiid goziheapmi ja birashálddašeapmái searvan, de ferte kapasitehta mealgat nannejuvvot. Dáikko eai leat guovddáš eiseválddit nannen Sámedikki resurssaid. Sámedikki mielas lea dát dilli hui duođalaš.

Sámi máhtolašvuoda birasiid biras- ja kulturamáhtolašvuoda oktavuodas ferte nannet sihke lasi juolludusaiguin ja strategalaš ovttasbarggu dáfus. Birasáddjás ovddideami oktavuodas mii sihkarastá sámi ávnnaslaš kulturvuodu ii leat sáhka dušše ollu buriid ovttaskas doaimbajuid hábmemis. Dárbu lea maiddái hukset rievttálaš, ekonomalaš ja institušuvnnalaš rámmaid maid olis lea vejolaš searvat ja olahit bohtosiid.

Kulturmuitosuodjaleapmi

Sámi kulturmuittut leat birasresursa, árvoháhkkan resursa sámi servodagas ja leat deatalaččat sámi historijá ja ovdahistorijá duođaštanávnassin. Kulturmuittut čájehit makkár oktavuoha olbmui lea leamaš eatnadahkii ja lundui ja movt daid leat geavahan áiggiid čađa, ja čájeha maid eatnadaga ja luonddu mearkašumi ekonomalaš, sosiálalaš ja oskkodatlaš beliide. Kulturmuittut sámi dálááigeoktavuođas addet historijálaš máhtolašvuoda, kultuvrralaš gullelašvuoda ja dihtomielašvuoda das movt luondduin dál galgá ávkkástallat ja movt doppe johtalit.

Sámediggái lea fápmuduvvon váldi kulturmuitalága mielde hálldašit sámi kulturmuittuid. Sámedikkis lea ovddasvástáduš viiddis geografalaš guovllus masa gullet 6 fylkkagieldda ja guovllut Opplánddas ja Møre ja Romsdalas. Sámediggi lea meannudan ollu plánaáššiid main oktavuoha gielddaiguin, doaibmabiddjooamasteaddjiiguin ja kulturmuitaláddaseami nuppi lađđasiin lea leamaš deatalaš. Sámediggi čađaha ollu stuorát ja unnit geahčadeamiid mii lea oassi válddi geavaheamis. Sámediggi duođašta sámi historijá sámiid eavttuid mielde dainna lágiin ahte ieš aktiivvalaččat bargá kulturmuittuiguin ja kulturbirrasiguin. Sámedikki doarjjaortnega bokte kulturmuitosuodjaleapmái leat eaiiggádat ja eará berošteaddjit ožžon vejolašvuoda sealluhit, láhčit ja duođašit sámi kulturmuittuid. Maŋimuš jagi áigge lea dahkkojuvvon stuorát registrerenbargu Sætermoenis, Meavkkis ja Ráissá álbmotmeahcis. Ollu automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut leat registrerejuvvon. Dáin siseatnanguovlluin čatnasit eanaš kulturmearkkat boarraset áiggi goddebivdui ja boazodollui. Kulturmuittuid kártema bokte suodjaluvvo sámi kulturárbi buorebut ja dat buktá maid eanet máhtolašvuoda sámi historijá birra.

Sámediggi lea 2007:s čuovvolan 2006-2020 guhkesáigeplánas sámi kulturmuittuid ja báktedáidaga sealluheami hárrái. Dát lea dahkkojuvvon dan bokte go eamihávdesadji Murggehis/Klubben Unjárgga gieldda ja Čáhcesullo gieldda ráji gaskkas lea sihkkarastojuvvon, báktesárgumiid sealluhanbargu Álda/Aldonis Unjárgga gielddas lea čađahuvvon ja sámi kulturmuittuid sealluhanbargu Gjerdalenis Hábmira suohkanis lea čađahuvvon, ja dasto lea hávdesadji arkeologálaččat iskkaduvvon nuortalaš gilis Njávdamis Máttá-Várjaga gielddas.

Sámedikki huksensuodjalanplána lea čuovvoluvvon dan plánejuvvon Sirbmá prošeavtta bokte Deanus mii dál lea álggahuvvon. Konkrehta suodjalanbarggu lassin lea prošeavtta ulbmilin ovddidit min huksensuodjalanbarggu. Dan oktavuoađas lea bargojuvvon duođaštemiin, ođastemiin ja báikkálaš snihkkáriid oahpahemiin. Deanu gielda, gilisearvi ja skuvla leat leamaš mielde barggus. Riikaantikvára lea dorjon barggu.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvo gelbbolašvuohtabiras sámi fanas- ja fanasduddjonárbevieruin. Fanassuodjalanguovddáš lea dat ásahus mas nátionála oktavuoađas lea ovddasvástáduš dán fágasuorggis.

Sámediggi lea aktiivvalaččat oččodan Ceavccageađggi/Mortensnes guovllu Unesco máilmeárbelistui. Dát ášši lea ovdal ovddiduvvon Birasgáhttentementii ja dan birra lea ságastallojuvvon Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámediggi meannudii ášši boahhteáiggi sámi kulturmuitaláddaseami birra čakčamánuš 2007. Dalle deattuhuvvui ahte sámit ieža fertejit beassat hálldašit iežaset kulturárbbi. Sámi kulturmuittut lea deatalaš oassi dán kulturárbbis. Sámediggái, mii lea sámiid ovddasteaddji orgána, ferte lága bokte addojuvvot váldi hálldašit sámi kulturmuittuid. Dát duohtan dagašii stáhta bajimuš ovddasvástádusa sámpolitiikkas ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet váldi ja mearridanváldi áššiin mat sámi álbmogii leat erenoamáš deatalaččat. Sámediggi lea deattuhan ahte boahhteáiggi kulturmuitaláddaseapmái adnojit eanet dárbbášlaš resurssat.

Maŋimuš jagiin leat eanet ja eanet jearahišgoahtán digitála geografalaš dieđuid. Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagielda leat 2005:s álggahan ovttasbargoprošeavtta geografalaš diehto-

juohkinvuogádagaid (GDV) atnui váldimiin kulturmuitosuodjaleami oktavuodas. Dan guovtti jagis maid prošeakta lea bistán, leat ráhkaduvvon ođđa digitála dagaldumit go guoská geodiehtovuđđui ja leat buoridan organisašuvnna gelbbolašvuoda mealgat. Prošeakta lea buriin vugiin nannen ovttasbarggu Finnmárkku fylkkagiieldain ja sáhtá dadjat ahte leat dainna lihkostuvvan hui bures. Boahhteáiggis sáhtá GDV geavahit maid eará fágafalhttain go sámi kulturmuitosuodjaleamis.

Sámedikki ulbmilin lea ahte buot ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut galget registrerejuvvot Askeladdenis, ja sierra prošeakta lea ge čadahuvvon dainna ulbmilin. Eanaš sámi kulturmuittut Finnmárkkus, Romssas ja Davvi Norlánddas leat registrerejuvvon dán diehtovuđđui. Máttasámi guovllus leat registreremat easka álggahuvvon. Sierra prošeakta sámi viesuid registreremiin lea álggahuvvon. Riikaantikvára lea ruhtadan oasi Askeladden-proševttain.

Sámediggi lea dán jagi áigge buktán oidnosii Sámedikki kultursuodjalanbarggu iešguđet forain. Dát buvttiha vel stuorát áddejumi ja legitimatehta dan buori ja viiddis bargui maid Sámediggi dahká dán fágasuorggis.

Sámeálbmotfoanda

Stuorradiggi lea sámiálbmotfoanddas várren 75 miljon ruvnno oktasaš buhtadusa dáruiduhttinpolitihkka dagahan vahágiid ja eahperievtti geažil sámi álbmogii. Sámediggi galgá hálldašit foandda reanttuid/buvttadusa.

Sámeálbmotfoandda ásaheapmi lea dušše okta lávki dan guvlui ahte njulget daid vahágiid ja gillámušaid maid sámit álbmogin leat gártan gillát mánga sohka buolvva. Foanda okto ii leat doarvái njulget daid gillámušaid maid dáruiduhttin lea dagahan. Ain lea stáhtas ovddasvástádus njulget daid vahágiid maid geažil sámi álbmot lea gártan gillán.

Sámediggi mearridii skábmamánus geavahišgoahhtit sámiálbmotfoandda. Sámedikki dievasčoahkkin mearridii ahte dievasčoahkkin lea foandastivra, ja ahte Sámediggi mearrida foandda reanttuid geavaheami lagabuidda jahkásaš bušeahtamearrádusain. Sámediggi lea mearridan vuoruhemiid ja ánggiruššansurggiid sámiálbmotfoandda geavaheapmái áigodagas 2008-2009. Oasit foandda ruđain galget geavahuvvot giellaovddidandoaibmajuide, girjjálašvuhtii ja árbevirolaš máhtolašvuoda duodašteapmái ja gaskkusteapmái.

Kultuvra

Kultureallin lea hui deatalaš identitehta nannemii seammás go dat ealáskuhtá báikegottiid dainna lágiin ahte olbmot háliidit ássat doppe. Go sámi kultuvra lea nanus, de addá dat oadjebasvuoda ja deatalaš riekkisváikkuhusaid loaktima ja eallinkvalitehta dáfus. Kultuvrii gullet maiddá dakkár arenat ja deaivvadansajit gos dáidda ja kultuvra gaskkustuvvo, ja viidásat áddejumis gullet dasa maid valáštallan, museat, bibliotekat ja media.

Báikkálaš, guovllulaš ja nationála sámi ásahusat ja kultuvrralaš arenat ja deaivvadansajit leat deatalaččat sámi servodaga ovddidanbarggus. Dat mii boahdá ovdan filmmaid, musihka, girjjálašvuoda, dáidaga ja teáhtera bokte lea mielde buktimin oidnosii sámi kultuvrra.

Kultuvrra ovdanbuktin

Sámi musihkka lea mielde buktimin oidnosii ja loktemin sámi kultuvrra sihke sámi álbmogii ja muđui máilbmái. Deatalaš lea nannet ja ovddidit sámi musihkkabirrasa ja addit vejolašvuoda gaskkustit sámi musihka. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin galgá Sámediggi leat mielde láchčimin sámi

musihka buvttadeami ja gaskkusteami. Sámediggi áigu árvvoštallat etnomusihkkaguovddáža ásaheami, ja áigu aktiivvaččat bargat luđiid ja eará sámi musihka gaskkustemiin.

Sámediggi vuordá buoret rámmaeavttuid sámi filmmaid ovddideapmái. Jos galgá eanet ángiruššat sámi filmmaid ovddidemiin ja buvttademiin, de dárbbasuvvojit sámi filmmaid ovdánahttimii buoret ekonomalaš rámmat ja eanet arenat. Dien oktavuodas oaidná Sámediggi hui posiitiivalažžan daid plánaid mat leat ráhkaduvvon riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáža ásaheamis Guovdageidnui. Dán lágan filbmaguovddáža olis buorránivčče sámi filmmaid ovdánavjolašvuodát, šattašii buoret ovttasbargu riikarájiid rastá ja ođđa vejolašvuodát filmmaid ovddideapmái álgoálbmotperspektiivvas.

Guhkkit áigge lea leamaš nu ahte rámmaeavttut sámi čáppagirjjálašvuoda almmuheapmái ja doaibmadoarjja sámi lágádusaide leat leamaš unnán dohkálaččat. Sámedikkis lea dattetge leamaš vejolašvuolta guovtti maŋimus jagis vuoruhit dan badjelii, muhto leat ain ollu gárvvves manusat čáppagirjjálašvuodas mat leat gárvasat almmuheami váste. Sámediggi áigu geavahit muhtun oasi sámiálbmotfoandda ruđain muhtun dáid proševttaid gárvvisteapmái. Dát lea maid čuovvoluvvon 2008 bušehtas.

Sámi teáhterat leat hui deatalaš arenat lávdedáidaga gaskkusteami ja vásiheami oktavuodas. Sámedikkis lea ulbmilin sihkarastit teáhteriidda buoret ekonomalaš rámmaeavttuid, nu ahte dat sáhttet addit fáilaldagaid olles sámi ássanguovllus. Sámediggi lea vuoruhan nannet Beaivváš Sámi Teáhtera doaibmaruhtadeami. Sámediggeráđis leat leamaš čoahkkimat Girko- ja kulturdepartemeanttain sámi nationála lávddi huksema birra Guovdageidnui.

Áarjelhsaemien Teatre lea deatalaš máttasámi giela, kultuvrra ja identitehta nannemis. Jagi 2006 rájes lea teáhter ožžon fásta doaibmadoarjaga Sámedikki bušehta bokte. Dan ovttas ruhtadeapmi lea guorahallojuvvon máttasámi guovllu ovttasbargošiehtadusaid oasálaččaiguin. Sámediggi lea duppalastán doaibmadoarjaga teáhterii 2008 bušehtas.

Jagi 2004 dagai Sámediggi ovttasbargošiehtadusa Sámi Dáiddárráđiin/Samisk kunstnerråd (SDR). Sámediggi lea 2007:s čađahan šiehtadallamiid ođđa šiehtadusa hárrái jahkái 2008. Dát šiehtadallamat boatkanedje, ja danne lea rámma mearriduvvon Sámedikki 2008 bušehta bokte. Dáiddáršiehtadusa rámma 2008:s lea 4 350 000 ruvnno, dat seamma mii lei 2007:s.

Kultuvrralaš arenat ja deaivvadansajit

Sámi ásahusat

Sámediggi vuoruha sámi kultuvrrain eanet ángiruššama ja danne lea ulbmilin deaivvadit buot sámi kulturásahusaiguin ja –organisašuvnnaiguin. Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat muhtun sámi ásahusaiguin. Áššit maid birra lea leamaš sáhka leat ovttabargošiehtadusaid čuovvoleapmi fylkkagielddaiguin, earret eará vejolašvuodaid birra geavahit sámi čálamearkkaid diehtovuoduin ja guovttegielalašvuoda goluid ruhtadeapmi.

Várdobáiki sámi guovddáš lea ráhkadan latnja- ja doaibmaplána sámi guovddáža/kulturviesu várás. Plána lea ráhkaduvvon Sámedikki mearrádusa vuodul mii guoská sámi museadoaimma oassečielgga-deapmái Davvi-Norlánddas ja Romssas, mas Sámediggi bijai vuodđun ahte Várdobáikái biddjojuvvo sámi museaovddasvástáduš Máтта-Romssas/Davvi-Norlánddas. Plánas lea hábmejuvvon kulturviessu mas leat ollislaš musea, kantuvrrat, čoahkkín- ja kursalanjat ja lanjat oktasas doaimmaide.

Sámediggi bidjá vuodđun ahte museadoaimma Romssas ja Davvi Norlánddas galgá ovddiduvvot dáláš kulturguovddážiid oassin. Dat mearkkaša ahte Ája sámi guovddáži biddjojuvvo sámi museaovddasvástáduš Davvi-Romssas ja davit Gaska-Romssas. Galgá ovddiduvvot sámi musea mii biddjojuvvo Sámedikki hálddašeami vuollasažžan. Museahuksen šaddá leat oassi plánejuvvon huksemis Ája sámi guovddáža oktavuodas.

Valáštallan

Sámediggi háliida movttiidahttit sámi nuoraid ángiruššat valáštallamiin. Danne lea Sámediggi ásahan valáštallanbálkkašumi sámi valáštalliid váste. Bálkkašupmi geigejuvvui vuosttaš gearddi 2007:s Oda Utsi Onstadii luodovaláštallamis ja Siv Anja Miennai taekwondos.

Sámediggi lea mánggaid jagiid bargan aktiivvalaččat ekonomalaš rámmaid buoridemiin sámi valáštallamii. Dat lea deatalaš danne vai sámi valáštallama sáhtta čadahit ja viidáset ovddidit sihke govdotat- ja njunušvaláštallandásis. 2007:s addojuvvui sámi valáštallamii oassi speallanruđain mii lei 500 000 ruvnno. Ruđaid hálddaša Sámediggi ja Sámediggi lea addán ruđaid Sámiid valáštallanlihtu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) geavahussii. Ulbmilin dainna lea láchit dilálašvuodaid sámi valáštalliide, erenoamážit mánáide ja nuoraide.

Sámiid Valáštallanlihtu/Samenes idrettsforbund (SVL) organisere valáštallandoaimmaid sámi ássanguovlluin, rájarástá perspektiivvain. SVL-N ja Sámi spábbačiekčanlihtu/Samisk fotballforbund (SSL) leat mielde SVL:s mii organisere doaimma Norggas. SVL organisere sámi meašttingilvvuid ja sámi riikkaservviid, ja dieinna lágiin dat lea deatalaš ja mávssolaš dan gullevašvuoda nannemis ja ovddideamis mii sámiin lea riikkarájiid rastá. SVL vállje oasseváldiid Arctic Winter Games doaluide mat lágiduvvojit juohke nuppi jagi. Dat lea positiivvalaš arena gos valáštallan ja álgoálbmotnuorat besset deaivvadit riikkaidgaskasaš dásis.

Guovvamánus 2007 fokuserejuvvui sámi valáštallan SVL olis Romssas, gos ledje spábbačiekčamat nissonolbmuide Sámi ja Álandda gaskka, čuoigamat/njoarostangilvu, valáštallangála ja NM heargevuodjin.

Girku

Sámedikkis lei čoahkkin Sámi girkoráđiin guovvamánus 2007, gos Sámi girkoráđđi diedihii doaimmas birra ja deatalaš áššiid birra maid ráđđi meannuda. Girkoallin lea hui mávssolaš ollu sámiide, ja danne lea sámi girkoallin deatalaš Sámediggái. Sámediggi áigu dađistaga doallat oktavuoda Sámi girkoráđiin áigequovdilis áššiin.

Museat

Sámedikkis lea leamaš fokus museaodastussii 2007:s. 2006:s ásahuvvojedje Saemien Sijte máttasámi guovllus ja Davveoarjesámi museasiida davvisámi guovllus nannejuvvon ovttadahkan. 2007:s leat návccat leamaš čohkkejuvvon bargat Deanu ja Várjjaga museasiiddaiguin. Romssas ja Davvi Norlánddas lea ráhkaduvvon sierra oassečielggadus das movt ođastus galgá čadahuvvot. Dát mearriduvvui dievasčoahkkimis guovvamánus 2007. Ollislaš sámi perspektiivva vuodul lea Sámediggi bargan dan ala ahte sámi museadoaibma ovddiduvvo guovllu dáláš kulturguovddážiid oassin. Kulturguovddážit galget dattetge ieža ráhkadit vuodu museadoibmii, ja Sámediggi lea dien oktavuodas addán doarjaga ovddidanproševttaide Árran julevsámi guovddáži, Várdobáiki sámi guovddáži ja Ája sámi guovddáži.

Davveoarjesámi museasiida oaččui 2006:s ovddasvástádusa nationála sámi museafierpmádaga fierpmádatoktiordnejeaddjin. Dien oktavuodas ráhkaduvvui ja vuolláičallojuvvui fierpmádatšiehtadus Sámedikki ja Davveoarjesámi museasiidda gaskka, mas boahhtá ovdan makkár ovddasvástádus, rolla ja geatnegasvuodas das leat fierpmádaga ektui. Davveoarjesámi museasiiddas lei ovddasvástádus lágidit álggahanseminára nationála sámi museafierpmádaga ektui juovlamánus 2007. Sámediggi searvvai seminárii ja doalai sáhkavuoru.

Leat beahtahallan go sámi museat eai leat ekonomalaččat nannejuvvon seamma láchkai go norgalaš museat leat. Sámi museat leat ožžon 2 miljon ruvdnosaš lasáhusa áigodagas 2002-2007, maid ferte gohčodit dušše symbolalaš submin. Dát lasáhus ii leat doarvái daid stuorra dárbbuid ja hástalusaid ektui mat sámi museain leat ovddabealde. Museaásahusat ja Sámi museasearvi leat erenoamážit váldán ovdan museaodastusa ja sámi museaid ekonomalaš eavttuid. Sámediggi ádde hui bures manne sámi museat leat fuolastuvvan, ja lea ovddidan museaodastusa áššin čoahkkimis Storrádkki gieldda- ja

hálldašankomiteain skábmamánus. Sámediggi lea bivdán čoahkkima stáhtaráđiin gos ságastallat sámi museaid ekonomiija birra. Dát čoahkkin dollojuvvo ođđajagimánu 22. b. 2008.

Sámedikkis eai leat sierra ruđat sámi kulturviesuid ja museaid huksemii. Sámediggi bargá dattetge ovttrasáđiid huksejeadđiiguin politihkalaččat juolludeaddji eiseválddiid ektui. 2007:s álggahuvvui viimmat Nuortasámi musea huksen Njávdamis, sámi duhátjahkebaikin. Museavisti huksen doalvu barggu nuortasámi servodaga nannemiin ođđa muddui. Sierra nuortasámi ásaheami lea deatalaš eaktu go galgá sáhttit bargat nuortasámiid giela, kultuvrra, ealáhusaid ja vuoigatvuodaid nannemiin. Sámediggi lea ovttrasáđiid Máttá-Várjjaga gielddain addán doaibmadoarjaga museaprošektii jagi 2003 rájes.

Saemien Sijte lea okta eará huksenprošeakta maid Sámediggi lea vuoruhan. 2007:s čielggai ahte Saemien Sijte galgá stuoriduvvot. Sámediggi hálida rámiidit Davvi-Trøndelága fylkkagieldda, mii lea bargan sihke politihkalaččat ja addán dáhkádusaid vistti ruhtadeapmái. Máttasámi servodat dárbbasa nana kulturguovddáža. Dát galgá doaibmat deaivvadansadjin ja gaskkustit historjjá, dutkama, kultuvrra ja servodateallima. Jáhkkit ahte Saemien Sijte deavdá dán rolla.

Sámediggi lea dorjon sámi dáiddamusea huksenprošeavtta. Ovddasvástádus das lea biddjojuvvon Davveoarjesámi museasiidii, mii lea sádden pláneruhtaohcamuša Kultur- ja girkodepartementii (KGD). Dattetge eai leat juolluduvvon ruđat 2008 stáhtabušehta oktavuodas. Ášši hoahpuheami dihte lea Sámediggi juolludan ruđaid ovdaprošektii 2008:s. Sámediggi lea ávžžuhan sihke guovllulaš ja guovddáš eiseválddiid váikkuhit ovdaprošeavtta ollásit ruhtadeami.

Sámediggi lea juolludan 3 miljon ruvnno Ája sámi guovddáža huksenprošektii. Sámedikkis lea áigumuš doaibmat guovddázis láchčimin sámi ásaheami. Dainna vuolggasajiin go Sámediggi várra gártá leat doaimma stuorámuš doarjaaddi huksema maŋŋá, lea lunddolaš ahte Sámedikkis lea hálldahuslaš ovddastus prošeavtta oktavuohajoavkkus.

Sámediggi vuordá ahte Várdobáiki sámi guovddáš ollašuttujuvvo maŋŋá go huksemat mat leat jođus Ája sámi guovddázis lea gearggahuvvon.

Recalling Ancestral Voices – Sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrrideapmi

Interreg-prošeakta "Recalling Ancestral Voices – Sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrrideapmi" loahpahuvvui 2007:s. Prošeavtta ulbmilin lea leamaš kártet sámi kulturárbbi mii gávdno ásaheami Davviriekkain ja Eurohpas. Prošeakta lea leamaš Várjjat sámi musea, Suoma beale Siida-musea ja Ruota beale Ájtte musea gaskasaš ovttasbargoprošeakta. Sámediggi lea bargan prošeavtta ollásit ruhtademiin. Prošeavtta oktavuodas dollojuvvoi golgotmánus riikkaidgaskasaš konferánsa Anáris Suoma bealde. Sámediggi doalai sáhkavuoru konferánsas mas deattuhuvvui ahte Sámedikkis dat ferte leat ovddasvástádus sámi dávvirávdnasiid hálldašemis. Konferánsas bođii maid ovdan ahte Norgga álbmotmusea lea mearridan ahte áigot miehtat sámi dávvirávdnasiid ruovttoluotta fievrrideapmái.

Rádjaofelaččat

Guhká lea bargojuvvon dainna ahte rádjaofelaččat Divttasvuonas galget oazžut buhtadusa. 2006 stáhtabušehtas juolluduvvojedje ruđat Sámediggái dutkan- ja duodaštandoaimma ásaheami váste go guoská rádjaofelaččaide Divttasvuonas, Árran julevsámi guovddáža oktavuhtii. Dien oktavuodas mearridii Sámedikki dievasčoahkkin áššis, ja ahte Árran julevsámi guovddáži addojuvvo ovddasvástádus ásaheamis, stuorradiggeprosišuvdnii nr 1 (2005-2006) dávistettiin. 2007:s lea várrejuvvon 1 miljon ruvnno Árranii dán ulbmila váste. Mearrádusa vuodul ráhkaduvvui šiehtadus Sámedikki ja Árrana gaska 2007:s, šiehtadusas válddahallojuvvo movt doaibma galgá čađahuvvot.

Ovttasbargu Sámedikki ja ABM-utvikling gaskka

Sámediggi lea 2007:s bargan dan ala ahte ásahuvvošii formaliserejuvvon ovttasbargu ABM-utvikling:in (stáhta arkiiva-, bibliotehka- ja museaguovddáš). Sámediggerádis lea njukčamánu leamaš čoahkkin ABM-utvikling:in, ja dat čuovvoluvvui ođđa ovttasbargočoahkkimiin skábmamánu. ABM-utvikling:s lea guhkes vásihus ja nana fágalaš máhttu fágafealttaid nugo bibliotehka ja musea siskkobealde. Dán geažil háliida ge Sámediggi ásahit fásta jahkasaš čoahkkimiid daiguin.

Mediat

Mediat leat deatalaččat sámi servodagas. Buori mediafálaldaga sihkkarastimis leat rámmaeavttut deatalaččat. Sámegeielat mediat leat erenoamáš deatalaččat sámi čállingiela oidnosii buktimis ja dat doibmet dábaláččat giellamállen. Sámediggi lea duhtavaš go vihtta miljon ruvno leat lasihuvvon sámi áviissaide, man geažil lea vejolaš ásahit sámi beaiveáviissa. Čoahkkimis Kulturdepartemeanttain dovddahii Sámediggi ahte sámegeiel áviissaide stuorát golut berrejit buhtaduvvot. Dán berre vuhtii váldit ruđaid juogadeamis.

Giella

Sámi kultuvrra boahhteáiggi guovddáš eaktun lea ahte álbmogis lea vejolašvuohta geavahit sin iežaset giela. Eanáš kultuvrrain lea giella okta dain deataleamos beliin. Sámegeiella buvttiha identitehta ja gullevašvuođa bargui sámiid eksisteanssain ja árbejuvvon vuoigatvuođaiguin sin iežaset árbevirolaš resurssaid ja eatnamiid ja čáziid ektui. Duohtavuota lea dasto ahte sámegeiella, nugo earáge eamiálbmotgielat, leat sakka áitojuvvon. Ballu lea ahte sámi giella ja suopmanat jávket. Sámegeiela ferte oktiláččat suodjalit ja ovddidit.

Sámediggi lea loahpahan golmmajagáš prošeavtta, Divvun, mii lea divvunprográmma davvi- ja julevsámegeiela váste. Prográmmas lea davvisámegeiela stávenreaidu ja sátnesuohkin ja julevsámegeiela stávenreaidu. Dás duoško šaddá leat mealgat álkit čállit sámegeiela, ja dát lea deatalaš lávki sámegeiela suodjaleamis. Reaidut leat nuvttá buohkaide. Sámediggi álggaha dál ođđa vástesaš prošeavtta máttasámegeiela várás, mii plána mielde galggašii gárvvásmuvvat golmma jagi geahčen.

Divtasvuona suohkan gullá ođđajagimánu 1. b. 2007 rájes sámegeiela hálddašanguvlui. Álgo váttisvuođaid geažil, ii leat giella álggahan láhkageatnegahttojuvvon doaimmaid ovdalگو jagi loahpas. Giella rahčá earret eará giellakonsuleantta ja eará sámegeielat bargiid fidnemiin.

Čakčat 2007 čielggai ahte Snoasa suohkan galgá gullat sámegeiela hálddašanguvlui 01.01.08 rájes. Dat mearkaša maiddái ahte Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan gullá maid hálddašanguvlui seamma beaivvi rájes. Snoasa suohkan lea vuosttaš giella Norggas mas lea máttasámegeiella hálddašangiellan, dásálaga dárogielain. Sámediggi lea hui duhtavaš go ráđdehus 2008 bušeahtas lea várren ruđaid mearriduvvon hálddašanguovllu viiddideapmái.

Sámediggi addá doarjaga buohkanassii ovcci sámi giellaguovddážiin. Giellaguovddážit ovddastit sihke mátta-, julev- ja davvisámegeiela giellaguovllu. Sámediggi lea duhtavaš dainna bargguin mii dahkkojuvvo sámi giellaguovddážiin, ja oaidná barggu mii dahkkojuvvo hirbmat deatalaš vuodđun sámegeiela suodjaleapmái ja ovddideapmái. Giellaguovddážit deaivvadit ja dollet oktasaš semináraid oktii jagis. Dán ulbmilin lea lonuhallat vásihusaid ja jurdagiid. Sámediggi lea hui duhtavaš go dainna lágiin ovttas deaivvadit ja ovddidit barggu sámegeiela geavaheami ovdánahttimiin.

Sámediggi várre jahkasaččat giellaprošeaktaruđaid doaibmabijuide sihke siskkobealde ja olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu. Giellaprošeaktaruđaid ulbmilin lea nannet sámegeiela. 2007:s válljejuvvojedje čuovvovaš suorggit siskkobealde sámegeiela hálddašanguovllu: tearpmaid čohkken, ovddideapmi ja registreren, sámi báikenamaid čohkken, prošeavttat mat addet mánáide ja nuoraide fálaldaga arenaid hárrái gos sámegeiella gullo ja oidno, ja addá positiivvalaš oktavuodaid gillii ja

molssaeaktosaš arenaiguin áŋgiruššamii olggobealde skuvlla ja mánáidgárddi. Sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde välljejuvvojedje čuovvovaččat vuoruhuvvot: molssaeaktosaš giellaarenaid ovddideapmi sámi mánáide ja nuoraide, sámi báikenamat ja tearpmaid čohkken, ovddideapmi ja registreren.

Sámediggi oaidná deatalažžan ahte sámegeiella ovdánahttojuvvo riikkarájiid rastá, ja lea danne 2007:s váldán álgaga Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) ektui ahte áсахuvvošii bargojoavku mii galgá čielggadit movt sámi giellabargu galgá organiserejuvvo, ruhtaduvvot ja movt doaimmat galget juogaduvvot boahhteáiggis Sámedikkiid ja SPR ovddasvástádussuorggis. Dasa lassin galgá bargojoavku árvvoštallat strategiijaid sámegeiela dutkan- ja resursaguovddáža ásaheami ektui.

Sámediggi lea ovttasráđiid iešguđet oasálaččaiguin, earret eará máttasámiguovllu ovttasbargošiehtadusaid oasálaččaiguin bargan dan ala ahte Elgá bajásšaddanguovddážis sihkkarastojuvvo viidáset doaimma. Sámediggi lea ovdal leamaš mielde ruhtadeamen hui bures lihkestuvvan giellamovttiidahttinprošeavtta bajásšaddanguovddážis. Sámedikki giellastivra lea ráđđeaddi orgána Sámediggái áššiin mat gusket sámegillii. Giellastivra lea 2007:s meannudan áššiid mat earret eará gusket almmolaš namaid dohkkeheapmái, gielddaid, fylkkagielddaid ja giellaguovddážiid raporttaid dohkkeheapmái, sámefoandda geavaheapmái ja sámegeiela resursaguovddáža ásaheapmái.

Mánáidgárddit

Sámediggi bargá dan ala ahte sámi mánát ožžot mánáidgárdefálaldaga mii lea heivehuvvon sin gillii ja kulturduogáži. Sámediggi hálddaša earenoamáš doarjaga sámi mánáidgárddiide. 2007:s juolluduvvui doarjja sámi mánáidgárddiide ja dárú mánáidgárddiide main leat sámi mánát. Sámediggi lea doallan čeahkkima muhtin ohccisuohkaniiguin. Čeahkkimiid duogáš lei ahte muhtin ohcamat ledje váilevaččat, ja Sámediggi háliidii ságastallama suohkaniiguin ja mánáidgárddiiguin mánáidgárddiid sámi giela ja kultuvrra fálaldaga birra. Sámediggi lea bagadallan sihke sámi ja dárú mánáidgárddiid, earret eará doarjaga ohcamis, mánáidgárddi sisdoalus ja sámegeielat bargiid dáfus.

Ođđa strategalaš plána sámi mánáidgárddiide lea ráhkaduvvon áigodahkii 2008-2011. Plána dohkkehuvvui Sámedikki dievasčeahkkimis čakčamánu 2007.

Sámediggi lea lágidan jahkásaš sámi mánáidgárdekonferánssa ja fierpmádatčeahkkimiid iešguđet bargiidjoavkkuide mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Dán jagáš konferánssa fáddán lei earret eará guovttegielalašvuohta ja mánáidgárddiid rámma-plána. Sámediggi lea maiddái doallan fierpmádatčeahkkimiid iešguđet bargiidjoavkkuide mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Leat juolluduvvon ruđat oahpponeavvovráhkadeapmái ja prošeaktabargguide mánáidgárdesuorggis, earret eará prošeavttaide mat ovddidit sámi stoahkanbirrasa olgun ja giellaprošeavttaide.

Oahpponeavvovráhkadeapmái ja prošeaktabargguide mánáidgárdesuorggis leat juolluduvvon ruđat. Sámediggi lea almmuhan guokte ”Stullan” mánáidgárdeáigečállaga. Áigečála lea fágaáigečála mánáidgárddiid váste gos leat sámi mánát, dat lea nuvtá ja juhkkojuvvo mánáidgárddiide gos leat sámi mánát ja eará berošteddjiide.

Sámediggi lea ovttas Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain lágidan konferánssa sámi bajásšaddama birra. Konferánssa čalmmustahtii iešguđet beliid das ahte bajásšaddat sámi identitehtain ja sámi kultuvrii gullelašvuođain dán áigge. Sámediggeráđđi lea oassalastán Guovssahas sámi mánáidgárddi almmolaš rahpamis Romssas.

Ovttasbarggu bokte váhnemiiguin, mánáidgárddiiguin ja mánáidgárdeáiggádiiguin lea Sámediggi bargan dan ala ahte sámi giella ja kultuvra šaddá oassin sámi mánáid mánáidgárdefálaldagas. Hástalusat ovddosguvlui leat diehtujuohkin mánáidgárddiide ja váhneimidda mánáidgárdefálaldaga

sámi sisdoalu birra, mánáidgárdebargiid gelbbolašvuodalokten, bargiid besten, ja oahpponeavvut heivehuvvon sámi mánáid dárbbuide.

Oahpahus

Máhttu ja gelbbolašvuolta leat buot servodagaid vuodđun. Sámedikkis lea leamaš mihttun bargat dan ala ahte sámi mánát ja nuorat ožžot buori kvalitehtalaš oahpahusa.

Gávnos

Sámediggi lea mearridan sámi sisdoalu hui mánggá nationála oahppoplánii vuodđooahpahusa váste, ja lea dan oktavuodas ávžžuhan Máhttodepartemeanta buoridit gelbbolašvuoda Norgga skuvllain. Dan geažil lea Oahpahusdirektoráhta ráhkadan Gávnos-gihppaga ovttasráđiid Sámi allaskuvllain. Gávnos lea fágalaš resursagihpa oahpaheddjiid váste.

Máhttolokten - Sámi

Sámediggi lea garrasit bargan ovddidit lánkaásahusaid (oahppoplánaid) Máhttoloktemii ja Máhttoloktemii – Sámi. Máhttolokten lea anus vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas Jo1 ja Jo2 dásis, ja galgá 2008 čavčča rájes leat anus olles vuodđooahpahusas.

Jagis 2007 lea Sámedikki bargu Máhttoloktema oktavuodas, leamaš čohkkejuvvon earenoamážit ”Oahpahusa prinsihpat – Sámi” birra ja ovddidit ja mearridit oahppoplánaid joatkkaoahpahussii. Oahpahusa prinsihpat Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuktosis dohkkehuvvojedje Sámedikki dievasčohkkimis miessemánus 2007. Suoidnemánu 3. b. 2007 dohkkehii Máhttodepartemeanta ”Oahpahusa prinsihpat – Sámi” Sámedikki dohkkeheami mielde. Prinsihpat čilgejit sámi skuvllaid ja oahppofitnodagaid ovddasvástádusa heivehit dili nu ahte ohppiide/oahpahalliide lea buorre kvalitehtalaš oahpahus mas lea sámi giella, kultuvra ja servodateallin vuodus, ja dat gustojit skuvlajagi 2007/2008 rájes.

Sámediggi lea dán jagi ráhkadan ja dohkkehan lánkaásahusa sámegeala čiekkudeami oahppoplána birra vuodđoskuvllii. Joatkkaoahpahussii lea Sámediggi ráhkadan ja dohkkehan vihtta sierranas sámi oahppoplána: hábmema ja duoji oahppoplána, oahppoplána boazodollui Jo2 fidnofágalaš oahppoprográmmaid ja oahppoplánaid prográmmafágaide sámi historjá ja servodat, sámi visuála kultuvra ja sámi musihkka ja lávdi studerenráhkkanahhti oahppoprográmmaid.

Sámediggi lea ráhkadan evttohusa sámi bálddalas ovttadássásaš oahppoplánaide oktasašfágaide servodatfága, historjá, geografii, osku ja etihkka studerenráhkkanahhti oahppoprográmmaid. Máhttodepartemeanta dohkkehii daid ráđđádallamiid maŋŋá Sámedikkiin giđdat/čakčat 2007.

Sámediggi lea mearridan sámi sisdoalu lánkaásahusain fidnooahpu oahppoprográmmaid Jo2 našuvnnalaš oahppoplánaide 14 fágas. Sámediggi lea maid álggahan barggu evttohit sámi sisdoalu čieža nationála oahppoplánii mat gullet fagaohppui bargoeallimis/ Jo 3 skuvllas.

Sámediggi lea evttohan Máhttodepartementii ahte ráhkadit ođđa oahppoplánaid sierranas sámi fágaide joatkkaoahpahusas čuovvovaš fidnooahpu oahppoprográmmaid: Studerenráhkkanahhti mediat ja kommunikašuvdna, mátkkealáhus, studerenráhkkanahhti luondduhálldašeapmi, sámi meahcásteapmi/ luonddugeavaheapmi válljenláhka prográmmafágan luonddugeavaheami oahppoprográmmas. Sámediggi lea maidá evttohan geahččalit prográmmafágaovttadagaid sámi luonddugeavaheapmi/ luondduhálldašeapmi sierranas prográmmafágan studerenspesialiserema oahppoprográmma servodatfága ja ekonomii ja prográmmasuorgái.

Sámediggi lea Oahpahusdirektoráhta ovddas jorgalahtán davvisámegillii ja kvalitehtasihkkaarastán Oahppoplánačoakkáldaga Máhttolokten – Sámi oahppoplánaid. Buot dohkkehuvvon oahppoplánat leat dál jorgaluvvon davvisámegillii ja sámegiela fága oahppoplánat leat jorgaluvvon maiddá julev- ja lullisámegillii.

Gelbbolašvuodálokten

Sámediggi lea ožžon lassijuolludeami Oahpahusdirektoráhtas gelbbolašvuodáloktemii Máhttolokten – Sámi oktavuodas. Juolludeami ulbmil lei movttiidahttit gelbbolašvuodáloktemii mii ovddida sámi giela ja kultuvrra. Ovttas Sámi allaskuvllain lea álggahuvvon bargu plánet lassioahpu vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvlla oahpaheddjiide ja fágalaš jođiheddjiide ja oahppofitnodagaid bagadalliide.

Sámediggi lea juohkán oktiibuot 10 stipeandda alit ohppui, čuovvovaš juhkosiin: okta julevsámegillii, guhtta lullisámegillii, okta realfágaide, okta praktihkalaš-estehtalaš fágaide ja okta earenoamášpedagogihkkii.

Sámediggi lea juohkán stipeandda 415 oahppái geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas. Dáin lea 192 oahppis sámegiella 1. giellan ja 216 oahppis sámegiella 2. giellan ja čieža oahppis lea sámegiella válljenfágan.

Konferánsat

Sámediggi lea ovttas Sámi allaskuvllain ja Finnmárkku, Romssa ja Nordlándda fylkkamánniiguin lágidan sámi skuvlakonferánssa Værnesas. Konferánssa oaivefáddan lei guovttegielalášvuohka ja sámegiela ealáskahttin. Konferánssas ledje sullii 170 oassálasti. Lágádusat ja eará oahpponeavvobuvttadeaddjit ja veahkkeneavvuid lágideaddjit ledje bovdejuvvon doallat čájáhusa konferánssas. Konferánssas sámi bajásšaddama birra Romssas ja mánáidgárdekonferánssas Harstadas lei Sámedikkis oahpponeavvočájáhus.

Sámediggi oassálastii Statped:a riikakonferánssa “Fagtorget 2007” prográmmakomiteas. Riikakonferánssa lágiduvvui Romssas.

Oahpponeavvoráhkadeapmi

Sámediggi árvvoštallá iežas doarjjaortnegiid jahkásaš bušeahta ođasmahttinplána mielde. Oahpponeavvoráhkadeami reidoruđat sirdojuvvojedje jagis 2000 Máhtodepartemeanttas Sámediggái. Sámediggi ii leat dan rájes nu bearehaga rievadan ruđaid hálddašeami, earret dan ahte leat heitán ieža buvttadeames oahpponeavvuid. Sámedikki vásáhusat jagi 2000 rájes leat mielddisbuktán vuorjašumi sámi oahpponeavvuid buvttadeami, ráhkadeami ja gárvvisteamii beaktivuoda hárrái. Finnut Consult AS lea Sámedikki ovddas árvvoštallan sámi oahpponeavvuid doarjjaortnega áigodahkii 2000- 2005. Dát árvvoštallan lea oassin das mii lea vuodđun Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plánii boahhteáiggis ja Sámedikki jahkásaš bušeahta vuoruhemiide. Strategalaš plána bargu lea álggahuvvon.

Sámedikkis lea jeavddalaš oktavuohka oahpponeavvobuvttadeddjiiguin, ja lea jagis 2007 doallan ovttasbargočoahkkimiid viđain lágádusain.

Jagis 2007 leat oktiibuot 40 oahpponeavvu gárvvistuvvon. Dáin leat čieža digitála oahpponeavvu, muđui leat girjjit dahje fáddághppagat. Dáin oahpponeavvuin leat gávccii lullisámegillii, guokte leat julevsámegillii ja earát leat davvisámegillii.

Jagis 2007 lea juolluduvvon ruhta 48 prošeaktii, juhkkujuvvon 14 digitála oahpponeavvu ja muđui deaddiluvvon oahpponeavvuide. Dáin leat 40 vuodđooahpahussii ja gávccii mánáidgárdái. Leat álggahuvvon čieža prošeavtta lullisámegillii ja vihtta julevsámegillii, muđui davvisámegillii.

Julevsámegiellá prošeavttain galget guovtti prošeavttas ráhkaduvvot oahpponeavvut mángga jahkeceahkkái, oktiibuot čieža ceahkkái sámegiellas nubbingiellan. Ovtta lullisámegiellá prošeavttas galget ráhkaduvvot oahpponeavvut njealji jahkeceahkkái sámegiellas nubbingiellan. Stuorámus prošeakta davvisámegiellas lea oahpponeavvuid ja neahttaresurssaid ráhkadeapmi jahkeceahkkái 5.-10. ja joatkkaskuvlla ceahkkái Jo1 ja Jo2.

Oahpahusláhka ja láhkaásahusat

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša mánáidgárddi ulbmila rievdadusevttohussii ja evttohussii rievdadit oahpaha ulbmila. Sámediggi doarju dan ahte mánáidgárddi ja oahpaha ulbmilparagráfa huksehus galgá oktiivástidit, ja ulmil ii galgga earuhuvvot gaskal vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpaha. Sámediggi oavvilda ahte váhnemiid vuđolaš riekti ja ovddasvástádus mánáideaset bajásgeassimii ja oahpahušsii ferte deattuhuvvot ja čielgasit boahit ovdan ulbmila álggus.

Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámuša oahpahuslága láhkaásahusa rievdadusaid evttohussii mat gusket ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja vuodđoskuvlla oahpaheddjiid gelbbolašvuodagáibádusaide. Sámediggi lea Máhtodepartementii čujuhan dárbbu ođasmahttit oahpahuslága 6. kapihttala mii guoská earret eará sámi mánáid oktagaslaš vuoigatvuhtii oahpahušsii sámegilli. Sámediggi lea bajidan Sámedikki mearrádusa ahte sámi mánáin olggobealde sámegiella hálddašanguovllu galgá ja ferte leat vuoigatvuhta sámi oahpahušsii maiddá sámegilli vuodđo- ja joatkkaskuvllain. Sámeláhka ferte rievdaduvvot dainna lágiin dát vuoigatvuodát sihkkarastojuvvojit. Sámediggi lea oassálastán bargojoavkkus maid Máhtodepartemeanta lei nammadan, gos leat árvvoštallan stádalaš sámi joatkkaskuvllaid boahteáigge hálddašanovddasvástádusa. Bargojoavku lea lassin dán bargui, buktán ođasmahttinevttohusa oahpahuslága 6. kapihttali sámi oahpaha birra ja lága láhkaásahusaide.

Sámediggi lea golmma davimus fylkka fylkkamánniiguin ovtta ráhkadan diehtogihppaga ”Sámegielloahpahuš vuodđooahpahušas Máhttolokten”. Gihppagis leat dieđut sámegiellá oahpaha birra, rutiinnaid birra go ohcá diimmuid sámegielloahpahušsii, molssaevttolaš oahpahušvugiid birra ja oahppoplánaid birra.

Sámi váhnenáirras Vuodđoskuvlla Váhnenlávdegoddái (FUG)

Sámediggi lea Máhtodepartementii evttohan sámi áirasiid FUG:ii danin go addojuvvo oahpahuš maiddá sierra sámi oahppoplánačoakkáldaga mielde ja váhnemiid válodoovddasvástádus mánáid oahpahušsii lea čielgasit nannejuvvon sihke mánáidlagas ja oahpahuslagas. FUG galgá bargat dan ala ahte dát láhkanjuolggadusat ožžot duohta sisdoalu, ja ahte skuvla áimmahuššá ahte váhneniin lea duohta oassálastinvejolašvuhta.

Ealáhusat

Sámedikki guovddáš ulbmilin leat nana ja ealli servodagat ja stabiila ja buotbeallalaš ealáhusat. Árbevirolaš ealáhusbarggu ferte sihkkarastit ja viidáset ovddidit, ja ođđa ealáhusaide addit ovdánan-vejolašvuodaid. Sámediggi lea jagis 2007 bargan dan ala ahte ealáhusat sámi guovlluin ožžot buoret rámmaeavttuid árvoháhkama, gelbbolašvuoda- ja buvttaovddideami, nannoset márkanaštimma ja vuovdindoaimmaid bokte, nu ahte ealáhusat bargat boahteáiggedidolaččat ja leat gievrrabut márkangilvaleamis. Sámediggi deattuha ovtta barggu vai nanne ja ovddida sámi ealáhusaid.

Dán geahččalit bargat sihke ulbmillaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte ja njuolgo politihkalaš oktavuoda bokte regionála ja guovddáš eiseválddiiguin geain lea ovddasvástádus heivehit ealáhuspolitihka. Ovtta barggus fylkkaiguin regionála ovdánahttinprográmmaid birra ja politihkalaš ráđđádallamiin guovddášdásis, leat geahččalan nannet earenoamážit mearraealáhusaid, boazodoalu, eanandoalu ja duoji rámmaeavttuid. Sámediggi lea maid geahččadan vejolašvuodaid nationála ovtta bargošiehtadussii Innovašuvdna Norggain.

Árjjalaš ja ulbmillaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte lea Sámediggi vuoruhan ealáhusdoaimmaid main lea stuora mearkkašupmi ássamii ja barggolašvuhtii sámi smávvaservodagain. Luondduriggodagaid geavaheapmi sámi guovlluin ferte vuosttažettiin leat ávkin guoskevaš guovlluide. Sámediggi háliida danin ahte lea duohta váikkuhanváldi eanadoalu, boazodoalu ja guolástuspolitihka hábmemii ja guovlluid luondduriggodagaid hálddašeapmái.

Buorit rámmaeavttut ealáhusaide sámi guovlluin eai guoskka dušše árbevirolaš ealáhusheivehemii, muhto sakka maiddá bargosajiide mat leat čadnon kultur-, diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiijii.

Sámedikki ealáhusulbmiliid reaidoruđaide bohtet ollu ohcamat. Dat rámma mii lea juolludemiide lea unni, nu ahte ferte vuoruhit ollu ohcamiid gaskkas. Lea leamaš dárbu vuoruhit doarjaga ealáhusaid investeren- ja ovddidandoaibmabijuide ovdalii kultur- ja eará servodatguoski surggiid doaimmaid. Eanandoalu bealis leat leamaš nu ollu ohcamat ahte Sámediggi fertii mannat várrejuvvon rámmaid olggobeallái jagis 2007. Seamma guoská mánggabealát ealáhusaide gos earenoamážit doarjja iešgudetlágan bálvalusealáhusaid álggaheapmi ja ovddideapmi lea guovddážis. Dát lea suorgi gos leat ollu nissonbargosajit. Nissonbargosajiid ásaheapmi lea vuoruhuvvon mihttu ollislaš sámi servodatperspektiivvas. Fitnodeami ovddideapmi smávvaservodagain lea deatalaš ángiruššansuorgi vai movttiidahtta nissoniid bálvalusbargosajiid ásaheapmái.

Duoji váldošiehtadusa ásaheapmi lea mielddisbuktán ahte váldooassi duodješiehtadusa ohcciin leat nissonolbmot. Duodji lea árbevirolaččat leamaš doaibma mas leat eanas nissonolbmot, ja duodješiehtadusa bokte dáhttu Sámediggi nannet duoji gánnáhahttima nu ahte eambbogat sáhttet dainna bargat. Eará doaibmabidju lei oahpahalliortnet mas buot oahpahallit ledje nissonolbmot – oktiibuot 16 oahpahalli leat leamaš oahpahalliortnegis.

Sámi guovlluid ealáhusain leat ollu smávva fitnodagat main leat moadde bargi ja ovttalbmot fitnodagat. Ollu fitnodagat leat rašit ja dain leat dávja vátna resurssat mat gusket iežaskapitali, gelbbolašvuhtii, spesialiseremii, nuppástuhttimii ja odđafuomášeapmái. Sámediggi vuoruha danin váikkuhangaskaomiid vai hukset birrasiid gos ealáhusat ja oahppoinstitušuvnnat čadnojuvvojit oktii ovddidan dihte oahpahušbirrasiid gos ovttasbargu, vásáhusaid lonohallan ja máhttoovddideapmi leat guovddážis.

Váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte fitnodatálggahanoahpahušii ja ealáhusgárddiide háliidit addit báikkálaš ealáhusaide árjjaid gelbbolašvuodaovddideami hámis. Ovdamearkan sáhttit namuhit ahte lea addojuvvon ruhta Sis-Finnmárkku Ovddidanfitnodahkii gos fitnodat oktan gelbbolašvuoda- ja DO-birrasiiiguin galget ovttasbargat fitnodagaid ovddas gelbbolašvuodahuksema birra, kártet stuorrunhehttehusaid, hukset fierpmádagaid ja addit buoret obbalaš ealáhusuorgemáhtu vai olaha stuorruma ja ovdáneami báikkálaš fitnodagain.

Sámediggi áigu fuolahit ahte hui farga ásahuvvo njealljejagáš diehtujuohkin- ja gulahallanprošeakta sámi guovlluid ealáhusovddidanvejolašvuodaid ja -rámmaid ektui. Prošeavtta ulbmilin lea gulahallat daid vejolašvuodaid, rámmaid ja gáibádusaid ektui mat gusket ealáhusovddideapmái, ja diehtujuohkinanálaid ásaheapmái.

Duodji

Duodjeealáhusa ovdáneapmi lea ovddemusat čadnon duoji ealáhusšiehtadussii. Searvvit Sámiid Duodji ja Duojáruiid Ealáhussearvi eaba boahtán ovttaoavilii ovddidit oktasaš dokumeantta jagi 2007 šiehtadusa šiehtadaladettiin. Danin ii lean vuodđu álggahit šiehtadallamiid. Sámediggi válljii guhkidit 2007 šiehtadusa jahkái 2008. Šiehtadus dahká oktiibuot 8,22 miljon ruvno. Ruhta lea várrejuvvon earret eará doaibmadoarjagii, čálgoortnegiidda, háhkamiidda ja ovddidandoaibmabijuide.

Sámediggi lea čuovvolan daid doaibmabijuid maid šiehtadusbealit sohpe jagis 2006. Guokte bargostipeandda juhkkajuovvojede duojáruiidda geat áigguiga ovddidit iežaska fitnodagaid.

Duodjedoarjja lea eanas mannan árbevirolaš ásaheamiide. Hástalussan lea gávdnat ođđa buktagiid ja buoret márkanvuoddu dujiide. Vai buorida duodjeealáhusa prošeavttaid kvalitehta leat álggahan álggahanoahpahusa ja leat bargagoahtán mearkagálvvuid huksemiin duodjái. Gaskaboddosaš oahpahalliortnet mii galggai loahpahuvvot 2006:s lea bisuhuvvon gitta dassá dat čieža oahpahalli leat geargan šiehtadusaideasetguin. Sámediggi lea váldán badjelasas ovddasvástádusa ruhtadit daid šiehtadusaid maid Boazodoalu oahpahuskantuvra lea dahkan guhkit go jagi 2006 ovddas.

Leat álgán geahčadit hástalusaid duoji gelbbolašvuodas ja oahpaheamis. Bargui gullet earret eará oahpahalliortnega árvvoštallan, duojáriid bagadallan ja neavvun ja Duodjeinstituhta rolla, organiseren ja eaiggátdilli.

Oktiibuot leat 59 duojára dohkkehuvvon daid eavttuid mielde maid šiehtadusbealit leat bidjan. Álgoálggus galggai ásaheami nu guhká go registtar lea vuodđuduvvon čearddalašvuhtii. Dát bargu ii leat čuovvoluvvon danin go šiehtadallamat boatkanedje.

Duodjeealáhusa ekonomalaš dili birra lea ráhkaduvvon raporta jagis 2007, jagi 2006 rehketdoallologuiguin. Doaibmaboađus lea gaskamearálaččat 94 670 ruvnno, jagis 2006 lei 37 138 ruvnno. Váldosivvan dán lássaneapmái lea dat go lea vuosttaš jahki goas duoji doaibmadoarjja lea mielde rehketdoallologuiguin. Gaskamearálaš doarjja lei jagis 2006 20 317 ruvnno.

Sámediggi oaidná ahte duodjeealáhusas lea erenoamáš dárbu doaibmabijuide maiguin sihkkarastit rekrutterema ealáhussii. Sámediggi áigu vuoruhit duodjedáložiid huksema ja doaimma doaibmabidjun nannet rekrutterema duodjeealáhussii.

Mátkealáhus

Mátkealáhusas sámi guovlluin leat eanas smávva fitnodagat ja fálddagat leat mánggaláganat ja mánggabealágat. Sámi kultuvrras lea stuora potensála mátkealáhusa oktavuodas. Sámi kultuvrras maid gaskkustit fertet leat luohtehahttivuohta mii lea sámi beroštumiid, norpmaid ja vieruid mielde.

Ealáhus vásiha stuorru beroštumi márkanis muosáhit sámi kultuvrra ja lasihit máhtu sámiid birra álgoálbmogin. Lea maiddá lassánan beroštupmi álggahit ja ovddidit doaibma- ja muosáhanturismma fálddagaid. Jagis 2007 lei Sámediggi vuoruhan hukset mátkkoštanbuktagiid mat leat vuodđuduvvon muosáhusaide ovdalii go lasihit idjadankapasitehta. Dákkár vuoruheapmi addá vuoddu hukset mánggabealát ja ođasmahtti mátkealáhusa mii buktá bargosajiid ja sihkkarastá ássama sámi guovlluin.

Sámediggi lea maid buktán cealkámuša Ráđđehusa bargui našuvnnalaš mátkealáhusstrategiijain. Sámediggi deattuha ahte lea deatalaš ahte sámi mátkealáhus ovddiduvvo ja ásaheami sámiid iežaset prinsihpaid vuodul. Dán lea ráđđehus čuovvolan nationála mátkealáhusstrategiijas.

Eanandoallu

Sámediggi lea jagis 2007 ráhkadan sámi ássanguovvluid eanandoalldiedáhusa. Diedáhusas deattuhuvvo ahte eanandoalus lea guovddáš rolla sámi kulturárbevieruid doalaheamis ja dat lea deatalaš barggolašvuhtii sámi guovlluin. Sámedikki oaiveulbmil ealáhussii lea doalahit barggolašvuoda ja daid geavahusráhkadusaid mat dál leat.

Viidáseappot lea ulbmilin ahte eanandoallu sámi ássanguovlluin sihkkarastá biebmolágideami dáidda guovlluide. Sámi ássanguovlluin lea eanandoallu dramáhtalaš dilis, ja sámi guovvluid eanandoalu rámmaeavttut leat sakka rievdan daid maŋemus jagiid.

Sámi eanadoallu lea maŋemus 30-40 jagi standardiserejuvvon dárui eanandoallopolitihka mielde. Ulbmilin lea ágggirdit maŋggabealátvuoda sámi eanandoalus. Sámi biebmovieruid ágggirdeapmi sáhtta buktit gánnáhahti kvalitehtasurggiid mat buktet odđa bargosajiid ja doaimmaid giliide. Ii leat dušše mátkemaaláhus mii ohcala báikkálaččat buvttaduvvon biepmuid ja etnalaš biepmuid. Dás lea stuora potenciála buvttadit báikkálaš márkaniid sámi guovlluin.

Lassánan ávnnashattit máilmmemárkanis, earret eará mielkki ja gortni hattit, sáhttet addit stuorát dietnasa eanandollui sámi guovlluin. Eanadoallit sáhttet de oazžut buoret hatti mielkkis, muhto seammás sáhtta fuođarhaddi divrut ja lasihit goluid.

Tendeansa ahte huksejeaddjit álget oktasašdoaluin joatká. Dat hálbuda earret eará huksengoluid ja oktasašdoaluid miellahtuin lea vejolašvuohta oazžut eambo astoáiggi ja luopmosadjásáččaid. Mielkeeriid vuovdin joatká nu go muđui riikkas. Mielkeeriid vuovdima váikkuhusat čuhcet garraseappot sámi guovlluin danin go eanadoallobirrasat ovdalaččas juo leat unnit. Hástalus lea ođastit dálá doaluid mat leat heivehuvvon boahteáiggi teknihkalaš čovdosiid gáibádusaide ja maid nuorat háliidit váldit badjelasaset.

Sámedikki doarjjaortnet ávžžuha ovttas oastit eanadoallorusttegiid, earret eará reaidduid. Dat geahpeda ealáhusa goluid. Doarjjaortnegis leat vuoruhuvvon odđa vistit ja doaimbavisttiid divvun.

Anadroma ja meara resurssaid hálddašeapmi

Sámit leat guolástan nu guhkes áiggi go gávdnojit historjjálaš gáldut. Sámiid vuoigatvuohta meara ja jogaid resurssaide ja vuoigatvuohta ávkkástallat dáiguin lea mearrideaddji oassi sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodus. Sámediggi áigu vuoruhit barggu sihkkarastit sámiid vuoigatvuodaid guolásteapmái, maritiima resurssaide ja jogaid ja meara geavaheapmái. Viidáseappot vuordá Sámediggi ahte intensiivna ovddidit ášši Stuorradiggái dán áigodagas sámiid ja earáid guolástanvuoigatvuoda birra čadahuvo.

Sámediggi lea 2007:s searvan earret eará bargui stuorradiggedieđáhusaiguin gonagasreappáid hálddašeami birra, bivdotnasiid strukturdoaimbajuid birra ja odđa mearraresursalága birra. Buot dán šaddá stuora mearkašupmi boahteáiggi birgenláhkái mearrasámi guovlluin. Sámediggi lea oassálastán proseassain guolástusaid muddema hárrái ja erenoamážit riddodorski gáhttema hárrái.

Guolástus- ja riddodepartemeanta lea konsultašuvdnaproseassain čadat čujuhan dasa ahte vurdet riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid. Finnmárkku riddoguolástuslávdegoddi galgá buktit čielggadeami NAČ hámis 2008 álggus. Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmi ja dán čuovvoleapmi lea hui deatlaš vai beassat viidáseappot bargguin sihkkarastit ja dohkkehit sámiid vuoigatvuoda guolásteapmái, sihkkarastit sámi oassálastima guolástusa hálddašeamis, ja sihkkarastit ahte sámi beroštumit deattuhuvvojit mearrádusain.

Sámediggi lea čielgasit dadjan ahte dál vurdojuvvo ahte departemeanta áiggiis mii boahťa aktiivvalaččat ja johtilit čuovvola daid áššečuolmmaid mat leat riddoguolástuslávdegotti ja sámi vuoigatvuodalávdegotti mandáhtaid olggobealde.

Sámediggi lea duhtavaš dainna go váldoevttohusat St.dieđ. nr 40 (2006-2007) Gonagasreappáid hálddašeami birra buoremuddui dávistit Sámedikki oainnuide boahteáiggi reabbáhálddašeamis. Sámediggi oaidná guovlluhálddašan prinsihpa dieđáhusas posiitiiva oassin boahtevaš reabbáhálddašeamis. Dieđáhus lea maid posiitiiva dan ektui ahte geahččalit guovlluin Nuorta-Finmárkkus maidda eanemus guoská ja gos reappát adnojuvvojit deatlaš resursan gáržžidit reabbáivvdu/gávppálaš reabbáivvdu ja oarjefylkkas fas eanet lasihit bivvdu ja dieinna lágiin geahpedit/ráddjet/gurret reappáid vai dat eai leavaše oarjjásguvlui.

Stuorradiggedieđáhusas strukturpolitihka birra lei Sámedikkis garra vuostemiella dasa ahte rahpat strukturereama jovkui gaskal 11 ja 15 mehtera, ja Sámediggi ii lean duhtavaš dainna go ráđđádallamat

Sámedikkiin boatkanedje ovdal go dieđáhus biddjui ovdan. Go guoská anuseretvældinortnega viidásetfievrrredeapmái ja áigeráddjejuvvon eriide guhkit go 15 jahkái eai váldon Sámedikki oainnut vuhtii. Seammás oáččui Sámediggi čađa bivdofatnasiid eai gáttvuodáráddjemiid prinsihpa.

Mearraresursalága konsultašuvdnaproseassas lea Sámediggi ovdandoallan ahte láhka ferte leat ollislaš ja čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobeaalde, nappo dat ferte maid sisttisdoallat mearrádusaid mat dohkkehit sámiiid vuoigatvuoda guolásteapmái, ja oassálastit dáid resurssaid hálddašeapmái. Vaikko Sámediggi lea vuosteákkaid buktán lea departemeanta välljen ovddidit lága dákkár mearrádusaid haga, muhto čujuhuvvo ahte vurdet riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid. Dan dihte lea Sámedikki bealis subsidieara oaidnun ahte eat vuosttal lága ovddideami, muhto proposišuvnna galgá boahit ovdan ahte láhka ii leat eará go gaskaboddosaš čovddus vuorddidettiin riddoguolástuslávdegotti. Viidáset ferte proposišuvnna boahit ovdan ahte departemeanta geatnegahtá iežas bargui mas johtilit čuovvolit riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid, ja mii ovddiduvvo áššin Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.

Oktii buot lea konsultašuvdnaproseassa boadus ahte bealit eai leat boahán ovttaoaivili mearraresursalágas dán háve, muhto Sámediggi várre alces vejolašvuoda ollislaččat meannudit sihke mearraresursalága ja dan ášši mii galgá ovddiduvvot Stuorradiggái riddoguolástuslávdegotti konklusuvnnaid vuodul go dat gárvánit.

Sámediggi lea fuolastuvvan go nu ollu guolit gárgidit guollebiebmanrusttegiin ja gáibida ahte álggahuvvojit viiddis doaibmabijut, mas mielde maiddái gárgidan biebmoguliid bivdin. Dát ealáhus ii galgga uhkidit luonddu guollenáliid ja das ferte leat dakkár doaibmavuohki mii váldá vuhtii birrasa. Deatalaš lea ahte guollebiebmanealáhus doaimmahuvvo dainna lágiin ahte ii leat hehttehussan árbevirolaš guollebivdui mearas dahje jogain. Luondduluossabivddu muddemat galget sihkkarastit sámii vuoigatvuodaid ja árbevieruid seammás go máddodagat hálddašuvvojit ceavcilis vugiin.

Luossabivdu lea guovddáš suorgi Sámedikki barggus. Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnna Luondduhálddašandirektoráhtain ja Finnmárkku fylkkamánniin anadroma luossaguliid ođđa muddenhálddašanvuogi mearrideamis 2008-2012 áigodahkii. Sámediggi lea dan oktavuodas deattuhan ahte mearrasámi guolástusa boahhteáigái ferte sihkkarastit erenoamáš suodjaleami dáin muddemiin.

Mii guoská luossabivdui Deanus ja Njávdamis de galgá nammaduvvot lávdegoddi ráhkadit evttohusaid organiseremii ja njuolggadusaide. Dat evttohusat maid lávdegoddi ovddida galget oktiiheivet daiguin vuoigatvuodaiguin mat juo leat huksejuvvon dološ áigge rájes geavaheami ja vieruiduvvan rievtti bokte. Dan dihte ferte lávdegoddi barggustis árvoštallat vuđolet sisdoalu báikkálaš vuoigatvuodain. Sámediggi lea hui duhtavaš go konsultašuvdnaproseassa bokte leat olahan ovttaoaivilvuoda Birasgáhttendepartemeanttain lávdegotti mandáhtas ja Deanulávdegotti čoahkádusas. Seammás moaitá Sámediggi go seammalágan proseassa Njávdamis ádjána.

Riddonjurjuid mudden ja hálddašeapmi lea guovddáš oassi Sámedikki riddo- ja guolástuspolitihkas. Ealaskas njuorjjomáddodat lea deatalaš sámii guovlluin, muhto lea seamma deatalaš ahte njuorjjolohku doalahuvvo dakkár dásis, ahte guollemáddodat ja erenoamážit riddodorski ii noga vuonain gos mearrasámit dárbašit bivdit.

Sámediggi háliida boahhteáigásas ja ollislaš politihka mas Sámediggi lea mielde bidjamen evttouid guolástuspolitihka ovddideapmái Norggas. Sámediggi oaidná ahte báikkálaš hálddašanmáliid geahččaleapmi guolástushálddašeamis attášii vejolašvuoda sihkkarastit ássama ja ovdáneami sámii riddoguvlluin. Ráđđehus botkii konsultašuvnnaid Sámedikkiin dán áššis ja ovddidii dieđáhusa almmá doalakehtá beavdegirjái čállojuvvon lohpháhusa ahte ráhkaduvvo notáhta mas selvehuvvoi movt struktuvradoaibmabijut sáhttet váikkuhit sámii beroštumiide álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui.

Boazodoallu

Ođastuvvon boazodoalloláhka dohkkehuvvui 2007 giđa. Ovdalaš dohkkeheami lei Sámedikkis čeahkkin Stuorradikki ealáhuslávdegottiin rabas gulaskuddančoahkkima oktavuodas Álttás. Vuđolaš vuoigatvuodagažaldagat eai galgan ođastuvvot. Dát vuodustuvvui dainna ahte sámi vuoigatvuodálávdegotti mandáhtta lei čielggadit gažaldagaid sámi álbmoga rievttálaš dilis das mii guoská vuoigatvuhtii eatnamiid ja čáziide, ja daid disponeremii ja geavaheapmái, sámi guovlluin olggobealde Finnmárkku fylkka. Earenoamážit galge boazodoalu areálageavaheapmi ja vuoigatvuodát árvvoštallojuvot.

Sámediggi oaiivvilda ahte sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadeami konklusuvnnat addet vuodu vel eanet rievdadusaide boazodoallolágas. Dát guoská earret eará boazodoalu areálagáhttemii, boazodoalu buhtadusovddasvástádussii ja boazodoalu boahhteáigge hálddašeamái. Sámediggi doaivu ahte proseassa ráhkadit ođđa ja ollislaš boazodoallolága álggahuvvo farggamusat. Láhka doaibmagodii suoidnemánu 1. b. 2007 ja stáhta eiseválddit áigot easka 2008:s doallat diehtujuohkinčoahkkimiid boazodoalloealáhussii. Dasa lassin ii leat láhka vuos jorgaluvvon sámegillii. Váilevaš diehtujuohkin ja jorgaleapmi ii leat buorre go guoská lága implementeremii.

Boazodoallošiehtadallamiin lea Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi (NBR) iežas gáibádusain, ja Sámediggi iežas árvalusain, mángga háve bivdán ahte divortnega váilevašvuodát boazodollui eanandoalu ektui njulgejuvvojit. Stáhta Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta bokte lea vástidan ahte divatgažaldagaid ii sáhte čielggadit jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin. Dán vuodul lea Sámediggi, ovttasráđiid NBR:in, ráhkadan árvalusa prinsihppadieđáhussii mii guoská boazodoalu divortnegiid. Dálá divortnet lea vealaheaddji, go eanandoalus lea buoret divortnet go boazodoalus doaibmafievrruid oastima ja doallama dáfus ealáhusas. Eanadollui ja boazodolluiin fertetit leat ovttalágan divortnegat. Sámediggi lea duhtavaš dainna go Stuorradiggi Sámedikki jahkedieđáhusa 2005 meannudeamis ovdanbuktá ahte dát maiddá lea Stuorradikki ulbmil.

Sámediggi oassálastá dialogaproševtta stivrenjoavkkus man ulbmil lea láchit dili oktasaš politihkkii Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku várreguovlluin. Dán guovllus leat áiggiid čađa leamaš stuora soahpatmeahtunvuodát boazodoalu ja eananeaiggádiid gaskkas meahcceareálaid geavaheami alde. Prošekta galgá hukset stuorat ipmárdusa nubbi nuppi ealáhusberoštumiin ja dárbbuin, ja nannet dialoga boazodoalu ja hálddahusa/suohkaniid gaskkas. Buot bealit maidda guoská leat bures dohkkehan dán proševtta ja dan lea mávssolaš fievrridit eará guovlluide/riikaosiide jus prošekta lihkestuvvá.

Sámediggi lea nammadan boazodoalu guovllustivrraid jagiide 2008 – 2011. Dán proseassas lea Sámediggeráđdi deattuhan ja álggahan ahte nammadeapmi galgá dáhpáhuvvat ovttasráđiid guoskevaš fylkkasuohkaniiguin vai stivrraid čoahkádusas lea legitimatehta ealáhusas. Sámediggi atná deatalažžan ahte boazodoalu stivrenorgánain lea boazosámi eanetlohku ja jodiheapmi.

Sámediggi lea čalmustahtán daid hástalusaid mat Trollheimena boazodoalus leat. Trollheimena boazodoallu doaimmahuvvo guovllus mii ii leat regulerejuvvon boazodoalloulbmiliidda boazodoallolága mearrádusaid mielde. Boazodoallu lea sorjavaš šiehtadusain eananeaiggádiiguin, dahje ahte stáhta bággolotnu boazodoallovuoigatvuoda. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte boazodoalu areálavuodđu Trollheimenis sihkarastojuvvo.

Sámediggi oaidná mánga eará hástalusaid boazodoalloealáhussii. Dát guoská ovdamearkka dihte boazodoalu johtolatjuohkima čielggadeapmái ja erenoamážit lea stuora deaddu oktasašguohtun guovlluin. Dan ođđa boazodoallolága olis, sáhtta guovllustivra mearridit ahte soabadallan galgá čađahuvvot guovtti beali gaska mat ovttas eaba nagot čoavdit gičču.

Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusa árvoháhkkanprográmma

Ráđđehus lea Soria Moria-julggastusas cealkán ahte áigot vuoruhit lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja ángiruššat sámi mátkeealáhusain. Sámediggi lea váldán badjelassat prográmma hálddašeami. Dárbu lea áimmahuššat ja viidáseappot ovddidit sámi árbevirolaš lotnolasealáhusaid. Vuosttaš jagi deattuhit meahcástanealáhusaid, sámi mátkeealáhusa ja duoji. Prográmmas láchčojuvvo maid nu ahte ovtta odđa ealáhusaiguin nu ahte báikkálaš resurssat, gelbbolašvuohta ja árbevierut geavahuvvojit posiitiivvalaš ovddideapmái sámi servodagas. Doaimmabijut odđahutkama ja fitnodeami vástet leat deatalaččat vai sihkkarastá ceavzilis lotnolasaidd.

Sámediggi gieđahalai dieđáhusa meahcástanealáhusaid ovddideami birra jagis 2007. Dát čuoovvovuohta lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusa árvoháhkkanprográmma bokte. Strategijat meahcástanealáhusaid ovddideapmái leat ráhkaduvvon. Ánggirdeami ulbmil lea lasihit árvoháhkama meahcástanealáhusaid buoret geavaheami bokte. Ánggirdeami ulbmil lea lasihit árvoháhkama meahcástanealáhusaid, kvalitehtasihkkarastin, gelbbolašvuođalokten ja ovddidanbarggut, vuovdin ja márkkanbarggut, ja fierpmádathuksen. Dán ángiruššamii gullá maiddá meahcástanealáhusa. Seammás go dieđáhus dohkkehuvvui, heaittihii Sámedikki dievasčoahkkinn meahcástanealáhusaid gaskaboddosaš doarjjaortnega jagis 2007.

Árvoháhkkanprográmmas galgá maiddá ánggirdeami bestet nuoraid duodjjealáhusii oahpahalliortnega bokte ja buoridit bagadallanfálaldaga duojis.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka oaveulbmil lea ollislaš ja ovttašas dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus sámi álbmogii, seamma dásis go álbmogis muđui.

Sámediggi oaiivvilda ahte vuodđun sihkkarastit ovttašas bálvalusa ulbmila lea máhttu ja gelbbolašvuohta mánggagkultuvrralaš áddejupmái sámi gielas ja kultuvrras. Dearvvašvuođa- ja sosiálabargiin buot dásiin lea ain stuora dárbu dása, ja sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa kvalitehtasihkkarastin lea hui sorjavaš ovttaskas olbmui. Sámediggi oaiivvilda danin ahte dán barggu ferte vuoruhit ja sajáidduhtit vuogádatdássi.

Sámedikki bargu dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa hárrái lea jagis 2007 leamaš ahte duddjot ipmárdusa dasa movt olaha ovttašas bálvalusa mihttomeari sámi álbmogii, das maiddá lasihit máhttu sámi bálvalusdárbbasaddjiid vuoigatvuođaid ja dárbbuid birra. Leat maiddá bargan dan ala ahte ovdasvástáduš sámi buhcciid fálaldaga kvalitehtasihkkarastimis váldojuvvo eret ovttaskas olbmui ja biddjo bajimus dássi.

Sámi mánáid vuoigatvuođat

Sámediggi lea čoahkkimis mánáid- ja dásseárvoministariin váldán ovdan hástalusaid mat sámi mánáin ja nuorain leat veahkkebálvalusaid oktavuodas. Leat čujuhan ahte sámi mánáin ja nuorain lea vuoigatvuohta ovttašas ja kultuvrralaččat heivehuvvon mánáidsuodjalusbálvalussii, ja dat sisttisdoallá ahte fágaolbmot, dikšunásahusat ja gielddalaš ja almmolaš ásahusat fertet bidjat mánáid ja nuoraid gielalaš ja kultuvrralaš dili vuolggasadjin go veahkkedoaimmaid plánejit.

Viidáseappot lea Sámediggi čoahkkimis mánáid- ja dásseárvoministariin ja justisministariin váldán ovdan prošeavtta ”Mánáid viessu” (Barnas hus), mas lea odđa vuohki movt gažadit mánáid geat leat gillán veahkaválddalašvuođa ja sullasaččaid. Sámediggi lea deattuhan mearkkašumi das ahte sámi mánáid dárbbuid ja riektesihkarvuođa áimmahuššat ja sihkkarastet dán barggu. Sámediggi lea bivdán ahte heivehuvvo sullasaš fálaldat sámi mánáide ja nuoraide geat leat gillán veahkaválddalašvuođa. Sámediggi ii leat gullan maidege áššis ja áigu čuoovvilit barggu.

Stuorradiggedieđáhus nationála strategiija birra movt njulge dearvvašvuodaerohusaid

Sámediggi lea buktán evttohusaid bargui Stuorradiggedieđáhusain nationála strategiija birra movt njulget dearvvašvuodaerohusaid Norggas. Dat lea mielddisbuktán ahte dieđáhusas cuigejuvvo ahte lea unnán máhttu sosiála diliid ja dearvvašvuoda gaskavuodaaid birra sámi álbmogis. Dieđáhus deattuha ahte ánggirdeapmi hukset mánggakultuvrralaš gelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii ja dutkanbirrasiidda lea deatalaš. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte dárbu duodaštuvvon máhttui ja dan váilun lea oainnusin dahkkon ja áigu dan čuovvolit viidáseappot.

Riikkaidgaskasaš ánggírussán

Sámediggi oaidná dárbbu eambbo riikkaidgaskasaš ánggírussámii mii guoská álgoálbmotguoskevaš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš gažaldagaide. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid gealboguovddáš Davvi-Suomas ja Austráalia Dearvvašvuoda- ja sosiáladepartemeantta sáttagoddi leat leamaš váldán oktavuoda vai besset gullat movt Sámediggi bargá sámi dearvvašvuoda- ja sosiálagožaldagaiguin.

Skábmamánus oassálastii Sámediggi riikkaidgaskasaš ja rájiidrasttideaddji dearvvašvuodakonferánsas NOPUS (The Nordic Educational Programme for the Development of Social Services) olis. Konferánsa oaivefáddán lei movt sáhtá ovttasbargat heivehan dihtii dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid davviriikkaid rájiid rastá. Konkrehtalaččat guovdilaste kultur- ja giellagelbbolašvuoda bálvalusain, ja sámegiela dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid bestet oahpuide ja profešuvdnaviggiide.

Sámedikki ja regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid ovttasbargoorgána

Sámedikki ja regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid ovttasbargoorgána galgá leat mielde sihkarastime spesialistadearvvašvuodabálvalusa geatnegasvuoda kvalitehtasihkarastit bálvalusaidis sámi álbmogii. Sámedikki deattasteami geažil leat buot regionála dearvvašvuodadoaimmahagat ožžon bargun oassálastit ovttasbargoorgánas. Helse Sørøst RHF ja Helse Vest RHF leat dál árrasin orgánas. Ovttasbargoorgána lea doallan ovttá čoahkkima jagis 2007. Okta ovttasbargoorgána deatalemos áššiin lea diehtjuohkin buot doaimmahagaide sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid birra. Dan oktavuodas lea dollojuvvon čoahkkinn Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhtain vai digaštallat diehtjuohkinstrategiijaid mat veahkehit áimmahuššat sámi buhcciid vuoigatvuoda ja dárbbu heiveheapmái. Das lea maid deatalaš sihkarastit ahte dat máhttu mii sámi fágabirrasiin lea geavahuvvo eambbo.

Seminárat ja konferánsat

Dearvvašvuoda- ja sosiálakonferánsa lágiduvvui golggotmánus. Konferánsa lea ovttasbargu gaskal Sámedikki, SÁNÁG, Finnmarkku Fylkkamánni, Sámi Dearvvašvuodadutkama Guovddáža, Kárásjoga Oahpahusbuohcciruovttu ja Sámi spesialistadoavtterguovddáža. Dearvvašvuoda- ja sosiálakonferánsa bođii ovddeš prošeaktajođiheaddjesemináraid sadjái, mat leat lágiduvvon jagi 2000 rájes. Konferánsa ulbmil lea ráhkadit oktasaš strategiijaid movt joksat ovttaadássasaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi álbmogii. Konferánsas lei fágaidgaskasaš oassálastin gos digaštalle dearvvašvuoda vuoigatvuodaid, klinalaš árgabeaivvi bargovugiid, dutkama ja oahpahusa hástalusaid ja dutkanbohtosiid.

Lullisámi dearvvašvuoda- ja sosiálaseminára lágiduvvui skábmamánus. Sámediggi doalai sáhkavuoru Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš doaimbajuid birra lullisámi guovllus. Seminára oaivefáddán lei movt dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sáhtá heivehit lullisámi geavaheddjiide. Konkrehtalaččat guovdilastui kultur- ja giellagelbbolašvuoda bálvalusain, ja movt sáhtá sámegiela oahpahusa doaimmahit, ja maiddái bestet lullisámi dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpuide ja profešuvdnaviggiide.

Romssa Universitehta medisiinna profešuvdnoahpu árvvoštallan/nuppástuhtin

Romssa Universitehta lea álgán ođasmahttit ja nuppástuhtit medisiinna profešuvdnoahpu. Sámediggi lea jearahan movt Universitehta duste daid hástalusaid mat leat sámi buhcciid hárrái Norgga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas. Sámediggi čujuha makkár ovddasvástáduš Romssa Universitehtas lea sámi álbmoga hárrái, ja vuorjašuvvá dan geažil go medisiidnoahpus lea unnán fuomášupmi sámi gillii ja kultuvrii.

Sámi buhcciid vuoigatvuođaid ja dárbbuid áimmahuššan spesialistadearvvašvuoda- bálvalusas

Sámediggi bivddii konsultašuvnnaid Ráđđehusa bargamušdokumeanttaid birra regionála dearvvašvuodadoaimmahagaide. Ulbmilin lei oainnusin dahkat ja sihkkarastit sámi buhcciid vuoigatvuođaid ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii. Sámediggi lea proseassas Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain bargamušdokumeanttaid birra.

Nationála dearvvašvuodaplána čuovvoleapmi

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin dearvvašvuoda- ja fuolahusministariin, gos ságaškušše hástalusaid ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa barggus sámi álbmogii. Sámediggeráđđi deattuhii ahte ovtadássásaš bálvalusfálaldat sámi buhcciide eaktudit ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga rámmat movt dan galgá joksat. Sámediggi čujuhii dievasčoahkkinmearrádussii mii guoská Nationála dearvvašvuodaplánii (2007-2010) ja vuordá ahte nationála dearvvašvuodaplána sihkkarastá ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi álbmogii. Sámediggeráđđi dáhtui vuđolaš proseassaid movt váldit vára sámi buhcciid vuoigatvuođain ja dárbbuin plána čuovvoleamis.

Prošeaktaruđat

Sámediggi hálddaša ruđaid čuovvolit ráđđehusa doaibmaplána dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii sámi álbmogii, Mánngabealátvuohta ja ovtadássásašvuohta. Stuorimus oassi ruđain juolluduvvo dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide ohcamiid vuodul.

Jagis 2007 lea Sámediggi juolludan badjelaš 3 miljon ruvno dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide dáid vuoruhuvvon ángirusšansurggiin: guorahallan- ja prošeaktabarggut main lea ulbmilin heivehit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi duohtavuhtii.

bargovugiid ovddideapmi ja doaibmajuid heiveheapmi iešguđet dárbbuide dan dábalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas sámi guovlluin.

dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpaheapmi sámegielas ja kulturáddejumis.

prošeavttat main lea ulbmilin ovddidit evttohusaid buriid veahkkeneavvuide vai sáhtá mihtidit ja sihkkarastit kvalitehta dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas sámi álbmogii.

Sámediggi lea searvan prošeaktaruđain mánngga buori prošeaktii. Ovdamearkan sáhtá namuhit Omasvuona suohkana guokte prošeavtta gárrenmirkofuolahusas ja dearvvašvuodasuorggis.

Prošeavttaid ulbmilin lea fievrridit sámi giela ja kultuvrra suohkanlaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid. Čakčamánuš bovdii suohkan vásáhuskonferánsii gos ovdanbukte prošeavttaid bohtosiid. Nugo lea bohtán ovdan raporttain ja konferánsa ovdanbuktimis, leat doaimmaid bohtosat leamaš posiitiivalaččat ja buorit. Sámediggi doalai sáhkavuoro ja oassálastii konferánsas. Sámediggi lea maid juohkán stipeanddaid lassiohppui psykososiálalaš barggus mánáid ja nuoraid gaskkas.

Mis leat unnán duođastuvvon dieđut sámi mánáid bajásšaddaneavttuid birra. Mii diehtit ahte mánáidsuodjalusas váilu sámi giella ja kulturgelbbolašvuohta. Dat mielddisbukta ahte sámi váhneimidda/ovdasteddjiide soaita leat váttis váldit oktavuoda mánáidsuodjalusain ja veahkkebálvalusain. Mii eat ge dieđe galle sámi máná leat dárhu biebmuovttuin. Dán lea Sámediggi mánngii deattuhan ovddasvástideaddji eiseválddiide, ja áigut ain deattuhit dan. Sáhtá maid leat ágga

geahčadit fylkkamánni bearráigeahččandoaimma go guoská sámi giela ja kultuvrra áimmahuššamii bálvalusain.

Maiddái dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas muđui váilu sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta. Dan dihtii lea deatalaš dan áimmahuššat iešguđet dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš oahpuin

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.02.08 dii. 17.20

Ášši 07/08

Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki ovttasbargošiehtadus

Arkiivaáššenr..
07/380106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđđi	11.12.07	R 135/07
Plána- ja finánsalávdegoddi	12. - 14.02.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	07/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga 28.02.08 dii. 09.10

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namamus
1	11.12.07	Sámediggeráđi	Ášši R 135/07 Finnmarkku fylkkagieldda ja Sámedikki ovttasbargošiehtadus
1	23.11.2007		Finnmarkku fylkkagieldda ja Sámedikki ovttasbargošiehtadus– vuolláičállojuvvon 23.11.07
2			Finnmarkku fylkkagieldda ja Sámedikki ovttasbargošiehtadus– dohkkehuvvon 2003

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha ovttasbargošiehtadusa Finnmarkku fylkkagielddain nu mo dat bohtá ovdan dan hámis maid Finnmarkku fylkkagieldda fylkkavárresátnejođiheaddji Ann-Solveig Sørensen ja sámediggepresideant Egil Olli vuolláičáliiga 23.11. 2007.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Álggahus

Vuosttaš ovttasbargošiehtadus Finnmarkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaska dahkkojuvvui 2003:s. Ollu ášsesuorggit leat čadahuvvon ja dasto leat ovddiduvvon mánga suorggi, man geažil lei dárbu ođasmahttit ja áigeguovdilastit šiehtadusa. Dát proseassa loahpahuvo ja šiehtadus bohtá fápmui dalle go Finnmarkku fylkagieldda ja Sámediggi mearridit šiehtadusa. Sámediggeráđđi ovddida jahkásaččat raporttaid doaimmain mat leat čadahuvvon ovttasbargošiehtadusa bokte.

Fylkkavárresátnejođiheaddji Ann-Solveig Sørensen ja Sámedikki presideanta Egil Olli čáliiga vuollái ođđa ovttasbargošiehtadusa Finnmarkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaska skábmamánus. Šiehtadusa bajimus mihttomearrin lea nannet ja oidnosii buktit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima Finnmarkku fylkkas.

Mearkkašumit:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) lahtut Áge Nordkild, Mikkel Nils A. Sara, Kirsti Guvsám, Miriam Paulsen, Ann-Mari Thomassen ja Gunn Britt Retter (NSR/SáB), *Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) lahtut* Magnhild Mathisen, Ronny Wilhelmsen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Hilde Anita Nyvoll ja Egil Olli, *Sámeálbmotbellodaga (SáB) lahttu* Anja Graven ja *Finnmarkslista (FIN) lahttu* Toril Bakken ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

4. artihkal ceavzilis ovdáneapmi – Álbmotmehciid ásaheapmi ja daid hálddašeapmi

Ovttasbargošiehtadusa njealját artihkkalis čuožžu ahte: “Bealit áigot leat njunnožis goziheamen báikkálaš servodagaid ja sámi beroštumiid vuhtiiváldima álbmotmehciid ásaheami ja hálddašeami oktavuodas Finnmárkku fylkkas.” (njealját teakstaoasi maŋimuš cealkka)

Dát dávista Sámedikki ja Birasgáhttendepartemeantta suodjalanplánabarggu njuolggadusaide luonddu-suodjalanlága mielde sámi guovlluin. Šiehtadus sihkkarastá báikkálaš sámi searvama bargolávdegottiid bokte, ja eavttuid bidjama bokte buot suodjalanplánabargguide sámi geavahan- ja ássanguovlluin. Dasto ahte suodjalanguovlluid hálddašeami hábmen galgá dávistit stáhta ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadussii.

Lávdegoddi čujuha háldenlinjáide ja bivdá beliid sihkkarastit dan ahte hálddahasas bohtet dovdat šiehtadusa amaset suodjalanguovllut gártat caggin sámi árbevirolaš ealáhusdoaimmaide.

10. artihkal kulturdeavvadanbáikkid – etnomusihkkaguovddáža ásaheapmi

Ovttasbargošiehtadusas daddjojuvvo ahte bealit áigot árvvoštallat etnomusihkkaguovddáža ásaheami. Dat berre vuoruhuvvot ja álggahuvvot ovdaprošeakta etnomusihkkaguovddáža ásaheami vástte. Evttohuvo ahte ovdaprošeakta ruhtaduvvo fylkka ja Sámedikki, ja vejolaččat maid kulturdepartemeantta ruhtademiin.

NSR *sámediggejoavkkeku lahtut* ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Spábbačiekčanstašuvdna

NSR sámediggejoavku ávžžuha Finnmárkku fylkkagiella ja Sámedikki ohecat ovttasbarggu eará beliiguin gávdnan dihte čovdosiid vai livččii vejolaš ásahit ođđa spábbačiekčanstašuvdna Áltái.

Spábbačiekčanstašuvdna Álttás attášii vejolašvuoda spábbačiekčan valástallama bohtit riikka bajimus dássái Finnmárkkus, mii livččii mielde bisuheamen ássama ja dahkamin guovllu eanet geasuheaddjin mánáide ja nuoraide. Dát livččii mielde nannemin sihke sámi ja muđui Finnmárkku álbmoga servodat-eallima vuodu. Nuppi vuorus movttidahtášii dat joatkit eaktodáhtolaš valástallanánggirdemiiguin.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Gunn-Britt Retter, áššejođiheadji	
2	Ronny Wilhelmsen	
3	Johan Mikkel Sara	
4	Olaf Eliassen	
5	John Harald Skum	
6	Egil Olli	
	Gunn-Britt Retter, áššejođiheadji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkagielddain nu mo dat bohtá ovdan dan hámis maid Finnmárkku fylkkagieldda fylkkavárresátnejođiheadji Ann-Solveig Sørensen ja sámediggepresideant Egil Olli vuolláičáliiga 23.11. 2007.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.02.08 dii. 09.40

Ášši 08/08

Sámi joatkkaoahppu - hálddašanmodealla

Arkiivaáššennr..

06/290106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	16.10.07	R 119/07
Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi	12. - 14.02.08	02/08
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	08/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga 28.02.08 dii. 09.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namamus
1	16.10.07	Sámediggeráđdi	Ášši R119/07 Sámi joatkkaoahppu - hálddašanmodealla
2	Suoidnemánu 5. b. 2007	Máhtodepartemeantta	Stáhtalaš sámi joatkkaskuvllat – boahhteáiggi hálddašanovddasvástadusa árvvoštallan
3	Geassemánu 2007	Bargojoavku mas leat miellahtut Máhtodepartemeanttas, Oahpahusdirekotráhtas ja Sámedikkis	Raporta: Stáhtalaš sámi joatkkaskuvllat - boahhteáiggi hálddašanovddasvástadusa árvvoštallan
4	Ratifikerejuvvo n geassemánu 20. b. 1990 Jorgaluvvon miessemánu 8. b. 2007		ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamitálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain
5	Juovlamánu 12. b. 2003		Stáhta ekonomistivrejumi njuolggadusat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

1. Sámedikkiráđdi álggaha konsultašuvnnaid Máhtodepartemeanttain bargojoavkku neavvagiid ja rávvagiid čađaheami birra
2. Sámediggi vuorua čađahit bargojoavkku neavvagiid ođasmahttit oahpahuslága 6. kapihttala ja lálkaasahusaid ja ráhkadit plána mo organiseret ja čuovvolit hálddahusovddasvástadusa vuodđooahpu sámi osiide davvi-, lulli- ja julevsámi guovlluin, gč. Bargujoavkku 1. ja 6. neava.
3. Stáhtas galgá ain leat válodoovddasvástádus sámi joatkkaskuvllaid doibmii. Hálddahusovddasvástádusa sirdima fylkkagildii, ja skuvllaid ovtasteami, sáhtá árvvoštallat go skuvllaid rolla ja sadji ollislaš joatkkaoahppofálaldagas sámi álbmogii lea čilgejuvvo.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álgu

Lea guhkit áigge juo leamaš vuodđoprinsihppan ahte stáhta ii galgga jodihit doaimmaid mat gullet fylkagielddaid ovddasvástádussii, dása gusket joatkkaskuvllat. Dieid guovtti sámi joatkkaskuvllaid hálddašnovddasvástádus čielggadii Kvalviklávdegoddi 2002:s. Sámediggi ii dattege háliidan váldit badjelas ovddasvástádusa skuvllaid ovddas, ja ášši ii loahpahuuvon.

Geassemánu 28. b. 2006 čeahkkimis lei ovttaoaivilvuolta dasa ahte Sámediggi galgai oasálastit barggus gávdnan dihtii skuvllaide heivvolammos čatnasanmálla. Máhttodepartemeanta bovdii 30.08.06 reivviin Sámedikki ja Oahpahasdepartemeantta oasálastit bargojoavkkus. Máhttodepartemeanta sáddii joavkku raportta Sámediggái 05.07.07 reivviin jearaldagain ahte háliidivččii go Sámediggi konsulteret áššis, ja ávžžuha ahte Sámediggi buvttášii cealkámuša nu jodánit go vejolaš.

Lávdegotti ráva:

Mearkkašumit:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Synnøve Solbakken-Härkönen, Jon Harald Skum, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Susanne A. Andersen ja Jarle Jonassen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkku (Bb) lahtut Per-Ivar Henriksen, Edvard Pedersen, Vibeke Larsen, Marianne Balto, ja Arne Dag Isaksen ja Čielga sámi jiena (ČSJ) lahtu János Trosten, oavvilda ahte Sámedikki rolla sámiid iežaset parlameantan lea ovddidit dakkár politihka mii lea buorrin sámi servodagaide. Ulbmilin lea oažžut duohta váikkuhanválddi čadahit dán politihka dain surgiin mat leat deatalaččat sámi servodagaide. Dát guoská diedusge maiddái skuvla- ja oahpahasuorgái. Sámedikkis lea dál dušše ráđdeaddi doaibma Máhttodepartemeantta ektui skuvla- ja oahpahasáššiin, oahpponeavvobuvttadeami hálddašeami lassin. Jus Sámediggi galgá váldit badjelas hálddašnovddasvástádusa sámi joatkkaskuvllain, de dat eaktuda ahte Sámediggi oažžu duohta váikkuhanválddi sámi skuvla- ja oahpahasáššiin. Dan lassin ferte leat ášahuvvon šiehtadallanortnet stáhta ruhtajuolludaneiseválddiid ja Sámedikki gaskkas. Maiddái ferte ášahit sierra Sámedikki vuollásaš orgána mii galgá hálddašit sámi skuvla- ja oahpahasáššiid, vai čielgasit earuhuvvo Sámediggi parlameantan ja politihkkaovddideaddjin ja Sámediggi hálddašanorgánan.

Lávdegoddi oavvilda vel ahte joatkkaoahpahas sápmelaččaid várás galgá addit sámi ohppiide oahpahusa mii lea vuodđduvuvon sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii. Skuvllat galget bálvalit sámi servodaga ja leat reaidun ollašuhttimis Sámedikki politihka ja ulbmiliid sámi servodaga ovddideami oktavuodas. Nu ovdanbukta sámi joatkkaoahpahas ovttaskas olbmo vuoigatvuoda oahpahussii seamma dásis go buot eará olbmuin ge, muhto maiddái emiálbmogiid vuoigatvuoda oažžut iežaset ášahusaid sihkarastin ja ovddidan dihtii iežaset iešlági

Lávdegoddi háliida ahte sámi joatkkaskuvllat fertejit ovddiduvvot nationála resursa- ja gelbbolašvuodaguovddážin sámi joatkkaoahpahusa várás (gč. Sámedikki mearrádusa áššis 45/03). Skuvllaid ovddideapmi gelbbolašvuodaguovddážin eaktuda lagas ovttasbarggu skuvllaid gaskkas. Maiddái ferte láchčojuvvot miehtásámi ja rájaidrastideaddji ovttasbargu daid oahpahasášahusaid gaskkas, mat addet joatkkaoahpahusa mii lea heivehuvvon sámi ohppiide. Ovttasbargui ferte gullat ee. sámi oahppofálaldagaid ja oahpponeavvuid ovddideapmi, lasseoahppu oahpaheddjiide ja deaivvadanbáikkid ovttasdoaimmama ja ovttasbarggu várás.

Evttohusat:

Lávdegotti evttohus:

Sámediggeráđi evttohus sihkastuvvo ollásit ja sadjái boahtá čuovvovaččat:

Evttohus 1

Sámediggeráđđi álggaha konsultašuvnnaid Máhttodepartemeanttain bargojoavkku rávvagiid nr. 2-9 ja bargojoavkku neavvagiid oktavuodas, mat buot leat sorjjasmeahtumat hálddašánmolssaeavttus.

Sámediggi bivdá sámediggeráđi farggamusat čielggadit hálddašánmodealla mas Sámedikkis lea hálddašánovddasvástádus stáhta sámi joatkkaskuvllain, dás maiddá sierra orgána ásaheami Sámedikki vuollásažžan sámi skuvla- ja oahpahasáššiid hálddašeami várás.

Sámediggi oavvilda ahte sámi joatkkaskuvllaid čatnaseapmi Oahpahusdirektoráhtii bisuhuvvo dassážiigo dakkár hálddašánmodealla mas Sámedikkis lea hálddašánovddasvástádus, lea čielggaduvvon, ja Sámediggi lea gearggus váldit badjelasas ovddasvástádusa skuvllaid hálddašeamis, gč. ILO-konvenšuvnna nr. 169 art. 27.2.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat.

Evttohus 2, áirras Terje Tretnes, Sámi álbmotbellodat

Sámi joatkkaoahppu – hálddašánmodealla

Sámediggi váldá badjelasas hálddašánovddasvástádusa dan guovtti sámi joatkkaskuvllas Kárášjogas ja Guovdageainnus, ja čađaha bargojoavkku rávvagiid nr. 2 - 9 čuovvovaš lasáhusaiguin:

Sámedikkis galgá leat jahkásaš konsultašuvdna/galget leat jahkásaš konsultašuvnna stáhtain (Dep) guoskevaš skuvllaid boahhte jagi bušeahta ja ekonomalaš dili birra.

Bargojoavkku rávvaga 2. čuokkis galgá čađahuvvot dalán ja Sámediggi nammada gaskaboddasaš lávdegotti mii fuolaha skuvlla doaimma. Dán lávdegottis galget leat 3 olbmo mat dávistit, sihkkarastet ja fuolahit skuvllaid nátionála beliid. Skuvllaid rektorat oassálastet dán lávdegoddái áššemeannudeaddjin.

Sámediggi bivdá sámediggeráđi farggamusat čielggadit sierra Sámedikki vuollásaš orgána ásaheami hálddašit sámi skuvla- ja oahppoáššiid.

Sámediggi oavvilda ahte dálá stáhta sámi joatkkaskuvllat ain galget leat čadnojuvvon Oahpahusdirektoráhtii dassážiigo lea čielggaduvvon dakkár hálddašánmodealla mas Sámediggi lea hálddašánovddasvástideaddjin, ja Sámediggi lea gearggus váldit badjelasas ovddasvástádusa hálddašit skuvllaid, gč. ILO-konvenšuvnna nr. 169 art. 27.2.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 40 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvoi 38 jienain. 2 jienasteaigga beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 39 jienain. 1 jienastii vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Synnøve Solbakken-Härkönen, áššejođiheadđji	
2	Willy Ørnebakk	Jørn Are Gaski
	Willy Ørnebakk	
3	John Harald Skum	Jørn Are Gaski
		Willy Ørnebakk
	John Harald Skum	
4	Sten Erling Jønsson	Jørn Are Gaski
5	Kjersti Myrnes Balto	Marianne Balto
		Sten Erling Jønsson
		Jørn Are Gaski
	Kjersti Myrnes Balto	
6	Egil Olli	Klemet Erland Hætta
		Synnøve Solbakken-Härkönen
		Bjarne Store-Jakobsen
	Egil Olli	
7	Toril Bakken	
8	Jarle Jonassen	
9	Per Andersen Bæhr	
10	Jørn Are Gaski	
11	Johan Mikkel Sara	
12	Terje Tretnes	
13	Synnøve Solbakken-Härkönen	
14	Sten Erling Jønsson	
15	Tone Finnesen	
16	Willy Ørnebakk	
	Synnøve Solbakken-Härkönen, áššejođiheadđji	
	Toril Bakken, čeahkkinortnegii	
	Marianne Balto, čeahkkinortnegii	
	Synnøve Solbakken-Härkönen, čeahkkinortnegii	
	Willy Ørnebakk, čeahkkinortnegii	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	
	Toril Bakken, čeahkkinortnegii	
	Jarle Jonassen, čeahkkinortnegii	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegii	
	Jarle Jonassen	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	
	Toril Bakken, čeahkkinortnegii	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđđi álggaha konsultašuvnnaid Máhttodepartemeanttain bargojoavkku rávvagiid nr. 2-9 ja bargojoavkku neavvagiid oktavuodas, mat buot leat sorjjasmeahttumat hálddašanmolssaeavttus.

Sámediggi bivdá sámediggeráđi farggamusat čielggadit hálddašanmodealla mas Sámedikkis lea hálddašanovdasvástádus stáhta sámi joatkkaskuvllain, dás maiddái sierra orgána ásaheami Sámedikki vuollásažžan sámi skuvla- ja oahpahasáššiid hálddašeami várás.

Sámediggi oaivvilda ahte sámi joatkkaskuvllaid čatnaseapmi Oahpahusdirektoráhtii bisuhuvvo dassážiigo dakkár hálddašanmodealla mas Sámedikkis lea hálddašanovdasvástádus, lea čielggaduvvon, ja Sámediggi lea gearggus váldit badjelassas ovddasvástádusa skuvllaid hálddašeamis, gč. ILO-konvenšuvnna nr. 169 art. 27.2.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.02.08 dii.13.40

Ášši 09/08

Sámedikki doarjjastivrra njuolggadusaid odasmahttin

Arkiivaáššennr..
08/15106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.01.08	R 010/08
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	12. - 14.02.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	09/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga 28.02.08 dii. 13.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.01.08	Sámediggeráđdi	Ášši R 010/08 Sámedikki doarjjastivrra njuolggadusaid odasmahttin
2	25.5.2000	Sámediggi	Ášši 23/00 Ovddasvástádus ja hálldahus. Sámedikki vuollásaš ráđiid doaimmaid boahttevaš organiserema čielggadeapmi
3	9.11.2000	Sámediggi	Ášši 44/00 Sámedikki doarjjastivrra njuolggadusat
4	23.5.2005	Sámediggi	Ášši 17/05 Sámedikki ekonomijahálldašemi ovddasvástádus ja völdi
5	27.9.2007	Sámediggi	Ášši 43/07 Sámedikki ohcanvuodot doarjjaortnegiid bajimus njuolggadusat

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi mearrida čuovvovaš njuolggadusaid Sámedikki doarjjastivrii:

1. Ulbmil ja bargamušat

Sámedikki doarjjastivra lea Sámedikki hálldašanorgána dain doarjjaruđain maid Sámedikki dievasčoahkkin fápmuda válldi Sámedikki doarjjastivrii juogadit.

Sámedikki doarjjastivra hálldaša Sámedikki doarjjaortnegiid daid ulbmiliid ja vuoruhemiid vuodul, mat bohtet ovdan Sámedikki jahkásaš bušeahttamearrádusain.

2. Nammadeapmi

Sámedikki dievasčoahkkin nammada doarjjastivrra Sámedikki áirasiid ja várreáirasiid gaskkas. 7 lahtu välljejuvvojit oktan jodiheadjiin ja nubbijodiheadjiin ja persovnnalaš várrelahtuiguin ovtta váлгаáigodahki. Válgá dáhpáhuvvá gorrelahkoválgan. Sámedikki doarjjastivrras lea mearrádusváldi go

unnimusat 4 stivralahtu leat mielde.

3. Fápmudeapmi

Sámedikki doarjjastivra fápmuda mearridanválddi Sámedikki hálddahussii Sámedikki jahkásaš bušeahttamearrádusaid vuodul.

4. Hálddahus

Sámedikki hálddahus galgá ráhkkanahhtit áššiid doarjjastivrii. Hálddahus galgá maiddá čuovvolit doarjjastivrra mearrádusaid.

5. Váidalusortnet

Sámedikki doarjjastivrra mearrádusaid sáhtta Sámediggeráddái váidalit.

6. Rapporteren

Sámedikki doarjjastivra galgá juohke jagi sáddet rapportta Sámediggái doarjjaruđaid hálddašemi birra.

7. Fápmuibidjan ja rievdadeapmi

Dát njuolggadusat biddjojuvvojit fápmui 1.3.2008 ja bohtet daid Sámedikki doarjjastivranjuolggadusaid sadjái, mat mearriduvvojedje 9.11.2000.

Sámedikki dievasčoahkkin sáhtta rievdadit njuolggadusaid.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álggahus

Sámedikki doarjjastivrra dálá njuolggadusat dohkkehuvvojedje áššis 44/00. Sámedikki ohcanvuđot doarjjahálldašemi bajimus njuolggadusat ođasmahttojuvvojedje áššis 43/07. Dát mielddisbuvttii ahte 2008 bušeaha struktuvra rievdaduvvui dan ektui mo dat lei ovdal. Sámedikki iešguđet ohcanvuđot doarjjaortnegat fuolahuvvojit dál oktasaš bajimus njuolggadusaid bokte. Rievdadusaid geažil ferte maiddá rievdadit doarjjastivrra njuolggadusaid nu ahte dat heivejit oktii áššiin 43/07 ja bušeahtain.

Evttohus 1

Evttohus olles lávdegottis, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Lene Hansen, Randi A. Skum, Klemet Erland Hætta ja Tor Mikalsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeu (Bb) lahtuin Berit Oskal Eira, Knut Store, Jørn Are Gaski, Bjarne Store-Jakobsen, Marie Therese N. Aslaksen ja Per Edvind Varsi, Guovddášbellodaga (Gb) lahtus Olaf Eliassen, Åerjel læstoe (ÅL) lahtus Laila Wilks, Guovdageainnu jobttisámelisttu (JSL) lahtus Per A. Bævr ja Dáloniid Listtu (DL) lahtus Isak Mathis O. Hætta,
Lasáhus 1. čuoggái, Ulbmil ja bargamušat, maŋimus cealkagii:

”ja Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid vuodul.”

Cealkka čuodjá dalle ná:

Sámedikki doarjjastivra hálddaša Sámedikki doarjjaortnegiid daid ulbmiliid ja vuoruhemiid vuodul, mat bohtet ovdan Sámedikki jahkásaš bušeahttamearrádusain, ja Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid vuodul.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat muđui makkárge mearkkašumit dahje evttohusat áššái ja rávve Sámedikki dohkkehit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Tor Mikalsen, áššejođiheaddji	
2	Per Edvin Varsi	
3	Ann-Mari Thomassen	Egil Olli
		Willy Ørnebakk
	Ann-Mari Thomassen	
4	Terje Tretnes	Egil Olli
	Terje Tretnes	
5	Olaf Eliassen	
	Tor Mikalsen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi mearrida čuovvovaš njuolggadusaid Sámedikki doarjjastivrii:

1. Ulbmil ja bargamušat

Sámedikki doarjjastivra lea Sámedikki hálddašanorgána dain doarjjaruđain maid Sámedikki dievasčoahkkin fápmuda válldi Sámedikki doarjjastivrii juogadit.

Sámedikki doarjjastivra hálddaša Sámedikki doarjjaortnegiid daid ulbmiliid ja vuoruhemiid vuodul, mat bohtet ovdan Sámedikki jahkásaš bušeahhtamearrádusain, ja Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid vuodul.

2. Nammadeapmi

Sámedikki dievasčoahkkin nammada doarjjastivrra Sámedikki áirasiid ja várreáirasiid gaskkas. 7 lahtu välljejuvvojit oktan jođiheaddjiin ja nubbijodheaddjiin ja persovnnalaš várrelahtuiguin ovtta váлгаáigodahkii. Válgá dáhpáhuvvá gorrelohkoválgan. Sámedikki doarjjastivrras lea mearrádusváldi go

unnimusat 4 stivralahtu leat mielde.

3. Fápmudeapmi

Sámedikki doarjjastivra fápmuda mearridanválddi Sámedikki hálddahussii Sámedikki jahkásaš bušeahttamearrádusaid vuodul.

4. Hálddahus

Sámedikki hálddahus galgá ráhkkanahhtit áššiid doarjjastivrii. Hálddahus galgá maiddái čuovvolit doarjjastivrra mearrádusaid.

5. Váidalusortnet

Sámedikki doarjjastivrra mearrádusaid sáhtta Sámediggeráđđái váidalit.

6. Rapporteren

Sámedikki doarjjastivra galgá juohke jagi sáddet rapportta Sámediggái doarjjaruđaid hálddašemi birra.

7. Fápmuibidjan ja rievdadeapmi

Dát njuolggadusat biddjojuvvojit fápmui 1.3.2008 ja bohtet daid Sámedikki doarjjastivranjuolggadusaid sadjái, mat mearriduvvojedje 9.11.2000.

Sámedikki dievasčoahkkin sáhtta rievdadit njuolggadusaid

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 28.02.08 dii. 14.00

Ášši 10/08

Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid árvoháhkama prográmmacilgehus

Arkiivaáššennr..
08/137

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	15.01.08	R 003/08
Lávdegoddi	12. - 14.02.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	10/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku Duorastaga 28.b. 2008 dii. 14.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.01.08	Sámediggeráđđi	Sak R 003/08 Verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner og samisk reiseliv
2	29.11.07	Sámediggi	Sak 65/07 Melding om utvikling av utmarksnæringer - sluttbehandling
3	21.01.08	Duojáriid ealáhussearvi ja Goahtegearret	Cealkámuš Árvohahkanprográmma birra ealáhuskombinašuvnnaide
4	21.01.08	Duojáriid ealáhussearvi	Mearkkašumit Sámedikki lotnolasealáhus árvohahkanprográmma evttohusii
5	22.01.08	Deanu joatkkaskuvla	Innspill til Sametingets verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner
6	23.01.08	Sámiid duodji	SD momenter angående fellesverksteder og veilederstillinger
7	20.01.08	Sámi bivdo- ja meahcástansearvi	1. Notáhta meacce-ealáhus gelbbolašvuodaguovddáš 2. Notat til Sametinget angående driftsstøtte til utmarksnæringer
8	21.01.08	Goahtegearret	Verdiskapingsprogrammet for kombinasjonsnæringer i samiske bosettingsområder – møte med Sametinget 21.01.08
9	17.04.07	Goahtegearret	Åpen møte ang. stortingsmelding om samepolitikk m. Statsråd Bjarne H. Hansen
10		Duojáriid ealáhussearvi ja Goahtegearret	Verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner
11		Goahtegearret	Samisk næringslov Fundament for fremtidig samisk kulturutøvelse

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádušárvalus:

Sámediggi guorrasa ovddiduvvon Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid árvoháhkama prográmmačilgehussii.

1. Ulbmilat ja rámmat

Duogáš

Jagi 2008 stáhtabušehta meannudeami oktavuođas celkkii Stuorradikki gielda- ja hálddašanlávdegoddi (Bušeahhtaevttohus S. Nr. (2007-2008)) ná:

”Flertallet vil fremheve at det i tråd med Soria Moria-erklæringen foreslås etablert et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske strøk. Sametinget vil få ansvar for å administrere programmet. Flertallet støtter at det bevilges 6,5 mill. kroner til etableringen av et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner.

Flertallet har merket seg behovet for å ivareta tradisjonelle samiske næringskombinasjoner. Samtidig ser flertallet behovet for at tradisjonelle samiske næringer også kan kombineres med nye næringer slik at lokale ressurser, kompetanse og tradisjoner utnyttes til en positiv utvikling i samiske samfunn, og hvor også ungdom og kvinner kan være med på næringsutvikling og trygging av bosettingen i lokalsamfunnene. Entreprenørskap knyttet til utnyttelse av de samlede muligheter for næringskombinasjoner bør stimuleres, herunder kombinasjoner av tradisjonelle næringstilpasninger med eksempelvis reiseliv, kunst og kultur, service og tjenesteyting og kunnskapsbasert tjenesteyting.

Flertallet er opptatt av at Sametinget gir muligheter for aktive samiske næringsorganisasjoner knyttet til utmarksnæringene.”

(Eanetlohku deattuha ahte Soria Moria-julggaštusa vuodul evttohuvvo áсахit árvoháhkkanprográmma lotnolasealáhusaid várás sámi guovlluin. Sámediggi oazžu ovddasvástádusa prográmma hálddašeamis. Eanetlohku doarju dan ahte juolluduvvo 6,5 miljón ru lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ásaheapmái.

Eanetlohku lea mearkkašan dárbbu fuolahit árbevirolaš lotnolasealáhusaid. Seammás oaidná eanetlohku dárbbu sáhttit ovttastahttit árbevirolaš sámi ealáhusaid odđa ealáhusaiguin vai báikkálaš resurssat, gelbbolašvuotta ja árbevierut geavahuvvojit posiitiiva ovddideapmái sámi guovlluin, ja mas maiddái nuorat ja nissonolbmot besset leat mielde ealáhusovddideamis ja sihkkarastimis ássama báikegottiin. Ferte movttiidahttit dakkár ealáhushutkama, mii ávkkástallá buot lotnolasealáhus-vejolašvuodaiguin, dás maiddái ovtastumit árbevirolaš ealáhusheivehemiid ja ovdamearkka dihtii mátkaaláhusa, dáidaga ja kultuvrra, bálvalusaid ja diehtovuođut bálvalusaid gaskkas.

Eanetlohku háliida ahte Sámediggi addá vejolašvuodaid dakkár árjjalaš sámi ealáhusorganisašuvnnaide, mat leat čadnojuvvon meahceávkkestallamii.)

Rámmat

2008 várás lea Sámediggeráđđi várren 4 875 000 ru ieš prográmmii, 650 000 ru ovtta virgái (10 %) ja 975 000 ru prográmma čadaheapmái earret eará fágaforain (15 %).

Sámediggi meannudii Meahccealáhusaid ovddideami dieđáhusa 27.11-30.11.07. Ollu dain ángiruššamiin leat mielde dán prográmmas. Ealáhus- ja kulturlávdegoddi mearkkašii ahte dieđáhus berre leat vuodđun go meahccealáhusaid ealáhusšiehtadus ráhkaduvvo.

Váldoulbmil

Árvoháhkkanprográmma ulbmil lea eanedit árvoháhkama hutkkolaš lotnolasealáhusaid ja sámi mátkaaláhusaid ángiruššama ja ovddideami bokte.

Prográmma čadahettiin galgá váldit vuhtii birrasa ja dásseárvvu sohkašielid gaskkas.

Oasseulbmil

Oasseulbmil

Láhčit dilálašvuodaid lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid ođđa buktagiid ovddideapmái

Oasseulbmil

Váikkuhit buoret rámmaeavttuid meahcceealáhusdoaimmaid ásaheapmái ja doaimmaheapmái

Oasseulbmil

Movttiidahttit ásaht fierpmádagaid meahcceealáhusain ja sámi mátkeealáhusain

Oasseulbmil

Identifiseret ja veahkehit čoavdit eastagiid vuodđoealáhusbuktagiid ovddideamis ja viidásetovddideamis

Oasseulbmil

Bajidit sin gelbbolašvuoda, geat háliidit ásaht ođđa doaimmaid

Oasseulbmil

Nannet bagadallama duojs ja oččodit nuoraid duodjeealáhussii

2. Viidodat ja ráddjen

Prográmma ruhtaduvvo Sámedikki bušehtas nugo dat bohtá ovdan 2008 stáhtabušehtas kap 680 poasta 50 Sámediggi. Árvoháhkkanprográmma sáhtta ruhtaduvvot ovtta eará doarjjaruđaiguin olggobealde Sámedikki vuogádaga.

Prográmmas lea sihke ohcanvuđot ortnegat ja proševttat maid Sámediggi álggaha. Dan lassin lea stuorra oassi barggus proševttat, mii earret eará mielddisbuktá gulahallama almmolaš eiseválddiiguin. Ohcanvuđot ortnegat galget almmuhuvvot oktanaga eará ortnegiiguin mat gusket ealáhusovddideapmái.

Prográmma lea ráddjejuvvon seamma suorgái go Sámedikki ángiruššan ealáhusovddidemiin.

3. Organiseren

Ovddasvástádusjuohku

Sámediggi galgá čadhit árvoháhkkanprográmma lotnolasealáhusaide ja sámi mátkeealáhusaid várás. Sámediggeráđđi doaibmá prográmma stivrán ja dahká dakkár mearrádusaid bidjá dakkár rámmaid, main lea mearkkašupmi prográmmii. Ráđđi galgá dohkkehit prográmma jahkásaš plánaid. Dievasčoahkkin mearrida prográmma bušehta.

Doarjjastivra hálldaša vejolaš doarjagiid ealáhusdoaimmaide daid njuolggadusaid vuodul mat gustojit eará ealáhusovddidandoarjagiidda. Sámediggeráđi ovddasvástádussan lea dahkat mearrádusaid čielggadanproševttaid ja eará doaibmabijuid oktavuodas mat eai gula ealáhusovddideapmái.

Prográmmaovddasástideaddji/prošeaktajodiheaddji galgá leat luvvejuvvon eará dábálaš doaimmain Sámedikkis. Ossodatdirektevrras lea ovddasvástádus das ahte sii geat barget árvoháhkkanprográmmain, luvvejuvvojit eará doaimmain vai sii sáhttet ollašuhttit prográmma áigumušaid.

Prográmmaovddasvástideaddji galgá ollašuhttit prográmma ulbmiliid biddjojuvvon rámmaid siskkobealde. Sus galgá leat bagadanovddasvástádus vejolaš prográmmaoassálastiid ektui.

Prográmmaovddasvástideaddjis galgá leat dievaslaš stivrenovddasvástádus prográmma čadaheamis.

Prográmmaovddasvástideaddjis lea ovddasvástáduš siskkáldas gulahallamis Sámedikkis ja diehtujuohkimis eará guoskevaš áššeoasálaččaide ja mediaide.

Raporteren dáhpáhuuvvá ossodatjodiheaddji bokte ja dahkkojuvvo Sámediggeráđđái.

Fágalaš fora

Galgá ásaheavvot fágalaš fora masa dát bovdjuvvojit searvat; Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, Innovasjon Norge, fylkkamánni eanadoalloossodat, fylkkagiella, Bioforsk, Sámi allaskuvla ja Sámediggi. BSD sáhtá searvvahit eará departemeantaid dárbbu mielde.

Fora galgá čoahkkanit oktii jahkái buktit fágalaš árvalusaid prográmmii ja addit ruovttoluottadieđuid prográmma čađaheami ektui. Fora ii daga mearrádušaid, muhto sáhtá evttohit doaibmajuid prográmmii. Fora galgá lonohallat dieđuid dakkár almmolaš doaibmajuid ja proševttaid birra, main lea mearkkašupmi árvohákanprográmmii.

Muhtun áiggi geahčen galgá prográmma árvvoštallojuvvo ja dan vuodul galgá fora oázžut stáhtusraportta prográmma manu birra.

Ovddidanfora

Sámi ealáhusorganisašuvnnat namalassii Goahtegearret, Sámi bivdo- ja meahcástansearvi, Duojáríid ealáhussearvi, Sámiid duodji, Bivdi, mat oassálastet prográmmii, galget guldaluvvot go bušeahhta ráhkaduvvo ja go dahkkojuvvojit stuorát rievdadusat prográmmačilgehusas. Uhcimusat guokte čoahkkima galget dollojuvvo jahkái dáid organisašuvnnaiguin. Fora galgá maiddáid doaibmat prográmma referánsajoavkun.

Ovddidanfora galgá sihkkarastit sámi sisdoalu ja sámi luonduáddejumi ovddidanbarggus.

4. Ráddjejuvvo eará prográmmaid ja ángiruššamiid ektui

Árvohákanprográmma čađahettiin lea dehálaš atnit ávkki eará ángiruššamiin maid eará eiseválddit čađahit.

Árvohákanprográmma biepmu ja lasseealáhusaid várás eanadoalus (Innovasjon Norge)

Eanadoallodepartemeanta álggahii árvohákanprográmma biepmu várás 2001:s. Prográmma lea ráddjejuvvoan biemui eanadoalus. Ulbmilin lea váikkuhit dasa ahte biepmoávnnafitnodagat nannejit gilvovohallannávccaid ja buoridit gánnáhahttivuoda. Vuoruhuvvon bargosuorggit leat beassan márkaniidda ja buvttovddideapmi. Sámi guovlluin eai leat galle eanadoalli beassan ávkkástallat dáid ruđaiguin. Sáhttet lea mánga siva dasa. Okta sivain sáhtá leat ahte ii leat leamaš dáhpin viidásetovddidit eanadoallobuktagiid gávpemárkaniidda. Eará sivva sáhtá leat ahte sámi guovlluin leat uhcán biepmoávnnafitnodagat. Lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma galgá sáhttit ruhtadit doaibmajuid maid eanadoallit álggahit. Biepmoávnnafitnodagaid eará doaibmajut galget ruhtaduvvot Biepmoárvohákanprográmma (BÁP) bokte.

Earret BÁP lea Innovasjon Norge ángiruššan erenoamážit eará lotnolasealáhusaiguin eanadollui nugo turismmain, galledandáluiguin, Inn pá tunet jna.

Sáivaguolástusa doaibmaplána

Eanadoallo- ja biepmodepartemeanta galgá 5-jagáš prográmmas vuoruhit proševttaid sáiváhceguolleturismmas, ealáhusguolástusas ja sáivaguollebiepmamis. Mihttomearrin lea ásaheavvot 150

doaimma mat fáallet oagguma turistaide, 2-3 biebmánrusttea ja 10 doaimma mat geavahit sáivaguolástusa ásahtit gánnáhahtti doaimma.

Duoji válđošiehtadus

Sámediggi lea dahkan válđošiehtadusa duodjeorganisašuvnnaiguin. Juohke jagi sohppojuvvo ealáhusšiehtadus. Árvoháhkkanprográmma doaibmabijut leat ráddjejuvvon fidnoahppiortnegiid ja duodjebagadallanbálvalusa ásaheapmái. Eará ángiruššamiid ja investeremiid ferte válđit mielde ealáhusšiehtadussii.

Árvoháhkkanprográmma árbevirolaš duoji várás

Kultur- ja girkodepartemeanta lea ráhkadan raportta árbevirolaš duoji birra ođđajagimánus 2008. Daid konkrehta evttohusaid gaskkas, mat sáhttet guoskat sámi ealáhusaide, lea árvoháhkkanprográmma álggaheapmi árbevirolaš duoji várás. Sámediggái lea deatalaš dán oktiordnet Sámedikki ángiruššamiin ovddidit duoji ealáhussan.

Boazodoalu ovddidanfoanda ja Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás

Boazodoalu ovddidanfoanda galgá veahkehit ovddidit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu. Dat galgá movttidahttit hukset dakkár stáđuhis birrasiid ja struktuvrraid ealáhusas, mat ovddidit olmmošlaš resurssaid, dássidis luonddugeavaheami ja ealuid buvttadanvejolašvuoda dievaslaš ávkkástallama. Dat addá doarjaga earret eará go áigu sáhahusealániid, guođohanbartaidda ja áiddiid oastit, go massá bohccuid lihkohisvuodas ja go lonista siidaosiid ja dat juohká oahppostipeandaid.

Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás galgá eanedit boazodoalu árvoháhkama. Dan ulbmil lea nannet ealáhusa dainna lágiin ahte oččodit luovvalasvuoda ja ealáhushutkama mii vuodđuduvvo ealáhusa kultuvrii ja mihtilmasvuhtii. Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás gáibida ahte lassiealáhus galgá vuodđuduvvot njuolgga bohccui.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ii berre vuoruhit doarjaga bohccobirgui ja bohccobierggu náláštuttimii.

Nationála mariidnaprográmmat

Ráđđehusa sáivaguolástusstrategiija deattuha dan ovddu mii Norggas lea buori varasguoli fidnemis. Ulbmilin lea ahte galgá fidnet varasguoli oktilaččat birra jagi, varasguolis ja dain buktagiin mat leat márkanis, galgá leat buorre kvalitehta.

Innovasjon Norge mariinna árvoháhkkanprográmma ulbmil lea nannet mariinna ealáhuseallima ja dat galgá ásahtit fitnodatfierpmádaga mii válđá vuhtii márkana. Doarjja addojuvvo fitnodagaide fierpmádathuksemii, gelbbolašvuhtii ja trainee-ortnegii. 2008 rájes galgá Innovasjon Norge nieda-fitnodatsearvi hálddašit 500 miljon ruvdnosas investerenfoandda mariidnasuorggis. Foanda galgá erenoamážit leat smávva ja gaskasturrosaš fitnodagaid várás ja lea buot fitnodagaid várás mat doaimmahit ealáhusovddideami. Foanda galgá čadáhut njuolgga kapitálainvesteremiid ja das galgá leat aktiiva eaiggátvuolta investerenproševttain.

Mariinna árvoháhkkanprográmma fitnodagaid addá stuorra vejolašvuodaid sámi riddo- ja vuotnaguolástussii maiddá, muhto heajos gávppalaš birrasiid geažil dát fállat lea várra vuosttažettiin eará ulbmiljoavkkuid várás. Almmatge galgá 2008:s álggahuvvot prográmma erenoamážit daid guovlluid várás main leat erenoamáš nuppástuhtindárbbut, ja dát sáhtta buorebut heivet sámi riddo- ja vuotnaguolástusaide ja čadnojuvvo lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii. Foanda gonagasreappáid luottahuhttima várás lea maid boadi boadi.

Mátkeeláhusáŋgiruššan

Ráđđehus lea ráhkadan nationála mátkeeláhusstrategiijaid juovlamánus 2007. Prográmmas daddjojuvvo earret eará ahte

”Regjeringen ser det som viktig å utvikle en reiselivsnæring basert på natur og samiske kultur i samiske områder der samene selv legger premisene for presentasjon og formidling av samiske kultur. Regjeringen har foreslått at det fra 2008 etableres et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske strøk. Sametinget får ansvaret for å administrere programmet. Gjennom dette gis Sametinget muligheter til å være med å utvikle samiske reiseliv i kombinasjon med andre næringer.”

Árvoháhkkanprográmma ferte geahččat dán barggu oktavuodas.

Finnmárkku mátkeeláhusbiras lea álggahan golmmajagáš prošeavtta 2006:s nannet luonddu- ja kulturvuođot mátkeeláhusa innovašuvnna ja gánnáhahttivuođa Finnmárkkus. Mihtomearrin lea ásaht eanet gánnáhahti fitnodagaid dán suorggis, eanedit márkanosiid riikkaidgaskasaš márkaniin, ásaht riikkaidgaskasaččat njunuš fágabirrasa, nannet mátkeeláhusaid innovašuvdnanáccaid ja beassat searvat prográmmii ”Norwegian Centers of Expertise”.

ReiselivsArena Finnmark lea fylkka mátkeeláhusaid (ovddastuvvon Finnmark Reiseliv bokte), Finnmárkku allaskuvlla, Sámi allaskuvlla ja Norut NIBR Finnmark, Origo Nord, Finnmárkku fylkkagieldda ja Innovasjon Norge gaskasaš ovttasbarggu boadus. Prográmma bokte addojuvvo doartja analysabargui, ealáhusa ja fágabirrasa deaivvadansajiid ásaheapmái ja ovddideapmái, ovddidanprošeavttaid álggaheapmái jna. Prošeavtta 2007 bušeahtta lea 3,6 miljon ru.

Prográmmas lea sámi áŋgiruššansuorgi ja šiehtadus lea dahkkojuvvon Sámi allaskuvllain Guovdageainnus.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeeláhus leat lassin ja doibmet oktanaga ReiselivsArena Finnmark:in.

5. SOFT-analysa

Dálá dili válldahallan –sámi guovlluid ealáhuseallima nana ja rašis bealit

Nana bealit:

Lagašvuohta resurssaide

Guhkes árbevierut hálddašeamis resurssaid ceavzilis vugiin

Máhtolašvuohta luonddu ja luondduresurssaid hálddašeami birra

Guhkes árbevierut ovttasteamis iešguđetlágan ealáhusaid ja ávkkástallamis iešguđetlágan

luondduresurssaiguin

Alla duohtagelbbolašvuohta

Alla sámi kultuvrralaš gelbbolašvuohta

Sámi kultuvra mearkagálvun

Nana sohkaáttit

Viides meahce- ja resursaguovllut

Báikkálaš ja regionála márkan jearaha báikkálaš borramušgálvvuid (hávgagáhkuid, jna.)

Rašis bealit:

Váilevaš vuodđostruktuvra

Smávva fitnodagat main lea vuollegis iežaskapitála

Bargointensiiva

Uhccán DjO-doaibma

Heajos juohkinapparáhta

Vuollegis formálalaš gelbbolašvuohta mii heive fitnodatásaheapmái
Váilevaš čálgoortnegat iehčanas ealáhusdoalliid várás

Hástalusat – sámi guovlluid ealáhuseallima vejolašvuođat ja áitagat

Vejolašvuođat:

Árktalaš buktagat maidda nuoskkideapmi ja goanstadahkkon biebmoadnusat uhccán leat váikkuhan

Sámi/čearddalaš buktagat jearahuvvojit

Ekoturismma ja geoturismma sáhtta álkit heivehit sámi dilálašvuođaide

Geavatkeahces meahcceresurssat

Sáhttit geavahit árbedieđuid ealáhusovddideamis

Áidnalunddot buktagat dihtomárkana várás

Dearvvašlaš buktagat

Áitagat:

Bibmojuvvon guliid vuollegis hattit sáhttet heajosmahttit sáivaguollemárkana

Rámmaeavttuid rievdadeapmi go meahcci geavahuvvo ealáhusáigumuššii (ovdamearkka dihtii go 5 km rádja váldjuvvui eret oagguma oktavuodas guollejávrriin)

Gilvu dikšojuvvon guollejávrriid alde

Váilevaš báikkálaš eaiggátvuohta dakkár mátkeealáhusdoaimmain, mat ávkkástallet mehciin

Váilevaš vejolašvuođat loktet máhtolašvuođa

Árbedieđut leat láhppomin

Nuoraide ii oahpahuvvo árbemáhttu meahcceávkkestallamis

6. Lihkostuvvaneaktudeaddji fáktorat

Álggaheaddjiin lea doarvái iežaskapitála

Buorit gálvojohtindilit meahccebuktagiin

Meahccebuktagiid sáhtta jođihit birra jagi

Fáktorat mat sorjájit dálkkádagas

Ahte prográmmii gullet guovllut olggobealde Finnmárkku

Olbmot dahje birrasat geat iežaset dihtii háliidit čadahit proševttaid vai dat sáhttet jotkojuvvot

maŋŋágo prošektaáigodat lea nohkan

Buorit eavttut álggahit ođđa doaimmaid

Ahte lea buorre fágalaš doarjaapparáhta

Ahte ealáhusdoalliide lea álki fidnet bagadallama árvoháhkkanprográmma birra

Ahte lea buorre gulahallan oassálastiid ja Sámedikki gaskkas

7. Prográmma čadahanstrategiijat

Geavahit mediaid, interneahtha ja diehtujuohkinčoahkkimiid juksan dihtii ulbmiljoavkku,

doaimmaheaddjiid ja álggaheaddjiid

Váikkuhangaskaomiid ulbmillaš geavaheapmi

Rabas gulahallan ja fierpmádathuksen eará oassálastiiguin nugo váikkuhangaskaoapme-oassálastiiguin ja gelbbolašvuođabirrasiguin

Árjjalaš ja oalgguheaddji rolla prográmma čadaheamis

Čielga ja konkrehta gulahallan ulbmiljoavkkuin

Čalmustahttit birrasa ja ceavzilis luonduávkkestallama prográmmas

Nannet ovttasbarggu daid oahppoásahusaiguin, main lea ovddasvástádus duodjeoahpahasas

Ávkkástallat árbemáhtuin vai dat sáhtta leat vuođđun ealáhusovddideapmái

8. Mearridančuoggát ja árvvoštallan

Gáibáduš stáhtusčoahkkimiidda

Juohke jagi galgá dollojuvvot stáhtusčoahkkinn Sámediggeráđiin. Dán čoahkkimii galgá ráhkaduvvot stáhtusraporta dan árvvoštallama vuodul mii lea dahkkojuvvon maŋŋágo prográmma álggahuvvui. Dát stáhtusraporta galgá čadnojuvvot Sámedikki bušehtii. Stáhtusraporta galgá maiddái ovddiduvvot fágalaš forai digaštallamii. Raporttas galgá earret eará boahit ovdan dárbbášuvvojit go stuorát rievvdadusat prográmmas dahje dain proševttain, mat leat čadahuvvomin.

Gáibáduš mearridančuoggáide

Bušehttabarggu oktavuodas sáhttet dahkkojuvvot stuorát rievvdadusat prográmmas. Dievasčoahkkinn mearrida prográmma bušehta mas boahhtejagi vuoruheamit bohtet ovdan.

Prográmma galgá árvvoštallojuvvot golmma jagi geahčen.

9. Sámedikki bušehtamearráduš 2008 várás

Sámedikki 2008 bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš vuoruheamit:

Čuokkis 7.3.2 Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma

Tabealla 7.3.2 Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma (1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30060	Lotnolasealáhusat	0	0	0	3 375	3 375	-
30061	Duodji - bagadeaddjivirggit ja fidnooahppit	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi	a)	0	0	0	4 875	4 875	-

a) 2008 stáhtabušehtas várrejuvvui 6 500 000 ru lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii. Dás lea 10% sirdojuvvon hálddahussii hálddašit dán prográmma ja 15% lea sirdojuvvon crenoamáš proševttaide earret eará ásahit prográmma fágalaš fora

Čuokkis 7.3.2.1 Lotnolasealáhusat

Tabealla 7.3.2.1 Lotnolasealáhusat (1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30060	Lotnolasealáhusat	0	0	0	3 375	3 375	-
Submi		0	0	0	3 375	3 375	-

Doarjjaortnega ulbmil:

- Ceavzilis lotnolasdoaimmat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álggaheaddjit geat háliidit álggahit meahceávkástallandoaimmaid
- Doallit geat háliidit bargat vuodđoaláhusain lotnolasat eará doaimmain
- Sámi mátkedoaimmaheaddjit geat háliidit geavahit meahci oktan vuotnaguovlluiguin resursan mátkedaláhusas
- Smávítlágan borramušbuvttadeaddjit geat maiddái doaimmahit guolástusa, boazodoalu, eanadoallu dahje meahcásteami

Ulbmilolahusaeavttut:

- Meahceávkástallandoaimmaid lohku
- Daid mátkedoaimmaheaddjiid lohku geain meahcci lea vuodđun doibmii
- Smáviltálgan borramušbuvttadeaddjiid lohku

2008 vuoruheamit:

- Meahcebuktagiid buvttavddideapmi ja kvalitehtasihkkarastin
- Meahccealáhusaid vuovdin- ja vuovdalandoaimbajijut
- Ovddidit vásáhusvuđot mátkedoaimmaid

Juolludaneavttut:

- Ohcanáigemearit leat guovvamánu 1. b., cuoŋománu 1. b. ja čakčamánu 1. b. 2008.
- Prošeakta galgá álggahuvvot maŋimusat dan bušehttajagi go doarjja juolluduvvo ja válmastuvvot maŋimusat 2 jagi maŋŋá doarjjareivve dáhtona
- Doaimbajijut mat nu uhccán go vejolaš váikkuhit lundui, kultuvrii ja birrasii negatiiva láhkai
- Meahcedoaimmat mat dávistit sámi luonddudollui
- Mátkeealáhusat mat čálmustuhttet vásáhusa ja ekoturismma
- Prošeavttaide maid Sámediggi lea ožžon álggahuvvot sáhtá juolludit gitta 100 % rádjai gollomeroštusas
- Muđui gustojit dat njuolggadusat maid Sámediggi lea mearridan áššis 43/07 Daid doarjagiid hálldašeami ođasmahttin maid Sámedikkis sáhtá ohcat, ja dat gáibádusat mat leat mearriduvvon Sámedikki 2008 bušehtadokumeanttas, kapihttalis 3.2 ohcanvuđot doarjagat

Meroštallannjuolggadusat:

- Doarjja gitta 30 % rádjai dohkkehuvvon goluin. Oktasaš ruhtadeami oktavuodas gitta 20 % rádjai. Almmolaš investerendoarjja oktiibuot ii sáhte leat eanet go 60 % gollomeroštusas.
- Doarjagiid bajimus rádji lea dábálaččat 300 000 ru. Oktasaš doaimbajijuid oktavuodas mat mearkašit ollu báikkálaš sámi álbmogii, lea bajimus doarjjarádjai 500 000 ru.
- Sámediggi ii searvva dábálaččat dakkár prošeavttaid ruhtadeapmái, maid gollomeroštus lea badjel 5 000 000 ru
- Uhcimusdoarjja lea 30 000 ru.

Sámedikki doarjjastivra hálldaša Sámedikki ruđaid lotnolasealáhusaide.

2008 várás várrejuvvo 3 375 000 ru lotnolasealáhusaide.

Čuokkis 7.3.2.2 Duodji – bagadeaddjivirggit ja fidnooahppiortnet

Tabaella 7.3.2.2 Duodji - bagadeaddjivirggit ja fidnooahppit

(1000 ru)

Poasta 300	Čilgehhus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30060	Duodji - bagadeaddjivirggit ja fidnooahppit	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

Doarjjaortnega ulbmil:

- Eanet duojarat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Duojarat ja duodjefitnodagat
- Guovdilis oahppoásahusat

Ulbmilolahusaeavttut:

- Fidnooahppiid lohku duojis
- Duodjebagadeaddjiid lohku

2008 vuoruheamit:

- Bagadeaddjivirggit
- Fitnodagat mat váldet fidnooahppiid

Juolludaneavttut:

- Ohcanáigemearit leat guovvamánu 1. b. ja čakčamánu 1. b. 2008.
- Prošeakta galgá álggahuvvot maŋimusat dan bušehttajagi go doarjja juolluduvvo ja válmastuvvot maŋimusat 2 jagi maŋŋá doarjjareivve dáhtona
- Doarjjaoažžu galgá duođaštit duohta gelbbolašvuoda dahje formálalaš gelbbolašvuoda sámi duojis
- Fidnooahppišiehtadusaid galgá fidnooahpponammagoddi (Yrkesopplæringsnemda) dohkkehit
- Muđui gustojit dat njuolggadusat maid Sámediggi lea mearridan áššis 43/07 Daid doarjagiid hálddašeami ođasmahttin maid Sámedikkis sáhtta ohcat, ja dat gáibádusat mat leat mearriduvvon Sámedikki 2008 bušehtadokumeanttas, kapihtalis 3.2 ohcanvuđot doarjagat

Meroštallannjuolggadusat:

- Juohke fidnooahppi nammii juolluduvvo 50 000 ru fidnooahppišiehtadusaid hálddašeapmái
- Juohke fidnooahppi nammii juolluduvvo 100 000 ruvdnosaš doarjja fidnooahppibáikán
- Juohke fidnooahppi nammii juolluduvvo 50 000 ru doarjjan hálddašangoluide
- 5 fidnooahppišiehtadusa lea eanemus maid sáhtta ásahtit
- 500 000 ru várrejuvvo duodjebagadusii. Bagadusdoaimma galgá čadnojuvvo Duodjeinstituhtii

Sámedikki doarjjastivra hálddaša Sámedikki ruđaid bagadeaddjivirggiide ja fidnooahppiortnegii duojis.

2008 várás várrejuvvo 1 500 000 ru bagadeaddjivirggiide ja fidnooahppiortnegii duojis.

Čuokkis 17.3.6 Árvoháhkkanprográmma

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma oktavuodas várrejuvvojit ruđat earret eará fágalaš foruma ásaheapmái.

Jagis 2008 várrejuvvo 975 000 ru árvoháhkkanprográmma doaimmii.

10. Doaimbaidjooassi jagi 2008 ja maŋit jagiid vuoruhemiiguin

Hálddahusa bargamušat

Almmuhit ortnegiid guovvamánus, cuoŋománus ja borgemánus

Virgádit mielbargi ovdal 01.03.08

Doaimmat	2008	2009
1. Sajáiduhittit árvoháhkkanprográmma váikkuhangaskaoapmeapparáhtii ja ealáhussii	200 000	200 000
Eará golut		
SUBMI jodiheapmi	975 000	975 000

Doaimbajut	2008	2009
2. Oččodit olbmuid árvoháhkkanprográmmii	400 000	
3. Álggaheaddjiid ja ásaheavvon doaimmaid gealbudeapmi ja	500 000	1 000 000

álggahanstipeanddat		
4. Ásahit bagadallan- ja buvttadanbájiid duodjái	500 000	500 000
5. Bistevaš duodjefidnooahppiortnet	1 000 000	1 000 000
6. Buoret rámmaevttuid meahccealáhusaide ja defineret ovdánanhehttehusaid		
7. Kvalitehtasihkkarasin olles árvogevllis	300 000	1 000 000
8. Gealbudeapmi ja buvttavddideapmi meahccealáhusain	500 000	1 300 000
9. Vuovdin ja vuodaleapmi meahccealáhusain	300 000	300 000
10. Oččodit fierpmádaga ja buoret ovttasbarggu meahccealáhusdoalliid gaskkas	200 000	200 000
11. Ásahit dakkár bargosajiid nissonolbmuid, main meahccealáhus lea lotnolas eará doaimmain		500 000
12. Smáviltálgan mátkkealáhusaid ovddideapmi sámi guovlluin	700 000	1 000 000
13. Ovddidit dakkár vásáhusmátkealáhusaid, mat eai headuš boazodoalu ja eanadoalu	200 000	500 000
14. Gonagasreabbabivdu turistaealáhusain	50 000	200 000
15. Ovddidit vuotnaguolásteami oassin sámi mátkkealáhusain	225 000	500 000
16. Árvoštallat livččii go dárbu ásahit gelbbolašvuodaguovddáža meahccealáhusaid vást.		100 000
Doaibmbijuid SUBMI	4 875 000	8 500 000

Earret bajábealnamahuvvon doaibmabijuid lea 6,5 miljon ruvnnus várrejuvvon 650.000 ruvno ovttá virgái.

Doaibma-bidju 1	Sajáiduhttit árvohákanprográmma váikkuhangaskaoapmeápparáhtti ja ealáhussii		
Duogáš	<p>Árvohákanprográmma fátmasta mánga ealáhusa ja fágasuorggi. Prográmma sorjá das ahte lea nu buorre fágaviidodat go vejolaš vai sáhtta ollašuttit prográmma ulbmiliid. Fágalaš fora galgá sihkkarastit ahte bohtet fágalaš evttohusat prográmmii, ja galgá maid doaibmat referánsajoavkun. Prográmma galgá maiddái sihkkarastit sámi dimenšuvnna ja sámi luonduváiddejuumi ovddidanbarggus. Fágalaš fora čoahkádus sáhtta molsašuddat, muhto sihke departemeanttat, ruhtadeaddjit ja gealbobirrasat berrejit leat mielde.</p> <p>Ovddidanfora galgá sihkkarastit ahte ealáhusat servet prográmma álggaheapmái. Mihttomeriid juksamis lea mearrideaddji ahte prográmma sajastuvvo ealáhussii. Mánnga eará doaimmain eaktuda ahte ealáhus searvá go dát galget bidjot johtui.</p>		
Strategiija	Searvvahit olggobeale oassálastii vai sihkkarastojuvvo fágalaš ovddideapmi prográmmas		
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ásahit fágalaš fora 2. Diehtujuohkin árvohákanprográmma birra 3. Ásahit ovddidanfora 		
Ovddas-vástáduš	Sámedikkis		
Bušehtta	2008: 200.000 ru	2009: 200.000 ru	2010: 200.000 ru

Doaibma-bidju 2	Oččodit olbmuid árvohákanprográmmii		
Duogáš	<p>Prográmma lea ođđahuttkus, ii ge leat ovttage almmolaš eiseválddis ovddasvástáduš lotnolasealáhusain ja meahccealáhusaid ovddideamis. Álggahanmutter lea dárbu sajáiduhttit prográmmii vai sii geat áigot searvat prográmmii, dihtet ahte dat lea álggahuvvomin.</p>		

	Ollu meahcásteaddjit eai leat logahallan iežaset iehčanas ealáhusdoallin. Ii gávdno visogovva mii čájeha meahcásteaddjiid logu ja ealáhusa gávpejoru. Prográmma fertte dihtomielaččat bargat dainna ahte oažžut mielde sin geat beroštit oččodit ealáhusovdáneami meahcebuktagiid vuodul.		
Strategiija	Oalgguhit meahcásteaddjiid beroštišgoahtit ealáhusovddideamis		
Doaimmat	1. Oalgguhanprošeakta mii galgá searvvahit vejolaš meahcásteaddjiid. 2. Almmuhit ortnega guovvamánus, cuoŋománus ja borgemánus 2008		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis ovttas eará olggobeale oassálastiiguin		
Bušeahhta	2008: 400.000 ru	2009:	2010:

Doaibma- bidju 3	Álgebraheaddjiid ja ásaheaddjiid doaimmaid gealbudeapmi ja álggahanstipeanddat		
Duogáš	<p>Sámi álgebraheaddjit dárbbasit buorebut heivehuvvon gealbudankurssaid. Ii leat dušše nu ahte fáladat galgá leat sámegeallii, muhto dárbbasuvvo fállat vuđolet gealbudankurssa go dábaláš. Sivvan dasa lea ovttabealláš ealáhuseallin mas leat eanaš vuoddoealáhusat ja dat ahte leat uhccán birrasat mat vuolggahit ođđahutkama. Sámi fitnodatálgebraheaddjit dárbbasit erenoamáš doarjaga geavahit árbemáhtu buvttavddideamis ja buvttareidemis, vejolaččat árbemáhtu ealáskahttimii.</p> <p>Smávva-ealáhusdoalliin leat uhccán ekonomalaš ja bargoresussat vuovdimii ja vuovdaleapmái. Stuorra hástalus lea fuolahit ahte smávva-ealáhusdoaimmaid buktagat sáhttet kvalitehtasihkkarastojuvvot ja vuovdojuvvot ođđa márkaniin.</p> <p>Dát guoská buvttavddideapmái, dihtomárkanbuktagiid ovddideapmái, fierpmádatbuksemii oassálastiid gaskkas, kvalitehtasihkkarastimii, vuovdaleapmái, buvttajuohkašupmái, gealbudeapmái ja málleovddideapmái.</p>		
Strategiija	Heivehit gealbudankurssaid álgebraheaddjijásis suorgedássái		
Doaimmat	1. Dakkár viiddiduvvon álgebraheaddjioahpahus ja čuovvoleapmi mii lea heivehuvvon sámegeallat lotnolasealáhusdoalliide. 2. Árvoštallat ásaheaddjistipeandda daidda ealáhusdoalliide, geat áigot álggahit lotnolasealáhusaid dahje sámi mátkkealáhusa.		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis ja ealáhusain		
Bušeahhta	2008: 0,5 miljon ru	2009: 1,5 miljon ru	2010: 1,5 miljon ru

Doaibma- bidju 4	Ásaheaddjiid bagadallan- ja buvttadanbájiid duodjái		
Duogáš	<p>Galgá ásaheaddjiid buvttaduvvon regionala bagadallanbálvalus man vuodul ovddidit duoji kultuvran ja ealáhussan. Buoret vejolašvuohta fidnet bagadallama, mášinnaid ja reaidduid geasuha eanebui duodjeealáhussii ja buorida ealáhusa gánnáhahttivuođa.</p> <p>Bagadeaddjit galget bagadit duojáriid fágalaččat. Dat mearkkaša bagadit álgoávdnasiid oastima ja reidema oktavuodas, mo duodjebiergasiid ja reaidduid galgá geavahit, buvttarárvoštallama oktavuodas, rávvet fitnodatálgebraheami oktavuodas, jna. Sii galget maiddái bagadit ealáhusdoalliid buvttavddidemiin, vuovdimiin ja vuovdalemiin, ja veahkehit prošeaktaoahcamiiguin, luoittuiguin, ja bušehtaiguin, ja árvoštallat gávpejurdagiid ja rávvet daid oktavuodas, jna.</p> <p>Bagadallit galget maiddái iskat buvttadan-, buvttavddidan- ja buktagiid kvalitehtasihkkarastinvugiid, ja láchit dilálašvuođaid oahpaheapmái ja gealbudeapmái iešguđetlágan kursadoaimmaid bokte.</p>		

	Duodjeinstituhtas Guovdageainnus ja Snoasas lea juo ásahuvvon bagadallanbálvalusat. Bagadallandoaibma galgá čadnojuvvot Duodjeinstituhtii.		
Strategiija	Ásahit duddjohatfierpmádaga sámi guovlluide		
Doaibma	Ruhtadit duddjohagaid ja virggiid		
Ovddas- vástádus	Duodjeinstituhtas		
Bušeahhta	2008: 0,5 miljon ru	2009: 0,5 miljon ru	2010: 1,0 miljon ru

Doaibma- bidju 5	Bistevaš duodjefidnooahppiortnet		
Duogáš	<p>Iskkadeapmi duojáríid gaskkas mii čađahuvvui 2007:s čájeha ahte doaibmaboáđus lei 94 670 ru. Nu unna dietnasiin eai suite duojárát máksit bálkká fidnoohppiide vaikko oččošedje ge liige doarjaga fylkkas. Rekrutterema sihkkarastima oktavuodas duodjealáhussii livččii ge dan dihte dárbu ásahit bissovaš bálkádoarjaortnega fidnoohppiide. Ollu duoji oahpahusas dahkkojuvvo ain ruovttuin. Dieinna lágiin gaskkasta boarráset buolva árbevirolaš duodjemáhtu ja terminologiija nuorat buvvi. Ollu buktagiin ja ollu designain lea oktavuohahtta sohki, ja dan dihte ferte oahpahus maiddá čađahuvvot ruovttus.</p> <p>Duodjefidnooahppi ii sáhte buvttadit dujiid vuovdimassii ovdalگو son lea oahppan iešguđetlágan tehnikkaid ja buvttadanvugiid. Ollu ráhkadanávdnasat mannet duššas fidnooahpis ovdalگو son lea ollásit oahppan, ja ovdalگو buvttademiin sáhtá dinet.</p> <p>Dárbu lea maiddái várret ruđaid fidnooahppiortnega hálddašeapmái. Doarjaga galgá mannat goluide gávdnat fitnodagaid, dahkat šiehtadusaid, čuovvolit ortnega ja fuolahit bálkámáksimis.</p>		
Strategiija	Sihkkarastit rekrutterema duodjái fidnooahppiortnega ásaheami bokte.		
Doaibma	Ruhtadit 5 fidnooahppi ja hálddašit fidnoohppiid		
Ovddas- vástádus	Oahppofitnodagas, vejolaččat oahpahuskantuvrras		
Bušeahhta	2008: 1,0 miljon ru	2009: 1,0 miljon ru	2010: 1,0 miljon ru

Doaibma- bidju 6	Buoret rámmaeavttuid meahcceealáhusaide ja defineret ovdánanhehttehusaid		
Duogáš	<p>Máŋggalágan njuolggadusat heađuštit meahcceealáhusaide doaimmaheami ja dakkár hehttehusat leat bievlavuodjima ja dálvevuodjima ráddjen, ráddjemat guollejávrriid geavaheamis. Hástalus lea jávkadit hehttehusaid meahcceealáhusaide doaimmaheamis sámi guovlluin seammás go sihkkarastá ceavzilis biras- ja luonddugeavaheami. Dán oktavuodas lea dehálaš ulbmil sihkkarastit lagat ovttasbarggu boazodoallo- ja eanadoalloaláhusain go dát beroštumit leat guovdilát.</p> <p>Vejolaš dikšundoaibmabijut ja fysihkalaš doaibmabijut eaktudit lagaš ovttasbarggu Finnmárkkuopmodagain ja eará eanaeiggáđiiguin Finnmárkku olggobealde. Meahcásteaddjit geat álggahit doaimmaid fertejit beassat plánet ja investeret vuorddehahti láhkai ja guhkesáigásáččat. Beassat geavahit jávrriid guhkesáigásaš eavttuid vuodul lea mearrideaddji dehálaš erenoamážit go lea investerejuvvo ollu márkastimii ja jávrriid dikšumii.</p>		
Strategiija	Sihkkarastit meahcásteaddjiide lobi geavahit meahcceresurssaid ceavzilis vuogi mielde. Sihkkarastit buori fievrridanvejolašvuodaid meahcceealáhussii.		
Doaibma	Doallat oktavuodá lánkaaddi eiseválddiiguin ja fylkkamánniiguin		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis ovtta eará meahcásteaddjiiguin		
Bušeahhta	Hállddahušgolut		

Doaimma- bidju 7	Kvalitehtasihkkarasin olles árvogevllis		
Duogáš	Kvalitehtasihkkarastidettiin lea dehálaš geahččat meahccealáhusaid oppa árvoláhki ollislašžan luonddusváldima rájes, reaidogeavaheami, fievrrideami, vuostáiváldima, náláštuhhtima, márkanastima ja gitta vuovdima rádjai. Jus okta lađas ii doaimma, de dat váikkuha árvoláhki oassái mii vel báhcá. Dat guoská erenoamážit dasa jus lea sáhka biepmus ja go biebmobuhtisvuohta mearrida biebmohkkarvuođa. Ovttasbargu Biebmobearráigeahčuin mearrida lea go vejolaš sealluhit dološ sámi biebmoráhkadanvugiid seammás go buvttadeapmi ii vuolit biebmogálvosihkkarvuođa. Vuostáiváldinrusttegat fertejit sáhttit vuostáiváldit álgoávdnasiid go dat meahcis váldojuvvojit. Vuostáiváldinrusttegis fertejit seammás diehtit ahte sii duođaid ožžot álgoávdnasiid álgoávnnasbuktiin. Bures doaimmi vuostáiváldinrusttega ceavzineaktun lea ahte leat olbmot dahje berošteaddjit geain lea ovddasvástádus ja háliidit jođihit vuostáiváldinrusttega. Kvalitehtasihkkarasin ii guoskka dušše buktagii, muhto maiddái lassebálvalusaide mat čatnasit meahcebuktagii, nu mo fuolahussii, fievrrideapmái jna.		
Strategiija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kvalitehtasihkkarastit doaimmabijuid meahccealáhusaid árvoláhki buot lađđasiin. Strategiija 2. Oktiiordnet meahcebuktagiid vuostáiváldima vai sihkkarastá biebmogálvvuid kvalitehta. 3. Sealluhit ja viidásetovddidit sámi biebmorábevieruid Borramušbearráigeahčuin. 		
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Álggahit dakkár ovddasmanniproševttaid, main 4 meahcásteaddji čuovvovuohtit njuolggá dan rájes go álgoávnnas vižžojuvvo meahcis dassážiigo dat lágidevvo vuostáiváldinbáikái dahje vuovdovuohtit oastái. 2. Dahkat vuostáiváldiid fitnolažžan buvttavuohtideamis, vuovdaleamis ja vuovdimis. 3. Váljlet daid meahcebuktagiid, mat heivejit gávppašepmái. 		
Ovddas- vástádus	Meahcásteaddjiin, DjO:s ja Biebmobearráigeahčus		
Bušeahhta 1	2008:	2009: 0,5 miljon ru	2010: 0,5 miljon ru
Bušeahhta 2	2008: 0,3 miljon ru.	2009: 0,2 miljon ru	2010:
Bušeahhta 3	2008:	2009: 0,3 miljon ru	2010:

Doaimma- bidju 8	Gealbudeapmi ja buvttavuohtideapmi meahccealáhusain		
Duogáš	<p>Livččii gealbudandárbu mángga suorggis – dábálaš álggahanoahpus buvttavuohtideapmái. Meahcebuktagiid gieđahallamis leat kvalitehta ja buhtisvuohta mearrideaddji dehálaččat buktagiid vuovdima ja viidásetnáláštuhhtima oktavuodas. Leat uhccán dieđut márkanádejemmi birra go meahcci lea oassin mátkkealáhusángeruššamis. Guolástanoahpisteapmi lea odđa doaba Norggas – lea dárbu oahpahit eanebuid guolleoahpisteaddjin nu ahte sii maiddái ohppet sámi kulturádejemmi ja sámi ealáhusaid birra.</p> <p>Go leat leamaš ollu sisabahkkemat meahccái dahje go resursahálldašepmi lea mealgadit rievdan meahcis, de lea dárbbaslaš atnit dutkama ja ovddideami ulbmilin. Dat lea dárbbaslaš dannego ferte leat fágalaš vuoddu čađahit dakkár doaimmabijuid. DjO ferte geahččalit dakkár odđa bargosajiid ásahtit mat leat vuodđuduvvon meahcceresurssaide.</p> <p>Meahccealáhusain leat leamaš uhccán buvttavuohtideapmi. Dávjá dárbbasuvvo stuorát buvttavuohtideapmi go áigu viidáset gárvvistit. Viidáset náláštuhhtimiin sáhtášii</p>		

	lassánahttit dinema ja árvoháhkama fitnodagas. Ođđa buvttadanteknikkat ja -vuogit sáhttet beavttálmahttit buvttadusa. Dat sáhtta leat seaillostuhttin (hermetiseren), vakuumpáhkken jna.		
Strategiija	Nannet meahcásteaddjiid gelbbolašvuoda nu ahte sii nákkejit buvttadit meahcebuktagiid main lea buorre kvalitehta.		
Doaimmat	1. Hutkkaproševttat meahcásteaddjiide 2. Láhčit gealbudeapmái guolástusoahpisteamis 3. Viidásetreidet daid sáivaguollebuktagiid, maid báikkálaš ja regionála márkan jearaha. 4. Ovddidit meahccemuorjebuktagiid, vai sáhtta buorebut sealluhit bipmosiid viidásetreidema oktavuodas.		
Ovddas- vástádusi	Sámedikkis ovtta muhtun joatkkaskuvllain ja DjO:in		
Bušeahhta (1)	2008: 400.000 ru	2009:	2010:
Bušeahhta (2)	2008: 100.000 ru	2009: 500.000 ru	2010: 500.000 ru
Bušeahhta (3)	2008:	2009: 300.000 ru	2010: 300.000 ru
Bušeahhta (4)	2008:	2009: 500.000 ru	2010:

Doaimma- bidju 9	Vuovdin ja vuovdaleapmi meahccealáhusain		
Duogáš	<p>Leat iešguđetlágan hástalusat sierranas árvoláhkiin das mii guoská vuovdimii. Smávva ealáhusdoaimmaheaddjiin eai leat ekonomalaš eai ge bargoresurssat bargat vuovdimiin ja vuovdalemiin. Hástalus lea fuolahit ahte fitnodagažiid buktagiid sáhtta vuovdit ođđa márkaniiin vuollegis goluiguin. Bibmojuvvon guolli lea gievra gilvalit luondduguliin gávpemárkaniin. Vuolit haddi ja buorre kvalitehta biebmoguliin dagahit stuorra hástalusaid luondduguliid vuovdiide. Vuolit haddi murjiin mat fievrriiduvvojit riiki olgoriikkas, maid váikkuhit. Dán oktavuodas lea lunddolaš čujuhhit čuvži maid lea váttis vuovdit guovlluide dahje mátkkošteaddjiide geat eai leat hárijánan vilges guollái.</p> <p>Meahccái vuodduvuvvon mátkkealáhusbuktagiid márkanastimis ferte čalmmustahttit sihke ekonomalaš ja biraslaš ceavzilis ovdáneami. Ferte erenoamážit deattuhit sámi árbevieruid. Dákkár strategiija heivešii sámiid luonddugeavaheapmái ja váikkuhivččii ekologaláččat ceavzilis ovdáneapmái luonddugeavaheamis.</p> <p>Rievssatbivddu vuovdima organiseren lea summal. Jus lágidivččii rievssatbivdiid guovlluide main bivdiid lohku lea uhcit, de dáhkidivččii sihkkaret sállasa ja de oččošii buoret hatti buktagis. Jus attášii dakkár dáhkádusaid, de dieđášii márkan makkár vuordámušat sis sáhtášedje leat go oasttášedje dakkár bálvalusaid.</p>		
Strategiija	1. Čalmmustuhttit meahcebuktagiid sihke ekologalaš ja ártkalaš buvttan alit hatti dihtii. 2. Viiddidit mátkkealáhusfálaldaga meahcebuktagiiguin dábálaš jagiáiggiid olggobealde..		
Doaimmat	1. Profileret ártkalaš guovlluid álgoávdnasiid restaurántasuorggis 2. Formaliseret oktavuoda Finnmárkkuopmodagain		
Ovddas- vástádus	1. Meahcásteaddjiin ja borramušbuvttadeaddjiin ovtta restaurántaealáhusain 2. Sámedikkis ovtta Finnmárkkuopmodagain		
Bušeahhta (1)	2008: 300.000 ru	2009: 300.000 ru	2010: 300.000 ru
Bušeahhta (2)	2008: Hálddahušgolut		

Doaibma- bidju 10	Oččodit fierpmádaga ja buoret ovttasbarggu meahccealáhusdoalliid gaskkas
Duogáš	<p>Meahcásteaddjit leat uhca ja girjáš jovkkoš. Dárbu lea oččodit meahcásteddjiid fierpmádahkan doaibmat, nu ahte sin beroštumit fuolahuvvojit. Dat guoská oktasaš biergasiid geavaheapmái, ovttasbargui vuostáiváldinrusttegiid oktavuodas ja oktasaš johtimii fievrriiguin doppe gos dan lea vejolaš oktiordnet. Ja dát guoská áinnas ge meahcebuktagiid vuovdimii ja márkanastimii. Dannego leat nu uhccán meahcásteaddjit, de lea dárbbaslaš ovttas bargat vai árvoháhkkan meahccealáhusain lassána.</p> <p>Norggas lea veaháš gelbbolašvuohta meahccealáhusaid birra. Hástalus lea oččodit dáid birrasiid ja sámi meahcásteaddjiid gulahallat.</p> <p>Ángiruššan meahccái vuodđuduvvon mátkemaaláhusbuktagiiguin eaktuda ahte ásahuvvo oktavuodas gaskal daid Norgga oassálastiid geat leat juo márkanis. Dát guoská daidda oassálastiide geat leat jo válljen bargat fuodđobivdduin ja guollebivdduin, eará meahcebuktagiiguin ja guovllu ealáhuseallimiin muđui. Ii leat vuodđu ásahit sierra sámi mátkemaaláhusorganisašuvnna mas meahcci lea váldobuvttan.</p>
Strategiija	Lassánahttit meahccealáhusaid árvoháhkama fierpmádagain ja ovttasbargguin.
Doaibma	Oažžut áigái ovttasbarggu meahcásteddjiid gaskka ja ásahuvvon birrasiid gaskka muđui riikkas
Ovddas- vástáduš	Sámedikkis ovttas ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnaiguin
Bušeahhta	2008: 200.000 ru ja hálddašangolut 2009: 200.000 ru

Doaibma- bidju 11	Ásahit dakkár bargosajiid nisssonolbmuid, main meahccealáhus lea lotnolaga eará doaimmain
Duogáš	<p>Mehciin ávkkástallan čalmmustuvvo dábálaččat almmáiolbmuid bargun nugo bivdu ja guolástus. Go galgá oainnusin dahkat nisssonolbmuid mehciin ávkkástallama de fertte čájehit erenoamáš beroštumi dasa. Dan fertte dahkat sihke dábálaš almmái doaimmaid ja doaimmaid oktavuodas mat ovdal eai leat čalmmustuvvon doarvái bures.</p> <p>Luondduurtasiiguin ja murjjiiguin ávkkástallamis ii leat olus oppanassiige geavahuvvon dat ealáhusovddidanvejolašvuohta mii dan oktavuodas lea.</p>
Strategiija	Movttiidahttit nisssonolbmuid bargat innovašuvnnaiguin ja buvttaovddidemiin meahcebuktagiid vuodul
Doaibma	Sierra innovašuvdna-/movttiidahttinprográmma nisssonolbmuid vástáduš
Ovddas- vástáduš	Sámedikkis
Bušeahhta	2008: 2009: 500.000 ru ja hálddašangolut

Doaibma- bidju 12	Smávtilágan mátkemaaláhusaid ovddideapmi sámi guovlluin
Duogáš	<p>Kulturvuđot turisisma vejolašvuođat lassánit ain. Sámi motiivvaid, symbolaid ja sámi elemeanttaid lávejit dán áiggi geavahit mátkemaaláhusdoaimmaid márkanfievrrideamis. Deatlaš eaktu mátkemaaláhusaid viidáset ovddideamis sámi guovlluin lea dat ahte dat ovddiduvvojit sámiid eavttuid vuodul ja leat vuodđuduvvon eaktivuhtii.</p> <p>Stuorra oassi mátkemaaláhusdoaimmain davvin čadahuvvojit oanehis áigodagaid mat bistet ovttas guovtti mánnui. Go galgá sihkkarastit buori dienasvuođu, de ferttejit báikkálaš mátkemaaláhusovddasteaddjit fállat eanet mánggabeallálaš buvttafálaldagaid sihke sisdoalu ja áiggi dáfus otnáš ektui. Márkana fertte ráhkkanahhttit nu ahte lea vejolaš vuovdit mátkemaaláhusbuktagiid oalgeáigodagain, dm. dábálaš áigodagaid olggobealde.</p>

	Vuotnabivdoturismma ferte buorebut organiseret ja fanassertifiserema gáibádusaid ferte vuolidit unnit fitnodagaide.		
Strategiija	1. Mátkealáhusaid ovddideapmi sámi guovlluin ferte dahkkojuvvot sámi eavttuid vuodu. 2. Čalmmus atnit ceavzilis ovddideami mátkealáhusas man oktavuodas erenoamážit vuhtii váldojuvvo sámi kultuvra ja sámi ealáhusat. 3. Viiddidit mátkealáhusfálaldaga olggobealde dábálaš áigodagaid.		
Doaimmat	1. Ásahit ovttasbarggu ja fierpmádaga sámi mátkealáhusovddasteddjiid gaska siskkáldasat ja muđui eará mátkealáhusaiguin sámi guovlluin 2. Lágidit mátkealáhusseminára 3. Ruhtadit dálvefálaldagaid		
Ovddasvástádus	Sámi mátkealáhusovddasteaddjiin		
Bušehtta	2008: 700.000 ru	2009: 1.000.000 ru	2010: 1.000.000 ru

Doaimma- bidju 13	Ovddidit dakkár vásáhusmátkealáhusaid, mat eai headuš boazodoalu ja eanadoalu		
Duogáš	<p>Turismmas boazodoalu vuodul leat stuorra vejolašvuodát sihke nationála ja riikkaidgaskasaš márkanis. Nugo eará mátkealáhusaid oktavuodas, de ferte vejolaš stuorát ánggirdemiid boazodoalu turismma vuodul dahkat nu ahte dat ii čuoza árbevirolaš doibmii ja daid guovlluide maid boazodoallu geavaha. Dát guoská maid guolásturismii árbevirolaš geavaheami ektui ja turismii árbevirolaš eanadoallo-guovlluin.</p> <p>Hástalusat bohtet das go turisttat galget geavahit daid seamma guovlluid maid boazodoallu ja sávzodoallu geavahit. Ferte ovddidit strategiijaid movt sihkkarastit dan ahte areálaid alde eai čuožžilivčče riiddut mátkealáhusaid ja vuoddoealáhusaid gaska. Boazodoalloturisma ii galgga čuočcat guovllu árbevirolaš geavaheapmái. Go sámít galget vuovdit kultuvrraset, de ferte dat dahkkojuvvot dainna lágiin ahte sin mihtilmas eallinvuohki ii ollásit dahkkojuvvo gávppálažžan – eaktivuohta ja luohtehahttivuohta leat guokte guovddáš doahpaga.</p>		
Strategiija	Vásihusturismma láchit dainna lágiin ahte eaktivuohta ja luohtehahttivuohta lea čalmmus áššit		
Doaimma	Ruhtadit innovatiivvalaš prošeavttaid		
Ovddasvástádus	Álggaheaddjiin		
Bušehtta	2008: 200.000 ru	2009: 500.000 ru	2010: 500.000 ru

Doaimma- bidju 14	Gonagasreabbábivdu turistaealáhusan		
Duogáš	<p>Gonagasreappát leat sakka laskan miehtá Finnmárkku rittu daid maŋimuš 10-15 jagiid. Bajimuš ulbmilin lea ráddjet gonagasreappáid leavvama viidáseappot norgga mearraguovlluin nu ollu go lea vejolaš, ja sihkkarastit dan ahte gonagasreappát leat nu unnán go vejolaš olggobealde ráddjejuvvon bivdoguovllu. Ráddjejuvvon guovllu siskkobealde lea gonagasreabbábivdu regulerejuvvon bivdoeriiguin. Fatnasat main lea oassálastinlohpi sáhttet bivdit juolluduvvon bivdoeari, ja vurdojuvvo ahte fatnasat vuollel 11 mehtera Nuorta-Finnmárkkus ožžot bivdit friija. Gonagasreappás lea stáhtus resursan dán guovllu siskkobealde. Gonagasreappát johtet dađistaga eanet meattá ráddjejuvvon guovllu Oarje-Finnmárkui, gos lea lohpi friija bivdit gonagasreappáid, ja evttohuvvo ahte ásahuvvo foanda náli geahpedanbivddu várás.</p> <p>Gonagasreabbábivdu lea oaivvilduvvon fatnasiid birgenlági dievasmahttimii, ja unnimus fanasjovkui dat lea deahtalaš lassidienas, erenoamážit bivdiide geat barget</p>		

	lotnolasealáhusaiguin. Dán jovkui sáhtášii dietnasa sihkkarastit dainna lágiin ahte turisttat leat mielde fatnasis ja servet bivdui. Turisttat sáhtášedje de ieža máksit searvama ja vejolaš sálláša ovddas. Olggobealde ráddjejuvvo guovllu sáhttet turisttat searvat fatnasis ja bivdit friija gonagasreappáid. Dán guovllus leat evttohuvvon ekonomalaš doaibmabijut gonagasreappáid bivdimii. Ferte láchit dainna lágiin ahte mátkeealáhusas lea vejolašvuohta turisttaide addit fálaldaga searvat gonagasreabbábivdui fatnasis. Ferte maid lágidit nu ahte daidda turisttaide geat servet fatnasiin bivdui, addojuvvo dárbbášlaš sihkarvuodaoahpahus.		
Strategiija	Fierpmádat ja ovttasbargu buoridan dihte árvoháhkama riddo- ja vuotnaguovlluin.		
Doaimmat	1. Oažžut áigái ovttasbarggu gonagasreabbábivdiid ja mátkeealáhusaid gaskka. 2. Láchit diliid nu ahte mátkeealáhus geavaha gonagasreabbábivddu geasuheadđji fálaldahkan turisttaide. 3. Sihkarvuodaoahpahus turisttaide geat galget searvat bivdui fatnasiin.		
Ovddas- vástádus	Ealáhus- ja mátkeealáhusorganisašuvnnain		
Bušeahhta	2008: 50.000 ru	2009: 200 000 ru	2010: 200.000 ru

Doaimma- bidju 15	Ovddidit vuotnaguolásteami oassin sámi mátkeealáhusain		
Duogáš	<p>Sámi vásáhusvuđot turismma vejolašvuođat vuotnaguolásteami oktavuodáš leat buorit. Sámi báikkálaš historjjá ja kultuvrra sáhtta gaskkustit áidnalunddot vugiin bivdooahpisteami dahje fanasmátkkiid bokte vuona alde. Deatlaš eaktun mátkeealáhusaid viidásetovddideapmái sámi vuotnaguovlluin lea ahte dat dahkkojuvvo sámi eavttuid vuodul ja lea vuodđuduvvon eaktivuhtii.</p> <p>Eanaš mátkeealáhusdoaimmat dáhpáhuvvet oanehis mánnosaš dahje guovtte mánnosaš áigodagas geasset. Ráđdehusa nationála mátkeealáhusstrategiija addá vejolašvuođa fidnuguolásteaddjiide geavahit bivdofatnasa turismmas geassemánuin dakkár ortnega bokte ahte turista oažžu sámi vásáhusa mii lea vuodđuduvvon sámi guolástan-, borramušráhkadan- ja luondduvásihanárbevieruide. Hehttehussan dás lea dat sihkkarvuodasertifiseren, maid fitnodagat fertejit investeret vai besset doaimmahit turismma sihkkaris vugiin. Dan lassin ferte dain oassálastiin, geat fállat vásáhusaid turisttaide dahje joavkkuide, leat gelbbolašvuohta sámi kultuvrras oppalaččat ja báikkálaš sámi kultuvrras ja historjjás erenoamážit.</p> <p>Vái sáhttet sihkkarastit buoret dienasvuodtu, fertejit báikkálaš mátkeealáhusoassálastit fállat buktagiid mat molsašuvvet buorebut go dál sihke sisdoalu ja áiggi dáfus. Oassálastit berrejit fállat mátkkiid ja oahpisteami vuona alde oassin vásáhuspáhkka okta idjademiin ja eará fálaldagaiguin eará vásáhusaid oktavuodas, ja áinnas maiddá olggobealde geasseáiggi. Dása gáibiduvvo ovttasbargu seamma guovllu eará kultur- ja mátkeealáhus-oassálastiiguin.</p>		
Strategiija	Mátkeealáhusaid ovddideapmi sámi vuotnaguovlluin ferte dáhpáhuvvat sámi eavttuid vuodul.		
Doaimmat	1. Ovttasbargu nationála mátkeealáhusstrategiijain ja mariidna árvoháhkkanprográmmaiguin čoavdit hehttehusaid vuotnaoahpisteami oktavuodas 2. Ruhtadit innovatiivva proševttaid (2009 rájes) 3. Ovddidit mátkeealáhusfálaldaga páhkkan maiddá olggobealde dábálaš áigodagaid ja ovttas eará mátkeealáhus- ja kulturdoaimmaheaddjiiguin. 4. Láchit dakkár vásáhusurismii, mas eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta lea guovddázis.		
Ovddas-	Sámi kultur- ja mátkeealáhusdoaimmaheaddjit ja guollefitnodagat		

vástádus			
Bušeahhta	2008: 225 000 ru ja hálddahusgolut	2009: 500 000 ru	2010: 500 000 ru

Doaibma- bidju 16	Árvvoštallat livččii go dárbu ásahtit gelbbolašvuodaguovddáža meahccealáhusaid váste.		
Duogáš	Bioforsk lea Davvi-Norgga eanandoalu ja sáivaguollebivddu gelbbolašvuodaguovddáš. Bioforsk lea maid searvan dan bargui ahte váldit luonddu murjjiid ja urtasiid gávpegálvun. Árvohákanprográmmas lea deatalaš geavahit dan gelbbolašvuoda mii lea gávdnomis. Hástalussan lea sihkkarastit dan ahte sámi perspektiiva biddjojuvvo vuodđun odđa lotnolasealáhusaid ovddideapmái. Go galgá sihkkarastit buori ovddideami ja ahte sámi árvvut ja oaidnu gozihuvvojit, de lea dárbu árvvoštallat movt galggašii sihkkarastit DjO-barggu. Eará bealit maid berrešii árvvoštallat leat movt sihkkarastit: a) sámi máhtolašvuoda duodašteami ja systematiserema b) márkaniid kártema ja ovddideami c) buvttavovddideami d) vuodđostruktuvrra ovddideami e) juridihkalaš rámmaeavttuid analyserema ja kártema f) gealbudeami ja bagadallama láchčima.		
Strategiija	Searvvahit guoskevaš oasálaččaid árvvoštallamis		
Doaibma	Kártet gelbbolašvuoda dárbbu meahcásteaddjiid gaskkas		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis, vejolaš eará oasálaččain		
Bušeahhta	2008:	2009: 100.000 ru	2010:

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álggahus

Sámediggi lea ealáhuspolitihkas vuoruhan ealáhusaid mat doaimmahuvvojit lotnolasat. Dát čuovvu sámi árbevieru ealáhusheivehemiid oktavuodas. Sivvan dasa lea go sámi guovlluid resurssat mángga oktavuodas eai leat doarvái dasa ahte attášedje birrajagi doaibmama. Danne lea Sámedikki ealáhuspolitihkka vuodđuduvvon dasa ahte ásahtit doaimmaid mat addet oasseáiggi ja birrajagi bargosajiid. Ávkástallan meahcceresurssaiguin lea oassi dán politihkas, seammás go meahcceaávkástallan lea leamaš guovddážis dáid guovlluid sámi vuoigatvuodaid čielggadeamis. Árvohákanprográmma bokte addojuvvojit vejolašvuodas ovddidit dáid ealáhusaid, ja maiddá doaimmahit árbevirolaš ealáhusaid lotnolasat odđa ealáhusdoaimmaiguin.

Sámedikki mearrádusat áššis 60/07 Sámedikki bušeahhta ja áššis 65/07 Dieđáhus meahccealáhusaid ovddideami birra - loahppameannudeapmi, ja jagi 2008 stáhtabušeahhta, bidjet politihkalaš ja ekonomalaš vuodu árvohákanprográmma álggaheapmái lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusa várás.

Mearkkašumit:

Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Lene Hansen, Randi A. Skum, Klemet Erland Hætta ja Tor Mikalsen, Bargiiddbellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) lahtut Berit Oskal Eira, Knut Store, Jørn Are Gaski, Bjarne Store-Jakobsen, Marie Therese N. Aslaksen ja Per Edvind Varsi, Guovddášbellodaga (Gb) lahtu Olaf Eliassen, Åerjel læstoe (ÅL) lahtu Laila Wilks, Guovdageainnu johttisámelisttu (JSL) lahtu Per A. Bæbr, oaivvildit ahte lea deatalaš sihkkarastit sámi vuotnaguovlluid resursaávkástallama. Dán oktavuodas háliida lávdegoddi erenoamážit namuhit mearraluossabivddu mii lea ealli árbevierru dain guovlluin ja mii ii leat doarvái bures vuhtiváldojuvvon stáhta eiseválddiid bealis. Seammaláhkai oaivvilda lávdegoddi ahte lea maid deatalaš sihkkarastit resursaávkástallama dain ollu luossajogain mat leat sámi ássanguovlluin.

Lávdegoddi oaivvilda ahte smávvasii reiden árbevirolaš vuotnabivddus ferte leat mielde árvoháhkkanprográmmas.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret Guovdageainnu dáloniid listta (DL) lahtu Isak Mathis O. Hætta, bivdet rádi fuolahit ahte fágalaš fora čoahkádus šaddá nu ahte dat lea ovddasteaddjin prográmma olahanjoavkkuid ektui ja ahte dat ovddasta dan geográfalaš guovllu, mas dat galgá doaibmat. Viidáseappot atná lávdegoddi govttolazžan ahte Eanadoallodepartemeantta ovddastus sihkkarastojuvvo ealáhusfágalaš orgánaid bokte.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret Guovdageainnu dáloniid listta (Gd) lahtu Isak Mathis O. Hætta ja Guovdageainnu johttisápmelaččaid listta (GJL) lahtu Per A. Bahr, čujihit dasa ahte ollugat sámi ássanguovlluin doaimmahit ealáhusaid lotnolasat. Dál lea maid vejolaš doaimmahit vuoddoealáhusaid lotnolasat ođđa ealáhusaiguin. Lotnolasealáhusaid várjaleapmi ja ovddideapmi lea deatlaš sámi giliid ássamii ja kultuvrii. Lotnolasealáhusdoallit šaddet dávjá olggobeallái ovddidandoaimbajuid ja prográmmaid. Dan lassin sii fertejit vuhtiiváldit eanet njuolggadusaid ja almmolaš orgánaid go oktoealáhusdoallit. Lea deatlaš njeaidit daid áruid mat hehttejit olbmuid doaimmaheames lotnolasealáhusaid.

Go bisuha vejolašvuoda doaimmahit lotnolasealáhusaid, de maiddái áimmahuššá deatlaš árbedieduid. Ferte láchit vejolašvuodaid álggahit ja ovddidit árbevirolaš ja ođđalágan lotnolasealáhusaid.

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvis (NSR), Áerjel læstoas (ÁL), Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (Bb), Guovddášbellodaga ja Guovdageainnu johttisámelisttus (JSL):

Evttohus 1

Lasáhus mañimus cealkagii Sámediggeráđi mearrádusevttohusii:

Sámedikki dievasčoahkkin dohkkeha prográmma jahkásaš rámmaplánaid ja mearrida prográmma bušehta, muhto Sámediggeráđđái addojuvvo váldi dahkat rievdadusaid prográmmas daid plánaid siskkobealde, maid dievasčoahkkin lea mearridan.

1. Ulbmilat ja rámmat vuolde, duogáš, lasihuvvo ođđa cealkka mañjá 4. cealkkaoasi; Sámediggi lea 2008 bušehtas, tabealla 7.3.3., sámi ealáhusorganisašuvnnat, várren ruđaid nannet sámi ealáhusorganisašuvnnaid doaimmaid.

Cealkkaoasi Rámmaid vuolde, vuosttas cealkagis;

2008 várás lea Sámediggeráđđi..

Rievdaduvvo ná: 2008 várás lea Sámediggi várren jna.

Evttohus 2

3. Organiseren.

Ovddasvástádusjuohku:

Čk.3 Fágalaš fora:

Vuosttas cealkagis rievdaduvvo fylkkamánni eanadoalloossodat, fylkkagiella ná: daid fylkkagielladaid eanadoalloossodagat masa guoská Sámedikki ángiruššan ealáhusovddidemiin, daid seamma guovlluid fylkkagiellat, jna.

Ođđa mañimus cealkka vuosttas teaksta oassái, 3. čuoggá vuolde 3 Organiseren:

Sámediggi galgá dohkkehit prográmma jahkásaš plánaid.

3 cealkkaoassi sihkkojuvvo ollásit.

4 cealkkaoassi rievdaduvvo dánin:

Rapportereren dáhpuhuvvá Sámediggeráđđái.

Čk. 3 "Ovddidanfora "

"Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) ja sámi eanadoalloorganisašuvnnaid ovddastus" leat mielde daid organisašuvnnaid logahallamis, mat galget oassálastit ovddidanforai.

Lassevttohus 3. čuoggái, vuosttaš cealkkoassin "Ovddidanfora"-oasis:

Sámediggi galgá doarjut vejolaš álgaga sámi mátkemaaláhusa oassálastiid bealis ásahit sámi mátkemaaláhusorganisašuvnna. Vejolaš sámi mátkemaaláhusorganisašuvdna galgá sáhttit oassálastit oavddidanforai seamma dásis go eará sámi ealáhusorganisašuvnnaat ge.

Evttohus 3

Lassevttohus 4. čuoggái, mañimus teakstaoassin " Boazodoalu ovddidanfoanda ja Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás ":

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma galgá sáhttit ruhtadit doaibmabijuid maid boazodoallit álggahit

Lasáhus 4. čuoggái::

Sámediggi berre leat ovddastuvvan eará árvoháhkkanprográmmain ja nátionála áŋgiruššamiin, nu mo namuhuvvon 4. kapihttalis Ráddjejuvvi eará prográmmaid ja áŋgiruššamiid ektui.

Čk. 4 Boazodoalu ovddidanfoanda ja Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás

Mañimus cealkka sihkkojuvvo. (ÁHP-lotnolasealáhusat ii berre vuoruhit doarjaga bohccobirgui ja bohccobiergu viidásetráhkadeapmái.)

Evttohus 4

10 čuoggái doaibmabiju vuoroheamit 2008 ja dan mañjá:

Lasáhus 2. doaibmabidjui:

Duogáš (lasáhus, nubbi teakstaoassi, ođđa nubbi ja goalmát cealkka) "Ii ge leat visogovva das gallis dat doaimmahit lotnolasealáhusaid. Prográmma ferte dihtomielalaččat áŋgiruššat dainna ahte movttiidahttit dakkár ealáhusovddideapmái, mas meahcci ja lotnolasealáhusat leat vuodđun."

Ođđa strategiija, doaibma 2.: Almmuhit ortnega sidjiide geat sáhtášedje álggahit lotnolasealáhusaid.

Doaibma 1: (lasáhus): ja doallit geat doaimmahit lotnolasealáhusaid.

Čk. 10 doaibmabidju 3 Álggaheaddjiid ja ásahuvvon doaimmaid gealbudeapmi ja álggahanstipeanddat, nubbi cealkka rievdaduvvo dánin:

Ii leat dušše nu ahte fáladat galgá leat sámegeallii, muhto maiddá nu ahte dakkár kurssat galget heivehuvvot sámi diliide ja sámi fitnodagaid dillái.

Čk. 10 doaibmabidju 12

Vuosttaš teakstaoasi mañimus cealkagii lasihuvvo: ja sámi kulturáddejuvpmái.

Dan lassin lasihuvvo "ja vuodđoaláhusdoallit" nuppi cealkagii sániid "báikkálaš mátkemaaláhusovddasteaddjit" mañábeallái.

Evttohus 5

Evttohus Dáloniidlisttas (DL) Isak Mathis O. Hætta:

Sámediggi galgá ásahit sierranas ortnegiid njuolggá doarjagiin meahcceávkkestallamii ja doarjagiid dakkár háhkamiidda go dárbbášlaš reaidut, rusttegat, barttat jna., muhto maiddá ortnegiidda mat dorjot ovddidandoaibmabijuid, dutkama ja ulbmiliid main lea oppalaš mearkkašupmi meahccealáhusaide ja sámi kultuvrii.

Sámediggi, ja dakko bokte ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, leat deataleamos reaidut maiguin čuovvolit sámi servodaga meahcceávkkestallanpolitihka ulbmiliid ja njuolggadusaid.

Doarjja galgá leat mielde ovddideamen ceaczilis meahcceávkkestallama, kvalitehta, buvttadeami, buoret dietnasa ja váikkuhit dássitvuoda ealáhusa ovttadagaid gaskkas.

Oppalaččat deatalaš osiid dan oktavuodas ahte ovddidit meahccealáhusaid.

Doarjjaortnet dárbblaš doaimmareaidduide, doarjja meahcástanbarttaide, eará doaimmarusttegat, doarjja vuostáiváldinrustteggáid, oahppostipeanda ja doarjja erenoamáš meahcástanfálaldagaide mánáidgárddiin.

Sámediggi áigu maiddá doarjut ovddidan- ja investerendoaimbajuid meahccealáhusain oppalaččat, mat leat foandda ulbmiliid ja doaimbavuovllu siskkobealde.

Sámediggi oaidná deatalažžan ahte meahcceávkkestallit besset hukseet ealáhusbarttaid ja rusttegiid doaimmaset oktavuodas doppe gos sis leat básat.

Doarjjaortnegat mat guosket doaimbadoarjagii, buvttadoarjagii, fievrridandoarjagii ja beallalašlasáhusii, gustojit dassážiigo ealáhusšiehtadus lea dohkkehuvvon, ja mii leat gergosat šiehtadit vejolaš eará ortnegiid meahcceávkkestallama várás.

Čuovvovaš doarjjaortnet galgá doaimmat gaskaboddasat dassážiigo meahcceávkkestallama doarjjaortnet lea dohkkehuvvon.

Doaimbadoarjja

Doaimbadoarjja lea 10 000 ru juohke olbmo várás doaimmi fitnodagas.

Daidda fitnodagaide main leat nissonolbmot eanetlogus, addojuvvo 25 000 ruvdnosaš doaimbadoarjja juohke nissonolbmo várás. Fitnodagaide maid nuorat vuollel 30 jagi jođihit, addojuvvo 25 000 ruvdnosaš doaimbadoarjja juohke bargi várás.

Buvttadoarjja

Buvttadanmáksun rehkenastojuvvo 50 proseanta divatgeatnegahttojuvvon vuovdimis.

Buvttadanmáksu ii addojuvvo dan divatgeatnegahttojuvvon dietnasis mii lea badjel 600 000 ru juohke bargi namas meahcceávkkestallandoaimmas.

Fievrridandoarjja

Fievrridandoarjjan addojuvvo 18 ru juohke kg sáivaguolis mii raporterejuvvo Sámediggái gustoavaš njuolggadusaid vuodul

Beallalašlasáhus

Go goappašat beallalaččat doaimmahit meahcceávkkestallama ovttas, de galgá juolluhuvvot 35 000 ruvdnosaš lassi doaimbadoarjja.

Čálgoortnegat

Seammaláhkai go eará iehčanas ealáhusdoallit ge, de eai leat meahcceávkkestalliin seamma vuoigatvuodát go bálkábargiin čálgu ja čálgoortegiid oktavuodas. Vai šaddá buoret čálgodilli ja sosiála sihkkarvuotta, de fertte čađahit sierra čálgoortnegiid.

Evttohus 6

Doaimbaidju 17. Bargu ealáhusšiehtadusain

Duogáš:

Sámediggi oaidná deatalažžan bargat árijalaččat meahcceávkkestallama ja lotnolasealáhusa ealáhusšiehtadusain. Áigumuššan lea loktet meahcceávkkestallama ja lotnolasealáhusa stáhtusa seamma dássái go eará sámi vuodđoealáhusat, ja šiehtadus berre addit buriid ekonomalaš eavttuid meahcceávkkestalliide.

Doaimma: Sámediggi álggaha barggu, ja oalgguha ealáhusšiehtadusa ráhkadeami.

Bušeahhta 2008: 200 000 2009: dárbbu mielde boahhtejagiid.

Doaimbaidju 18. Doarjja meahcceávkkestallanorganisašuvnnaide

Duogáš:

Sámi servodagas mis leat odne 2 doaibmi organisašuvnna mat ovddidit meahcceávkástallama/geavheami. Dan oktavuodas oidná Sámediggi organisašuvnnaid deatalaš resursan, ja Sámediggi váldá badjelasas ovddasvástádua veahkehit dárbbášlaš ruđaidguin vai sii sáhttet leat mielde váikkuheamen lotnolasealáhusid árvohákanprográmma ektui. Sámediggi várre dárbbášlaš ruđaid daidda sámi organisašuvnnaide mat eai oaččo bistevaš juolludusa stáhtas.

Sámi organisašuvnna mat eai oaččo stáhtadoarjaga:

Bušeahhta 2008:300 000 2009:300 000 dárbbu mielde boahhtejagiid.

Doaibmabidju 19. Meahcceávkástalliid/geavaheaddjiid vuoigatvuođat

Duogáš:

Meahccegeavaheaddjit eai leat suodjaluvvon lága bokte, meahcceávkástalliid/lotnolasealáhusaid vuođđu lea áitojuvnon, dan oktavuodas lea várre ahte giella, kultuvra, máhtolašvuohta jna. jávket. Sámediggi áigu váldit badjelasas ovddasvástádusa sihkkarastit, bisuhit ja ovddidit lotnolasealáhusaid vuoigatvuođaid, ja oaidná deatalažžan oččodit lánkasuodjaleami dan sámi álbmogii mii ávkástallá mehciin.

Bušeahhta 2008: 200 000 Dárbbu mielde boahhtejagiid.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat muđui makkárgge mearkkašumit dahje evttohusat áššái ja rávve Sámedikki dohkkehit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusevttohusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Galgá go Sámediggi čoahkkinortnega §6, 4 cealkaga vuođul dohkkehit daid rievdadusaid maid áirras Isak Mathis O. Hætta lea buktán iežas evttohussii. Evttohus hilgojuvvui 32 jienain 6 jienastedje beali.
- 5. evttohus 1. oassi hilgojuvvui 34 jienain. 4 jienastedje beali.
- 5. evttohus 2. oassi hilgojuvvui 36 jienain. 2 jienasteigga beali.
- 5. evttohus 3. oassi hilgojuvvui 35 jienain. 3 jienastedje beali.
- 5. evttohus 4. oassi hilgojuvvui 35 jienain. 3 jienastedje beali.
- 5. evttohus 5. oassi hilgojuvvui 37 jienain. 1 jienastii beali.
- 5. evttohus 6. oassi hilgojuvvui 37 jienain. 1 jienastii beali.
- 5. evttohus 7. oassi hilgojuvvui 35 jienain. 3 jienastedje beali.
- 5. evttohus 8. oassi hilgojuvvui 35 jienain. 3 jienastedje beali.
- 5. evttohus 9. oassi hilgojuvvui 34 jienain. 4 jienastedje beali.
- 1. - 4. evttohus mearriduvvojedje ovttajienalaččat
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Bjarne Store-Jakobsen, áššejođiheadđji	Tor Mikalsen
	Bjarne Store-Jakobsen	
2	Klemet Erland Hætta	Per Andersen Bæhr
		Marianne Balto
3	Isak Mathis O. Hætta	Klemet Erland Hætta
		Berit Oskal Eira
		Terje Tretnes
	Isak Mathis O. Hætta	
4	Olaf Eliassen	
5	Terje Tretnes	Isak Mathis O. Hætta
	Terje Tretnes	
6	Berit Oskal Eira	
7	Per Andersen Bæhr	
8	Tor Mikalsen	
9	Toril Bakken	
10	Johan Mikkel Sara	
11	Marianne Balto	
12	Isak Mathis O. Hætta	
13	Magnhild Mathisen	
14	Terje Tretnes	
15	Per Edvin Varsi	
16	Klemet Erland Hætta	
17	Willy Ørnebakk	
18	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	
19	Bjarne Store-Jakobsen, áššejođiheadđji	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	
	Terje Tretnes, čoahkkinnortnegii	
	Jarle Jonassen, čoahkkinnortnegii	
	Johan Mikkel Sara, čoahkkinnortnegii	
	Terje Tretnes, čoahkkinnortnegii	
	Randi A. Skum, čoahkkinnortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi guorrasa ovddiduvvon Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkaaláhusaid árvoháhkama prográmmačilgehussii. Sámedikki dievasčoahkkin dohkkeha prográmma jahkásaš rámmaplánaid ja mearrida prográmma bušeahta, muhto Sámediggeráđđái addojuvvo válđi dahkat rievdadusaid prográmmas daid plánaid siskkobealde, maid dievasčoahkkin lea mearridan.

1. Ulbmilat ja rámmat

Duogáš

Jagi 2008 stáhtabušehta meannudeami oktavuodas celkkii Stuorradikki gielda- ja hálddašanlávdegoddi (Bušehttaevttohus S. Nr. (2007-2008)) ná:

”Flertallet vil fremheve at det i tråd med Soria Moria-erklæringen foreslås etablert et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske strøk. Sametinget vil få ansvar for å administrere programmet. Flertallet støtter at det bevilges 6,5 mill. kroner til etableringen av et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner.

Flertallet har merket seg behovet for å ivareta tradisjonelle samiske næringskombinasjoner. Samtidig ser flertallet behovet for at tradisjonelle samiske næringer også kan kombineres med nye næringer slik at lokale ressurser, kompetanse og tradisjoner utnyttes til en positiv utvikling i samiske samfunn, og hvor også ungdom og kvinner kan være med på næringsutvikling og trygging av bosettingen i lokalsamfunnene. Entreprenørskap knyttet til utnyttelse av de samlede muligheter for næringskombinasjoner bør stimuleres, herunder kombinasjoner av tradisjonelle næringstilpasninger med eksempelvis reiseliv, kunst og kultur, service og tjenesteyting og kunnskapsbasert tjenesteyting.

Flertallet er opptatt av at Sametinget gir muligheter for aktive samiske næringsorganisasjoner knyttet til utmarksnæringene.”

(Eanetlohku deattuha ahte Soria Moria-julggaštusa vuodul evttohuvvo áсахit árvoháhkkanprográmma lotnolasealáhusaid várás sámi guovlluin. Sámediggi oazžu ovddasvástádusa prográmma hálddašeamis. Eanetlohku doarju dan ahte juolluduvvo 6,5 miljón ru lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ásaheapmái.

Eanetlohku lea mearkkašan dárbbu fuolahit árbevirolaš lotnolasealáhusaid. Seammás oaidná eanetlohku dárbbu sáhttit ovttastahttit árbevirolaš sámi ealáhusaid odđa ealáhusaiguin vai báikkálaš resurssat, gelbbolašvuotta ja árbevierut geavahuvvojit posiitiiva ovddideapmái sámi guovlluin, ja mas maiddái nuorat ja nissonolbmot besset leat mielde ealáhusovddideamis ja sihkkarastimis ássama báikegottiin. Ferte movttiidahttit dakkár ealáhushutkama, mii ávkkástallá buot lotnolasealáhus-vejolašvuodaiguin, dás maiddái ovtastumit árbevirolaš ealáhusheivehemiid ja ovdamearkka dihtii mátkaaláhusa, dáidaga ja kultuvrra, bálvalusaid ja diehtovuodut bálvalusaid gaskkas.

Eanetlohku háliida ahte Sámediggi addá vejolašvuodaid dakkár árjjalaš sámi ealáhusorganisašuvnnaide, mat leat čadnojuvvon meahceávkkestallamii.)

Sámediggi lea 2008 bušehtas, tabealla 7.3.3., sámi ealáhusorganisašuvnnat, várren ruđaid nannet sámi ealáhusorganisašuvnnaid doaimmaid.

Rámmat

2008 várás lea Sámediggi várren 4 875 000 ru ieš prográmmii, 650 000 ru ovtta virgái (10 %) ja 975 000 ru prográmma čađaheapmái earret eará fágaforain (15 %).

Sámediggi meannudii Meahccealáhusaid ovddideami diedáhusa 27.11-30.11.07. Ollu dáin ángiruššamiin leat mielde dán prográmmas. Ealáhus- ja kulturlávdegoddi mearkkašii ahte diedáhus berre leat vuodđun go meahccealáhusaid ealáhusšiehtadus ráhkaduvvo.

Váldoulbmil

Árvoháhkkanprográmma ulbmil lea eanedit árvoháhkama hutkkolaš lotnolasealáhusaid ja sámi mátkaaláhusaid ángiruššama ja ovddideami bokte.

Prográmma čadahettiin galgá váldit vuhtii birrasa ja dásseárvvu sohkabeliid gaskkas.

Oasseulbmil

Oasseulbmil

Láhčit dilálašvuodaid lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid ođđa buktagiid ovddideapmái

Oasseulbmil

Váikkuhit buoret rámmaeavttuid meahccealáhusdoaimmaid ásaheapmái ja doaimmaheapmái

Oasseulbmil

Movttiidahttit ásaht fierpmádagaid meahccealáhusain ja sámi mátkeealáhusain

Oasseulbmil

Identifiseret ja veahkehit čoavdit eastagiid vuodđoealáhusbuktagiid ovddideamis ja viidásetovddideamis

Oasseulbmil

Bajidit sin gelbbolašvuoda, geat háliidit ásaht ođđa doaimmaid

Oasseulbmil

Nannet bagadallama duojs ja oččodit nuoraid duodjealáhusii

2. Viidodat ja ráddjen

Prográmma ruhtaduvvo Sámedikki bušehtas nugo dat boahá ovdan 2008 stáhtabušehtas kap 680 poasta 50 Sámediggi. Árvoháhkkanprográmma sáhtá ruhtaduvvot ovttas eará doarjjaruđaiguin olggobealde Sámedikki vuogádaga.

Prográmmas lea sihke ohcanvuđot ortnegat ja proševttat maid Sámediggi álggaha. Dan lassin lea stuorra oassi barggus proševttat, mii earret eará mielddisbukta gulahallama almmolaš eiseválddiiguin. Ohcanvuđot ortnegat galget almmuhuvvot oktanaga eará ortnegiiguin mat gusket ealáhusovddideapmái.

Prográmma lea ráddjejuvvon seamma suorgái go Sámedikki ángiruššan ealáhusovddidemiin.

3. Organiseren

Ovddasvástádusjuohku

Sámediggi galgá čadahit árvoháhkkanprográmma lotnolasealáhusaide ja sámi mátkeealáhusaid várás. Sámediggeráđđi doaibmá prográmma stivran ja dahká dakkár mearrádusaid bidjá dakkár rámmaid, main lea mearkkašupmi prográmmii. Sámediggi galgá dohkkehit prográmma jahkásaš plánáid. Dievasčoahkkin mearrida prográmma bušehta.

Doarjjastivra hálldaša vejolaš doarjagiid ealáhusdoaimmaide daid njuolggadusaid vuodul mat gustojit eará ealáhusovddidandoarjagiidda. Sámediggeráđi ovddasvástádussan lea dahkat mearrádusaid čielggadanproševttaid ja eará doaibmabijuid oktavuodas mat eai gula ealáhusovddideapmái.

Raporteren dáhpáhuvvá sámediggeráđđái.

Fágalaš fora

Galgá ášahuvvot fágalaš fora masa dát bovdejuvvojit searvat; Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, Innovasjon Norge, daid fylkkagielddaid eanadoalloossodagat masa guoská Sámedikki áŋgiruššan ealáhusovddidemiin, daid seamma guovlluid fylkkagielddat, jna. Bioforsk, Sámi allaskuvla ja Sámediggi. BSD sáhtta searvvahit eará departemeantaid dárbbu mielde.

Fora galgá čoahkkanit oktii jahkái buktit fágalaš árvalusaid prográmmii ja addit ruovttoluottadieđuid prográmma čadaheami ektui. Fora ii daga mearrádušaid, muhto sáhtta evttohit doaibmabijuid prográmmii. Fora galgá lonohallat dieđuid dakkár almmolaš doaibmabijuid ja prošeavttaid birra, main lea mearkkašupmi árvohákanprográmmii.

Muhtun áiggi geahčen galgá prográmma árvvoštallojuvvo ja dan vuodul galgá fora oažžut stáhtusraportta prográmma manu birra.

Ovddidanfora

Sámediggi galgá doarjut vejolaš álgaga sámi mátkeealáhusa oassálastiid bealis ášahit sámi mátkeealáhusorganisašuvnna. Vejolaš sámi mátkeealáhusorganisašuvdna galgá sáhttit oassálastit oavddidanforai seamma dásis go eará sámi ealáhusorganisašuvnnaat ge.

Sámi ealáhusorganisašuvnnaat namalassii Goahtegearret, Sámi bivdo- ja meahcástansearvi, Duojáríid ealáhussearvi, Sámiid duodji, Bivdi, Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) ja sámi eanadoalloorganisašuvnnaid ovddastus mat oassálastet prográmmii, galget gulduvvo go bušeahtha ráhkaduvvo ja go dahkkojuvvojit stuorát rievdadusat prográmmačilgehusas. Uhcimusat guokte čoahkkima galget dollojuvvo jahkái dáid organisašuvnnaiguin. Fora galgá maiddái doaibmat prográmma referánsajoavkun.

Ovddidanfora galgá sihkkarastit sámi sisdoalu ja sámi luonduáddejumi ovddidanbarggus.

4. Ráddjejuvvo eará prográmmaid ja áŋgiruššamiid ektui

Árvohákanprográmma čadahettiin lea dehálaš atnit ávkki eará áŋgiruššamiin maid eará eiseválddit čadahit.

Árvohákanprográmma biepmu ja lasseealáhusaid várás eanadoalus (Innovasjon Norge)

Eanadoallodepartemeanta álggahii árvohákanprográmma biepmu várás 2001:s. Prográmma lea ráddjejuvvo bibmui eanadoalus. Ulbmilin lea váikkuhit dasa ahte biepmoávnnafitnodagat nannejit gilvohallannávccaid ja buoridit gánnáhahttivuodá. Vuoruhuvvon bargosuorggit leat beassan márkaniidda ja buvttavuođideapmi. Sámi guovlluin eai leat galle eanadoalli beassan ávkástallat dáid ruđaiguin. Sáhttet lea mánnga siva dasa. Okta sivain sáhtta leat ahte ii leat leamaš dáhpin viidásetovddidit eanadoallobuktagiid gávpemárkaniidda. Eará sivva sáhtta leat ahte sámi guovlluin leat uhcán biepmoávnnafitnodagat. Lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma galgá sáhttit ruhtadit doaibmabijuid maid eanadoallit álggahit. Biepmoávnnafitnodagaid eará doaibmabijut galget ruhtaduvvo Biepmoárvohákanprográmma (BÁP) bokte.

Earret BÁP lea Innovasjon Norge áŋgiruššan erenoamážit eará lotnolasealáhusaiguin eanadollui nugo turismmain, galledandáluiguin, Inn pá tunet jna.

Sáivaguolástusa doaibmaaplána

Eanadoallo- ja biepmodepartemeanta galgá 5-jagáš prográmmas vuoruhit prošeavttaid sáivačáhceguolleturismmas, ealáhusguolástusas ja sáivaguollebiepmamis. Mihttomearrin lea ášahit 150

doaimma mat fáallet oagguma turisttaide, 2-3 biebmánrusttea ja 10 doaimma mat geavahit sáivaguolástusa ásahtit gánnáhahtti doaimma.

Duoji válđošiehtadus

Sámediggi lea dahkan válđošiehtadusa duodjeorganisašuvnnaiguin. Juohke jagi sohppojuvvo ealáhusšiehtadus. Árvoháhkkanprográmma doaibmabijut leat ráddjejuvvon fidnoahppiortnegiid ja duodjebagadallanbálvalusa ásaheapmái. Eará ángiruššamiid ja investeremiid ferte válđit mielde ealáhusšiehtadussii.

Árvoháhkkanprográmma árbevirolaš duoji várás

Kultur- ja girkodepartemeanta lea ráhkadan raportta árbevirolaš duoji birra ođđajagimánus 2008. Daid konkrehta evttohusaid gaskkas, mat sáhttet guoskat sámi ealáhusaide, lea árvoháhkkanprográmma álggaheapmi árbevirolaš duoji várás. Sámediggái lea deatalaš dán oktiordnet Sámedikki ángiruššamiin ovddidit duoji ealáhussan.

Boazodoalu ovddidanfoanda ja Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás

Boazodoalu ovddidanfoanda galgá veahkehit ovddidit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu. Dat galgá movttidahttit hukset dakkár stáđuhis birrasiid ja struktuvrraid ealáhusas, mat ovddidit olmmošlaš resurssaid, dássidis luonddugeavaheami ja ealuid buvttadanvejolašvuoda dievaslaš ávkkástallama. Dat addá doarjaga earret eará go áigu sáhahusealániid, guođohanbartaidda ja áididiid oastit, go massá bohccuid lihkohisvuodas ja go lonista siidaosiid ja dat juohká oahppostipeandaid.

Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás galgá eanedit boazodoalu árvoháhkama. Dan ulbmil lea nannet ealáhusa dainna lágiin ahte oččodit luovvalasvuoda ja ealáhushutkama mii vuodđuduvvo ealáhusa kultuvrii ja mihtilmasvuhtii. Árvoháhkkanprográmma bohccuid várás gáibida ahte lassiealáhus galgá vuodđuduvvot njuolgga bohccui.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma galgá sáhttit ruhtadit doaibmabijuid maid boazodoallit álggahit

Nationála mariidnaprográmmat

Ráđđehusa sáivaguolástusstrategiija deattuha dan ovddu mii Norggas lea buori varasguoli fidnemis. Ulbmilin lea ahte galgá fidnet varasguoli oktilaččat birra jagi, varasguolis ja dain buktagiin mat leat márkanis, galgá leat buorre kvalitehta.

Innovasjon Norge mariinna árvoháhkkanprográmma ulbmil lea nannet mariinna ealáhuseallima ja dat galgá ásahtit fitnodatfierpmádaga mii válđá vuhtii márkana. Doarjja addojuvvo fitnodagaide fierpmádathuksemii, gelbbolašvuhtii ja trainee-ortnegii. 2008 rájes galgá Innovasjon Norge nieda-fitnodatsearvi hálddašit 500 miljon ruvdnosas investerenoandda mariidnasuorggis. Foanda galgá erenoamážit leat smávva ja gaskasturrosaš fitnodagaid várás ja lea buot fitnodagaid várás mat doaimmahit ealáhusovddideami. Foanda galgá čadáhut njuolgga kapitálainvesteremiid ja das galgá leat aktiiva eaiggátvuolta investerenoandda.

Mariinna árvoháhkkanprográmma fitnodagaid addá stuorra vejolašvuodaid sámi riddo- ja vuotnaguolástussii maiddá, muhto heajos gávppalaš birrasiid geažil dat fállat lea várre vuosttažettiin eará ulbmiljoavkkuid várás. Almmatge galgá 2008:s álggahuvvot prográmma erenoamážit daid guovlluid várás main leat erenoamáš nuppástuhtindárbbut, ja dat sáhtta buorebut heivet sámi riddo- ja vuotnaguolástusaide ja čadnojuvvo lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii. Foanda gonagasreappáid luottahuhttima várás lea maid boadi boadi.

Mátkeeláhusáŋgiruššan

Ráđđehus lea ráhkadan nationála mátkeeláhusstrategiijaid juovlamánus 2007. Prográmmas daddjojuvvo earret eará ahte

”Regjeringen ser det som viktig å utvikle en reiselivsnæring basert på natur og samiske kultur i samiske områder der samene selv legger premissene for presentasjon og formidling av samiske kultur. Regjeringen har foreslått at det fra 2008 etableres et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske strøk. Sametinget får ansvaret for å administrere programmet. Gjennom dette gis Sametinget muligheter til å være med å utvikle samiske reiseliv i kombinasjon med andre næringer.”

Árvoháhkkanprográmma ferte geahččat dán barggu oktavuodas.

Finnmárkku mátkeeláhusbiras lea álggahan golmmajagáš prošeavtta 2006:s nannet luonddu- ja kulturuđot mátkeeláhusa innovašuvnna ja gánnáhahttivuođa Finnmárkkus. Mihtomearrin lea ásaht eanet gánnáhahti fitnodagaid dán suorggis, eanedit márkanosiid riikkaidgaskasaš márkaniin, ásaht riikkaidgaskasaččat njunuš fágabirrasa, nannet mátkeeláhusaid innovašuvdnanáccaid ja beassat searvat prográmmii ”Norwegian Centers of Expertise”.

ReiselivsArena Finnmark lea fylkka mátkeeláhusaid (ovddastuvvon Finnmark Reiseliv bokte), Finnmárkku allaskuvlla, Sámi allaskuvlla ja Norut NIBR Finnmark, Origo Nord, Finnmárkku fylkkagieldda ja Innovasjon Norge gaskasaš ovttasbarggu boađus. Prográmma bokte addojuvvo doartja analysabargui, ealáhusa ja fágabirrasa deaivvadansajiid ásaheapmái ja ovddideapmái, ovddidanprošeavttaid álggaheapmái jna. Prošeavtta 2007 bušeahtta lea 3,6 miljon ru.

Prográmmas lea sámi áŋgiruššansuorgi ja šiehtadus lea dahkkojuvvon Sámi allaskuvllain Guovdageainnus.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeeláhus leat lassin ja doibmet oktanaga ReiselivsArena Finnmark:in.

Sámediggi berre leat ovddastuvvan eará árvoháhkkanprográmmaid ja nationála áŋgiruššamiin, nu mo namuhuvvon 4. kapihttalis.

5. SOFT-analyisa

Dálá dili válddahallan –sámi guovlluid ealáhuseallima nana ja rašis bealit

Nana bealit:

Lagašvuohta resurssaide

Guhkes árbevierut hálddašeamis resurssaid ceavzilis vugiin

Máhtolašvuohta luonddu ja luondduresurssaid hálddašeami birra

Guhkes árbevierut ovttasteamis iešguđetlágan ealáhusaid ja ávkkástallamis iešguđetlágan luondduresurssaiguin

Alla duohtagelbbolašvuohta

Alla sámi kultuvrralaš gelbbolašvuohta

Sámi kultuvra mearkagálvun

Nana sohkabáttit

Viides meahcce- ja resursaguovllut

Báikkálaš ja regionála márkan jearaha báikkálaš borramušgálvvuid (hávgagáhkuid, jna.)

Rašis bealit:

Váilevaš vuodđostruktuvra

Smávva fitnodagat main lea vuollegis iežaskapitála

Bargointensiiva
Uhcán DjO-doaibma
Heajos juohkinapparáhta
Vuollegis formálalaš gelbbolašvuohta mii heive fitnodatásaheapmái
Váilevaš čálgoortnegat iehčanas ealáhusdoalliid várás

Hástalusat – sámi guovlluid ealáhuseallima vejolašvuodát ja áitagat

Vejolašvuodát:

Árktalaš buktagat maidda nuoskkideapmi ja goanstadahkkon biebmóavdnasat uhccán leat váikkuhan

Sámi/čearddalaš buktagat jearahuvvojit

Ekoturisma ja geoturisma sáhtta álkit heivehit sámi dilálašvuodaide

Geavatkeahtes meahcceresurssat

Sáhttit geavahit árbedieđuid ealáhusovddideamis

Áidnalunddot buktagat dihtomárkana várás

Dearvvašlaš buktagat

Áitagat:

Bibmojuvvon guliid vuollegis hattit sáhttet heajosmahttit sáivaguollemárkana

Rámmaeavttuid rievdadeapmi go meahcci geavahuvvo ealáhusáigumuššii (ovdamearkka dihtii go 5 km rádjá váldjuvvui eret oagguma oktavuodas guollejávrriin)

Gilvu dikšojuvvon guollejávrriid alde

Váilevaš báikkálaš eaiggátvuohta dakkár mátkealáhusdoaimmain, mat ávkkástallet mehciin

Váilevaš vejolašvuodát lohtet máhtolašvuoda

Árbedieđut leat láhppomin

Nuoraide ii oahpahuvvo árbemáhttu meahcceávkkástallamis

6. Lihkostuvvaneaktudeaddji fáktorat

Álgebraheaddjiin lea doarvái iežaskapitála

Buorit gálvojohtindilit meahccebuktagiin

Meahccebuktagiid sáhtta jođihit birra jagi

Fáktorat mat sorjájit dálkkádagas

Ahte prográmmii gullet guovllut olggobealde Finnmárkku

Olbmot dahje birrasat geat iežaset dihtii háliidit čadahit proševttaid vai dat sáhttet jotkojuvvot

maŋŋágo prošektaáigodat lea nohkan

Buorit eavttut álggahit ođđa doaimmaid

Ahte lea buorre fágalaš doarjjaapparáhta

Ahte ealáhusdoalliide lea álki fidnet bagadallama árvoháhkkanprográmma birra

Ahte lea buorre gulahallan oassálastiid ja Sámedikki gaskkas

7. Prográmma čadahanstrategiijat

Geavahit mediaid, internehta ja diehtujuohkinčoahkkimiid juksan dihtii ulbmiljoavkku,

doaimmaheaddjiid ja álggaheaddjiid

Váikkuhangaskaomiid ulbmillaš geavaheapmi

Rabas gulahallan ja fierpmádathuksen eará oassálastiiguin nugo váikkuhangaskaoapme-oassálastiiguin

ja gelbbolašvuodabirrasiguin

Árjjalaš ja oalgguheaddji rolla prográmma čadaheamis

Čielga ja konkrehta gulahallan ulbmiljoavkkuin

Čalmmustahttit birrasa ja ceavzilis luondduávkkástallama prográmmas

Nannet ovttasbarggu daid oahppoásahusaiguin, main lea ovddasvástádus duodjeoahpahusas

Ávkkástallat árbemáhtuin vai dat sáhtta leat vuodđun ealáhusovddideapmái

8. Mearridančuoggát ja árvvoštallan

Gáibádus stáhtusčoahkkimiidda

Juohke jagi galgá dollojuvvot stáhtusčoahkkin Sámediggeráđiin. Dán čoahkkimii galgá ráhkaduvvot stáhtusraporta dan árvvoštallama vuodul mii lea dahkkojuvvon maŋŋágo prográmma álggahuvvui. Dát stáhtusraporta galgá čadnojuvvot Sámedikki bušehtii. Stáhtusraporta galgá maiddái ovddiduvvot fágalaš forai digaštallamii. Raporttas galgá earret eará boahit ovdan dárbbášuvvojit go stuorát rievdadusat prográmmas dahje dain proševttain, mat leat čadahuvvomin.

Gáibádus mearridančuoggáide

Bušehttabarggu oktavuodas sáhttet dahkkojuvvot stuorát rievdadusat prográmmas. Dievasčoahkkin mearrida prográmma bušehta mas boahhtejagi vuoruheamit bohtet ovdan.

Prográmma galgá árvvoštallojuvvot golmma jagi geahčen.

9. Sámedikki bušehtamearrádus 2008 várás

Sámedikki 2008 bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš vuoruheamit:

Čuokkis 7.3.2 Lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma

Tabealla 7.3.2 Lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma (1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30060	Lotnolasealáhusat	0	0	0	3 375	3 375	-
30061	Duodji - bagadeaddjivirggit ja fidnooahppit	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi	a)	0	0	0	4 875	4 875	-

a) 2008 stáhtabušehtas várrejuvvui 6 500 000 ru lotnolasealáhusaid árvohákanprográmmii. Dás lea 10% sirdojuvvon hálddahussii hálddašit dán prográmma ja 15% lea sirdojuvvon crenoamáš proševttaide earret eará ásahit prográmma fágalaš fora

Čuokkis 7.3.2.1 Lotnolasealáhusat

Tabealla 7.3.2.1 Lotnolasealáhusat (1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30060	Lotnolasealáhusat	0	0	0	3 375	3 375	-
Submi		0	0	0	3 375	3 375	-

Doarjjaortnega ulbmil:

- Ceavzilis lotnolasdoaimmat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álggaheaddjit geat háliidit álggahit meahceávkástallandoaimmaid
- Doallit geat háliidit bargat vuodđoaláhusain lotnolasat eará doaimmain
- Sámi mátkedoaimmaheaddjit geat háliidit geavahit meahci oktan vuotnaguovlluiguin resursan mátkedaláhusas
- Smávítlágan borramušbuvttadeaddjit geat maiddái doaimmahit guolástusa, boazodoalu, eanadoallu dahje meahcásteami

Ulbmilolahusaeavttut:

- Meahceávkástallandoaimmaid lohku
- Daid mátkedoaimmaheaddjiid lohku geain meahcci lea vuodđun doibmii
- Smáviltálgan borramušbuvttadeaddjiid lohku

2008 vuoruheamit:

- Meahcebuktagiid buvttavddideapmi ja kvalitehtasihkkarastin
- Meahccealáhusaid vuovdin- ja vuovdalandoaimbajijut
- Ovddidit vásáhusvuđot mátkedoaimmaid

Juolludaneavttut:

- Ohcanáigemearit leat guovvamánu 1. b., cuoŋománu 1. b. ja čakčamánu 1. b. 2008.
- Prošeakta galgá álggahuvvot maŋimusat dan bušehttajagi go doarjja juolluduvvo ja válmastuvvot maŋimusat 2 jagi maŋŋá doarjjareivve dáhtona
- Doaimbajijut mat nu uhccán go vejolaš váikkuhit lundui, kultuvrii ja birrasii negatiiva láhkai
- Meahcedoaimmat mat dávistit sámi luonddudollui
- Mátkeealáhusat mat čalmmustuhttet vásáhusa ja ekoturismma
- Prošeavttaide maid Sámediggi lea ožžon álggahuvvot sáhtta juolludit gitta 100 % rádjai gollomeroštusas
- Muđui gustojit dat njuolggadusat maid Sámediggi lea mearridan áššis 43/07 Daid doarjagiid hálldašeami ođasmahttin maid Sámedikkis sáhtta ohcat, ja dat gáibádusat mat leat mearriduvvon Sámedikki 2008 bušehtadokumeanttas, kapihttalis 3.2 ohcanvuđot doarjagat

Meroštallannjuolggadusat:

- Doarjja gitta 30 % rádjai dohkkehuvvon goluin. Oktasaš ruhtadeami oktavuodas gitta 20 % rádjai. Almmolaš investerendoarjja oktiibuot ii sáhte leat eanet go 60 % gollomeroštusas.
- Doarjagiid bajimus rádji lea dábálaččat 300 000 ru. Oktasaš doaimbajijuid oktavuodas mat mearkašit ollu báikkálaš sámi álbmogii, lea bajimus doarjjarádji 500 000 ru.
- Sámediggi ii searvva dábálaččat dakkár prošeavttaid ruhtadeapmái, maid gollomeroštus lea badjel 5 000 000 ru
- Uhcimusdoarjja lea 30 000 ru.

Sámedikki doarjjastivra hálldaša Sámedikki ruđaid lotnolasealáhusaide.

2008 várás várrejuvvo 3 375 000 ru lotnolasealáhusaide.

Čuokkis 7.3.2.2 Duodji – bagadeaddjivirggit ja fidnooahppiortnet

Tabaella 7.3.2.2 Duodji - bagadeaddjivirggit ja fidnooahppit

(1000 ru)

Poasta 300	Čilgehhus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30060	Duodji - bagadeaddjivirggit ja fidnooahppit	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

Doarjjaortnega ulbmil:

- Eanet duojarat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Duojarat ja duodjefitnodagat
- Guovdilis oahppoásahusat

Ulbmilolahusaeavttut:

- Fidnooahppiid lohku duojs
- Duodjebagadeaddjiid lohku

2008 vuoruheamit:

- Bagadeaddjivirggit
- Fitnodagat mat váldet fidnooahppiid

Juolludaneavttut:

- Ohcanáigemearit leat guovvamánu 1. b. ja čakčamánu 1. b. 2008.
- Prošeakta galgá álggahuvvot mañimusat dan bušehttajagi go doarjja juolluduvvo ja válmmastuvvot mañimusat 2 jagi mañná doarjareivve dáhtona
- Doarjjaoažžu galgá duođaštit duohta gelbbolašvuoda dahje formálalaš gelbbolašvuoda sámi duojs
- Fidnooahppišiehtadusaid galgá fidnooahpponammagoddi (Yrkesopplæringsnemda) dohkkehit
- Muđui gustojit dat njuolggadusat maid Sámediggi lea mearridan áššis 43/07 Daid doarjagiid hálddašeami ođasmahttin maid Sámedikkis sáhtá ohcat, ja dat gáibádusat mat leat mearriduvvon Sámedikki 2008 bušehtadokumeanttas, kapihtalis 3.2 ohcanvuđot doarjagat

Meroštallannjuolggadusat:

- Juohke fidnooahppi nammii juolluduvvo 50 000 ru fidnooahppišiehtadusaid hálddašeapmái
- Juohke fidnooahppi nammii juolluduvvo 100 000 ruvdnosaš doarjja fidnooahppibáikán
- Juohke fidnooahppi nammii juolluduvvo 50 000 ru doarjjan hálddašangoluide
- 5 fidnooahppišiehtadusa lea eanemus maid sáhtá ásahit
- 500 000 ru várrejuvvo duodjebagadusii. Bagadusdoaimma galgá čadnojuvvo Duodjeinstituhtii

Sámedikki doarjjastivra hálddaša Sámedikki ruđaid bagadeaddjivirggiide ja fidnooahppiortnegii duojs.

2008 várás várrejuvvo 1 500 000 ru bagadeaddjivirggiide ja fidnooahppiortnegii duojs.

Čuokkis 17.3.6 Árvoháhkkanprográmma

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma oktavuodas várrejuvvojit ruđat earret eará fágalaš foruma ásaheapmái.

Jagis 2008 várrejuvvo 975 000 ru árvoháhkkanprográmma doibmii.

10. Doaimbidjooassi jagi 2008 ja mañit jagiid vuoruhemiiguin

Hálddahusa bargamušat

Almmuhit ortnegiid guovvamánus, cuoŋománus ja borgemánus

Virgádit mielbargi ovdal 01.03.08

Doaimmat	2008	2009
1. Sajáiduhttit árvoháhkkanprográmma váikkuhangaskaoapmeapparáhtii ja ealáhussii	200 000	200 000
Eará golut		
SUBMI jodiheapmi	975 000	975 000

Doaibmabijut	2008	2009
2. Oččodit olbmuid árvoháhkkanprográmmii	400 000	
3. Álggaheaddjiid ja ásahuvvon doaimmaid gealbudeapmi ja álggahanstipeanddat	500 000	1 000 000
4. Ásahit bagadallan- ja buvttadanbájiid duodjái	500 000	500 000
5. Bistevaš duodjefidnooahppiortnet	1 000 000	1 000 000
6. Buoret rámmaeavttuid meahccealáhusaide ja defineret ovdánanhehttehusaid		
7. Kvalitehtasihkkarasin olles árvogevllis	300 000	1 000 000
8. Gealbudeapmi ja buvttaovdideapmi meahccealáhusain	500 000	1 300 000
9. Vuovdin ja vuodaleapmi meahccealáhusain	300 000	300 000
10. Oččodit fierpmádaga ja buoret ovttasbarggu meahccealáhusdoalliid gaskkas	200 000	200 000
11. Ásahit dakkár bargosajiid nissonolbmuide, main meahccealáhus lea lotnolas eará doaimmain		500 000
12. Smáviltálgan mátkeealáhusaid ovddideapmi sámi guovlluin	700 000	1 000 000
13. Ovddidit dakkár vásáhusmátkealáhusaid, mat eai headuš boazodoalu ja eanadoalu	200 000	500 000
14. Gonagasreabbabivdu turistaaláhusain	50 000	200 000
15. Ovddidit vuotnaguolásteami oassin sámi mátkeealáhusain	225 000	500 000
16. Árvoštallat livččii go dárbu ásahit gelbbolašvuodaguovddáža meahccealáhusaid vásté.		100 000
Doaibmbijuid SUBMI	4 875 000	8 500 000

Earret bajábealnamahuvvon doaibmabijuid lea 6,5 miljon ruvnnus várrejuvvon 650.000 ruvnno ovttá virgái.

Doaibma- bidju 1	Sajáiduhttit árvoháhkkanprográmma váikkuhangaskaoapmeápparáhtii ja ealáhussii		
Duogáš	<p>Árvoháhkkanprográmma fátmasta mánga ealáhusa ja fágasuorggi. Prográmma sorjá das ahte lea nu buorre fágaviidodat go vejolaš vai sáhtta ollašuhhtit prográmma ulbmiliid. Fágalaš fora galgá sihkkarastit ahte bohtet fágalaš evttohusat prográmmii, ja galgá maid doaibmat referánsajoavkun. Prográmma galgá maiddái sihkkarastit sámi dimenšuvnna ja sámi luondduáddejumi ovddidanbarggus. Fágalaš fora čoahkádus sáhtta molsašuddat, muhto sihke departemeanttat, ruhtadeaddjit ja gealbobirrasat berrejit leat mielde.</p> <p>Ovddidanfora galgá sihkkarastit ahte ealáhusat servet prográmma álggaheapmái. Mihttomeriid juksamis lea mearrideaddji ahte prográmma sajustuvvo ealáhussii. Mánnga eará doaimmain eaktuda ahte ealáhus searvá go dát galget bidjot johtui.</p>		
Strategiija	Searvvahit olggobeale oassálastii vai sihkkarastojuvvo fágalaš ovddideapmi prográmmas		
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ásahit fágalaš fora 2. Diehtujuohkin árvoháhkkanprográmma birra 3. Ásahit ovddidanfora 		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis		
Bušeahhta	2008: 200.000 ru	2009: 200.000 ru	2010: 200.000 ru

Doaibma- bidju 2	Oččodit olbmuid árvoháhkkanprográmmii
Duogáš	Prográmma lea odđahutkkus, ii ge leat ovttage almmolaš eiseválddis ovddasvástádus

	lotnolasealáhuseain ja meahccealáhuseaid ovddideamis. Álggahanmutter lea dárbu sajáiduhittit prográmmii vai sii geat áigot searvat prográmmii, dihtet ahte dat lea álggahuvvomin.		
	Ollu meahcásteaddjit eai leat logahallan iežaset iehčanas ealáhusdoallin. Ii ge leat visogovva das gallis dat doaimmahit lotnolasealáhuseaid. Prográmma ferte dihtomiellalaččat ánggiruššat dainna ahte movttiidahttit dakkar ealáhusovdáneapmái, mas meahcci ja lotnolasealáhuseat leat vuodđun.		
Strategiija	Oalmmuhti ortnega sidjiide geat sáhtášedje álggahit lotnolasealáhuseaid		
Doaimmat	1. Oalgguhanprošeakta mii galgá searvvahit vejolaš meahcásteaddjiid ja doallit geat doaimmahit lotnolasealáhusea. 2. Almmuhit ortnega guovvamánus, cuonomanus ja borgemanus 2008		
Ovddasvástádus	Sámedikkis ovttas eará olggobeale oassálastiiguin		
Bušeahhta	2008: 400.000 ru	2009:	2010:

Doaimma- bidju 3	Álggaheaddjiid ja áshuvvon doaimmaid gealbudeapmi ja álggahanstipeanddat		
Duogáš	Sámi álggaheaddjit dárbbasit buorebut heivehuvvon gealbudankurssaid. Ii leat dušše nu ahte fáaldat galgá leat sámegeallii, muhto maiddá nu ahte dakkár kurssat galget heivehuvvot sámi diliide ja sámi fitnodagaid dillái. Sivvan dasa lea ovttabeallásaš ealáhuseallin mas leat eanaš vuodđoealáhuseat ja dat ahte leat uhccán birrasat mat vuolggahit ođđahutkama. Sámi fitnodatálggaheaddjit dárbbasit erenoamáš doarjaga geavahit árbemáhtu buvttavddideamis ja buvttareidemis, vejolaččat árbemáhtu ealáskahttimii.		
	Smávvaaláhusdoalliin leat uhccán ekonomalaš ja bargoresrussat vuovdimii ja vuovdaleapmái. Stuorra hástalussan lea fuolahit ahte smávvaaláhusdoaimmaid buktagat sáhttet kvalitehtasihkkarastojuvvot ja vuovdojuvvot ođđa márkaniin.		
	Dát guoská buvttavddideapmái, dihtomárkanbuktagiid ovddideapmái, fierpmádathukseami oassálastiid gaskkas, kvalitehtasihkkarastimii, vuovdaleapmái, buvttajuohkašupmái, gealbudeapmái ja málleovddideapmái.		
Strategiija	Heivehit gealbudankurssaid álggaheaddjidásis suorgedássái		
Doaimmat	1. Dakkar viiddiduvvon álggaheaddjioahpahus ja čuovvoleapmi mii lea heivehuvvon sámegeallat lotnolasealáhusdoalliide. 2. Árvoštallat áshahit álggaheaddjistipeandda daidda ealáhusdoalliide, geat áigot álggahit lotnolasealáhuseaid dahje sámi mátkaaláhusa.		
Ovddasvástádus	Sámedikkis ja ealáhusain		
Bušeahhta	2008: 0,5 miljon ru	2009: 1,5 miljon ru	2010: 1,5 miljon ru

Doaimma- bidju 4	Áshahit bagadallan- ja buvttadanbájiid duodjái		
Duogáš	Galgá áshuvvot regionála bagadallanbálvalus man vuodul ovddidit duoji kultuvran ja ealáhussan. Buoret vejolašvuohta fidnet bagadallama, mášinnaid ja reaidduid geasuha eanebui duodjealáhussii ja buorida ealáhusea gánnáhahttivuođa.		
	Bagadeaddjit galget bagadit duojáriid fágalaččat. Dat mearkkaša bagadit álgoávdnasiid oastima ja reidema oktavuodas, mo duodjebiergasiid ja reaidduid galgá geavahit, buvttárvoštallama oktavuodas, rávvet fitnodatálggaheami oktavuodas, jna. Sii galget maiddá bagadit ealáhusdoalliid buvttavddidemiin, vuovdimiin ja vuovdalemiin, ja veahkehit prošeaktaohcamiguin, luoittuiguin, ja bušehtaiguin, ja árvoštallat		

	gávpejurdagiid ja rávvet daid oktavuodas, jna.		
	Bagadallit galget maiddái iskat buvttadan-, buvttaovddidan- ja buktagiid kvalitehtasihkkarastinvugiid, ja lámčit dilálašvuodaid oahpaheapmái ja gealbudeapmái iešguđetlágan kursadoaimmaid bokte.		
	Duodjeinstituhtas Guovdageainnus ja Snoasas lea juo ásahuvvon bagadallanbálvalusat. Bagadallandoaimma galgá čadnojuvvot Duodjeinstituhtii.		
Strategiija	Ásahit duddjohatfierpmádaga sámi guovlluide		
Doaimma	Ruhtadit duddjohagaid ja virggiid		
Ovddas- vástádus	Duodjeinstituhtas		
Bušeahhta	2008: 0,5 miljon ru	2009: 0,5 miljon ru	2010: 1,0 miljon ru

Doaimma- bidju 5	Bistevaš duodjefidnooahppiortnet		
Duogáš	Iskkadeapmi duojáriid gaskkas mii čađahuvvui 2007:s čájeha ahte doaimmaboadus lei 94 670 ru. Nu unna dietnasiin eai suite duojárat máksit bálkká fidnoohppiide vaikko oččošedje ge liige doarjaga fylkkas. Rekrutterema sihkkarastima oktavuodas duodjealáhussii livččii ge dan dihte dárbu ásahit bissovaš bálkádoarjjaortnega fidnoohppiide. Ollu duoji oahpahusas dahkkojuvvo ain ruovttuin. Dieinna lágiin gaskkasta boarráset buolva árbevirolaš duodjemáhtu ja terminologiija nuorat bulvii. Ollu buktagiin ja ollu designain lea oktavuohta sohki, ja dan dihte ferte oahpahus maiddái čađahuvvot ruovttus.		
	Duodjefidnooahppi ii sáhte buvttadit dujiid vuovdimassii ovdalge son lea oahppan iešguđetlágan tehnikkaid ja buvttadanvugiid. Ollu ráhkadanávdnasat mannet duššás fidnooahpis ovdalge son lea ollásit oahppan, ja ovdalge buvttademiin sáhtta dinet.		
	Dárbu lea maiddái várret ruđaid fidnooahppiortnega hálldašeapmái. Doarjja galgá mannat goluide gávdnat fitnodagaid, dahkat šiehtadusaid, čuovvolit ortnega ja fuolahit bálkámáksimis.		
Strategiija	Sihkkarastit rekrutterema duodjái fidnooahppiortnega ásaheami bokte.		
Doaimma	Ruhtadit 5 fidnooahppi ja hálldašit fidnoohppiid		
Ovddas- vástádus	Oahppofitnodagas, vejolaččat oahpahuskantuvrras		
Bušeahhta	2008: 1,0 miljon ru	2009: 1,0 miljon ru	2010: 1,0 miljon ru

Doaimma- bidju 6	Buoret rámmaeavttuid meahcceealáhusaide ja defineret ovdánanhehttehusaid		
Duogáš	Máŋggalágan njuolggadusat heađuštit meahcceealáhusaid doaimmaheami ja dakkár hehttehusat leat bievlavuodjima ja dálvevuodjima ráddjen, ráddjemat guollejávriid geavaheamis. Hástalus lea jávkadit hehttehusaid meahcceealáhusaid doaimmaheamis sámi guovlluin seammás go sihkkarastá ceavzilis biras- ja luonddugeavaheami. Dán oktavuodas lea dehálaš ulbmil sihkkarastit lagat ovttasbarggu boazodoallo- ja eanadoalloaláhusain go dát beroštumit leat guovdilát.		
	Vejolaš dikšundoaimmabijut ja fysihkalaš doaimmabijut eaktudit lagaš ovttasbarggu Finnmárkkuopmodagain ja eará canaigaigáđiiguin Finnmárkku olggobealde. Meahcásteaddjit geat álggahit doaimmaid fertejit beassat plánet ja investeret vuorddehahti láhkai ja guhkesáigásáččat. Beassat geavahit jávriid guhkesáigásaš eavttuid vuodul lea mearrideaddji dehálaš erenoamážit go lea investerejuvvon ollu márkanastimii ja jávriid dikšumii.		

Strategiija	Sihkkarastit meahcásteaddjiide lobi geavahit meahcceresurssaid ceavzilis vuogi mielde. Sihkkarastit buori fievrridanvejolašvuodaid meahccealáhussii.
Doaibma	Doallat oktavuoda láhkaaddi eiseválddiiguin ja fylkkamánniiguin
Ovddasvástádus	Sámedikkis ovttas eará meahcásteaddjiiguin
Bušeahhta	Hálddahušgolut

Doaibma- bidju 7	Kvalitehtasihkkarastin olles árvogevllis		
Duogáš	Kvalitehtasihkkarastidettiin lea dehálaš geahččat meahccealáhussaid oppa árvoláhki ollislašžan luonddusváldima rájes, reaidogeavaheami, fievrrideami, vuostáiváldima, náláštuhtima, márkanastima ja gitta vuovdima rádjai. Jus okta lađas ii doaimma, de dat váikkua árvoláhki oassái mii vel báhcá. Dat guoská erenoamážit dasa jus lea sáhka biepmus ja go biebmobuhtisvuoha mearrida biebmohkkarvuoda. Ovttasbargu Biebmobearráigeahču in mearrida lea go vejolaš sealluhit dološ sámi biebmoráhkadanvuogiid seammás go buvttadeapmi ii vuolit biebmogálvosihkkarvuoda. Vuostáiváldinrusttegat fertejit sáhttit vuostáiváldit álgoávdnasiid go dat meahcis váldojuvvojit. Vuostáiváldinrusttegis fertejit seammás diehtit ahte sii duodaid ožžot álgoávdnasiid álgoávnnasbuktiin. Bures doaibmi vuostáiváldinrusttega ceavzineaktun lea ahte leat olbmot dahje berošteaddjit geain lea ovddasvástádus ja háliidit jodihit vuostáiváldinrusttega. Kvalitehtasihkkarastin ii guoskka dušše buktagii, muhto maiddái lassebalvalusaide mat čatnasit meahcebuktagii, nu mo fuolahussii, fievrrideapmái jna.		
Strategiija	1. Kvalitehtasihkkarastit doaibmabijuid meahccealáhussaid árvoláhki buot lađđasiin. Strategiija 2. Oktiiordnet meahcebuktagiid vuostáiváldima vai sihkkarastá biebmogálvvuid kvalitehta. 3. Sealluhit ja viidásetovddidit sámi biebmohárbevieruid Borramušbearráigeahču in.		
Doaimmat	1. Álggahit dakkár ovddasmanniproševttaid, main 4 meahcásteaddji čuovvoluvvojit njuolggá dan rájes go álgoávnnas vižžojuvvo meahcis dassážiigo dat lágiduvvo vuostáiváldinbáikái dahje vuvdojuvvo oastái. 2. Dahkat vuostáiváldiid fitnolažžan buvttaovdideamis, vuovdaleamis ja vuovdimis. 3. Váljlet daid meahcebuktagiid, mat heivejit gávppašepmái.		
Ovddasvástádus	Meahcásteaddjiin, DjO:s ja Biebmobearráigeahču s		
Bušeahhta 1	2008:	2009: 0,5 miljon ru	2010: 0,5 miljon ru
Bušeahhta 2	2008: 0,3 miljon ru.	2009: 0,2 miljon ru	2010:
Bušeahhta 3	2008:	2009: 0,3 miljon ru	2010:

Doaibma- bidju 8	Gealbudeapmi ja buvttaovdideapmi meahccealáhussain		
Duogáš	Livččii gealbudandárbu mángga suorggis – dábaláš álggahanoahpus buvttaovdideapmái. Meahcebuktagiid gieđahallamis leat kvalitehta ja buhtisvuoha mearrideaddji dehálaččat buktagiid vuovdima ja viidásetnálóštuhtima oktavuodas. Leat uhccán dieđut márkanáddejumi birra go meahcci lea oassin mátkcealáhussángeruššamis. Guolástanoahpisteapmi lea ođđa doaba Norggas – lea dárba oahpahit eanebuid guolleoahpisteaddjin nu ahte sii maiddái ohppet sámi kulturáddejumi ja sámi ealáhussaid birra. Go leat leamaš ollu sisabahkkemat meahccái dahje go resursahálddašepmi lea mealgadit rievdan meahcis, de lea dárbbášlaš atnit dutkama ja ovddideami ulbmilin.		

	<p>Dat lea dárbbášlaš dannego ferte leat fágalaš vuodđu čadahit dákkár doaibmajiid. DjO ferte geahččalit dakkár ođđa bargosajiid ásahit mat leat vuodđuduvvon meahcceresurssaide.</p> <p>Meahccealáhusain leat leamaš uhccán buvttaovddideapmi. Dávjá dárbbášuvvo stuorát buvttaovddideapmi go áigu viidáseappot gárvvistit. Viidáset náláштуhtimiin sáhtášii lassánahttit dinema ja árvoháhkama fitnodagas. Ođđa buvttadanteknikkat ja -vuogit sáhttet beavttálmahttit buvttadusa. Dat sáhtta leat seaillostuhttin (hermetiseren), vakuumpáhken jna.</p>		
Strategiija	Nannet meahcásteaddjiid gelbbolašvuoda nu ahte sii nákkejit buvttadit meahcebuktagiid main lea buorre kvalitehta.		
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hutkkaproševttat meahcásteaddjiide 2. Láhčit gealbudeapmái guolástusoahpisteamis 3. Viidásetreidet daid sáivaguollebuktagiid, maid báikkálaš ja regionála márkan jearaha. 4. Ovddidit meahccemuorjebuktagiid, vai sáhtta buorebut sealluhit bipmosiid viidásetreidema oktavuodas. 		
Ovddas- vástádusi	Sámedikkis ovtta muhtun joatkkaskuvllain ja DjO:in		
Bušeahhta (1)	2008: 400.000 ru	2009:	2010:
Bušeahhta (2)	2008: 100.000 ru	2009: 500.000 ru	2010: 500.000 ru
Bušeahhta (3)	2008:	2009: 300.000 ru	2010: 300.000 ru
Bušeahhta (4)	2008:	2009: 500.000 ru	2010:

Doaibma- bidju 9	Vuovdin ja vuovdaleapmi meahccealáhusain		
Duogáš	<p>Leat iešguđetlágan hástalusat sierranas árvoláhkiin das mii guoská vuovdimii. Smávva ealáhusdoaimmaheaddjiin eai leat ekonomalaš eai ge bargoresurssat bargat vuovdimiin ja vuovdalemiin. Hástalus lea fuolahit ahte fitnodagažiid buktagiid sáhtta vuovdit ođđa márkaniin vuollegis goluiguin. Bibmojuvvon guolli lea gievra gilvalit luondduguliin gávpemárkaniin. Vuolit haddi ja buorre kvalitehta biebmoguliin dagahit stuorra hástalusaid luondduguliid vuvdiide. Vuolit haddi murjjiin mat fievrividuvvojit riikki olgoriikkas, maid váikkuhit. Dán oktavuodas lea lunddolaš čujuhit čuvzii maid lea váttis vuovdit guovlluide dahje mátkkošteaddjiide geat eai leat hárvánan vilges guollái.</p> <p>Meahccái vuodđuduvvon mátkkealáhusbuktagiid márkanaštimis ferte čalmmustahttit sihke ekonomalaš ja biraslaš ceavzilis ovdáneami. Ferte erenoamážit deattuhit sámi árbevieruid. Dákkár strategiija heivešii sámiid luonddugeavaheapmái ja váikkuhivččii ekologalaččat ceavzilis ovdáneapmái luonddugeavaheamis.</p> <p>Rievssatbivddu vuovdima organiseren lea summal. Jus lágidivččii rievssatbivdiid guovlluide main bivdiid lohku lea uhcit, de dáhkidivččii sihkkaret sállasa ja de oččošii buoret hatti buktagis. Jus attášii dakkár dáhkádusaid, de dieđášii márkan makkár vuordámušat sis sáhtášedje leat go oasttášedje dakkár bálvalusaid.</p>		
Strategiija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Čalmmustuhttit meahcebuktagiid sihke ekologalaš ja ártkalaš buvttan alit hatti dihtii. 2. Viididit mátkkealáhusfálaldaga meahcebuktagiiguin dábálaš jagiáiggiid olggobealde.. 		
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Profileret ártkalaš guovlluid álgoávdnasiid restaurántasuorggis 2. Formaliseret oktavuoda Finnmarkkuopmodagain 		

Ovddas- vástádus	1. Meahcásteaddjiin ja borramušbuvttadeaddjiin ovttas restaurantaecaláhusain 2. Sámedikkis ovttas Finnmárkkuopmodagain		
Bušeahhta (1)	2008: 300.000 ru	2009: 300.000 ru	2010: 300.000 ru
Bušeahhta (2)	2008: Hálddahusgolut		

Doaibma- bidju 10	Oččodit fierpmádaga ja buoret ovttasbarggu meahcceealáhusdoalliid gaskkas		
Duogáš	<p>Meahcásteaddjit leat uhca ja girjáš jovkkoš. Dárbu lea oččodit meahcásteddjiid fierpmádahkan doaibmat, nu ahte sin beroštumit fuolahuvvojit. Dat guoská oktasaš biergasiid geavaheapmái, ovttasbargui vuostáiváldinrusttegiid oktavuodas ja oktasaš johtimii fievrriiguin doppe gos dan lea vejolaš oktiordnet. Ja dát guoská áinnas ge meahcebuktagiid vuovdimii ja márkanastimii. Dannego leat nu uhccán meahcásteaddjit, de lea dárbblaš ovttas bargat vai árvoháhkkan meahcceealáhusain lassána.</p> <p>Norggas lea veaháš gelbbolašvuhta meahcceealáhusaid birra. Hástalus lea oččodit dáid birrasiid ja sámi meahcásteaddjiid gulahallat.</p> <p>Ángiruššan meahccái vuodđuduvvon mátkecaláhusbuktagiiguin eaktuda ahte ášahuvvo oktavuodas gaskal daid Norgga oassálastiid geat leat juo márkanis. Dát guoská daidda oassálastiide geat leat jo välljen bargat fuodđobivdduin ja guollebivdduin, eará meahcebuktagiiguin ja guovllu ealáhuseallimiin muđui. Ii leat vuodđu ášahit sierra sámi mátkecaláhusorganisašuvnna mas meahcci lea váldobuvttan.</p>		
Strategiija	Lassánahttit meahcceealáhusaid árvoháhkama fierpmádagain ja ovttasbargguin.		
Doaibma	Oažžut áigái ovttasbarggu meahcásteddjiid gaskka ja ášahuvvon birrasiid gaskka muđui riikkas		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis ovttas ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnaiguin		
Bušeahhta	2008: 200.000 ru ja hálddašangolut	2009: 200.000 ru	

Doaibma- bidju 11	Ášahit dakkár bargosajiid nisssonolbmuid, main meahcceealáhus lea lotnolaga eará doaimmain		
Duogáš	<p>Mehciin ávkkástallan čalmmustuvvo dábálaččat almmáiolbmuid bargun nugo bivdu ja guolástus. Go galgá oainnusin dahkat nisssonolbmuid mehciin ávkkástallama de ferte čájehit erenoamáš beroštumi dasa. Dan ferte dahkat sihke dábálaš almmái doaimmaid ja doaimmaid oktavuodas mat ovdal eai leat čalmmustuvvon doarvái bures.</p> <p>Luondduurtasiiguin ja murjjiiguin ávkkástallamis ii leat olus oppanassiige geavahuvvon dat ealáhusovddidanvejolašvuhta mii dan oktavuodas lea.</p>		
Strategiija	Movttiidahttit nisssonolbmuid bargat innovašuvnnaiguin ja buvttaovddidemiin meahcebuktagiid vuodul		
Doaibma	Sierra innovašuvdna-/movttiidahttinprográmma nisssonolbmuid vástete		
Ovddas- vástádus	Sámedikkis		
Bušeahhta	2008:	2009: 500.000 ru ja hálddašangolut	

Doaibma- bidju 12	Smávtilágan mátkecaláhusaid ovddideapmi sámi guovlluin		
Duogáš	<p>Kulturvuđot turismma vejolašvuodát lassánit ain. Sámi motiivvaid, symbolaid ja sámi elemeantaid lávejit dán áiggi geavahit mátkecaláhusdoaimmaid márkanfievrrideamis. Deatalaš eaktu mátkecaláhusaid viidáset ovddideamis sámi guovlluin lea dat ahte dat ovddiduvvojit sámiid eavttuid vuodul ja leat vuodđuduvvon eaktivuhtii ja sámi kulturáđdejupmái</p>		

	<p>Stuorra oassi mátkeealáhusdoaimmain davvin čađahuvvojit oanehis áigodagaid mat bistet ovttas guovtti mánnui. Go galgá sihkkarastit buori dienasvuodu, de fertejit báikkálaš mátkeealáhusovddasteaddjit ja vuodđoealáhusdoallit fállat eanet mánggabeallálaš buvttafálaldagaid sihke sisdoalu ja áiggi dáfus otnáš ektui. Márkana ferte ráhkkanahhtit nu ahte lea vejolaš vuovdit mátkeealáhusbuktagiid oalgeáigodagain, dm. dábálaš áigodagaid olggobealde.</p> <p>Vuotnabivdoturismma ferte buorebut organiseret ja fanassertifiserema gáibádusaid ferte vuolidit unnit fitnodagaide.</p>			
Strategiija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mátkeealáhusaid ovddideapmi sámi guovlluin ferte dahkkojuvvot sámi eavttuid vuodu. 2. Čalmmus atnit ceavzilis ovddideami mátkeealáhusas man oktavuodas erenoamážit vuhtii válđojuvvo sámi kultuvra ja sámi ealáhusat. 3. Viiddidit mátkeealáhusfálaldaga olggobealde dábálaš áigodagaid. 			
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ásahit ovttasbarggu ja fierpmádaga sámi mátkeealáhusovddasteddjiid gaska siskkáldasat ja muđui eará mátkeealáhusaiguin sámi guovlluin 2. Lágidit mátkeealáhusseminára 3. Ruhtadit dálvefálaldagaid 			
Ovddasvástáduš	Sámi mátkeealáhusovddasteaddjiin			
Bušeahhta	<table border="1"> <tr> <td>2008: 700.000 ru</td> <td>2009: 1.000.000 ru</td> <td>2010: 1.000.000 ru</td> </tr> </table>	2008: 700.000 ru	2009: 1.000.000 ru	2010: 1.000.000 ru
2008: 700.000 ru	2009: 1.000.000 ru	2010: 1.000.000 ru		

Doaimma- bidju 13	Ovddidit dakkár vásáhusmátkeealáhusaid, mat eai headuš boazodoalu ja eanadoalu			
Duogáš	<p>Turismmas boazodoalu vuodul leat stuorra vejolašvuodát sihke nationála ja riikkaidgaskasaš márkaniš. Nugo eará mátkeealáhusaid oktavuodas, de ferte vejolaš stuorát ánggirdemiid boazodoalu turismma vuodul dahkat nu ahte dat ii čuoza árbevirolaš doibmii ja daid guovlluide maid boazodoallu geavaha. Dát guoská maid guolásturismii árbevirolaš geavaheami ektui ja turismii árbevirolaš eanadoallo-guovlluin.</p> <p>Hástalusat bohtet das go turisttat galget geavahit daid seamma guovlluid maid boazodoallu ja sávzodoallu geavahit. Ferte ovddidit strategiijaid movt sihkkarastit dan ahte areálaid alde eai čuožžilivčče riiddut mátkeealáhusaid ja vuodđoealáhusaid gaska. Boazodoalloturisma ii galgga čuohecat guovllu árbevirolaš geavaheapmái. Go sámít galget vuovdit kultuvrraset, de ferte dat dahkkojuvvot dainna lágiin ahte sin mihtilmas eallinvuohki ii ollásit dahkkojuvvo gávppálažžan – eaktivuohta ja luoheteahttivuohta leat guokte guovddáš doahpaga.</p>			
Strategiija	Vásihusturismma lámčit dainna lágiin ahte eaktivuohta ja luoheteahttivuohta lea čalmmus áššit			
Doaimma	Ruhtadit innovatiivvalaš prošeavttaid			
Ovddasvástáduš	Álgebraheaddjiin			
Bušeahhta	<table border="1"> <tr> <td>2008: 200.000 ru</td> <td>2009: 500.000 ru</td> <td>2010: 500.000 ru</td> </tr> </table>	2008: 200.000 ru	2009: 500.000 ru	2010: 500.000 ru
2008: 200.000 ru	2009: 500.000 ru	2010: 500.000 ru		

Doaimma- bidju 14	Gonagasreabbábivdu turistaealáhusan
Duogáš	Gonagasreappát leat sakka laskan miehtá Finnmárkku rittu daid mañimuš 10-15 jagiid. Bajimuš ulbmilin lea ráddjet gonagasreappáid leavvama viidáseappot norgga mearraguovlluin nu ollu go lea vejolaš, ja sihkkarastit dan ahte gonagasreappát leat nu unnán go vejolaš olggobealde ráddjejuvvon bivdoguovllu. Ráddjejuvvon guovllu siskkoibealde lea gonagasreabbábivdu regulerejuvvon bivdoeriiguin. Fatnasat main lea oassálastin-

	<p>lohpi sáhttet bivdit juolluduvvon bivdoeari, ja vurdojuvvo ahte fatnasat vuollel 11 mehtera Nuorta-Finnmárkkus ožžot bivdit friija. Gonagasreappás lea stáhtus resursan dán guovllu siskkobealde. Gonagasreappát johtet dađistaga eanet meattá ráddjejuvvon guovllu Oarje-Finnmárkui, gos lea lohpi friija bivdit gonagasreappáid, ja evttohuvvo ahte ášahuvvo foanda náli geahpedanbivddu várás.</p> <p>Gonagasreabbábivdu lea oaivvilduvvon fatnasiid birgenlági dievasmahttimii, ja unnimus fanasjovkui dat lea deatalaš lassidienas, erenoamážit bivdiide geat barget lotnolasealáhusaiguin.</p> <p>Dán jovkui sáhtášii dietnasa sihkkarastit dainna lágiin ahte turisttat leat mielde fatnasis ja servet bivdui. Turisttat sáhtášedje de ieža máksit searvama ja vejolaš sállasa ovddas. Olggobealde ráddjejuvvon guovllu sáhttet turisttat searvat fatnasis ja bivdit friija gonagasreappáid. Dán guovllus leat evttohuvvon ekonomalaš doaibmajut gonagasreappáid bivdimii.</p> <p>Ferte láchit dainna lágiin ahte mátkeealáhusas lea vejolašvuohta turisttaide addit fálaldaga searvat gonagasreabbábivdui fatnasis. Ferte maid lágideit nu ahte daidda turisttaide geat servet fatnasiin bivdui, addojuvvo dárbbášlaš sihkarvuodoahpahus.</p>
Strategiija	Fierpmádat ja ovttasbargu buoridan dihte árvoháhkama riddo- ja vuotnaguovlluin.
Doaimmat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Oažžut áigái ovttasbarggu gonagasreabbábivdiid ja mátkeealáhusaid gaskka. 2. Láchit diliid nu ahte mátkeealáhus geavaha gonagasreabbábivddu geasuheaddji fálaldahkan turisttaide. 3. Sihkarvuodoahpahus turisttaide geat galget searvat bivdui fatnasiin.
Ovddas- vástáduš	Ealáhus- ja mátkeealáhusorganisašuvnnain
Bušeahhta	2008: 50.000 ru 2009: 200 000 ru 2010: 200.000 ru

Doaibma- bidju 15	Ovddidit vuotnaguolásteami oassin sámi mátkeealáhusain
Duogáš	<p>Sámi vásáhusvuđot turismma vejolašvuođat vuotnaguolásteami oktavuodaš leat buorit. Sámi báikkálaš historjja ja kultuvrra sáhtta gaskkustit áidnalunddot vugiin bivdooahpisteami dahje fanasmátkkiid bokte vuona alde. Deatalaš eaktun mátkeealáhusaid viidásetovddideapmái sámi vuotnaguovlluin lea ahte dat dahkkojuvvo sámi eavttuid vuodul ja lea vuodđuduvvon eaktivuhtii.</p> <p>Eanaš mátkeealáhusdoaimmat dáhpáhuvet oanehis mánnosaš dahje guovtte mánnosaš áigodagas geasset. Ráđđehusa nátionála mátkeealáhusstrategiija addá vejolašvuođa fidnuguolásteaddjiide geavahit bivdofatnasa turismmas geassemánuin dakkár ortnega bokte ahte turista oažžu sámi vásáhusa mi lea vuodđuduvvon sámi guolástan-, borramušráhkadan- ja luondduvásihanárbevieruide. Hehttehussan dás lea dat sihkkarvuodasertifiseren, maid fitnodagat fertejit investeret vai besset doaimmahit turismma sihkkaris vugiin. Dan lassin ferte dain oassálastiin, geat fállat vásáhusaid turisttaide dahje joavkkuide, leat gelbbolašvuohta sámi kultuvrras oppalaččat ja báikkálaš sámi kultuvrras ja historjjas erenoamážit.</p> <p>Vái sáhttet sihkkarastit buoret diasvuodu, fertejit báikkálaš mátkeealáhusoassálastit fállat buktagiid mat molsašuvvet buorebut go dál sihke sisdoalu ja áiggi dáfus. Oassálastit berrejit fállat mátkkiid ja oahpisteami vuona alde oassin vásáhuspáhkka okta idjademiin ja eará fálaldagaiguin eará vásáhusaid oktavuodaš, ja áinnas maiddái olggobealde geasseáiggi. Dása gáibiduvvo ovttasbargu seamma guovllu eará kultur- ja mátkeealáhus-oassálastiiguin.</p>
Strategiija	Mátkeealáhusaid ovddideapmi sámi vuotnaguovlluin ferte dáhpáhuvat sámi eavttuid

	vuodul.		
Doaimmat	1. Ovttasbargu nationála mátkeealáhustrategiijain ja mariidna árvoháhkkanprográmmaiguin čoavdit hehttehusaid vuotnaoahpisteami oktavuodas 2. Ruhtadit innovatiivva proševttaid (2009 rájes) 3. Ovddidit mátkeealáhufálaldaga páhkkan maddái olggobealde dábálaš áigodagaid ja ovttas eará mátkeealáhus- ja kulturdoaimmaheaddjiiguin. 4. Láhčit dakkár vásáhusturismi, mas eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta lea guovddázis.		
Ovddas- vástadus	Sámi kultur- ja mátkeealáhusdoaimmaheaddjit ja guollefitnodagat		
Bušeahhta	2008: 225 000 ru ja hálddahušgolut	2009: 500 000 ru	2010: 500 000 ru

Doaimma- bidju 16	Árvvoštallat livččii go dárbu ásahit gelbbolašvuodaguovddáza meahccealáhhusaid vásté.		
Duogáš	Bioforsk lea Davvi-Norgga eanandoalu ja sáivaguollebivddu gelbbolašvuodaguovddáš. Bioforsk lea maid searvan dan bargui ahte váldit luonddu murjjiid ja urtasiid gávpegálvun. Árvoháhkkanprográmmas lea deatalaš geavahit dan gelbbolašvuoda mii lea gávdnomis. Hástalussan lea sihkkarastit dan ahte sámi perspektiiva biddjojuvvo vuodđun odđa lotnolasealáhhusaid ovddideapmái. Go galgá sihkkarastit buori ovddideami ja ahte sámi árvvut ja oaidnu gozihuvvojit, de lea dárbu árvvoštallat movt galggašii sihkkarastit DjO-barggu. Eará bealit maid berrešii árvvoštallat leat movt sihkkarastit: a) sámi máhtolašvuoda duodašteami ja systematiserema b) márkaniid kártema ja ovddideami c) buvttavovddideami d) vuodđostruktuvrra ovddideami e) juridihkalaš rámmaeavttuid analyserema ja kártema f) gealbudeami ja bagadallama lámčima.		
Strategiija	Searvvahit guoskevaš oasálaččaid árvvoštallamis		
Doaimma	Kártet gelbbolašvuoda dárbbu meahcásteaddjiid gaskkas		
Ovddas- vástadus	Sámedikkis, vejolaš eará oasálaččain		
Bušeahhta	2008:	2009: 100.000 ru	2010:

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.02.08 dii. 16.50

Ášši 11/08 Sámedikki direktvrra virgáibidjan

Arkiivaáššenr..
07/479706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđi	13.02.08	R 014/08
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	11/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui bearjadaga 29.02.08 dii. 11.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	13.02.08	Sámediggeráđi	Ášši R 014/08

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus:

1. Rune Sverre Fjellheim biddjojuvvo virgái Sámedikki direktvrran jahkemearrevirgái áigodahkii 01.06.2008 -31.05.2014.
2. Virgi biddjojuvvo virgekodii 1062 Direktvrra.
3. Virgáibidjan dahkkojuvvo daid eavttuid vuodul mat leat Sámedikki miessemánu 31. b. 2005 mannosáš bargiidnjuolggadusain, ja čuovvovaš lágain; lov av 04.03.83 om statens tjenestemenn. Lov av 18.07.58 om tjenestvister. Lov av 28.07.49 om statens pensjonskasse og Lov av 21.12.56 om aldersgrense for offentlige tjenestemenn.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Sámediggeráđi árvalus mearriduvvui ovtájienalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Egil Olli, áššejođiheaddji	
2	Gunn-Britt Retter	
3	Willy Ørnebakk	

VI Sámedikki mearrádus

1. Rune Sverre Fjellheim biddjojuvvo virgái Sámedikki direktvran jahkemearrevirgái áigodahkii 01.06.2008 - 31.05.2014.
2. Virgi biddjojuvvo virgekodii 1062 Direktvra.
3. Virgáibidjan dahkkojuvvo daid eavttuid vuodul mat leat Sámedikki miessemánu 31. b. 2005 mannosáš bargiidnjuolggadusain, ja čuovvovaš lágain; lov av 04.03.83 om statens tjenestemenn. Lov av 18.07.58 om tjenestevister. Lov av 28.07.49 om statens pensjonskasse og Lov av 21.12.56 om aldersgrense for offentlige tjenestemenn.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 29.02.08 dii. 11.40

Ášši 12/08

Sámedikki 2008 coahkkinplána - rievdadusat

Arkiivaáššennr..

07/149906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Čoahkkinjođihangoddi	25.02.08	001/08
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 29.02.08	12/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui bearjadaga 29.02.08 dii. 11.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	25.02.08	Čoahkkinjođihangotti	Ášši 01/08 Sámedikki 2008 Čoahkkinplána - rievdadusat
2	3.-6.10.2006		SPR S 50 § Nuppi sámeparlamentarihkkáriid konfereansa

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti árvalus:

Sámediggi mearrida čuovvovaš rievdadusaid Sámedikki 2008 čoahkkinplánas:

Sámedikki dievasčoahkkin 39. vahkus čakčamánu 2008 sirdojuvvo 44. vahkkui golggotmánus 2008. Sámedikki lávdegoddečoahkkimat 37. vahkus čakčamánu 2008 sirdojuvvojit 39 vahkkui čakčamánu 2008.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Jarle Jonassen, áššejodiheddji	

VI Sámedikki mearrádus

Rievdadusat Sámedikki 2008 čoahkkinplánas:

Sámedikki dievasčoahkkin 39. vahkus čakčamánu 2008 sirdojuvvo 44. vahkkui golgotmánus 2008. Sámedikki lávdegoddečoahkkimat 37. vahkus čakčamánu 2008 sirdojuvvojit 39 vahkkui čakčamánu 2008

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 29.02.08 dii. 11.45

Vuolláičállit leat lohkat čoahkkinbeavdegirjji, ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearrádusat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 19.01.2015

Čoahkkinjođihangoddi

Jarle Jonassen
jođiheaddji

Inger Jørstad

Tone Finnesen

Per Edvind Varsi

Susanne Amalie Andersen